

ZIEMIANIE POLSCY XX WIEKU

ZIEMIANIE Z POLSCY XX WIEKU

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

CZEŚĆ 9

Warszawa 2010

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Digitalizacja i udostępnienie w interakcji finansowane w ramach umowy 51R/P-DUN/2016 ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą nauki

INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK
ARCHIWUM RODZINY POLSKIEJ I OBCEJ
Tom III

*Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny
część 9*

Tom ukazał się dzięki pomocy finansowej
Fundacji imienia Lanckorońskich z Brzezia

Komitet redakcyjny

Tadeusz Epsztein (red.)
Sławomir Górzyński
Barbara Konarska
Janina Leskiewiczowa

Na okładce:
Dzieci Franciszka i Marii z Donimirskich Chełkowskich ze Śmielowa

Opracowanie redakcyjne

Tadeusz Epsztein

Indeks

Barbara Konarska

Projekt okładki

Adam Jońca

© Copyright by Wydawnictwo DiG, 2010

ISBN 978-83-7181-406-8

Druk: Druk cyfrowy

Spis treści

Wstęp — Tadeusz Epsztein	VII
Wykaz skrótów	XII
Wykaz życiorysów części 9	XVIII
Życiorysy	1
Sprostowania i uzupełnienia	163
Indeks nazwisk	169
Wykaz ilustracji	177
Wykaz życiorysów zamieszczonych w 1–8 części słownika	179

Wstęp

Rozpoczynając w 1992 r. publikację *Ziemi polskich XX wieku* nikt z komitetu redakcyjnego nie sądził, że nasza praca będzie kontynuowana przez tyle lat i doprowadzi do publikacji tak wielu tomów. Kolejna już, dziewiąta część słownika nie jest ostatnią i z pewnością planujemy jeszcze jubileuszowy tom 10, ale nie można wykluczyć, że w miarę napływu materiałów powstaną także następne. Już w tej chwili nasza seria pod względem liczby tomów należy do grupy najobszerniejszych, słowników biograficznych ukazujących się w Polsce. Poza największym — *Polskim słownikiem biograficznym*, wyprzedza nas także *Słownik biograficzny techników polskich*. W sumie opublikowaliśmy ponad 1260 życiorysów, ale biorąc pod uwagę dłuższe i krótsze wzmianki umieszczone w poszczególnych biogramach, opisaliśmy zbiorowość liczącą kilkanaście tysięcy osób. Pod względem liczby życiorysów obecny tom należy do najmniejszych (78), co jest konsekwencją obszerności prezentowanych w nim biogramów. Otrzymujemy obecnie wiele tekstów bardzo długich, ale często zawierających cenne informacje, których szkoda pominąć. Pewna ewolucja formy słownika wynika po części ze zmian pokoleniowych. Wraz z upływem czasu przybywa w życiorysach informacji o kolejnych pokoleniach potomków opisanych ziemian. Pierwsze zeszyty w dużym stopniu zawierały teksty przygotowywane przez członków rodzin, najbliższych krewnych opisanych postaci. Początkowo głównym źródłem wiedzy autorów były własne wspomnienia i relacje najbliższych. Później przybywało opracowań wykonanych przez młodsze pokolenie, ale też osoby zajmujące się profesjonalnie lub amatorsko historią, które sięgały do szerszej bazy źródłowej, nie tylko do relacji ustnych, ale też do dokumentacji archiwalnej i literatury przedmiotu. Niektóre biogramy w ostatnich tomach słownika są pokłosiem szerokich kwerend archiwalnych w licznych bibliotekach i archiwach krajowych oraz zagranicznych. Pisząc o tym, nie zamierzam negować wartości tych opracowań, które powstały, wyłącznie na podstawie rodzinnych wspomnień — teksty te są także cennymi dokumentami epoki, ponieważ utrwalają wiele informacji, których odnalezienie w źródłach pisanych jest trudne lub w ogóle nie możliwe. Nadal świadectwa rodzinne są konieczne do rekonstrukcji niektórych faktów biograficznych i bez nich nasze opracowanie byłoby znacznie uboższe. Bardzo trudno odtworzyć skomplikowaną sieć koligacji rodzin ziemiańskich bez danych dostarczanych przez zainteresowane rodziny. Przekaz tradycji jest także niezbędny przy badaniu zainteresowań i mentalności środowiska. Członkowie rodzin przekazują nam w biogramach tradycję ustną, ale też korzystając z domowych zbiorów udostępniają przyszłym badaczom cenne wiadomości zaczerpnięte z dokumentów archiwalnych, nie wydanych wspomnień, korespondencji, i wreszcie pozwalają korzystać z wartościowego dokumentacji ikonograficznej, której wybór zamieszczamy w *Ziemiach...*

Obecny tom ukazuje się w 20 rocznicę zmian jakie dokonały się w Polsce w 1989 r., bez których wydawnictwo to nie miało wielkich szans na powstanie. Z jednej strony ze względów politycznych, z drugiej z przyczyn ekonomicznych. Kolejne części słownika ukazywały się dzięki, m.in. wsparciu osób prywatnych i dwóch fundacji — im. Lanckorońskich z Brzezia oraz Zygmunta Lubicz-Zaleskiego. Także nie byłoby słownika bez wytrwałości i oddania prof. Janiny Leskiewiczowej, która nie tylko jest

współinicjatorką *Ziemi polskich...*, ale przez wiele lat sama prowadziła większość prac redakcyjnych, zajmowała się obszerną korespondencją z autorami, przygotowywała życiorysy do druku, i mobilizowała do pracy swoim zapalem pozostałych członków redakcji. Od początku patronat nad serią ma Instytut Historii PAN, wspomagając nas materialnie i organizacyjnie. Niemalą rolę w regularnym druku kolejnym tomów odegrała współpraca z Wydawnictwem DiG, które od pierwszego tomu jest naszym wydawcą.

*

W imieniu redakcji *Ziemi polskich XX wieku* serdecznie dziękuję za wszelkie uwagi i uzupełnienia do wydanych już części słownika i jednocześnie zapraszam do dalszej współpracy z nami. Korespondencję proszę kierować na adres Redakcji: Instytut Historii PAN, Rynek Starego Miasta 29/31, 00-272 Warszawa (lub na e-mail: tadeuszepsztein@o2.pl).

Tadeusz Epsztein

Wykaz skrótów

abp	— arcybiskup
abs.	— absolwent(ka)
adm.	— administrator
Aftanazy, <i>Dzieje rezydencji</i>	— R. Aftanazy, <i>Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej</i> , t. 1–11, Wrocław 1991–1997
Aftanazy, <i>Materiały</i>	— R. Aftanazy, <i>Materiały do dziejów rezydencji</i> , t. I–XI, W. 1986–1993
AGH	— Akademia Górniczo–Hutnicza w Krakowie
AH	— Akademia Handlowa
AHZ	— Akademia Handlu Zagranicznego we Lwowie
AK	— Armia Krajowa
AL	— Armia Ludowa
AM	— Akademia Medyczna
AP	— Archiwum Państwowe
AR	— Akademia Rolnicza
arch.	— archiwum
art.	— artyleria(i)
ASP	— Akademia Sztuk Pięknych
AWF	— Akademia Wychowania Fizycznego
b.	— były
bar.	— baron
BBC	— British Broadcasting Company Limited
BBWR	— Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem
BCh	— Bataliony Chłopskie
BGK	— Bank Gospodarstwa Krajowego
Bigo, 1886, 1914, 1918	— J. Bigo, <i>Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicji, Wielkiem Księstwie Krakowskim i Księstwie Bukowieńskim, Złoczów 1886, Lw. 1914 lub 1918</i>
BJ	— Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
B. K.	— <i>Barbara Konarska</i>
BN	— Biblioteka Narodowa w Warszawie
Boniecki, <i>Herbarz</i>	— A. Boniecki, <i>Herbarz polski</i> , t. I–XVI, W. 1899–1913
Borkowski, <i>Almanach</i>	— J. S. Borkowski, <i>Almanach błękitny. Genealogie żyjących rodów polskich</i> , Lw. 1909
Borkowski, <i>Rocznik</i>	— J. S. Borkowski, <i>Rocznik szlachty polskiej</i> , t. I–II, Lw. 1881–1883
Borkowski, <i>Spis</i>	— J. S. Borkowski, <i>Spis nazwisk szlachty polskiej</i> , Lw. 1887
bp	— biskup
Brzozowski, <i>Dzieje</i>	— S. Brzozowski, <i>Dzieje Szkoły Rolniczej w Czernichowie</i> , W. 1962
Brzozowski, <i>Polacy na studiach</i>	— S. Brzozowski, <i>Polacy na studiach gospodarstwa wiejskiego w Niemczech w XIX i XX wieku</i> , Wr. 1989

- Brzozowski, *Studia* — S. Brzozowski, *Studia rolnicze, leśne i weterynaryjne Polaków w Wiedniu od XVIII do XX wieku*, Wr. 1967
- CDIAU — Centralne Historyczne Archiwum Państwowe Ukrainy (Kijów, Lwów)
- chor. — chorąży
- Chyrowiaci* — L. Grzebień, J. Kochanowicz, J. Niemiec, *Chyrowiaci. Słownik biograficzny wychowanków Zakładu Naukowo-Wychowawczego oo. Jezuitów w Chyrowie 1886-1939*, Kr. 2000
- CHZ — Centrala Handlu Zagranicznego
- CK — Czerwony Krzyż
- CKO — Centralny Komitet Obywatelski
- cm. — cmentarz
- Cmentarz Powązkowski* — A. i B. Biernatowie, *Cmentarz Powązkowski w Warszawie. Materiały inwentaryzacyjne*, t. I–III, W. 1980–1994
- CPLiA — Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego
- CTG — Centralne Towarzystwo Gospodarcze
- CTR — Centralne Towarzystwo Rolnicze
- czł. — członek
- D.A.K. — Dywizjon Artylerii Konnej
- DALO — Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego we Lwowie
- dn. — dnia
- Dok. — dokumentacja
- DOK — Dowództwo Okręgu Kraków
- DP — Dywizja Piechoty
- dr — doktor
- Drewicz — M. Drewicz, *Prawo o wywłaszczeniu ziemian i likwidacji większych majątków ziemskich w Polsce w latach 1919–1952...*, W. 2007
- D. Rz. — Danuta Rzepniewska
- Dublany* — *Dublany*, Lw. 1897
- dyr. — dyrektor
- dz. — dział
- Dzieje studiów* — *Dzieje studiów rolniczych w Krakowie 1890–1962*, Kr. 1965
- Ergentowski, *Studenckie organizacje* — R. Ergentowski, *Studenckie organizacje Polaków w Uniwersytecie Lipskim w latach 1872–1919*, Wr. 1982
- J. Fierich, *Studium Rolnicze* — J. Fierich, *Studium Rolnicze (1890–1923). Wydział Rolniczy Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kr. 1934
- fol. — folwark(i)
- G. — Gdańsk
- gen. — generał
- Gerber — R. Gerber, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808–1831*, Wr. 1977
- GG — Generalne Gubernatorstwo
- GISZ — Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych
- gimn. — gimnazjum

- GL — Gwardia Ludowa
- gm. — gmina
- Górzyński, *Arystokracja polska* — S. Górzyński, *Arystokracja polska w Galicji. Studium heraldyczno-genealogiczne*, W. 2009
- GR — „Gazeta Rolnicza”
- gub. — gubernia
- Güter-Adressbuch* — E. Seyfert, *Güter-Adressbuch für die Provinz Posen*, Leipzig 1913
- GW — „Gazeta Wyborcza”
- h. — herb
- Hof- und Staats-Handbuch* — Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für das Jahr..., Wien 1874–1917
- hr. — hrabia
- Hulewicz, *Studia* — J. Hulewicz, *Studia wyższe młodzieży z zaboru rosyjskiego w uczelniach galicyjskich w latach 1905–1914*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Nauki Społeczne, 1958, z. 3, s. 256–287
- Indeks represjonowanych* — *Indeks represjonowanych*, red. M. Skrzyńska-Pławińska, t. I–IV, W. 1995–1997
- inf. — informacje
- inst. — instytut
- inż. — inżynier
- IPN — Instytut Pamięci Narodowej
- j. — jednostka (teczka) archiwalna
- jr — junior
- k. — karta
- Kalendarz CTR — Kalendarz Rolniczy Centralnego Towarzystwa Rolniczego na rok..., Warszawa....
- KAP — Księga adresowa Polski (wraz z W. M. Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosła i rolnictwa, W. 1930
- Kawalerowie VM* — G. Łukomski, B. Polak, A. Suchcitz, *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945. Wykazy odznaczonych za czyny z lat 1863-1864, 1914-1945*, Koszalin 1997
- Kawaleria polska* — J. Wielhorski, *Kawaleria polska i bronie towarzyszące w kampanii wrześniowej 1939*, Londyn 1979
- KIK — Klub Inteligencji Katolickiej
- kl. — klasa(y)
- KNP — Komitet Narodowy Polski w Paryżu
- KOP — Korpus Ochrony Pogranicza
- KP — Komitet Powiatowy
- kpt. — kapitan
- Kr. — Kraków
- krypt. — kryptonim
- ks. — ksiądz, książę
- Księga pamiątkowa „Arkonii”* — *Księga pamiątkowa „Arkonii” 1879–1929*, W. 1929

- Księga pamiątkowa SGGW* — *Księga pamiątkowa ku uczczeniu potrójnej rocznicy zaczątków, założenia i utrwalenia Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (1906–1911–1916–1936)*, W. 1937
- Księga pamiątkowa SGGW 1958* — *Księga pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie 1906–1956*, t. 2, *Stopnie naukowe uzyskane w SGGW oraz dorobek dydaktyczny Szkoły*, W. 1958
- Księga Siedlczan* — *Księga pamiątkowa Siedlczan (1844–1905)*, W. 1927
- Kto był kim w II RP* — *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, W. 1994
- KUL — Katolicki Uniwersytet Lubelski
- kw. — kwatery
- l. — lata (–ch)
- L. — Lublin
- lek. — lekarz
- Lenczewski, *Genealogie* — T. Lenczewski, *Genealogie rodów utytułowanych w Polsce*, t. 1, W. 1995–1996
- Lista* — K. Jasiewicz, *Lista strat ziemiaństwa polskiego 1939–1956*, W. 1995
- Lista członków TR* — *Lista członków czynnych Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim na rok 1861*, b.r.m.w.
- Lista katyńska* — A. Moszyński, *Lista katyńska. Jeńcy obozów: Kozielsk, Ostaszów, Starobielsk, zaginieni w Rosji Sowieckiej*, Londyn 1982
- Lista strat* — B. Olszewicz, *Lista strat kultury polskiej (1 IX 1939 – 1 III 1946)*, W. 1947
- LOP — Liga Ochrony Przyrody
- Łoza — S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?*, t. I–II, W. 1938–1939
- maj. — majątek(tki) (z nazwą)
- MBGiHP — *Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej*, Buenos Aires–Paryż–Rzym–Sztokholm–Warszawa 1963
- M. Cz. — *Maria Czerwiakowska*
- med. — medycyna
- MEN — Ministerstwo Edukacji Narodowej
- mgr — magister
- MHZ — Ministerstwo Handlu Zagranicznego
- mjr — major
- mpis — maszynopis
- MSWojsk. — Ministerstwo Spraw Wojskowych
- MSZ — Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- NBP — Narodowy Bank Polski
- NKN — Naczelny Komitet Narodowy
- NKWD — Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komissariat Spraw Wewnętrznych)
- Nobilitacje* — *Regesty nobilitacji w Polsce (1404–1794)*, oprac. Z. Wdowiszewski, A. Heymowski, MBGiHP, t. 9
- NOT — Naczelna Organizacja Techniczna
- NSZ — Narodowe Siły Zbrojne

NSZZ	— Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
odm.	— odmienny (odmiana herbu)
ok.	— około
ONR	— Obóz Narodowo–Radykalny
oo.	— ojcowie
Ossolineum	— Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie (obecnie we Wrocławiu)
OWP	— Obóz Wielkiej Polski
OZN	— Obóz Zjednoczenia Narodowego
oż.	— ożenił się, ożeniony
p. a. l.	— pułk artylerii lekkiej
P.	— Poznań
PAN	— Polska Akademia Nauk
PAU	— Polska Akademia Umiejętności w Krakowie
pchor.	— podchorąży
PCK	— Polski Czerwony Krzyż
PGd	— Politechnika Gdańska
PGR	— Państwowe Gospodarstwo Rolne
piech.	— piechoty
PKr.	— Politechnika Krakowska
PKS	— Państwowa Komunikacja Samochodowa
PKWN	— Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
plut.	— plutonowy
PLw.	— Politechnika Lwowska
PŁ	— Politechnika Łódzka
plk.	— pułkownik
PNZ	— Państwowe Nieruchomości Ziemskie
polit.	— politechnika
<i>Polska własność na Ukrainie</i>	— T. Epsztein, <i>Polska własność ziemska na Ukrainie (gubernia kijowska, podolska i wołyńska) w 1890 r.</i> , W. 2008
por.	— porucznik
<i>Posłowie i senatorowie</i>	— <i>Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny</i> , t. 1–4, W. 1998–2009
pow.	— powiat, powierzchnia
POW	— Polska Organizacja Wojskowa
p. p.	— pułk piechoty
PP	— Politechnika Poznańska
ppłk	— podpułkownik
ppor.	— podporucznik
PPR	— Polska Partia Robotnicza
PSB	— <i>Polski słownik biograficzny</i> , Kr.–W.–Wr. 1935–
pseud.	— pseudonim
p. s. k.	— pułk strzelców konnych
PSL	— Polskie Stronnictwo Ludowe

PSS	— Powszechna Spółdzielnia Spożywców
p. sz.	— pułk szwoleżerów
PSz	— Politechnika Szczecińska
PSZ	— Polskie Siły Zbrojne
PŚ	— Politechnika Śląska
PTPN	— Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu
PTTK	— Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PTZ	— Polskie Towarzystwo Ziemiańskie
p. ul.	— pułk ułanów
Pułaski, <i>Kronika</i>	— K. Pułaski, <i>Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy</i> , t. 1, Brody 1911, t. 2, wyd. T. Epsztein i S. Górzyński, W. 1991
PW	— Politechnika Warszawska
PWr.	— Politechnika Wrocławska
PZŁ	— Polski Związek Łowiecki
PZPR	— Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
Radomyski	— S. Radomyski, <i>Zarys historii Szkoły Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu 1926–1939</i> , Pruszków 1992
rubl	— rubel
red.	— redakcja
Reychman	— K. Reychman, <i>Szkice genealogiczne</i> , W. 1936
rez.	— rezerwy
RGO	— Rada Główna Opiekuńcza
rkps	— rękopis
Rocznik ofic. 1924	— „Rocznik oficerski 1924”, W. 1924
Rocznik ofic. 1928	— „Rocznik oficerski 1928”, W. 1928
Rocznik ofic. 1939	— R. Rybka, K. Stepan, <i>Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939</i> , Kr. 2006
Rocznik ofic. rez. 1934	— „Rocznik oficerski rezerw 1934”, W. 1934
rozw.	— rozwiedziony(–a)
RPA	— Republika Południowej Afryki
rtm.	— rotmistrz
SB	— Służba Bezpieczeństwa
S. C.	— <i>Stanisława Cieplowska</i>
sen.	— senior
Sęcysz, <i>Szlachta</i>	— E. Sęcysz, <i>Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861</i> , W. 2000
S. G.	— <i>Sławomir Górzyński</i>
SGGW	— Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
SGH	— Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
SGKP	— <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i> , t. I–XV, W. 1880–1902
SGPiS	— Szkoła Główna Planowania i Statystyki w Warszawie
<i>Skorowidz dóbr</i>	— <i>Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji z W. Ks. Krakowskiem</i> , Kr. 1905

- Skorowidz miejscowości Galicji — *Skorowidz wszystkich miejscowości położonych w królestwie Galicji i Lodomerii...*, Lw. 1855
- Słownik biologów — *Słownik biologów polskich*, red. S. Felisiak, Warszawa 1987
- Słownik uczestniczek walki o niepodległość — *Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945. Poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej*, W. 1988
- Spis imienny dowódców — *Xięga pamiątkowa w 50–letnią rocznicę powstania roku 1830, zawierająca spis imienny dowódców i sztabs–oficerów tudzież oficerów, podoficerów i żołnierzy armii polskiej w tymż roku Krzyżem Wojskowym „Virtuti Militari” ozdobionych*, Lwów 1881
- Spis obywateli — *Spis alfabetyczny obywateli ziemskich Królestwa Polskiego*, W. 1913
- Spis ziemian — T. Epsztein, S. Górzyński, *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej w roku 1930*, W. 1990–1996
- SPN — Stronnictwo Prawicy Narodowej
- spr. — sprawa
- SPRK — Szkoła Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu
- ss. — siostry
- st. — starszy
- st. st. — starego stylu
- stow. — stowarzyszenie
- SZP — Służba Zwycięstwu Polski
- sz. — szwadron
- T. E. — *Tadeusz Epsztein*
- TKZ — Towarzystwo Kredytowe Ziemskie
- tow. — towarzystwo
- UAM — Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
- UB — Urząd Bezpieczeństwa
- UG — Uniwersytet Gdański
- UJ — Uniwersytet Jagielloński
- ULw. — Uniwersytet im. Jana Kazimierza we Lwowie
- UŁ — Uniwersytet Łódzki
- UMK — Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- uniw. — uniwersytet
- UP — Uniwersytet Poznański
- ur. — urodzony(a)
- URM — Urząd Rady Ministrów
- Uruski, Rodzina — S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. I–XV, W. 1904–1931
- USB — Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
- UKSW — Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- USz. — Uniwersytet Szczeciński
- UŚl. — Uniwersytet Śląski w Katowicach
- UW — Uniwersytet Warszawski

UWr.	— Uniwersytet Wrocławski
VM	— Order Virtuti Militari
W.	— Warszawa
WAT	— Wojskowa Akademia Techniczna
<i>Wielkopolski słownik biograficzny</i>	— <i>Wielkopolski słownik biograficzny</i> , W. –P. 1983
WiN	— Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
wł.	— właściciel
woj.	— województwo
Woreyd 1926, 1928	— <i>Almanach Woreyd</i> , Warszawa 1926, 1928
WP	— Wojsko Polskie
Wr.	— Wrocław
WSGW	— Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi
WSH	— Wyższa Szkoła Handlowa
współwł.	— współwłaściciel
WTW	— Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie
wydz.	— wydział
YMCA	— Young Men’s Christian Association (Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej)
zał.	— założyciel(ka)
zam.	— zamieszkały(a, li)
Zarozyc, <i>Wykaz</i>	— D. Zarozyc, <i>Wykaz właścicieli ziemskich dawnego województwa łódzkiego</i> , W. 1991
<i>Zbiory polskie</i>	— E. Chwalewik, <i>Zbiory polskie</i> , t. I–II, W.–Kr. 1926–1927
ZHP	— Związek Harcerstwa Polskiego
Zielińska, <i>Poczet</i>	— T. Zielińska, <i>Poczet polskich rodów arystokratycznych</i> , W. 1997
<i>Ziemiańscy</i>	— <i>Ziemiańscy XX wieku</i> , cz. 1–8, W. 1992–2007
<i>Ziemiaństwo polskie 1920–1945</i>	— <i>Ziemiaństwo polskie 1920–1945. Zbiór prac o dziejach warstwy i ludzi</i> , pod red. J. Leskiewiczowej, W. 1988
ZG	— Zarząd Główny
zm.	— zmarł(a)
ZUS	— Zakład Ubezpieczeń Społecznych
ZWZ	— Związek Walki Zbrojnej
ZZ	— Związek Ziemian
Żychliński, <i>Złota księga</i>	— T. Żychliński, <i>Złota księga szlachty polskiej</i> , t. I–XXXI, P. 1879–1908

Wykaz zyciorysów części 9

Bacciarelli Bogusław	1	Dowbor–Muśnicki Józef	65
Badeni Elżbieta Róża hr. z bar. Goetz–Okocimskich	1	Drewitz Teodor	66
Baraniecki Marian	2	Dwernicki Józef Gothard	69
Branicki hr. Xawery	6	Fudakowski Kazimierz Bogdan	70
Branicki hr. Adam	9	Girdwoyń Michał Bolesław	74
Byszewski Antoni	18	Goetz Okocimski Jan Albin	77
Chelkowski Kemblan Ildefons	20	Goetz–Okocimski Antoni Jan	81
Chelkowska Maria z Donimirskich	22	Goetz–Okocimski Jan Reginald	84
Chelkowski Kemblan Franciszek	25	Górski Wincenty Józef Witold	85
Chelkowski Kemblan Szczęsny	29	Górska Zofia z Karnkowskich	87
Choromański Karol Andrzej	32	Janasz Adolf	89
Choromański Józef	33	Janasz Daniel Józef	91
Choromański Zygmunt	35	Janasz Aleksander Jan	92
Choynowski Józef	36	Janasz Stanisław Samuel	94
Choynowski Kazimierz	37	Janasz Gustaw Adolf	95
Choynowski Witold	38	Janasz Anna Jadwiga	96
Choynowski Bronisław	39	Janasz Aleksander Józef	96
Choynowski Ludwik sen.	41	Karski Kazimierz	96
Choynowski Ludwik jr	41	Karski Stefan	97
Chrostowska Anna z Grabskich	41	Komornicka Maria Pia z bar. Goetz Okocimskich	100
Ciechanowiecki Władysław	42	Laudowicz Waclaw Stanisław	102
Ciechanowiecki Jerzy Stanisław	45	Lerchenfeld Tadeusz Stanisław	103
Czartoryski ks. Włodzimierz Alfons	50	Lisowiecki Marian Waclaw	105
Czartoryski ks. Adam Michał	53	Łubieński Bogusław	109
Dąbski Józef	54	Mars Antoni Józef	109
Dąbski Ludwik	56	Mars Grzegorz	113
Dąbski Franciszek	58	Mars Kazimierz Leon Konrad	115
Dąbski Artur	59	Mars Zygmunt Feliks Ignacy	116
Dąbska Kazimiera z Sikorskich	61	Milewski Michał Hipolit	119
Donimirski Zygmunt	64	Milewska Zofia z Wierzbickich	123

Ze względu na bogaty materiał genealogiczny, sięgający niejednokrotnie nawet 5 pokoleń, od tomu IV wprowadzono nowe zapisy cyfrowe. Zastosowano również dodatkowe oznaczenia dzieci urodzonych z różnych współmałżonków.

Córki i synowie oznaczone są przez kolejne cyfry **1, 2, 3** (pogrubione). Pierwszy wnuk pierwszej córki/syna zapisany jest jako **1.1.**, drugi jako **1.2.**, trzeci — **1.3.** itd. W pokoleniu prawników pierwsze dziecko wnuka oznaczonego **1.1.** zapisane jest jako **1.1.1.**, drugie — **1.1.2.**, trzecie — **1.1.3.** itd. W pokoleniu praprawnów pierwsze dziecko prawnika **1.1.1.** oznaczone jest **1.1.1.1.**, drugie — **1.1.1.2.**, trzecie **1.1.1.3.** itd. Tak więc w każdym kolejnym pokoleniu do powtórnego modułu cyfrowego rodzica dodaje się ostatnią cyfrę oznaczającą kolejność dziecka wśród potomstwa tych samych rodziców.

Pierworodne dziecko z pierwszego małżeństwa — **1^ov.** — oznaczone jest jako **1^a,** kolejne **2^a,** **3^a** itd. Dzieci z drugiego małżeństwa — **2^ov.** — odpowiednio jako **1^b,** **2^b,** **3^b** itd.

Moszyński Stefan	124	Skrzyński Aleksander	147
Moszyński Emanuel	126	Szwoynicki Roman	149
Moszyński Piotr	127	Wierzbicki Franciszek Korneli . .	151
Moszyński Jan	129	Wilski Ignacy (III)	151
Myczkowski Stefan Mieczysław		Wolska Maria z Janaszów	155
Teofil	130	Wolski Tadeusz	155
Myczkowski Stefan Jan Filip . . .	134	Wołk Gustaw Michał	158
Osiecimski Hutten–Czapski hr.		Wołk Stanisław	159
Kazimierz Robert	137	Żarnowski Biberstein– Jerzy	
Potocki hr. Andrzej	140	Emanuel	162
Potocki hr. Jerzy	143		

ŻYCIORYSY

BACCIARELLI BOGUSŁAW (10.03.1889–23.07.1965), wł. maj. Waganiec (pow. nieszawski). Syn ⇒ Kazimierza (1851–1918) i Stanisławy z Rościszewskich. Ur. w Jądrowicach.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Kazimierza Bacciarrellego.

Edukację początkową B. B. pobierał w domu rodzinnym, później krótko uczył się w gimn. w Kaliszu, a od 1905 w szkole handlowej Edwarda Rontalera w Warszawie, którą ukończył w 1909. W 1909 osiadł na stałe w maj. Waganiec. Głównym źródłem dochodu majątku była plantacja cykorii (własna suszarnia), uprawa nasiennych buraków cukrowych, okopowych i zbóż (ziarno dostarczał do młyna w Wagańcu i Nieszawie). Prowadził hodowlę owiec (800–1000 sztuk), a w okresie letnim utrzymywał ogiery ze stadniny w Łącku. B. B. posiadał także akcje w cukrowniach w Dobrem koło Radziejowa, Wierzchosławicach, Brześciu Kujawskim, włocławskim browarze, Fabryce Cykorii Ferdynanda Bohma i Ski oraz w Fabryce Cykorii „Gleba” we Włocławku, Banku Cukrownictwa.

W okresie okupacji rodzina Bacciarrellich na Kujawach z racji włoskiego pochodzenia nie była szykanowana, dlatego na pomoc B. B. mogli liczyć nie tylko stali mieszkańcy majątku. Wspomagał finansowo AK. Przechowywał uciekinierów, między innymi przez sześć dni ukrywał dwóch skoczków angielskich, a później zajął się ich przetrzaniem do Nowogrodka. B. B. zmarł w Warszawie i został pochowany na cmentarzu Powązkowskim.

B. B. oż. dn. 12.01.1914 w Walichnowach z Wandą Zofią Kręską h. Nadelwicz z Walichnowów (pow. wieluński) (zm. 15.10.1955 w Toruniu i tam pochowana). Mieli pięć córek: **1. Irena; 2. Zofia; 3. Janina; 4. Maria; 5. Anna.**

Dok.: *Pamiętniki o miłości, o wojnie, o ziemi ciechanowskiej*, oprac. J. Pełka, Ciechanów 2005, s. 267, 314, 335; *Spis ziemian. Województwo warszawskie*, s. 7.

Bogusław Stefański

BADENI ELŻBIETA RÓŻA hr. z bar. GOETZ–OKOCIMSKICH h. własnego (9.11.1892–6.04.1982), wł. dóbr Podsadzie i Podzamcze (pow. tarnobrzecki). Córka ⇒ bar. Jana Albina (1864–1931) i Zofii Jadwigi z hr. Sumińskich h. Leszczyc (1867–1945). Ur. w Okocimiu.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Jana Albina bar. Goetz–Okocimskiego (1864–1931).

E. B. wykształcenie elementarne otrzymała w domu rodzinnym, średnie zaś zakończone maturą w 1911 w Gimn. H. Kaplińskiej w Krakowie.

Poślubiła 2.02.1913 Marcina hr. Badeniego h. Bończa (5.07.1882–10.03.1930 w Krakowie), syna hr. Stanisława (1834–1910), wł. maj. Branice (pow. krakowski), i Cecylii ze Skrzyńskich h. Zaremba (1848–1932). W wianie otrzymała wilę w Krakowie (przy ul. Wyspiańskiego 6). I wojnę światową spędziła wraz z rodzicami w Wiedniu, jej mąż służył w tym czasie w wojsku austriackim. Po śmierci ojca w 1931 odzie-

Elżbieta Róża hr. Badeni

dzicyła maj. Podsadzie (123 ha) i dobra leśne Podzamcze (1496 ha), 25% akcji browaru Okocim. Maj. spadkowy zarządzany był przez brata ⇒ bar. Antoniego.

W 1939 Niemcy skonfiskowali zarówno dobra ziemskie, jak i browary Goetz–Okocimskich, zabierając nawet willę E. B. w Krakowie. Odzyskała ją dopiero w 1957. W czasie wojny i po wojnie utrzymywała się z pracy chałupniczej.

Zmarła w Krakowie i została pochowana na cm. Rakowickim obok męża.

Dzieci: 1. hr. Elżbieta Cecylia (8.10.1914–3.08.2006), pielęgniarka dyplomowana, nauczycielka języków obcych, za Sewerynem hr. Ronikiem h. Gryf (15.08.1910–17.01.1980); 2. ⇒ hr. Stanisław Jan (28.02.1916–20.01.1987), por. łączności PSZ. Po 17.09.1939 przedostał się na Węgry i dalej na Bliski Wschód. Służył w Brygadzie Karpackiej, a następnie w II Korpusie we Włoszech. Był uczestnikiem bitwy pod Monte Cassino. Po wojnie w Londynie, gdzie zmarł. Dwukrotnie żonaty: 1^ov. z Urszulą ks. Sapiełą (zm. 17.08.1968), 2^ov. z Elisabeth Crump (ur. 1.01.1932 w Londynie), c. Roberta i Constante Watkin, bezdzietni.

Dok.: Lenczewski, *Genealogie*, s. 92; J.–M. Włodek, *Goetz–Okocimscy kronika rodzinna 1590–2000*, K. 2001, s. 86–90.

Jan Marian Włodek

BARANIECKI MARIAN h. Sas (24.05.1866–28.01.1937), wł. maj. Baranówka (pow. latyczowski w gub. podolskiej). Syn Mieczysława (15.02.1832–4.03.1876), dr med., i Heleny z Kosielskich (2.07.1843–12.12.1909), wł. maj. Michałpol (pow. latyczowski), córki Ludwika (1804–17.02.1880), wł. maj. Manikowce (pow. latyczowski), marszałka szlachty pow. latyczowskiego, i Karoliny z Makowieckich. Ur. w Michałpolu (pow. latyczowski).

Rodzina Baranieckich h. Sas z dawnych kresów południowo–wschodnich Rzeczypospolitej, w ciągu niespełna dwóch wieków (XIX–XX w.) wydała kilka wybitnych postaci: trzech lekarzy — Tomasza (29.12.1801–8.05.1859), sławnego doktora z Jarmoliniec, którego pamięć ludność miasta uczciła pomnikiem, i jego synów Mieczysława (15.02.1832–4.03.1876) oraz Adriana (4.11.1827–15.10.1891), dr med., twórcę Muzeum Techniczno–Przemysłowego i Wyższych Kursów dla Kobiet w Krakowie; i arcybiskupa, metropolitę lwowskiego, Łukasza Baranieckiego (14(16).10.1798–30.06.1858), rodzonego brata Tomasza.

Rodzeństwo: 1. Tomasz (1.10.1869–3.02.1951 w Sycewie), notariusz w Miechowie, później w Warszawie, rodziny nie założył.

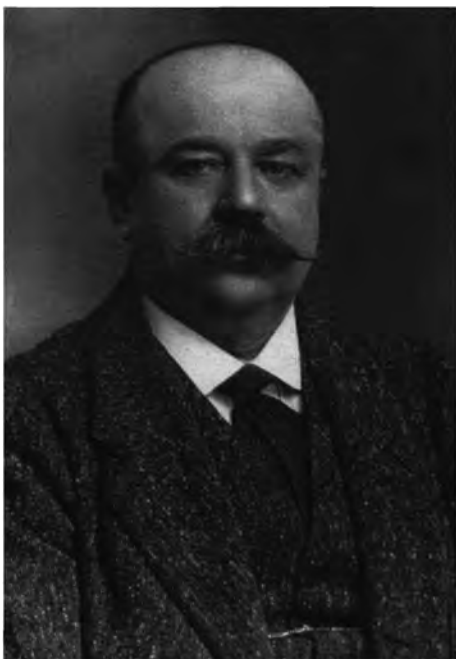
M. B. podobnie jak jego rówieśnicy edukację rozpoczął w domu, a następnie został wysłany do gimnazjum realnego do Warszawy. Studia rolnicze ukończył w l. 1884–1887 w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublinach. Po krótkiej praktyce w maj. Korytna (pow. płoskirowski), należącym do rodziny Kosseckich, objął własne gospodarstwo w Baranówce (ok. 1890 — 363 ha). M. B. nie tylko uprawiał własną ziemię, ale też dzierżawił inne majątki (Werbka Murowana i inne), a także administrował dobrami we Frampolu (Buszczyńskich), Maliniczach, Kudryńcach i Kumanowie (Makowieckich). M. B. wyspecjalizował się w hodowli nasienniczej: buraków pastewnych, marchwi, pszenicy ozimej i innych roślin, w tym również ziół leczniczych. W celu dalszego rozwinięcia produkcji nasienniczej wiosną 1902 założył wraz z grupą właścicieli ziemskich z Podola (Aleksander Giżycki, Izidor Kownacki i Hilary Leszczyński) spółkę nasienną (Podolska Produkcja Nasion „Siew”) z siedzibą w Baranówce, gdzie powstała stacja doświadczalna, laboratorium i stacja meteorologiczna. Głównym celem „Siewu” było uzyskanie najlepszych odmian dla warunków podolskich zbóż i buraków pastewnych. Nasiona M. B. były nagradzane na różnych wystawach rolniczych

Dwór w Baranówce

dypłomami i medalami (w tym 3 medalami złotymi i 13 srebrnymi). Pierwszy medal (srebrny) otrzymał „Siew” na wystawie w Kamieńcu Podolskim w 1902 od Mińskiego Tow. Rolniczego. Przez 18 lat prowadził również kopalnię fosforytów, z wykorzystaniem nowej metody eksploatacji — szybami pionowymi. Za to rozwiązanie otrzymał złoty medal.

Niezależnie od administrowania majątkami dużo czasu poświęcał pracy społecznej. W 1898 był współzałożycielem i następnie członkiem zarządu Podolskiego Tow. Rolniczego. Współtworzył i zasiadał w zarządzie Syndykatu Rolniczego w Płoskirowie (Stowarzyszenie Rolnicze Płoskirowsko–Latyczowskie, zał. 10.04.1899), najpierw jako sekretarz (1899–1906), a potem jako prezes. Z jego inicjatywy powstało przy Syndykacie koło wzajemnych ubezpieczeń od gradu, które działało w l. 1904–1915. Był także współzałożycielem i prezesem Związku Stowarzyszeń Rolniczych na Rusi, i prezesem Domu Polskiego w Płoskirowie; radnym w komisji aprowizacyjnej i rolnej w ziemstwie latyczowskim. W 1915 założył w Płoskirowie Tow. Rolnicze. Zajmował się organizowaniem na Podolu kółek rolniczych i sklepów wiejskich. Z jego inicjatywy powstała przy Podolskim Tow. Rolniczym „sekcja ulepszenia drobnych gospodarstw”, której został pierwszym prezesem. Na temat modernizacji gospodarstw chłopskich, zakładania kooperatyw wiejskich itd. wygłaszał odczyty w Podolskim i Kijowskim Tow. Rolniczym, ogłaszał artykuły w „Gazecie Rolniczej”, „Dzienniku Kijowskim” i prasie rosyjskiej. W 1907 na zebraniu ogólnym sekcji uprawy roślin Podolskiego Tow. Rolniczego przedstawił projekt wzorcowego gospodarstwa chłopskiego opartego na płodozmianie. W tym czasie na Ukrainie nawet w majątkach ziemiańskich płodozmian stosowała tylko część właścicieli, stąd propagowanie nowoczesnej formy uprawy ziemi wśród ludności wiejskiej wymagało wówczas pewnej odwagi i ugruntowanych poglądów na temat słuszności tej drogi modernizacji rolnictwa. M. B. swój referat ogłosił także drukiem w biuletynie Podolskiego Tow. Rolniczego („Sprawochnyj Listok”, 1907, nr 3, s. 1–7). We wrześniu 1909 był organizatorem pierwszej wystawy rolniczej w Płoskirowie, która zakończyła się dużym sukcesem, skupiając liczną grupę wystawców i gości nie tylko z Ukrainy, ale też Królestwa Polskiego

Marian Baraniecki

i Galicji. Dzięki inicjatywie M. B. po raz pierwszy wśród wystawców pojawili się chłopci. Także byli oni liczniej niż zazwyczaj reprezentowani w gronie zwiedzających.

M. B. nie ograniczał swojej działalności społecznej do Podola, również brał udział w życiu organizacji rolniczych Królestwa Polskiego. W 1903 uczestniczył w wyjeździe reprezentacji polskiego ziemiaństwa do Danii. Od początku utrzymywał kontakt z CTR. W 1911 dla zacieśnienia stosunków z ziemiaństwem z innych dzielnic polskich M. B. zorganizował wycieczkę dla rolników z Królestwa Polskiego i Poznańskiego po podolskich gospodarstwach wielkiej własności. Dopelnieniem tej wycieczki był referat Baranieckiego na zebraniu CTR w lutym 1912 (*Charakterystyka gospodarstw podolskich*), ogłoszony później drukiem w czasopiśmie CTR.

M. B. udostępniał stary dwór w Baranówce na potrzeby kolonii dla dzieci organizowanych przez Kazimierza Rodowicza.

Oplacał także wychowanie i wykształcenie dzieci z biednych rodzin. Wśród jego wychowanków była Matylda Kabalska, krewna Ignacego Paderewskiego; Wiktor i Mieczysław Duniewiczowie, synowie kierownika syndykatu w Płoskirowie; Michał Beksiak, późniejszy burmistrz Koła, którego synem był prof. Janusz Beksiak, chrześny syn M. B.

Po wybuchu I wojny światowej M. B. został prezesem Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny (TPOW). Wiceprezesem Rady Okręgowej TPOW w Kijowie, prezesem Sekcji Organizacyjnej tejże Rady oraz delegatem Rady do Rady Zjazdów Polskich Organizacji w Moskwie. Na początku wojny M. B. wyszedł z inicjatywą zorganizowania pomocy dla ziemiaństwa Królestwa Polskiego i Galicji. Zaproponował właścicielom ziemskim z Królestwa bezpłatne przechowanie i przekarmienie bydła podczas zimy na terenie Ukrainy. Uczestniczył również w zbieraniu funduszy na Podolu dla potrzebujących Polaków z Galicji Wschodniej (ze Lwowa), świeżo zajętej przez armię rosyjską. Po rewolucji lutowej został wybrany 11.04.1917 komisarzem ludności polskiej na powiat latyczowski z ramienia Polskiego Komitetu Wykonawczego na Rusi (PKW). PKW był namiastką polskiej administracji na ziemiach ukraińskich. Baraniecki jako komisarz PKW uczestniczył w zjeździe organizacji polskich w Kijowie w czerwcu 1917. Pod względem politycznym związany był z liberalno-demokratycznym odłamem mniejszościowym działaczy polskich, którzy tworzyli Centralę Demokratyczną, będącą w opozycji do środowiska endeckiego.

Po opuszczeniu Podola jesienią 1918 zamieszkał w Warszawie, gdzie brał czynny udział w niesieniu pomocy Polakom-uciekiniom z Ukrainy. Był współzałożycielem 15.12.1918 Koła Polaków Ziem Ruskich w Warszawie, którego został wiceprezesem. Od lata 1919 do wiosny 1920 pełnił funkcję naczelnika wydziału w Polskim Komitecie Pomocy Dzieciom. W l. 1919–1921 był prezesem Związku Dublańczyków — wycho-

wanków Akademii Rolniczej w Dublanach. Po wkroczeniu wojska polskiego na Podole w kwietniu 1920, na kilka tygodni wrócił do Baranówki. Już na początku czerwca musiał opuścić rodzinne strony i wyjechał do Warszawy, gdzie rozpoczął pracę w Ministerstwie Rolnictwa, jako starszy referent w Wydziale Pomocy Rolnej. Na własne żądanie opuścił to stanowisko 1.04.1921, podejmując się kierownictwa majątku doświadczalnego w Kisielnicy w Łomżyńskim, zniszczonego przez bolszewików w 1920. Oprócz kierowania odbudową majątku kisielnickiego M. B. angażował się w działalność społeczną na terenie województwa białostockiego. Był członkiem rady nadzorczej Okręgowego Tow. Rolniczego w Łomży i Kolnie, potem prezesem Kółka Rolniczego i członkiem rady nadzorczej Stowarzyszenia Spożywczego w Kisielnicy, prezesem wydziału rolnego, Rady Tow. Rolniczych Województwa Białostockiego. Wiosną 1923 CTR powierzyło M. B. zorganizowanie zakładu doświadczalnego w Kościelcu, w majątku wydzierżawionym od państwa. M. B. przez kilkanaście lat pracy w Kościelcu, rozbudował i unowocześnił majątek tworząc od podstaw stację doświadczalną, pracownie naukowe, ośrodek kultury rolniczej itd. W 1930 maj. (Stacja Doświadczalna i Ognisko Kultury Rolniczej) w Kościelcu z fol. Mariampolem obejmował 836 morgów, a stacja swoją działalnością obejmowała: pola doświadczalne (uprawa roślin), pola doświadczalne drenarskie, doświadczenia zootechniczne i hodowlę zwierząt, stację meteorologiczną, pracownie: botaniczną i chemiczną, hodowlę roślin i pracownię selekcyjną, reprodukcję nasion, zaprawianie nasion, ogrodnictwo, wikliniarstwo, ogród botaniczny, ruch kulturalno-oświatowy, konkursy przysposobienia rolniczego dla młodzieży i starszych, inspektorat organizacji drobnych gospodarstw. Do tego czasu w Kościelcu przeprowadzono także drenaż pól, wyremontowano i rozbudowano zaplecze gospodarcze, zakupiono nowe maszyny rolnicze, założono wodociąg i kanalizację, rozpoczęto remont pałacu. Dzięki M. B. zakład kościelecki stał się jedną z najważniejszych placówek doświadczalnych w Polsce. Już w opinii współczesnych jego dyrektor łączył w sobie „zalety i walory osobiste” z pracowitością i profesjonalizmem. Marian Kiniorski w 1934 pisał o nim: „Liczne rzesze rolników zwiędające Kościelec uznawały bez zastrzeżeń autorytet fachowy dyrektora, widząc, że przemawia do nich nie teoretyk–naukowiec, lecz człowiek, z własnej praktyki znający wszelkie niedomagania i bolączki warsztatów rolnych i umiejący zawsze rozstrzygnąć nasuwające się rolnikom wątpliwości” (GR z 28.12.1934). Wyrazem uznania dla jego pracy w Kościelcu były nagrody, jakie otrzymała Stacja i jej dyrektor na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929, a także Krzyż Oficerski Orderu Polonia Restituta, którym udekorowano M. B. 30.11.1930 (decyzja Prezydenta RP z 1929). M. B. otrzymał też inne nagrody i wyróżnienia, m.in. srebrną odznakę honorową za współpracę z Głównym Urzędem Statystycznym (1932). Ze względu na podeszły wiek M. B. z dniem 1.01.1934 zrzekł się kierownictwa zakładu, ale nadal pracował w administracji Kościelca i prowadził Ognisko Kultury Rolniczej. Według umowy z 15.01.1934 Baraniecki jako starszy asystent otrzymywał miesięcznie 526 zł i 85 gr, oprócz tego przysługiwały mu 2 pokoje z opalem i światłem, rocznie 24 q zboża, 4 litry mleka dziennie, ziemniaki na własne potrzeby, a także prawo korzystania z koni lub samochodu. Stacja w Kościelcu od początku wspomagana była z funduszy państwowych, a w grudniu 1934 została przejęta przez Izbę Rolniczą w Łodzi.

M. B. jeszcze mieszkając na Podolu zaczął się pasjonować fotografią. Robił i sam wywoływał zdjęcia, ale też fotografował się w znanych zakładach w Kijowie i Warszawie. Zbierał fotografie rodzinne i miał dużą kolekcję pocztówek. Był także zapalonym myśliwym, świetnym strzelcem, organizował polowania dla przyjaciół w Baranówce i chętnie sam brał udział w myśliwskich eskapadach u swoich sąsiadów. Także po przyjeździe do Polski polował i kolekcjonował trofea myśliwskie.

M. B. należał do tych nielicznych ziemian wyrzuconych ze swoich majątków podczas rewolucji w Rosji, którzy w wolnej Polsce mimo utraty własnego majątku, dzięki wykształceniu i wytrwałej pracy potrafili zdobyć wysoką pozycję społeczną i ogólne uznanie.

M. B. zmarł w Kościelcu i został pochowany na miejscowym cmentarzu.

Pierwszą żoną M. B. była Maria Mazurowska, wł. maj. Kornaczówka (pow. uszczyki), córka Władysława, ale z nią był rozwiedziony. Po raz drugi oż. z Heleną Trzeciak, córką Jana i Heleny z Zielińskich, z którą miał córkę **1.** Helenę (15.01.1902 w Baranówce – 9.03.1985 w Milanówku), sanitariuszkę w 1920, 1^{ov}. za Hartlem (małżeństwo unieważnione), 2^{ov}. za Stanisławem Jarzębowskiem (15.04.1898 w Łodzi – 18.12.1980 w Milanówku), synem Juliusza (1862–1941) i Heleny z Kulczyckich (zm. 1906), legionistą, inż. rolnikiem, abs. SGGW (26.06.1928), od 1934 kierownikiem Zakładu Doświadczalnego i Ogniska Kultury Rolnej w Kościelcu, uczestnikiem kampanii wrześniowej. Z drugiego małżeństwa dzieci Heleny B.: **1.1.** Anna (ur. 7.04.1927 w Kościelcu), pracownik biblioteki SGPiS, za Czesławem Fijałkowskim; **1.2.** Barbara Jadwiga (26.05.1930 w Kościelcu – 19.03.1963 w Gdyni), inż. ogrodnik, pracownik Centrali Nasiennej, członek Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa, odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi, za Janem Zachertem; **1.3.** Elżbieta Maria Teresa (15.08.1936 w Kościelcu – 25.07.1988 w Warszawie), za Stanisławem Ambrożewiczem.

Dok.: „Gazeta Lwowska”, 1902, nr 230, s. 1–2; „Świat”, 1909, nr 38; „Tygodnik Ilustrowany”, 1909, nr 40 (2604), s. 816–817; GR, 1913, nr 35, s. 45–47; 1937, nr 13, s. 296–298; „Głos Kresowy”, 1918, nr 1, s. 1; „Gazeta Kolska”, 1937, nr 5(263), s. 4–5; M. Kiniorski, *Zasłużony Kresowiec*, GR z 28.12.1934 r., cyt. za „Gazeta Kolska”, *op. cit.*: M. Baraniecki, *Stacja Doświadczalna i Ognisko Kultury Rolniczej w Kościelcu*, Kościelec 1930; S. Stempowski, *Ukraina (1919–1920), Z pamiętnika (Wojna. Pogrom — 1914–1917)*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż), nr 21, s. 80–81; nr 23, s. 105 i n.; materiały archiwalne i inf. Anny Fijałkowskiej.

Tadeusz Epsztejn

BRANICKI hr. XAWERY WŁADYSŁAW ALEKSANDER KONSTANTY ANDRZEJ LEON h. Korczak (19.04.1864–18.06.1926), wł. maj. Medwin z Turczynowem, Baranin Polem, Zofiówką (pow. kaniowski w gub. kijowskiej), Uziń (pow. wasylkowski w gub. kijowskiej), dóbr Wilanów (pow. warszawski), Montrésor we Francji i rezydencji w Paryżu (rue Penthièvre), mecenas nauk przyrodniczych. Syn Konstantego Grzegorza (9.05.1824 w Białej Cerkwi – 14.07.1884 w Paryżu), wł. klucza bohusławskiego (pow. kaniowski w gub. kijowskiej), maj. Rokitna, Żytynie Góry i innych (pow. wasylkowski w gub. kijowskiej), przyrodnika — ornitologa amatora, podróżnika, mecenas nauki przyrodniczych, i Jadwigi hr. Potockiej h. Złota Pilawa z Białołówki i Tykocina (1.08.1827 w Warszawie – 8.12.1916 w Ujlaku na Słowacji), córki Konstantego (1824–14.07.1884) i Jadwigi z Potockich. Ur. w Paryżu.

Rodzeństwo: **1.** Maria Róża (1876–1953), żona Stanisława Tarnowskiego (1837–1917), prof. UJ, prezes PAU.

X. B. ukończył gimnazjum we Francji, później studiował w Krakowie. W 1877 otrzymał od stryja Ksawerego zamek w Montrésor we Francji; po ojcu odziedziczył Turczynowe na Ukrainie, gdzie wystawił pałac wg projektu Leandro Marconiego; w 1892 Aleksandra Augustowa Potocka (zm. 1892) zapisała mu majątek i pałac w Wilanowie. Sama będąc bezdzietna wybrała X. B. na spadkobiercę, jako męża jej siostrzenicy i kuzyna (jej matka Katarzyna z Branickich 1^{ov}. Sanguszkowa, 2^{ov}. Stanisława Potocka). W 1901 X. B. kupił pałac w Warszawie przy Nowym Świecie 18.

Odziedziczywszy Wilanów — zamieszkał w nim na stałe — dojeżdżając tylko na Ukrainę i do Montrésoru. Pałac wilanowski był wówczas w złym stanie i wymagał remontu. X. B. powierzył prace remontowe i konserwacyjne pałacowi znanemu architek-

towi warszawskiemu Leandro Marconiemu. Fundamenty zostały podsuwane, mury — sklamrowane, do prawego skrzydła pałacu dobudowano przybudówkę, zwaną dziś „Marconiówką”. Dzięki tej inwestycji — pałac stał się wygodny do mieszkania a praktyczny rozkład umożliwiał przebywanie tam na stałe. W pobliżu pałacu — X. B. wybudował ładny budynek z herbem Korczak nad drzwiami frontowymi, zwany popularnie „Szenicówką”. Odnowić też kazał pałacyk i Oratorium w Morysingu, jak również widokową bramę naprzeciw pałacu za wodą. Poprawił też most i akwedukt w parku natolińskim, przeprowadził remonty domów administracyjnych, rozbudował byłą gorzelnię na folwarku. Specjalną troską otoczył park wilanowski. Założył nowoczesne sady w Zawadach i w Natolinie.

X. B. był wybitnym mecenasem kultury, łożył na cele naukowe, dobroczynne, społeczne i religijne. Kupował stare i nowe księgozbiory — wzbogacając bibliotekę. Dla muzeum wilanowskiego zakupił w Żółkwi płaskorzeźbę z trumny hetmana Żółkiewskiego. Aleksandra Augustowa Potocka zapisała legat na budowę kościoła św. Augustyna na Nowolipkach. X. B. podwoił ten legat i wystawił kościół. Wiele też świadczył dla klasztorów i zakonów, m.in. oo. kapucynom, ss. loretankom, magdalenkom i szarytkom. Był prezesem Warszawskiego Tow. Wioślarskiego. Na dogodnych warunkach — odstąpił WTW plac przy ul. Foksal, gdzie wybudowano gmach dla Tow. (1897). Co roku organizował słynny wyścig wioślarski z Wilanowa do przystani Tow. przy ul. Bednarskiej w Warszawie. Organizowano także wycieczki Wisłą do Włocławka, Płocka i Ciechocinka. Otaczał opieką i pomocą finansową szpital dla dzieci przy ul. Kopernika i Dom dla Paralityków na Mokotowie (Fundacja Czarnieckich). W Wilanowie w dawnym szpitaliku św. Aleksandra przy ul. Biedronki (zbudowanym przez Aleksandrę Augustową Potocką), a także w Montrésorze — założył ochronki dla dzieci pracowników. Zaangażowano wykwalifikowany personel. W Wilanowie dzieci uczyły się, m.in. języka polskiego, co w tym okresie były zakazane, a też szycia i innych robót ręcznych. Dopiero parę lat temu zmarła ostatnia z ochraniarek, p. Józefa Nowosielska, przeznacna i pełna poświęcenia osoba, którą znało starsze pokolenie Wilanowa.

Duże sumy X. B. łożył na wybudowanie Filharmonii Warszawskiej. Wiele pomagał uczącej się młodzieży. Był zamiłowanym przyrodnikiem. Finansował ekspedycje naukowe i sam odbywał podróże badawcze do Afryki Północnej, Azji Mniejszej i na Kaukaz. Był znawcą roślin i zwierząt, a przede wszystkim — ptaków. Współpracował ściśle ze znanym ornitologiem Janem Kalinowskim, któremu opłacał naukowe wyprawy do Ameryki, z Władysławem Taczanowskim i Tomaszem Barey'em. Przy ul. Frascatti w Warszawie utworzył Muzeum Zoologiczne Branickich, otwarte bezpłatnie dla publiczności. Kupował doń wiele ciekawych okazów. Muzeum istniało do

Xawery Branicki

1919 — potem X. B. ofiarował jego zbiory (w tym 3402 tomów dzieł zoologicznych) Państwowemu Muzeum Zoologicznemu w Warszawie. Był też zamiłowanym myśliwym, i założycielem oraz długoletnim członkiem Rady Warszawskiego Tow. Prawidłowego Myślistwa, członkiem dożywotnim Krajowego Tow. Rybackiego i Societé Zoologie France.

W pałacu wilanowskim rozwijało się życie intelektualne. Branicy starali się skupić u siebie interesujących i światowych ludzi. Bywał tam, m.in. Henryk Sienkiewicz, prof. Szymon Askenazy, potem prof. Władysław Tatarkiewicz i inni. W domu dużo się czytało. Żona X. B. kolekcjonowała pasy polskie, kupowała też wiele mebli antycznych, których była znawczynią. Gromadziła również stare dokumenty. Jej to Wilanów i Montrésor zawdzięczają swoje archiwa. Dawała liczne stypendia zdolnej młodzieży.

Po śmierci syna Konstantego X. B. z żoną przenieśli się do Montrésoru.

X. B. 10.02.1886 oż. z Anną Marią Pią Różą Potocką h. Srebrna Piława (28.09.1863 w Krakowie – 15.02.1953 w Montrésorze) z Krzeszowic, córką Adama (1822–1872) i Katarzyny z hr. Branickich h. Korczak (1825–1907). Anna B. była działaczką społeczną i filantropką tak w okresie swego pobytu na Ukrainie, jak i w Warszawie, Wilanowie oraz Montrésor; sponsorowała potrzebom dziecięcego szpitala przy ul. Kopernika w Warszawie, uzdolnionej młodzieży fundowała stypendia, wymogła na carskich władzach zgodę na założenie w Wilanowie ochronki dla dzieci, której działalność finansowała; wspierała Arcybractwo Pomocy dla biednych kościołów; wyposażając i urządzając wnętrza pałacu w Turczynowem, czy potem przy Nowym Świecie w Warszawie dbała, by zamawiane sprzęty i podejmowane roboty były dziełem miejscowych rzemieślników, odrzucając z oburzeniem sugestie by zwracać się z tym do zagranicznych rzemieślników czy dostawców. Od śmierci syna Konstantego z mężem a potem sama stale mieszkała w Montrésor. Zasłużona patriotka. Podczas II wojny światowej podejmowała szeroko zakrojoną pomoc dla uchodźców, wielu rodzinom udzielała gościny Montrésorze. Współpracowała także z francuskim ruchem oporu, pomagając, m.in. w ukrywaniu poszukiwanych osób, przetrucaniu ludzi przez granicę strefy okupacyjnej.

Dzieci: **1.** Konstanty Adam Maria Władysław Aleksander Franciszek Xawery (19.09.1887 w Krzeszowicach – 23.12.1918 w Warszawie), uczęszczał do gimn. w Warszawie, maturę zdał w Ostrogu w 1908, studiował w Belgii, podczas I wojny służył w wojsku rosyjskim, ranny w 1917 na Huculszczyźnie, następnie w polskich formacjach na Podolu, od kwietnia 1918 w Warszawie, zmarł na „hiszpankę”, poeta — amator, kawaler; **2.** Katarzyna Maria Gabriela Zofia Jadwiga (24.03.1889 w Krakowie – 1.05.1968 w Montrésorze), współfundatorka Zakładu dla Ociemniałych w Laskach pod Warszawą, w początkach okupacji przez kilka tygodni wraz z bratem była więziona przez Niemców na Pawiaku, od 1953 mieszkała w Montrésorze; **3.** Jadwiga Maria Róża Antonina (25.04.1890 w Krzeszowicach – 14.04.1977 w Tours), wł. dóbr i zamku Montrésor we Francji, współwł. rezydencji w Paryżu (rue Penthievre), działaczka patriotyczna, społeczna i katolicka, za pomoc Polakom w kraju i na emigracji odznaczona maltańskim Krzyżem Zasługi, żona ⇒ Stanisława hr. Reya h. Oksza (1894–1971); **4.** ⇒ Adam (30.03.1892–2.12.1947); **5.** Władysław Stanisław Maria Feliks (8.05.1893 w Wilanowie – 12.07.1913 w Waplewie), kawaler.

Dok.: E. Borowski, *Genealogie niektórych polskich rodzin utytułowanych, seria pierwsza*, Buenos Aires–Paryż 1964, s. 45; T. Zielińska, *Poczet polskich rodów arystokratycznych*, Warszawa 1997, s. 50–51; PSB, t. 2, s. 407; R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji*, t. 11, s. 350–358; *Słownik biologów*, s. 86–87, 529–530; inf. Antoniego Reya z Warszawy.

Anna Branicka–Wolska (T. E.)

BRANICKI hr. ADAM MARIA JAN STEFAN h. Korczak (30.03.1892–2.12.1947), I ordynat na Rosi (pow. wołkowyski), wł. pałacu i dóbr Wilanów (pow. warszawski), rezydencji w Paryżu (rue Penthièvre). Syn ➔ Xawerego Władysława (19.04.1864–18.06.1926) i Anny Marii hr. Potockiej h. Srebrna Pilawa z Krzeszowic (28.09.1863–15.02.1953). Ur. w Krakowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Xawerego Władysława (1864–1926)

Dzieciństwo i wczesną młodość spędzał A. B. z rodzeństwem głównie w Wilanowie, ale także w Krakowie lub w Krzeszowicach, gdzie mieszkaly jego babki. Okresy letnie z rodzicami i rodzeństwem spędzali przeważnie pomiędzy Turczynowem na Ukrainie a Montrésor we Francji, często też całą rodziną odwiedzali Roś.

Początkowe nauki A. B. zaczął pobierać w domu. Pierwsze jego nauczycielki były córkami powstańców z 1863. Pod ich wpływem wraz z przekazywaną wiedzą, ugruntowywał się w nim jego późniejszy gorący patriotyzm, już od najwcześniejszego dzieciństwa zaszczeplany mu także przez rodziców i obie babki. Do gimn. uczęszczał w Warszawie, maturę zdał w 1910 w Białej Cerkwi. W 1910 po Stefanie Potockim (1825–1910), bracie babki Jadwigi Branickiej a swoim ojcu chrzestnym — odziedziczył dobra Roś, na których bezpotomny Stefan P. jeszcze w 1905 na jego imię ustanowił ordynację. Po maturze studiował początkowo w Paryżu, a od jesieni 1912 rolnictwo (Kursy Przemysłowo–Rolne) w Warszawie.

Adam Branicki

Anna Marii Branicka z Potockich matka Adama

Wybuch wojny zastał A. B. z bratem Konstantym polujących w dobrach ojca w Uzinie na Ukrainie, skąd już sam udał się do Rosi. Gdy w 1916 przed zbliżającym się frontem władze rosyjskie zarządziły przymusową ewakuację całej ludności Rosi i okolic, A. B. wstąpił do jednego z frontowych oddziałów Czerwonego Krzyża (zwanym „Czołówkami”), z którym do końca 1917 przebył kampanie na Wileńszczyźnie,

Mińszczyźnie i w Rumunii. W 1918 był już w Wilanowie, gdzie w październiku odbył się ślub jego siostry Jadwigi ze Stanisławem hr. Reymem.

W tym czasie bywał często w Janowie k. Mińska Mazowieckiego u Lucjanów Ceglińskich (ciotka Cecylia z Potockich Ceglińska 1^ov. Reyowa, była matką Stanisława i Ludwika Reyów), gdzie — wśród licznie przebywającej tam młodzieży, w tym kilku bratanic i siostrzenic pani domu — wiosną 1919 poznał Marię Beatę Potocką z Rymanowa Dworu — zwaną Beatą, z którą po niespełna dwu latach w tymże Janowie zaręczył się.

Ślub Adama Branickiego z Beatą Potocką. Stoją od lewej: 1) Stanisław Rey; 2) Władysław Tarnowski; 3) Katarzyna Branicka; 4) Adam Branicki; 5) Jadwiga z Branickich Reyowa; 6) Stanisław Potocki. Siedzą od lewej: 1) Elżbieta z Potockich Dynowska; 2) Beata Potocka; 3) Helena z Czarneckich Potocka; 4) Anna Potocka; 5) Maria z Potockich Szaszkiewiczowa

Po ślubie w 1921 osiadł z żoną w Rosi. Wobec dewastacji pałacu, zamieszkali w jednym z kilku pokojowych drewnianych domów przeznaczonych dla wyższej administracji. Dobra rosokie składały się z 14 folwarków i wraz z lasami liczył ok. 10 tys. ha. Podczas wojny majątek uległ poważnemu zniszczeniu. Stąd, prócz pilnej konieczności zakupu wszelkiego typu rolniczych narzędzi, maszyn i sprzętów jak też żywych inwentarzy, trzeba było w 7 folwarkach odbudować niemal od podstaw większość obiektów gospodarczych i mieszkalnych. Jednocześnie w związku z repatriacją ludności z Rosji. A. B. wraz z żoną rozwinęli szeroko zakrojoną działalność charytatywną. Obok pomocy doraźnej (np. gorące posiłki wraz z czasowym schronieniem, zapewniane przybywającym już na dworcu), A. B. na miarę możliwości wspomagał niektórych drewnem na odbudowę domów, ziarnem na zasiewy, czy też innym rodzajem sąsiedzkiej pomocy. W pałacu w Rosi prowadzony był szpital i wszelkie wydatki z nim związane ponosili Branicy. Żona A. B. założyła także ochronkę dla sierot (dla 86

dzieci), mieszcząca się początkowo w baraku użyczonym przez miejscową cementownię, następnie — już po likwidacji szpitalika — w pałacu.

W 1926, po śmierci ojca, A. B. odziedziczył Wilanów i w końcu t. r. przeniósł się tam z rodziną. Zarząd nad dobrami roskimi przekazał Antoniemu Szaszkiwiczowi, doświadczonemu gospodarzowi, szwagrowi swojej żony. W chwili przyjęcia Wilanowa status majątkowy A. B. zasadniczo różnił się, od tego jakim dysponował jego ojciec. Przede wszystkim definitywnie odpadły mu w wyniku rewolucji i zmiany granic dochody z rozległych majątków ukraińskich, pozwalających Xaweremu B. na utrzymywanie kosztownego Wilanowa. A. B. — przy stosunkowo wątłym zdrowiu — był typowym intelektualistą o zamiłowaniach do kameralnej pracy i o wyrobionych — choć amatorskich — zainteresowaniach naukowych. Zarazem cechował go brak niezbędnych gospodarskich zdolności, umiejętności i praktycznego doświadczenia, po części także wyraźna niechęć do osobistego zarządzania swymi dobrami, nie rzadko bezkrytycznie zawierając i zdając się na swoich administratorów. Wilanowskie gospodarstwo zastał A. B. nie tylko że nie przynoszące dochodu, ale i obciążone wysokim zadłużeniem, nadto znajdujące się pod presją dalszych wydatków. Władze skarbowe nagląco domagały się spłaty podatku spadkowego po Xawerym B. Pałac będący w bardzo złym stanie wymagał pilnego remontu, a koszty ponoszone na jego, wraz ze zbiorami i z parkiem, utrzymanie, generowały dalsze zadłużenie. Dochodziła do tego potrzeba spłaty sióstr i szeregu drobniejszych zobowiązań. Łącznie stanowiło to kolosalne obciążenie, a rozwiązywanie wynikających z niego problemów, skomplikowała nagła śmierć zaufanego pełnomocnika. Na spłatę najbardziej naglących należności musiał więc A. B. poświęcić kilka kamienic na Smolnej (poza nr. 40) oraz dużą część biżuterii. A. B. sprzedał również Rządowi RP bardzo cenny dywan perski z XVI w. z kolekcji wilanowskiej, za olbrzymią sumę 865 tys. zł. Rozpoczął następnie — poprzedzoną przewlekłymi staraniami — stopniową parcelację gruntów majątku (folwarków: Anina, Wawra, Służewa, Zalesia i Palucha). Pozwoliło mu to na spłatę dalszych zobowiązań, przeprowadzenie naglącego remontu pałacu, jak również — tyle że już częściowo z pomocą kredytu bankowego — na realizację kilku inwestycji warunkujących przywrócenie dochodowości wilanowskim dobrom, zwłaszcza w ogrodnictwie i sadownictwie. W tym celu zbudowano duże szklarnie, unowocześniono i powiększono sady w Natolinie i Zawadach, założono plantacje szparagów oraz nie znanych w Polsce gatunków: malinowego rabarbaru (z jego zimową pędzarnią), poziomek, truskawek, porzeczek oraz owocujących do późnej jesieni malin — wywołujących sensację na ówczesnym rynku. Wkrótce, wysokiej jakości produkty wilanowskich ogrodów i sadów, cieszyć się zaczęły uznaniem i rosnącym popytem. Przez pewien czas prowadzono sklep w Warszawie z produktami własnymi i okolicznych gospodarzy. Uruchomiono również wytwórnię marmolady w budynku dawnej gorzelni.

A. B. po objęciu Wilanowa utrzymał wprowadzoną jeszcze przez jego rodziców publiczną dostępność do wilanowskiego parku oraz mieszczącego muzeum skrzydła pałacu. Podobnie bowiem jak jego ojciec, traktował on posiadanie historycznego zespołu parkowo-pałacowego wraz ze zgromadzonymi w nim przez swoich poprzedników dziełami sztuki i cennymi archiwaliami, jako obiekty sobie tylko w opiekę powierzone.

Wybuch wojny 1939 zastał A. B. w Warszawie, a jego żonę zajęłą w Wilanowie wcześniej podjętym pakowaniem i zabezpieczaniem zbiorów przed zniszczeniem. Część pomieszczeń prywatnego skrzydła pałacu — podobnie jak to miało miejsce podczas I wojny światowej — zostało przeznaczone na szpital polowy. Przez kilka tygodni jego funkcjonowania, żona A. B. wraz z córkami pomagały fachowemu personelowi w pielęgnacji i obsłudze rannych.

Krótko po ustaniu działań wojennych, wilanowskie gospodarstwo znalazło się w trudnej sytuacji ekonomicznej. Odpadły wpływy z ledwie zagospodarowanej Rosi. Doszły natomiast liczne obciążenia na rzecz okupanta w postaci przymusowych dostaw i różnych wymuszanych świadczeń. W początku 1941 okupanci zadali A. B. kolejny cios, konfiskując całe wilanowskie gospodarstwo w drodze przejścia go przez tzw. Liegenschaft. Odtąd w jednej z pałacowych oficyn stale stacjonował niemiecki oddział wojskowy. Po trudnych negocjacjach, Niemcy zgodzili się pozostawić właścicielowi pałac wilanowski z parkiem, Natolin, park w Morysinku oraz lasy Chojnowskie. Te ostatnie objęte były jednak zakazem wycięcia. W sumie — same wydatki bez dochodów. Jedynym znaczącym ich źródłem, stała się dalsza parcelacja terenów, na którą zgodę uzyskano po długotrwałych staraniach. Władze niemieckie nie zgodziły się na powtórne otwarcie muzeum pałacowego. Pozwolono natomiast na udostępnienie publiczności parku wilanowskiego. Jednak utrzymanie parku w należytym porządku (nie wspominając o pałacowych wnętrzach), wymagało dużego nakładu pracy i środków. Stąd do różnych prac porządkowych zaciągali się sami gospodarze, jak i ich wojenni domownicy, zwłaszcza młodzież.

Podczas okupacji wzrosły koszty utrzymania w związku z obecnością licznych uchodźców, goszczonych w pałacu i przyległych budynkach. Wilanów szeroko otworzył uchodźcom swoje podwoje i szybko zapełnił się krewnymi, przyjaciółmi, byłymi pracownikami. Wszyscy oni byli, albo przymusowo wysiedleni (Chłapowscy z Bagdadu, Ceglińscy z Janowa), względnie uciekinierami spod sowieckiej okupacji (Oskar Dowgiałło z matką z Siesik, pracownicy z Rosi i in.). Wkrótce ich grono zaczęło się powiększać o zagrożonych represjami okupanta, skierowywanymi przez konspiracyjne organizacje. W pałacu i oficynach wszystkie pokoje były szczelnie zaludnione. Do stołu trzy razy dziennie zasiadało wówczas po ok. 40 osób, nie licząc jadających u siebie. Biorąc pod uwagę, że od 1941 właściciele nie mieli dostępu do produktów z własnego majątku, całe zaopatrzenie należało kupować, podjęto decyzję o zaoraniu 3 pól w parkach Morysińskim i Natolińskim i obsadzeniu ich warzywami i kartoflami. Nabyto też dwie krowy, które umieszczono w stajni cugowej.

Po konfiskacie samochodów konie zaprzęgano do wspaniałego wilanowskiego landa, które było jedynym własnym środkiem komunikacji z miastem. Okazałe, zwracające uwagę lando, ze swoją ornamentyką po bokach (herby) i pięknym siwym zaprzęgiem, jakoś nie budziło większych podejrzeń u Niemców. Dzięki temu mogło być także używane przez żonę A. B. do różnych konspiracyjnych celów, np. przewozu poszukiwanych osób, do transportu broni i bibuły.

Czynne zaangażowanie całej rodziny A. B. w działalność konspiracyjną powodowało, że wilanowski dom pełnił w tym czasie szereg funkcji, tak na rzecz samej AK, jak i powiązanych z nią organizacji (np. paramilitarnej organizacji: „Tarcza”–„Uprawa”–„Opieka”). W parterowych salonach pałacu organizowane były kursy podchorążówki, a niekiedy i odprawy wojskowe. W muzeum nad kaplicą Sobieskiego oraz na wewnętrznym gzymsie wokół kopuły ukrywano broń i zdobyczne niemieckie mundury, wykorzystywane podczas różnych akcji dywersyjnych. Córci A. B., zwłaszcza najstarsza Maria, często całymi nocami dla swojego dowództwa przepisywała na maszynie ulotki lub rozkazy. W pałacu po parę tygodni czy miesięcy, niekiedy dłużej, przechowywane były osoby wykupione z więzień (nierazko przez samego A. B.), ukrywający się uczestnicy akcji dywersyjnych, osoby zagrożone przez gestapo, zbiegowie z niemieckich obozów, w tym dwaj skoczkowie spadochronowi z Anglii, oraz zbiegły z jenieckiego obozu francuski oficer B. de Roquefeille, który ponad dwa lata przebywał pod polskim nazwiskiem. Zdarzało się, że gospodarze w ogóle nie znali swoich

gości ani też ich prawdziwych nazwisk. Tak było np. w przypadku poszukiwanego przez Niemców księdza Józefa (N. N.), który codziennie, późnym wieczorem odprawił w pałacu mszę świętą. Pałac był także wykorzystywany do prowadzenia tajnych kompletów, któregoś roku odbyły się w nim nawet tajne egzaminy maturalne dla dziewcząt z Gimn. Wandy Posselt-Szachtmajerowej. Nadto, wielu młodym ludziom, zagrożonym wywiezieniem na roboty do Niemiec, A. B. wystawiał fikcyjne dowody zatrudnienia, dające im pewną przed tym ochronę.

Zbiorom wilanowskiego muzeum stale zagrażała grabież ze strony Niemców. Ich specjaliści kilkakrotnie je przeglądali. Po takich wizytach A. B. otrzymywał nakaz spakowania do skrzyń i przygotowania do transportu niektórych kolekcji. Wykonanie tych poleceń było na wszelkie sposoby przewlekane. Jednocześnie żona A. B. zorganizowała tajny zespół specjalistów, którzy zajęli się inwentaryzacją, zabezpieczeniem i konserwacją najcenniejszych zbiorów wilanowskich. W pracach tych wzięli udział, m.in. Jan Morawiński (inwentaryzacja zbiorów), Adam Stebelski (archiwum) i pani Mickiewiczowa (biblioteka), Maria Bernard (ceramika i numizmatyka). Plafon w Gabinetcie Holenderskim odnowili: Stanisław Pękalski i malarz p. Sokołowski. Projekt rewaloryzacji wilanowskiego parku opracował Gerard Ciołek, a Tworowski projekt przebudowy folwarku z nowoczesną zabudową mieszkalną (czworaki). W skład zespołu wchodził także: Stanisław Gebethner, Jan Zachwatowicz i Tadeusz Tołwiński. Nad całością tych prac czuwał Stanisław Lorentz. Korzystając z zamieszania związanego z którymś z nakazanych przez Niemców pakowaniem wskazanych przez nich zbiorów, udało się w piwnicy pod częścią mieszkalną zamurować 9 skrzyń sreber i brązów, jak też zabezpieczyć piwnicę ze starymi winami. Aby zachować zupełną tajemnicę, prace te żona A. B. przeprowadziła z udziałem najbliższych z rodziny, a dla niepoznaki na zamurowanej ścianie ustawiono półki z konfiturami i kompotami. Skrzynie te nietknięte, doczekały powrotu w końcu 1947 właścicieli z sowieckich łagrów. Mimo dobrowolnego ujawnienia ówczesnym władzom miejsca ukrycia tych skrzyń, właścicielom oddano znikomą, najmniej wartościową część sreber. Wina natomiast ówczesny premier Józef Cyrankiewicz pozwolił zwrócić właścicielom pod warunkiem, że będzie miał prawo do ich pierwokupu. Tak się też stało. Henryk M. Fu- kiej, jako kiper — rzeczoznawca, ocenił ich wartość i najlepsze wybrał dla premiera.

Zarówno w dwudziestolecie międzywojennym, jak w okresie okupacji, A. B. angażował się w działania o charakterze patriotycznym i społecznym a także dobroczynnym. Zawsze też aprobował i wspierał rozległe na tym polu poczynania swojej żony. Jednak większość własnych tego typu działań A. B. obwarowywał ścisłą dyskrecją, lub czynił to anonimowo. Stąd do dziś pamięć tylko o nielicznych przetrwała. Na początku l. 20. podejmował z żoną różne działania społeczne na rzecz ludności dóbr roskich. W 1932 na ręce prezydenta R. P. prof. Ignacego Mościckiego — ofiarował bibliotekę wilanowską, liczącą ponad 38 tys. książek z XVIII i XIX w. 446 tomów rękopisów, ponad 70 inkunabułów i ponad 650 starodruków z XVI w., a także parę tysięcy tek z grafikami, kilkaset tomów nut (drukowanych i rękopiśmiennych), wraz kompletem szaf bibliotecznych. W tym także czasie A. B. darował władzom miasta, na cele rekreacyjne mieszkańców Warszawy, ok. 300 ha wawerskiego lasu, nadając mu nazwę: „Park Matki Mojej”.

Podczas okupacji A. B. rozwinął intensywną działalność charytatywną, m.in. wspierał finansowo i materiałowo szpitale dziecięce przy ulicach Kopernika, Litewskiej oraz Śliskiej. Pełniąc funkcję przewodniczącego Koła Pań Okręgu Warszawskiego, współpracował z PCK, a także z „Patronatem” (Towarzystwo Opieki nad Wędźniami). Regularnie kwestując osobiście na jego rzecz, niezmordowanie krążył po

mieście, z powodzeniem czyniąc to również pośród niezamożnych środowisk drobnych rzemieślników i kupców, a także dorożkarzy, taksówkarzy, przekupek czy paskarzy, zyskując za to wśród nich uznanie i liczne przyjaźnie. Pomagał również RGO. Utrzymywał kontakty i wspierał materialnie AK. Cała działalność A. B. skupiała się na wspieraniu różnych akcji charytatywnych: przesyłaniu paczek żywnościowych dla jeńców wojennych w oflagach i stalagach; dożywianiu więźniów; pomocy rodzinom, wdowom i sierotom po wojskowych poległych w kampanii wrześniowej; pomocy rodzinom jeńców wojennych i żołnierzy walczących na Zachodzie, rodzinom wysiedlonym; wykupywaniu więźniów z rąk niemieckich itd.

A. B. wielokrotnie był widziany, gdy sam rozwoził dorożką po domach wsparcie dla różnych osób. Opiekował się także tajnie studiującą młodzieżą a szczególnie artystami. Od jednych kupował ich prace, innym dawał stypendia z warunkiem, że w przyszłości podobną sumę oddadzą komuś innemu, równie jak oni dziś potrzebującemu. Zdarzyło się Annie córce A. B., gdy krótko po powrocie z sowieckich łagrów przebywała w Krakowie i znajdowała się w fatalnej sytuacji finansowej, że jeden z tych artystów odwzajemnił się jej taką pomocą.

Niemcy trzykrotnie więzili A. B. Dwa razy przetrzymywany był na Pawiaku, był też w Alei Szucha. Powstanie Warszawskie, przetrwał z siostrą Katarzyną i innymi wojennymi domownikami w swoim domu przy ul. Smolnej 40, gdzie 3 września odbył się połowy ślub jego najmłodszej córki Beaty, żołnierza — sanitariuszki AK. z rannym wówczas ppor AK Leszkiem Rybińskim. Po kapitulacji Powstania A. B. znalazł się w przejściowym obozie w Pruszkowie, skąd przewieziono go do więzienia Gestapo w Grójcu, potem do Sochaczewa, w końcu do Łowicza, aż — po wielu interwencjach — w grudniu 1944 został wreszcie zwolniony. Dołączył wówczas do swojej rodziny, od września internowanej we wsi Zygmunów pod Nieborowem.

W Wilanowie natomiast żona i starsze córki A. B., po blisko półtora miesięcznym areszcie domowym w pałacu, zamknięte w jednym pokoju z łazienką, zostały 12 września — wraz z już nielicznymi pozostałymi domownikami (24 osobami) — przymusowo wysiedlone. Zajmujące wtedy Wilanów, współdziałające z Niemcami, węgierskie oddziały przewiozły ich konnymi wozami taborowymi do wspomnianej wsi Zygmunów.

Zaledwie w kilka dni po wkroczeniu armii sowieckiej, 21.01.1945 A. B. znów został aresztowany — tym razem przez NKWD — wraz z przebywającymi w nieborowskim pałacu Januszem i Edmundem Radziwiłłami, Xawerym Krasickim i Franciszkiem Zamoyskim. Osadzono ich w więzieniu w Łowiczu. Dwa dni później to samo spotkało żonę i dwie starsze córki A. B. oraz rodziny wspomnianych panów. Przewieziono ich wszystkich do Otwocka, skąd od 26 stycznia całą 16-osobową grupę wożono ciężarówką po Polsce: Otwock–Warszawa–Łowicz–Kutno–Gniezno–Sochaczew–Warszawa. Wydawało się, że nie było decyzji, co należy z nimi uczynić. Dopiero 8 lutego znaleźli się w areszcie w Brześciu Litewskim, a po dwutygodniowym pobycie, całą grupę przewieziono pociągiem do Moskwy, gdzie 27 lutego zostali osadzeni na Łubiance. Następnie przewieziono ich do Krasnogorska i umieszczono w jednym z domów NKWD, stłoczonych w trzech niewielkich pomieszczeniach. Dopiero po dwu latach przeniesiono ich do wielonarodowego obozu jeńców wojennych znajdującego się w tej samej miejscowości, gdzie mieli nieco lepsze warunki. Podczas pobytu w łagrze A. B. podyktował córce swoją biografię oraz obszerną monografię rodu Korczak–Branickich od XVII w., cytując z pamięci osoby, daty, miejsca, zdarzenia itp. Prowadził też dla współtowarzyszy wykłady z historii Polski i Rosji oraz z historii Wilanowa, które córka Anna skrzętnie notowała i po powrocie utrwaliła w maszynopi-

sie. Zwolniono ich 4.09.1947 (tylko w 15 osób, ponieważ w lutym 1947 zmarła Anna Radziwiłłowa).

Powrót do kraju okazał się wielkim i bolesnym rozczarowaniem. W Warszawie (9.09.) wprost z dworca kolejowego przewieziono wszystkich do więzienia przy ul. Cyryla i Metodego na Pradze. Po paru dniach zwolniono wszystkich, poza A. B. i Januszem ks. Radziwiłłem. Obaj pozostali tam jeszcze 2 tygodnie. Doznane przeżycia, ciężkie więzienne i obozowe warunki, brak opieki lekarskiej i leków, przyczyniły się do przedwczesnej śmierci A. B. Nastąpiła ona w zaledwie kilka tygodni później w szpitalu gruźliczym w Otwocku, gdzie bezpośrednio po zwolnieniu z więzienia został umieszczony. Pochowany został w rodzinnej krypcie pod kościołem parafialnym w Wilanowie.

A. B. był człowiekiem wielkiej prawości. Jak dla wielu z jego pokolenia urodzonych jeszcze pod zaborami, Polska była dla niego wartością nadrzędną. Determinowało to jego wręcz żarliwy patriotyzm, późniejszymi poczynaniami i postawą tyłekroć potwierdzony. Na przykładzie rozmowy A. B. w 1942 z córką Anną sądzić można, iż poczucie obywatelskiej wobec kraju powinności, miało u niego granice szeroko zakreślone. Gdy bowiem pełna obaw czy to o sprzeciw ojca, czy tylko troskliwe a przydługie przestrogi, powiadomiła go o swym wstąpieniu do AK, w zamian — jak krótki nakaz — usłyszała tylko: „Pamiętaj, że od nas Branickich podwójnie się wymaga”. Swojej społecznej i majątkowej pozycji nigdy nie traktował jako wyróżnienia a przeciwnie, uważał je za zobowiązującą go powinność. W kontaktach wyróżniał się skromnością, zarazem życzliwością, oraz wrażliwością na cudze kłopoty czy nieszczęścia. Jego dobroć, gotowość pomocy, ofiarność, były szeroko znane. Przy raczej wątłym zdrowiu, A. B. cechowała błyskotliwa inteligencja. Czynniki te ukierunkowały zapewne jego preferencje ku intelektualnym zainteresowaniom, a znakomita pamięć przy jego historycznych zamiłowaniach, którym z wielką pasją się oddawał, była mu wielce pomocną. Biegłe znał kilka języków. Był też zamiłowanym myśliwym. Cechowała go nieostentacyjna, głęboka wiara.

Z chwilą śmierci A. B. wygasł ród Branickich h. Korczak, którego w linii męskiej był ostatnim potomkiem.

W 1933 prezydent RP odznaczył go Orderem „Polonia Restituta”.

W dn. 20.09.1921 w kościele Mariackim w Krakowie, A. B. poślubił Marię Beatę Antoninę Bernardę hr. Potocką h. Złota Pilawa (7.09.1896 w Rymanowie – 9.05.1976 w Warszawie), córkę Józefa Mariana Joachima (23.08.1863 w Oleszycach – 25.01.1918 w Rymanowie), wł. dóbr Rymanów–Dwór i Komańcza, i Heleny Marii Florenty-

Maria Branicka z córkami

ny hr. Czarneckiej h. Prus III (26.11.1868 w Pakosławiu – 16.09.1922 w Kraków) z Rakoniewicz (pow. babimoski).

Beata B. z rodzinnego Rymanowa wyniosła patriotyzm ujawniony najpełniej w latach niemieckiej okupacji. Wtedy to, samodzielnie (pod nieobecność męża) gospodarując przepelnionym uchodźcami i konspiratorami pałacem, sama też jako żołnierz AK ps. „Matka” była zaangażowana w różne sprawy podziemia: ukrywanie poszukiwanych, przewożenie i przechowywanie broni, ochranianie zbiorów, itd. Po powrocie z łagru i śmierci męża, długi czas żyjąc w niedostatku, zawsze troszczyła się o innych w tym o swych bliskich, nigdy się nad sobą nie użalając, wolnej Polski uparcie oczekując. Pochowana została obok męża w rodzinnej krypcie pod kościołem parafialnym w Wilanowie. W uznaniu jej zasług podczas okupacji Rząd RP na Uchodźstwie uhonorował ją w 1968 r. Krzyżem AK.

Dzieci: **1.** Maria Helena Józefina Anna Branicka (2.04.1923 w Wilanowie – 6.03.1989 w Warszawie), od 1940 uczestniczka kompletów tajnego nauczania w Warszawie (matura w 1943); także od 1940 była żołnierzem ZWZ–AK ps. „Ryś I” — w II Kompanii „Krawiec” Okręgu Warszawa; na terenie obejmującym Wilanów — Pyry — Konstancin była pierwszą i najdłuższą działającą łączniczką; ukończyła kursy łączności, sanitarny i wojskowy; uczestniczyła w wielu konspiracyjnych akcjach dywersyjnych, odbioru zrzutów, przewożenia oraz ukrywania (także na terenie pałacu) broni i amunicji oraz środków opatrunkowych, kolportażu prasy, i in.; w dniu wybuchu powstania 1944 ze swoim oddziałem przeszła z Wilanowa do Lasu Kabackiego, gdzie uczestniczyła w bitwie z Niemcami; 2.08.1944 wysłana przez dowództwo wozem konnym do Wilanowa po środki opatrunkowe i resztę ukrytej w pałacu broni, została w drodze przez Niemców zatrzymana, a po identyfikacji odstawiona do pałacu; od tego dnia przez półtora miesiąca z matką i średnią siostrą były przetrzymywane w areszcie domowym, po czym przymusowo wysiedlone i internowane pod Nieborowem; w styczniu 1945 została wraz z rodzicami i siostrą wysłana do Krasnogorska; wróciła do Polski we wrześniu 1947; początkowo mieszkała w Krakowie, po rozstaniu z mężem w 1952, przenieśli się w 1953 z dziećmi i z matką do Milanówka; pracowała w Tow. Przyjaciół Zwierząt, zakładając na swojej posesji schronisko dla psów; równolegle prowadziła działalność społeczną; w okresie stanu wojennego (po 13.12.1981) działała w opozycji, m.in. w jej domu działała konspiracyjna drukarnia; odznaczona: Krzyżem AK, Warszawskim Krzyżem Powstańczym; od 26.04.1948 (ślub w Krakowie) żona (rozw. w 1953) Stanisława Gustawa de Virion h. Leliwa (12.07.1928 w Pińsku – 5.03.2007), syna ⇒ Włodzimierza (1896–1974); ich dzieci: **1.1.** Joanna Maria (ur. 20.02.1949 w Krakowie), niezamężna; **1.2.** Andrzej Antoni Maria (ur. 31.08.1951 w Krakowie), oż. w 7.09.1975 w Grodzisku Mazowieckim (rozw. w 1989) z Anną Galińską (ur. 17.02.1954 w Grodzisku Mazowieckim), ich syn: **1.2.1^a.** Dominik Sebastian (ur. 16.08.1976 w Warszawie), oż. 1^ov. 16.08.1996 w Sulejówku (rozw. w 2002) z Dagmarą Łuniewską (ur. 23.04.1975), z nią syn **1.2.1.1.** Maurycy Jakub (ur. 26.10.2002 w Warszawie); 2^ov. oż. z Edytą Handze (ur. 26.10.1972), z nią syn: **1.2.1.1.** Maurycy Jakub (ur. 26.10.2002 w Warszawie); **1.2.2^a.** Kamil Piotr (ur. 27.06.1983 w Warszawie); po raz drugi Andrzej V. oż. 8.09.1990 w Sulejówku (rozw.) z Angelica Chaczaturow (ur. 11.12.1956 w St. Petersburgu), z nią syn: **1.2.3^b.** Andrzej (ur. 26.10.1989 w Warszawie); inne dzieci Andrzeja V. i NN.: **1.2.4^c.** Marcei Antoni (ur. 17.08.2004 w Warszawie); **1.2.5^c.** Maria Antonina (ur. 25.01.2007 w Warszawie); **2.** Anna Helena Józefa Maria Róża Branicka (ur. 27.11.1924 w Wilanowie), podczas oblężenia Warszawy w 1939 pomagała w opatrywaniu i pielęgnacji rannych w szpitalu polowym w Wilanowie, od 1940 uczęszczała na komplety tajnego gimn. Wandy Szachtmajero-

wej w Warszawie (matura w 1943), od 1942 w AK ps. „Późna” w oddziale „Obroza”, ukończyła kursy wojskowy i sanitarny; wykonywała różnorodne zadania, m.in. kolportaż konspiracyjnej prasy, przewóz rozkazów, broni i in.; nocą 2.08.1944 przyłapana przez gestapowców na przeprowadzaniu na rozkaz dowództwa, identyfikacji zwłok poległych w parku wilanowskim dwóch powstańców, o mało nie została rozstrzelana razem z matką i starszą siostrą; osadzono je pod strażą w areszcie domowym, po 1,5-miesięcznym uwięzieniu, wraz z matką, siostrą Marią oraz resztką domowników (łącznie 24 osób) zostały wysiedlone do wsi Zygmuntów k. Nieborowa; aresztowane 23. 01.1945 przez NKWD zostały wywiezione do Krasnogorska, wróciły we wrześniu 1947, od 1948 studiowała socjologię na UJ, w 1949 przeniosła się na UW, który skończyła w 1954, w tym czasie utrzymywała się pracując fizycznie w tkalni, następnie w bibliotece UW, a w l. 1950–1956 w Instytucie Badań Literackich PAN, po wyjściu za mąż przestała pracować zawodowo, zajmowała się działalnością społeczną; w l. 2000–2004 wiele inwencji, trudu i środków włożyła w kolejne fazy wykupu, kapitalnego remontu, wyposażenia i urządzania wnętrza dworu rodzinnego swego męża w Dańkowie (pow. grójcecki); autorka wspomnień *Listy nie wysłane* (1990), udzielała również licznych wywiadów prasowych, część z nich ukazała się drukiem; jest członkiem–założycielem Związku Sybiraków i Polskiego Tow. Ziemiańskiego; Dama H. & D. Suwerennego Zakonu Maltańskiego; odznaczona: Krzyżem AK (1970), Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Sybirackim (2004); 13.11.1954 w kościele św. Aleksandra w Warszawie zaślubiła ⇒ Tadeusza Wolskiego h. Lis (21.02.1924 w Warszawie – 11.03.2005 w Dańkowie); dzieci: zob biogram ⇒ Tadeusza Wolskiego; 3. Maria Beata Helena Branicka (6.07.1926 w Rosi – 9.08.1988 w Warszawie), w okresie okupacji uczestniczka kompletów tajnego nauczania w domu i w Warszawie; od ok. 1942 w AK ps. „Ata”, członek Kedywu, grupy „Śródmieście–Mokotów”, łączniczka, odbyła kursy pielęgniarstwa i wojskowy; uczestniczka licznych zbrojnych akcji dywersyjnych; podczas powstania 1944 była sanitariuszka szpitala „Pod Znachorem” (przy ul. Boduena), dokąd jako ranny trafił przypadkiem jej narzeczony Leszek Rybiński, ich ślub w obecności ojca i jego siostry, kilkorga dalszych krewnych i domowników oraz towarzyszy broni, odbył się pod niemieckim ostrzałem w domu jej ojca (ul. Smolna 40); po kapitulacji (8.10.) Warszawy oboje zdolali uniknąć niewoli, a po odnalezieniu matki i siostr, zamieszkali z nimi; uniknęli deportacji do ZSRR, przez kilka miesięcy ukrywali się pod fałszywymi nazwiskami (Ludwik i Barbara Rosińscy); pod koniec roku osiedli w Krakowie, podejmując różne prace zarobkowe, w końcu B. R. jako przewodniczka turystyczna na Wawelu; w 1952 oboje z dziećmi wrócili na stałe do Warszawy, w l. 1953–1981 B. R. była pracownikiem Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej PAN; zarazem działała społecznie, po 13.12.1981 pracowała w opozycji, m.in. prowadziła kolportaż podziemnej prasy i książek; odznaczona Krzyżem Walecznych, Krzyżem AK, Warszawskim Krzyżem Powstańczym; od 3.09.1944 żona Leszka Stanisława Rybińskiego h. Radwan (5.06.1921 w Sinolęce – 9.08.1980 w Warszawie), artysty plastyka, studenta tajnego wydziału architektury PW, ppor. AK ps. „Pat”, członka Kedywu, dowódcy grupy „Czerniaków”; uczestnika szeregu zbrojnych akcji dywersyjnych; podczas powstania walczył na Woli i na Starym Mieście, dwukrotnie ranny, po wojnie pracował w Biurze Wystaw Objazdowych przy Muzeum Narodowym w Krakowie, od 1952 w Warszawie w „Zachęcie”, później w Muzeum Narodowym, w l. 1956–1958 przebywał w Paryżu na studiach artystycznych; w 1959 zorganizował w Warszawie zespół artystów plastyków, którego został prezesem; odznaczony: Krzyżem Virtuti Militari 5 klasy, Krzyżem Walecznych, Krzyżem AK i in.; ich dzieci: 3.1. Adam Krzysztof Jan Antoni R. (ur. 20.10.1945 w Krakowie), dr etno-

grafii, afrykanista, pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Krajów Rozwijających się UW, oż. 16.08.1975 w Laskach z Katarzyną Maria Anielą ks. Czartoryską h. Pogoń Lit. (ur. 11.10.1952 w Kielcach), technik zootechnik, działaczka samorządowa i społeczna na terenie Pruszkowa; ich dzieci: **3.1.1.** Maria Beata R. (ur. 20.03.1977 w Warszawie), mgr psychologii, od 1.09.2001 (Warszawa) żona Andrzeja Wąsowskiego (ur. 14.05.1978 w Warszawie), mgr prawa i mgr historii sztuki; ich dzieci: **3.1.1.1.** Franciszek Ksawery W. (ur. 17.11.2002 w Warszawie); **3.1.1.2.** Anna Zofia W. (ur. 26.06.2006 w Pruszkowie), **3.1.1.3.** Olga Helena W. (ur. 3.06.2008 w Warszawie); **3.1.2.** Władysław Jan R. (ur. 25.10.1978 w Warszawie), mgr historii sztuki, oż. 2.08.2008 w Warszawie z Nicole Dołowy (ur. 30.06.1980 w Warszawie), mgr kulturoznawstwa; **3.1.3.** Julia Anna R. (ur. 21.10.1979 w Warszawie), od 29.06.2002 (Warszawa) żona Jana Słupskiego (ur. 3.12.1979 w Warszawie), informatyka, ich dzieci: **3.1.3.1.** Zofia Róża S. (ur. 24.01.2009 w Warszawie); **3.1.4.** Maciej Maria R. (ur. 27.02.1988 w Warszawie); **3.2.** Ewa Maria Anna R. (ur. 24.01.1947 w Krakowie), mgr pedagogiki, od 29.07.1973 (Warszawa) żona Jana Krzysztofa Witkowskiego h. Nowina, (ur. 2.01.1947 w Łodzi), mgr inż. mechanika; ich dzieci: **3.2.1.** Natalia Beata Maria W. (ur. 7.01.1974 w Warszawie), jej syn: **3.2.1.1.** Antoni Michał Witkowski (ur. 30.05.2000 w Warszawie); **3.2.2.** Leszek Nikodem Krzysztof W. (ur. 12.06.1976 w Warszawie), mgr prawa, adwokat, oż. 11.07.1998 w Wilanowie z Joanną Marią Pruszyńską h. Rawicz (ur. 30.04.1969 w Warszawie), abs. historii sztuki na Uniwersytecie of Concordia w Montrealu w Kanadzie, ich dzieci: **3.2.2.1.** Jan Erazm W. (ur. 28.12.1998 w Warszawie); **3.2.2.2.** Ignacy Ksawery W. (ur. 26.04.2000 w Warszawa); **3.2.2.3.** Xawery Karol W. (ur. 2.04.2005 w Warszawie); **3.2.3.** Anna Maria W. (ur. 8.04.1985 w Warszawie), jej syn: **3.2.3.1.** Maciej Chłudziński, (ur. 9.05.2006 w Warszawie); **3.2.4.** Ewa Maria W. (ur. 8.03.1988 w Warszawie); **3.3.** Maria Irena R. (ur. 3.01.1950 w Krakowie), mgr psychologii, od 22.04.1984 (Warszawa) żona Henryka Stefana Górki (ur. 27.07.1937 w Roczynach k. Wadowic), artysty plastyka, rzeźbiarza, wykładowca na Wydziale Architektury Wnętrz ASP w Warszawie; ich córka **3.3.1.** Maria Matylda G. (ur. 19.01.1985 w Warszawie).

Dok.: E. Borowski, *Genealogie niektórych polskich rodzin utytułowanych, seria pierwsza*, Buenos Aires–Paryż 1964, s. 45; T. Zielińska, *Poczet polskich rodów arystokratycznych*, Warszawa 1997, s. 51–53; Z. Zbyszewska, *Ministerstwo polskiej biedy. Z dziejów Towarzystwa Opieki nad Więźniami «Patronat»*, W. 1983, s. 91; A. Potocka, *Mój Pamiętnik*, W. 1973; M. Miller, *Arystokracja*, W. [1993]; A. Branicka – Wolska, *Listy nie wysłane*, W. 1990; M. Ruszczyk, *Dzieje rodu i fortuny Branickich*, W. 1991; A. Ryszkiewicz, *Polonica na zamku w Montrésor*, P. 1975; B. Niemierowska-Szczeptańczak, *Wilanów w czasie okupacji niemieckiej 1939–1945*, W. br. w.; A. Branicka, *Życiorys mego Ojca; Krótka biografia Mamy, Obóz-więzienie NKWD w Krasnogorsku k. Moskwy 1945 r.*, mps; A. Rey, *Potomkowie Anny z Działyńskich i Stanisława Potockich z Rymonowa*, W. 2001–2009, mps. inf. rodziny.

Anna Branicka–Wolska, Antoni Rey (T. E.)

BYSZEWSKI ANTONI h. Jastrzębiec (9.07.1876–29.10.1963), wł. maj. Borzymowice i Szczytno (pow. włocławski). Syn Józefa (1839–12.1895), wł. maj. Szewce Dolne (pow. kutnowski), Szczecin (pow. brzeziński), Szczytno, i Teodory z Piaszczyńskich. Ur. w Szewcach Dolnych.

Rodzeństwo: **1.** Maria, żona Stanisława Piaszczyńskiego h. Ostoja, wł. maj. Dąbówka (pow. włocławski), brata ➔ Kazimierza Piaszczyńskiego (1864–1933), bezdzietni; **2.** Aniela Strzeszewska, miała dwóch synów.

A. B. miał 7 lat, kiedy przeniósł się z rodzicami z Szewc Dolnych do świeżo nabytego maj. Szczecin. W wieku 9 lat rozpoczął naukę w gimn. filologicznym na Pradze i po ukończeniu 5 klasy, ze względu na silną rusyfikację, w l. 1892–1896 kontynuował naukę w gimn. w Siedlcach. W 1896 zdał maturę i egzamin konkursowy do Nowoaleksan-

dryjskiego Instytutu Rolnictwa i Leśnictwa w Puławach, który ukończył w 1901 z dyplomem agronoma. Jego pracą dyplomową w Puławach była monografia gospodarki rolnej maj. Snopków w Lubelskiem, drukowana później w tłumaczeniu polskim w „Gazecie Rolniczej”. W l. 1902–1903 był kierownikiem Niższej Szkoły Rolniczej i Ogrodniczej w Pszczelinie pod Brwinowem. W 1903 przeniósł się do Warszawy, gdzie wykładał rolnictwo i botanikę w Szkole Edwarda Rontalera (1904–1905).

Podczas rewolucji 1905 wyjechał do rodzinnego maj. Szczytno i od listopada 1905 zaczął wykłady z nauk przyrodniczych i rolnictwa we wrocławskiej Szkole Handlowej, gdzie będzie uczył do 1921.

W 1912 A. B. kupił sąsiadujące ze Szczytnem, Borzymowice, co powiększyło majątek do 490 ha. Założył hodowlę czarnych karakułów, oborę zarodową bydła nizinnego, uprawiał cykorię korzeniową oraz prowadził produkcję suszu cykoriowego na eksport. Rozpoczął prace nad hodowlą cykorii na nasiona, uzyskując nową jej odmianę, zarejestrowaną pod nazwą „Cykoria Półdluga Kujawska”.

Oprócz działalności zawodowej był aktywnym społecznikiem i organizatorem. Brał udział w tworzeniu we Włocławku Tow. Krajoznawczego (1910), którego został prezesem (1910–1921). Był również założycielem Muzeum Ziemi Kujawskiej. A. B., będąc entuzjastą historii Kujaw, wydał popularne opracowanie: *Władysław Łokietek książę brzesko-kujawski, niezłomny król Polski (koniec dzielnicowości w Polsce)* (Włocławek 1932). Opublikował także broszury: *Pochodzenie i typy gleb pow. wrocławskiego* (Włocławek 1914) i *Puławy* (Włocławek 1911). W 1957 za swoją działalność krajoznawczą został uhonorowany Złotą Odznaką, PTTK (nr 141). Pracował aktywnie w samorządzie, już w 1910 został wybrany na pełnomocnika gminy Pyszkowo, a w wolnej Polsce był członkiem rady gminnej i członkiem sejmiku powiatowego we Włocławku. W 1911 został mianowany przez Dyрекcję Szczegółową TKZ o delegatem przysięgłym na pow. wrocławski i funkcję tę pełnił do 1920. W l. 1921–1930 był członkiem Rady Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych. W 1919 wraz z grupą obywateli ziemskich założył „Dziennik Kujawski” Od chwili powstania Towarzystwa Rolniczego Kujawskiego we Włocławku był jego aktywnym działaczem. Już przed I wojną światową wchodził do Rady Tow. W l. 1921–1930 był jego prezesem; zorganizował we Włocławku wystawę przemysłowo-rolniczą i dwukrotnie targi warzywno-owocowe w połączeniu z wystawami we Włocławku. W l. 1922–1939 pełnił funkcję prezesa spółdzielni „Rolnik w Czerniewicach” będąc jednocześnie jednym z jej współzałożycieli. W 1924 założył Kasę Pożyczkowo-Oszczędnościową w Czerniewicach, a w 1926 zainicjował założenie Kasy Pożyczkowo-Oszczędnościowej w Boniewie. W 1930 założył i współorganizował spółdzielnię „Przetwórnia Mięсна w Czerniewicach” (bekoniarnię), której był prezesem zarządu, a w 1935 zorganizował spółdzielnię „Mączkarnia” (krochmalnię) w Borzymiu. W 1930 jako współzałożyciel Związku Wytwórców Jęczmienia Browarnego R. P., pełnił przez 7 lat funkcję prezesa, jak również prezesa targów na jęczmień browarny w Poznaniu. W 1937 zorganizował na zasadach spółdzielczych masłarnię w Czerniewicach o przerobie 24 tys. l mleka dziennie. Tego też roku zorganizował Związek Hodowców i Producentów Ziemniaka Eksportowego. W latach trzydziestych objął stanowisko prezesa zarządu Fabryki Cykorii „Gleba” we Włocławku. W l. 1918–1925 w okresie wakacji, przyjmował w Borzymowicach i utrzymywał obozy harcerskie, a także zapraszał studentów na praktyki zawodowe.

W 1918 wziął udział w organizowaniu werbunku i zaopatrzenia dla WP (dla 4 Szwadronu 4 Pułku Ułanów Zaniemieńskich. Dzięki jego inicjatywie 4 Szwadron

4 Pułku otrzymał nazwę „Dzieci Kujawskich”. Za działalność tą w 1927 otrzymał A. B. Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

Gdy w 1939 Niemcy zajęli Kujawy, został aresztowany, a rodzinie kazano natychmiast opuścić majątek. W więzieniu przebywał do 18 grudnia, po czym został wywieziony do Zamościa, skąd udało mu się przedostać do Warszawy. Będąc z żoną i małutkim dzieckiem bez pieniędzy, majątku, domu i rzeczy A. B. z rodziną znalazł się w bardzo trudnej sytuacji. Sprzedał firmie nasiennej prawa do wyprodukowanej przez siebie odmiany cykorii i żeby się utrzymać zajął się handlem nasionami i książkami.

Po wojnie, tylko ze względu na podeszły wiek tolerowano pobyt jego z rodziną we Włocławku. W l. 1945–1951 pracował w Zjednoczeniu Przemysłu Cykoriowego jako kierownik działu nasiennego i kierownik stacji doświadczalnej w Jarantowicach. Od 1951 został zatrudniony w Cukrowni Brześć Kujawski jako starszy inspektor buraka cukrowego i kierownik kursów agrotechnicznych dla inspektorów plantacji. W tym czasie opracował nową metodę produkcji nasion buraka cukrowego i cykorii i metoda ta została wprowadzona do PGR-ów produkujących nasiona buraków i cykorii.

A. B. oż. z Alicją Bogdańską, z którą miał: 1^a. Jadwigę (zm. 1918). Powtórnie oż. z Heleną ze Stewichów, z którą miał córkę: 1^b. Annę (ur. 1939), dr nauk rolniczych, pracownika naukowego Wydz. Rolniczego SGGW, żonę Wiesława Wzorka, prof. na SGGW. Ich córka: 1^b.1. Joanna (ur. 1963), ukończyła Wydz. Żywności Człowieka SGGW, żona Andrzeja Otreszko-Arskiego, abs. PW i UW, mają syna: 1^b.1.1. Adama (ur. 1989).

Dok.: A. Byszewski, 55 lat pracy w służbie społecznej, mps. w zb. rodziny; *Księga Siedlczan*, s. 348, 497; inf. i dokumenty rodzinne.

(T. E.)

CHEŁKOWSKI KEMBLAN ILDEFONS h. Wczele (17.02.1833–1904), wł. maj. Kuklinów, Targoszyce, Wilcza, Sośnica (pow. krotoszyński). Syn Józefa (1803 w Kołaczku – 15.12.1877) i Nepomuceny ze Szczerskich h. Szeliga (zm. 1834), córki Stanisława Zygmunta, gen. wojsk polskich, wł. maj. Kuklinów, i Franciszki z Bogusławskich h. Jastrzębiec.

Chełkowscy pochodzą z dawnej szlachty wielkopolskiej. Wywodzą się z rodu Kemblanów herbu Wczele osiadłego w ziemi kościańskiej w rodzinnych dobrach: Wszółów, Karmin, Chełkowo, Chełkówek, Skoraczewo. Na przełomie XV i XVI wieku późniejszy kasztelan krzywiński Mikołaj Kemblan z Wszółowa przejął rodzinne włości Karmin, Chełkowo, Chełkówek i jego potomkowie z linii Wacława zaczęli się nazywać Kemblan Chełkowscy. Następne pokolenia Chełkowskich rezydowały w majątnościach w różnych częściach Wielkopolski.

Rodzeństwo: 1. Prowidencja (21.11.1830–1831) i brat przyrodni, syn Józefa i jego drugiej żony Stanisławy ze Szczerskich, siostry Nepomuceny); 2. Franciszek (ur. 6.04.1839–1893), syn Józefa i jego drugiej żony Stanisławy ze Szczerskich, siostry Nepomuceny, wł. klucza majątków w pow. krotoszyńskim: Starogród (Starygród), Rzemiechów, Lipowiec, Czarny Sad, Dzierżanów i pow. jarocińskim: dóbr Śmiełów, zakupionych od rodziny Gorzeńskich w 1886. Oż. z Felicją z Osin Wężyków h. Wąż, córką Feliksa, wł. maj. Mroczeń (pow. ostrzeszowski), i Zofii z Lipskich h. Grabie z Lewkowa, ich syn ⇒ 2.1. Józef (1868–1954), oż. z ⇒ Marią z Donimirskich (1878–1960).

I. Ch. i jego przyrodni brat Franciszek, a także wcześniej ich ojciec Józef, uczestniczyli aktywnie podczas zaborów w walce o ziemię — zakupili sześć majątków na poludniu Wielkopolski, uniemożliwiając dostanie się ich w ręce niemieckie. I. Ch. działał

Ildefons Chełkowski

Franciszek Chełkowski, brat Ildefonsa

w CTG w Poznańskim — był prezesem tego Tow. na okręg krotoszyński, także wzorowo gospodarował w swoich majątkach. W okresie powstania styczniowego w 1863 wraz z bratem Franciszkiem organizował broń, transport i kwatery — więziony był za to przez półtora roku w Moabicie.

I. Ch. oż. w 1860 z Józefą z Łukaszewiczów (1838–23.09.1875), córką Józefa Andrzeja (1799–1873), historyka, wł. maj. Targoszyce i Sośnica, i Seweryny z Fryzów. Ich dzieci: **1.** Seweryn (ur. 24.12.1860), wł. maj. Targoszyce i Sośnica, oż. 28.01.1892 w Krakowie z Zofią z Krasińskich, córką Huberta (1833–1890), wł. Regimentarżówki (pow. czehryńskim na Ukrainie), i Julii Olgi z Naumowów, siostry ➔ Henryka Piotra Krasińskiego (1866–1928) ; **2.** Joanna (28.08.1863–19.01.1922), od 21.10.1884 za Wojciechem Łubieńskim h. Pomian (23.04.1854–10.10.1903); ich dzieci: **2.1.** Maria (1886–1954), w 1911 za Alfredem Piwnickim (23.12.1879–6.02.1966); **2.2.** Józefa (27.03.1885–30.05.1949) za Kierskim; **2.3.** Anna (23.01.1887–12.02.1960), działała w towarzystwach oświatowych, od 1907 uczestniczyła w pracy Tow. Oświatowego Czytelnicy Ludowych w okręgu szamotulskim, w 1920 brała udział w plebiscytach na Warmii i Mazurach a potem na Śląsku. W czasie II wojny światowej zajmowała się tajnym nauczaniem w Warszawie, niezamężna; **2.4.** ➔ Bogusław (25.12.1893–22.04.1941); **3.** Konstancja (1864–1865); **4.** Jan Nepomucen (ur. 7.05.1867), wł. maj. Borków k. Kalisza, oż. z Ludwiką z Przyłuskich h. Lubicz.

Dok.: Pamiętnik Marii Chełkowskiej (fragmenty w „Tygodniku Powszechnym” w 1978, nr 52 i 53; W. Chełkowski, *Zakopany Szandar*, Kr. 1995, M. Grabski *Śpis descendentów Jana Mittelstaedt'a herbu Hornklow z Uścikowa*, Grabkowo k. Warszawy 1999, s. 51–59; rodowód Chełkowskich opracowano w 1916 r., przez prof. dr. S. Karwowskiego; Boniecki, *Herbarz*, t. 1; Uruski, *Rodzina*, t. 2, s. 160; A. Kwilecki, *Ziemiaństwo wielkopolskie*, P. 1998, s. 17, 40, 208, 217, 438; P. 2001, s. 183–185, 301–321; M. Kwiatkowski, *Znane i nieznanie rezydencje...*, W. 2001, s. 281–289; M. i J. Pólturzyccy, *Muzea Adama Mickiewicza*, Płock 2001; *Pomorskie rody ziemiańskie w czasach nowożytnych*, pod red. prof. W. Jastrzębskiego, Toruń 2004, s. 19, 48, 55, 301–313; H. Donimirska Szyrmerowa, *Był taki świat...*, W. 2003; *Księga Jubileuszowa wydana w 50-tą*

rocznicę założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkim Księstwie Poznańskim 1861–1911, P. 1911; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii i Mazur XIX i XX wieku (do 1945)*, W. 1983; *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, Gdańsk 1992, 1998, t. 4 i suplement; *Dwór — Wieś — Plebania na ziemiach polskich w XIX i XX w.*, Kielce 2003, s. 27; *Ziemiańscy polscy*, cz. 5, s. 108–109; Brzozowski, *Polacy na studiach*, s. 176; *Lista*, t. 1, s. 143–145; oraz strony internetowe: www.info.kalisz.pl/Historia/Smielow.htm; Pamiętnik Andrzeja Chelkowskiego, mps; inf. i materiały w zbiorach rodzinnych.

Ewa z Karskich Chelkowska, Antoni Chelkowski

CHELKOWSKA MARIA z DONIMIRSKICH h. Brochwicz (13.09.1878–18.03.1960), współwł. maj. Śmiełów (pow. jarociński). Córka Jana (1847–6.04.1929), wł. Buchwałdu, Telkwic (pow. sztumski), i Zofii z Mittelstaedt'ów h. Hornklow (1852–1929). Ur. w Telkwicach.

M. Ch. była wnuczką Teodora D. (1805–1884), wł. Buchwałdu, Telkwic, Łysomic i innych dóbr na Powiślu, wybitnego działacza polskiego w zaborze pruskim, posła do pruskiego Landtagu i niemieckiego Reichstagu.

Rodzeństwo: 1. Stanisława (zm. dzieckiem); 2. Zofia (zm. dzieckiem); 3. Maria (ur. 1873, zm. dzieckiem); 4. Władysław (ur. i zm. 1874).

M. Ch. dn. 18.10.1898 w Toruniu wyszła za ➤ Józefa Chelkowskiego (1868–1954) ze Śmiełowa. Przez ponad 40 lat związana była z majątkiem męża — Śmiełowem, w którym gościł Adam Mickiewicz podczas powstania listopadowego. M. Ch. z mężem podtrzymywali tę tradycję i zapraszali do siebie dzieci Mickiewicza, Marię Gorecką (1918/1919) i Władysława (1925), oraz prawnuczkę Genowefę Hryniewicką, która w 1931 odsłoniła w Śmiełowie pomnik Adama Mickiewicza z medalionem wykonanym przez Władysława Marcinkowskiego. Pomnik został zniszczony przez Niemców w 1940. Dużą zasługą M. Ch. było stworzenie w Śmiełowie jeszcze przed I wojną światową ważnego ośrodka życia kulturalnego i towarzyskiego w Poznaniu. M. Ch. utrzymywała bardzo szerokie kontakty, знаła bardzo dużo osób, korespondowała z pisarzami, artystami, politykami. Wiele też osobistości odwiedzało dom Chelkowskich, np. Ignacy Paderewski, Henryk Sienkiewicz (1899), Wojciech Kossak, Ludomir Różycki, Raul Koczalski, który w 1938 skomponował tu suitę *Śmiełowską*, Władysław Tatarkiewicz, Adolf Nowaczyński, gen. Józef Haller, gen. Stanisław Taczak, gen. Kazimierz Raszewski, gen. Edmund Knoll-Kownacki, Henryk Opieński, kompozytor, Zygmunt Latoszewski, muzyk, Ludwig Puget, rzeźbiarz i malarz, pierwszy Prymas Polski kard. Edmund Dalbor i inni.

Dn. 25.12.1918 M. Ch. była w grupie osób witających Ignacego Paderewskiego i jego żonę w Gdańsku, następnie towarzyszyła im w podróży specjalnym pociągiem do Poznania, gdzie współorganizowała ich pobyt w „Bazarze”. W swych wspomnieniach napisała, że władze niemieckie, usiłowały kilkakrotnie skierować pociąg z Paderewskim nie do Poznania lecz do Warszawy. Podczas przygotowań do plebiscytu na Powiślu przebywała w Buchwałdzie i razem z najstarszymi synami uczestniczyła w akcji plebiscytowej. W tym czasie spotkała się z Józefem Piłsudskim i rozmawiała z nim o przyszłości Powiśla. Za swoją działalność społeczną w tym czasie otrzymała Złoty Krzyż Zasługi.

W domu śmiełowskim M. Ch. osobiście nadzorowała wychowanie i wstępną naukę swojego liczego potomstwa. Przywiązywała dużą wagę do wychowania religijnego i edukacji patriotycznej. W specjalnym pokoju pełnym portretów wybitnych postaci historycznych i obrazów przedstawiających ważne sceny z historii Polski, odbywały się spotkania z historią, literaturą, historią sztuki, malarstwem i muzyką. Dzieci brały udział w domowych teatrach, przedstawiając sceny z literatury i z historii Polski — za-

Józef Chelkowski

Maria (Maniuta) z Donimirskich Chelkowska

wsze przy akompaniamencie fortepianowym matki. W Śmiełowie była kaplica domowa, gdzie odbywały się codzienne, wspólne modlitwy rano i wieczorem.

Po wybuchu wojny w 1939 M. Ch. z mężem zostali aresztowani przez Niemców, wyrzuceni ze Śmiełowa i umieszczeni w niemieckim obozie przejściowym w Cerekwicy, potem deportowano ich do GG. Po licznych tarapatkach znaleźli się w Brzozie k. Kozienic w majątku należącym do zięcia ⇒ Wojciecha Heydla. Później mieszkali u drugiej córki Bogumiły i jej męża Władysława Ślaskiego w Ciuślicach k. Miechowa.

M. Ch. z mężem po wojnie pojechali do Telkwi i tam gospodarowali w niewielkim gospodarstwie (20 ha) z pomocą rodziny. Wkrótce jednak, podeszły wiek małżonków zmusił ich do przeniesienia się do Krakowa, gdzie zmarła i została pochowana obok męża na Salwatorze w Krakowie. W kaplicy rodzinnej w Starym grodzie złożono symboliczną urnę z ziemią z cm. z Salwatora.

Dzieci M. Ch. i ⇒ Józefa Ch.: **1.** ⇒ Franciszek (1899–1939); **2.** Jan (1900–1903 pochowany w kaplicy rodzinnej w Starym grodzie); **3.** ⇒ Szczęsny (1901–1977); **4.** Bogumiła (1903–1937 w Ciuślicach), ukończyła szkołę ss. urszulanek w Poznaniu, za ⇒ Władysławem Ślaskim (1884–1946); **5.** Wanda (1904–1959), ukończyła szkołę ss. urszulanek w Poznaniu, abs. L'École Social w Brukseli, za ⇒ Wojciechem Heydlem (1897–1941); **6.** Zofia (1906–1939, zginęła tragicznie pod guzami kamienicy w bombardowanej Warszawie) ukończyła szkołę ss. urszulanek w Poznaniu, abs. L'École Social w Brukseli, za Zdzisławem Baranowskim (1898–1965), rtm. 17 P. S. K. Wielkopolskich, rannego w bitwie nad Bzurą (11.09.1939), jeńca oflagu, po wojnie w Genewie specjalisty w dziedzinie hipologii, autora słownika terminów jeździeckich (wyda-

Maria Chełkowska z rodzicami i dziećmi

Pałac w Śmielowie

nie polskie: *Koń i jeździectwo. Polsko–angielsko–francusko–niemiecki słownik hipologiczny*, Wrocław 1989), ich córka: **6.1.** Zofia (ur. 1929), za Władysławem Szalawa–Łebskim h. Szalawa (1920–1980), ich dzieci: **6.1.1.** Witold; **6.1.2.** Bogna (mieszkają na stałe we Francji); **7.** ⇒ Wojciech (1908–1983), abs. Akademii Handlowej w Antwerpii; **8.** Marian Krzysztof (ur. 1909, zm. 1994 w Krakowie), wł. maj. Starygród (pow. krotoszyński), studiował w SGGW, uczestnik kampanii wrześniowej 1939, po kapitulacji wzięty do niewoli niemieckiej, po wojnie administrował w PGR, potem pracował w Inst. Odlewnictwa i Zjednoczeniu Garbarstwa w Krakowie, oż. z Marią Younga de Lennie, abs. Żeńskiej Szkoły Gospodarczej w Snopkowie, córką Stefana, wł. maj. Nahaczów (pow. jaworowski), i Ludwika ze Skarbek Leszczyńskich, ich syn: **8.1.** Antoni (ur. 1940), inż. melioracji, abs. AR w Krakowie, ekspert w zakresie ochrony środowiska, trzykrotnie żonaty; Marian Krzysztof, oż. po raz drugi z Zofią Bielecką, abs. Akademii Handlowej w Antwerpii, ekspertem w Centrali Handlu Zagranicznego „Animex”; **9.** Stanisław (1910–1920); **10.** ⇒ Michał (1912–2003 w Poznaniu); **11.** Janina (1914–2005 w Zamartym), druga żona ⇒ Zygmunta Niegolewskiego (1906–1997); **12.** Halina (1917–1939), pierwsza żona ⇒ Zygmunta Niegolewskiego (1906–1997); **13.** Edmund Derśław (1920–1939), abs. gimnazjum w Poznaniu i w l. 1938–1939 Mazowieckiej Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii w Zambrowie, plut. pchor. w 17 D. A. K., ranny w bitwie nad Bzurą (zm. w Pruszkowie); **14.** Andrzej (ur. 1922 w Poznaniu – 2009 w Krakowie), maturę zdawał na tajnych kompletach w czasie wojny, a następnie odbywał praktyki rolnicze m.in. w maj. Minoga u Skarbek–Borowskich, po wojnie skończył AH w Krakowie, instruktor nauki jazdy samochodowej, autor obszernych wspomnień rodzinnych przygotowywanych do wydania, oż. z Anną z Żeleńskich h. Ciołek, córką Stefana i Haliny z Trzetrzewińskich, dr historii, pracownikiem naukowym Arch. UJ, ich dzieci: **14.1.** Szczepan (ur. 1949), fizyk, oż. z Anną Graczyk, ich dzieci: **14.1.1.** Katarzyna (ur. 1977); **14.1.2.** Maryna (ur. 1979); **14.1.3.** Joanna (ur. 1981); **14.1.4.** Jan (ur. 1981) — mieszkają w Kanadzie; **14.2.** Ludwik (ur. 1951) architekt, oż. z Marią Pęcherską, ich syn: **14.2.1.** Jakub (ur. 1978) — mieszkają na stałe w Kanadzie; **14.3.** Marta (ur. 1955), architekt, za Piotrem Grzędą (ur. 1957).

Dok.: zob. biogram ⇒ Ildelfonsa Chelkowskiego (1833–1904).

Ewa z Karskich Chelkowska, Antoni Chelkowski

CHELKOWSKI KEMBLAN FRANCISZEK h. Wczele (6.07.1899–5.09.1939), wł. maj. Brzozówka, Buchwałd (Bukowo), Komorowo i Telkwice (pow. sztumski). Syn ⇒ Józefa (1868–1954), i ⇒ Marii z Donimirskich h. Brochwicz. Ur. w Śmiełowie (pow. jarociński).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Marii Chelkowskiej z Donimirskich (1868–1954).

F. Ch. ukończył gimn. w Ostrowie Wielkopolskim (1917) i studia rolnicze na UP (1919–1923). Praktykę rolniczą odbył u swojego dziadka Jana Donimirskiego w Buchwałdzie. Od 1923 gospodarował w Telkwicach.

Brał udział w powstaniu wielkopolskim, a następnie służył w 18 p. uł. Uczestniczył w ruchu narodowym na terenie Powiśla, m.in. podczas plebiscytu. Od 1924/1925 był prezesem w Okręgu Ziemi Malborskiej Związku Polaków w Niemczech. Od 1927 członkiem Rady Naczelnej Związku Polaków. W 1928 kandydował do parlamentu niemieckiego jako przedstawiciel Polskiej Partii Ludowej. Po przymusowej licytacji majątku (1929) opuścił rodzinne strony i przeniósł się do Polski (pocz. 1930). Gdzie pracował w różnych placówkach rolniczych (m.in. w Izbie Rolniczej w Poznaniu), podróżował także po Europie Zachodniej (Francja i Dania). W 1935 objął administrować

Ignacy Paderewski w Śmielowie

wanie majątkiem UP w Gołędzinie, pracując jednocześnie naukowo w Zakładzie Uprawy Rolnym Roślin UP. Wydał wiele prac naukowych, a także publikował popularne artykuły w gazetach rolniczych, był również redaktorem „Pogadanek dla rolników” w poznańskiej rozgłośni Polskiego Radia.

Zginął we wrześniu 1939 w nurtach Warty kierując przeprawą koni.

F. Ch. oż. w 1923 z Emilią z Mieczkowskich h. Bończa (1902–1986), córką Augusta z Nieciszewa, i Marii z Jerzykiewiczów, wnuczką Leopolda Mieczkowskiego i Olimpii Kalkstein, abs. gimn. w Poznaniu. Po ślubie Emilia działała razem z mężem w organizacjach narodowych na Powiślu, także w Związku Polaków w Niemczech. W październiku 1939, pięcioro najstarszych dzieci F. Ch. przebywało w Śmielowie. Zostali zaaresztowani wraz z dziadkami → Józefem i → Marią oraz ich synem Andrzejem i przewiezieni do niemieckiego obozu przejściowego w Cerekwicy, stamtąd przetransportowano ich do Jarocina i ładowano do wagonów, celem przymusowego wywiezienia do GG. Emilia Ch., która też wcześniej była zatrzymana z pozostałymi dziećmi w obozie przesiedleńczym w Poznaniu, dowiedziawszy się o aresztowanych, pojechała na dworzec w Jarocinie i wyprosiła ze łzami strażnika niemieckiego, aby uwolnić z transportu jej pięcioro dzieci, następnie na krótko wróciła z nimi do Gołędzina, a potem zamieszkała w Poznaniu.

Dzieci: **1.** Józef (1926 w Telwiczach – 1993 w Poznaniu), oż. z Krystyną z Gryniów (ur. 1924); **2.** Augustyn (1927 w Telwiczach – 1999 w Warszawie), prof. w Instytucie Fizyki UŚI, dziekan Wydz. Fizyki i Chemii, prorektor i rektor UŚI, senator III RP, marszałek Senatu II kadencji, oż. z Haliną ze Smulkowskich (ur. 1926), mgr biologii; ich dzieci: **2.1.** Mikołaj (ur. 1952), mgr fizyki, prowadzi gospodarstwo rolne, oż. z Aleksandrą z Fichnów (ur. 1949), malarka, ich dzieci: **2.1.1.** Aleksandra (ur. 1978), **2.1.2.** Mikołaj (ur. 1979) oż. z Małgorzatą z Tomaków, ich córka: **2.1.2.1.** Julia (ur. 2000); **2.1.3.** Andrzej (1987–1990); **2.2.** Hanna (ur. 1954), dr hab., biolog na Uniw. Przyrodniczym w Poznaniu, za Wojciechem (Witoldem) Bandurskim (ur. 1946), prof. PP, ich

dzieci: **2.2.1.** Franciszek (ur. 1983), mgr inż. architekt; **2.2.2.** Karol (ur. 1986); **2.2.3.** Halina (ur. 1992); **2.3.** Włodzimierz (1956–1995), oż. z Grażyną Wnętrzak (ur. 1954), prof. fizyki, ich dzieci: **2.3.1.** Maria Emilia (ur. 1986), **2.3.2.** Błażej (ur. 1990); **2.4.** Leszek (ur. 1957), prowadzi agencję ubezpieczeniową, oż. z Elżbietą z Sapiehów (ur. 1957), psychologiem, ich dzieci: **2.4.1.** Przemysław (ur. 1980), stomatolog, oż. z Anną z Grewlingów (ur. 1980), stomatologiem; **2.4.2.** Adam (ur. 1983), oż. z Katarzyną Se-lib (ur. 1983), ich córka: **2.4.2.1.** Zofia (ur. 2008); **2.4.3.** Małgorzata (ur. 1987), **2.4.4.** Rafał (ur. 1994); **2.5.** Augustyn (ur. 1961) oż. z Ewą Kulak (ur. 1970), ich dzieci: **2.5.1.** Agnieszka (ur. 1992), **2.5.2.** Monika (ur. 1994), **2.5.3.** Jacek (ur. 2000); **3.** Władysław (1928 w Telkwiach – 1975), ksiądz salezjanin; **4.** Andrzej (1929 w Buchwałdzie – 2005 w Poznaniu), ks. palotyn; **5.** Maria (ur. 1929 w Telkwiach), za Konstantym Tu-kałło, prof. dr nauk med., senatorem III RP; ich córki: **5.1.** Zofia (ur. 1957), za Macie-jem Kandulskim (ur. 1957), dr hab. matematyki, ich dzieci: **5.1.1.** Jacek (ur. 1983); **5.1.2.** Tomasz (ur. 1986); **5.2.** Agnieszka (ur. 1959), mgr filologii romańskiej, za Woj-ciechem Kulakiem (ur. 1960), mgr ogrodnictwa, ich dzieci: **5.2.1.** Stanisław (ur. 1985), **5.2.2.** Andrzej (ur. 1987); **5.2.3.** Maria (ur. 1989); **5.3.** Aleksandra (ur. 1970), mgr filologii angielskiej, za Markiem Jaworowskim, ich dzieci: **5.3.1.** Michał (ur. 1997); **5.3.2.** Marcin (ur. 2001); **6.** Stanisław (ur. 1932 w Poznaniu), mgr inż. mecha-

Dzieci Franciszka Chelkowskiego. Zdjęcie wykonane podczas jubileuszu 50-lecia małżeństwa Marii i Józefa Chelkowskich w Poznaniu (1948)

Dzieci w Śmielowie na koniach

nik, oż. z Janiną z Nałęczów, ich dzieci: **6.1.** Piotr (ur. 1961), mgr inż., oż. z Martą Odyniec, ich dzieci: **6.1.1.** Łukasz (ur. 1988), **6.1.2.** Marcin (ur. 1991); **6.2.** Elżbieta (ur. 1962), za Danielem Zydkiem, ich dzieci: **6.2.1.** Magdalena (ur. 1987), **6.2.2.** Maciej (ur. 1989), **6.2.3.** Marianna (ur. 1993), **6.2.4.** Michał (ur. 1996), **6.2.5.** Marcin (ur. 2000); **6.3.** Małgorzata (ur. 1967); **6.4.** Dorota (1967); **6.5.** Bolesław (ur. 1975), mgr inż., oż. z Katarzyną ze Śliźniów, abs. Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa, ich córki: **6.5.1.** Maria (ur. 2007); **6.5.2.** Zofia (ur. 2009); **7.** Jacek (1933 w Poznaniu – 1958); **8.** Ignacy (ur. 1935 w Poznaniu), mgr inż., oż. z Barbarą z Jankowskich, ich dzieci: **8.1.** Andrzej (ur. 1961), inż. rolnik, oż. z Ewą z Orłowskich, ich córka: **8.1.1.** Emilia (ur. 1996); **8.2.** Anna Teresa (ur. 1963), za Mariuszem Kokocińskim (ur. 1962), informatykiem, ich dzieci: **8.2.1.** Stanisław; **8.2.2.** Magdalena (ur. 1993); **8.2.3.** Jakub (ur. 1998); **9.** Bogumił (ur. 1936 w Poznaniu), mgr inż., oż. z Bogną z Ginterów (ur. 1945), ich dzieci: **9.1.** Małgorzata (ur. 1969), lekarz radiolog, za Piotrem Partyką, informatykiem, ich dzieci: **9.1.1.** Michał (ur. 1993); **9.1.2.** Agnieszka (ur. 1997); **9.2.** Marcin (ur. 1970), mgr inż., oż. z Barbarą z Lechów (ur. 1970), mgr farmacji, ich dzieci: **9.2.1.** Cezary (ur. 1995); **9.2.2.** Aleksandra (ur. 1999); **10.** Jerzy (ur. 1939 w Poznaniu), prof. SGGW i Wydz. Rolnictwa UP, oż. z Teresą z Zalewskich, mgr inż. informatykiem, ich dzieci: **10.1.** Barbara (1979), mgr polonistyki; **10.2.** Jan Paweł (ur. 1982), mgr inż. automatyk.

Dok.: zob. biogram ⇒ Ildefonsa Chelkowskiego (1833–1904).

Maria z Chelkowskich Tukałłowa, Ewa z Karskich Chetkowska

CHELKOWSKI KEMBLAN SZCZĘSNY h. Wczele (10.12.1901–2.04.1977), wł. maj. Dzierżanów (pow. krotoszyński), inżynier rolnik. Syn ➔ Józefa (1868–1954), wł. maj. Śmiełów (pow. jarociński), i Marii z Donimirskich. Ur. w Śmiełowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Maria Chelkowska z Donimirskich (1878–1960).

Sz. Ch. uczęszczał do gimn. w Ostrowie Wielkopolskim, a następnie ukończył w 1922 Wydział Rolniczo–Leśny UP. Brał udział w powstaniu wielkopolskim, m.in. pełnił funkcję łącznika między Komisariatem Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu i Radą Ludową w Gdańsku. W ostatnich dniach grudnia 1918 przebywał wraz z matką w Gdańsku, gdzie opiekował się grupą angielskich oficerów, przybyłych z misją polityczną wraz z Ignacym Paderewskim do Polski. Był także aktywny w życiu narodowym na Pomorzu i Mazurach. W 1920 pracował w Warmińskim Komitecie Plebiscytowym w Kwidzynie. Po ukończeniu studiów prowadził administrację w dużych majątkach w Poznańskim (także w swoim maj. w Dzierżanowie). Działał w Wielkopolskiej Izbie Rolniczej.

Szczesny Chelkowski jako dziecko

Krystyna Chelkowska, żona Szczesnego

W 1939 Sz. Ch. został aresztowany i wyrzucony wraz z rodziną z Dzierżanowa do obozu, urządzonego dla właścicieli ziemskich w maj. Dobrzyca, następnie przewieziono ich do GG. Ostatecznie schronienie znaleźli w majątku siostry Wandy i ➔ Wojciecha Heydlów w Brzózce k. Kozienc. Po aresztowaniu Wojciecha Heydla i przejęciu przez Niemców majątku, Sz. Ch. został zatrudniony jako prowadzący gospodarstwo i funkcję tę pełnił do lipca 1944. Pomagał wówczas swojej siostrze Wandzie, wdowie po Wojciechu, mieszkającej wówczas w Warszawie, rodzinie oraz licznym wysiedlonym mieszkającym na terenie maj. Brzóza. Posiadając doskonale doświadczenie i przygotowanie w prowadzeniu walki z Niemcami z lat 1918–1920, włączył się czynnie w działalność konspiracyjną i pomoc dla AK. Jego starsi synowie: Jan, Zyg-

munt, Antoni i Wojciech oraz ich kuzynowie Heydlowie od kilku lat mieszkali już w Warszawie, pod opieką ciotki Wandy Heydlowej, gdzie uczęszczali do szkół, jednocześnie konspirowali: Zygmunt w AK, Antek w Szarych Szeregach. W lipcu 1944 cała rodzina Sz. Ch. znalazła się w Warszawie, a w drugiej połowie sierpnia zostali ewakuowani z Warszawy wraz ze Szpitalem Ujazdowskim. W lutym 1945 wrócili na kilka miesięcy do rodzinnego Dzierżanowa, gdzie mieszkali u służby folwarcznej, potem ponownie zostali wyrzuceni przez polską władzę ludową z nakazem zamieszkiwania w odległości co najmniej 30 km od swojego majątku. W 1946 rodzina Sz. Ch. przeniosła się do Szczecina. Sz. Ch. wziął udział w organizowaniu PNZ na Pomorzu. W 1953 jako „obcy klasowo” został zdjęty ze stanowiska i stał się szeregowym pracownikiem Instytutu Nasiennictwa w Szczecinie. Dopiero po październiku 1956 Sz. Ch. objął kierowanie Biurem Projektów Rolniczych w Szczecinie, które dzięki niemu stało się jednym z najlepszych placówek tego typu w Polsce. Po przejściu na emeryturę Sz. Ch. w dalszym ciągu pracował w swoim zawodzie, prowadząc hodowlę lisów, którą założył z najmłodszym synem Konstantym. Był odznaczony m.in. Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski. Zmarł w Szczecinie i został pochowany w kaplicy rodzinnej w Starym grodzie.

Ślub Szczęsnego z Krystyną

Sz. Ch. oż. w 1924 z Krystyną z Urbanowskich h. Prus I (1899–1992), córką Witolda, wł. maj. Zajączkowo (pow. szamotulski), i Anny z Niegolewskich h. Grzymała. Krystyna Ch., inż. ogrodnictwa, abs. Wydz. Rolniczego UP, współgospodarowała w rodzinnym Dzierżanowie do 1939. Wyrzucona przez Niemców, przeszła kolejne

Pałac Szczęsnego Chelkowskiego w Dzierżanowie, lata 30. XX w.

losy wojenne wraz z całą rodziną. Po wojnie pracowała na stanowisku dyrektora zieleni miejskich w Szczecinie. Po śmierci męża w 1977 przeniosła się pod Szczecin do najmłodszego syna Konstantego, gdzie dalej zajmowała się ogrodem. Zmarła w Szczecinie i została pochowana w Starym grodzie.

Dzieci: **1.** Jan (1925–2003), mgr inż. mechanik, abs. PGd, pracownik w centralach handlu zagranicznego, kierownik delegatury „Bumar” w Budapeszcie, zamiłowany myśliwy, odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi Polskiego Związku Łowieckiego, zmarł tragicznie w wypadku samochodowym, oż. z Ewą z Karskich h. Jastrzębiec, mgr inż., córką Zdzisława i Wandy z Lubrańca Dąbskich h. Godziemba z linii z Konar z maj. Sędzice, ich dzieci: **1.1.** Kornel (ur. 1973 w Budapeszcie), mgr inż. budownictwa, manager w amerykańskiej firmie doradczej, oż. z Małgorzatą z Gronwaldów h. Półkoczic, dr inż. chemikiem kosmologiem, dyr. działu nauki i wdrożeń firmy kosmetycznej „Dermika”, córką Henryka Wojciecha i Barbary z Jabłońskich, synowie: **1.1.1.** Wojciech Jan (ur. 2004); **1.1.2.** Jan Feliks (ur. 2006); **1.2.** Karolina (ur. 1976 w Warszawie), prawnik, abs. UW i Uniw. w Poitiers, za Jerzym Dembińskim h. Nieczuja, synem Krzysztofa i Iki z Rdułtowskich h. Drogosław, ekonomistą, ich dzieci: **1.2.1.** Konstanty (ur. 1998), **1.2.2.** Gabriela (ur. 2001), **1.2.3.** Wanda (ur. 2005); **2.** Zygmunt (ur. 1926), prof. ichtiologii w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie, oż. z Bożeną z Watkowskich h. Nałęcz, dr. ichtiologii w WSR w Szczecinie, ich synowie: **2.1.** Tomasz (ur. 1959 w Szczecinie), mgr inż. elektryk, oficer okrętowy, oż. z Kaliną z Ołtarzewskich, stomatologiem, ich syn: **2.1.1.** Marcin; **2.2.** Krzysztof (ur. 1961 w Szczecinie), abs. Wyższej Szkoły Morskiej, oż. z Grażyną Kozłowską, ich dzieci: **2.2.1.** Michał (ur. 1998), **2.2.2.** Maja (ur. 2000); **3.** Antoni (ur. 1928), mgr inż. budownictwa lądowego i wodnego, abs. PGd, projektant w biurach projektów, oż. z Elżbietą z Krzymuskich, po raz drugi z Magdaleną z Czernickich h. Jastrzębiec, córką Józefa,

Dzieci Szczęsnego i Krystyny Chelkowskich (1946)

wł. maj. Dobrze na Kujawach, i Anny z Trzczańskich z Gocanówka, mgr inż. budownictwa, ich córka **3.1. Anna Maria** (ur. 1973 w Warszawie), mgr rehabilitacji, abs. AWF w Warszawie, za Krzysztofem Tylczyńskim, socjologiem, ich syn **3.1.1. Krzysztof** (ur. 1998); **4. Felicja** (ur. 1928), abs. Szkoły SS. Niepokalanek w Szymanowie i Żeńskiej Szkoły Gospodarstwa w Kuźnicach, 1^ov. za Franciszkiem Dzierżykraj Morawskim h. Nałęcz, synem Stanisława i Olgi z Duninów, 2^ov. za Jackiem Groycikiem, 3^ov. za Xavierem Caty'em; **5. Wojciech** (ur. 1930), ekonomista, makler okrętowy w Szczecinie, oż. z Haliną Dembińską h. Rawicz, dr med., pediatrą, córką Stefana i Haliny z Kosińskich, ich dzieci: **5.1. Maria** (ur. 1961 w Szczecinie), dr med., pediatra, adiunkt na AM w Szczecinie, za Jerzym Giżewskim, dr med., ginekologiem, ich córka **5.1.1. Kaja** (ur. 1986), studentka med.; **5.2. Wojciech** (ur. 1965 w Szczecinie), abs. Wyższej Szkoły Morskiej, prowadzi agencję morską w Singapurze, oż. z Anną Kościuczyk, lekarzem med., ich dzieci: **5.2.1. Jan Luka** (ur. 2002), **5.2.2. Adam** (ur. 2004), **5.2.3. Cosma** (ur. 2006); **5.3. Tadeusz** (ur. 1976 w Szczecinie) abs. ekonometrii na USz, architekt oprogramowania w IBM, oż. z Agnieszką Kleszczyńską, mgr ekonomii, ich syn: **5.3.1. Stanisław** (ur. 2003); **6. Konstanty** (ur. 1934), mgr inż. zootechnik, abs. Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu, oż. z Ewą z Boreyszów h. Wadwicz, córką Zbigniewa i Izabelli Glezmer h. Bożena z maj. Strugi k. Sochaczewa, ich dzieci: **6.1. Marta** (ur. 1982 w Szczecinie), abs. informatyki PSz, **6.2. Izabela** (ur. 1983 w Szczecinie), abs. informatyki PSz.

Dok.: Zob. biogram ⇒ Ildefonsa Chelkowskiego (1833–1904).

Ewa z Karskich Chelkowska, Antoni Chelkowski

CHOROMAŃSKI KAROL ANDRZEJ h. Lubicz (1830–1909), wł. maj. Żochy Wielkie i Szostaki (pow. ciechanowski). Syn Józefa (1792–1857), wł. maj. Żochy Wielkie

(pow. ciechanowski), majora gwardii napoleońskiej, uczestnika wyprawy na Moskwę, i Marianny Salomei z Majewskich.

Rodzeństwo: 1. Józefa Helena (ur. 1832); 2. Jan Adolf (ur. 1832).

K. Ch. uczył się w Inst. Agronomicznym w Marymoncie. Po ukończeniu edukacji zaczął gospodarować w majątku rodzinnym w Żochach Wielkich i Szostakach. Majątek został nabyty przez jego ojca w 1853. Wcześniej (1847–1853) jego rodzice gospodarowali na dzierżawie w Niedzbórze (pow. ciechanowski). K. Ch. był członkiem Tow. Rolniczego w Królestwie Polskim (1861).

Oż. w 1860 z Pelagią z Makomaskich (1840–1868), z którą miał sześcioro dzieci: 1. Katarzyna (ur. 1860), za Kanigowskim; 2. Marianna (ur. 1862), za Kujawskim, założycielem Banku Spółdzielczego w Ciechanowie; 3. Elżbieta (ur. 1863), za Parzyczą, inż.; 4. ➔ Józef (1865–1925) 5. ➔ Zygmunt (1866–1943); 6. Pelagia (ur. 1868) za Zagórnym, inż.

Dok.: B. Umińska, *Choromańscy h. Lubicz z ziemi ciechanowskiej*, w: *Rola szlachty mazowieckiej w kształtowaniu polskiego krajobrazu kulturalnego*, Ciechanów 2000, s. 156–160; J. Pełka, *Działalność społeczna ziemiaństwa mazowieckiego na przykładzie Zygmunta Choromańskiego*, w: *Aktywność kulturalno-oświatowa mazowieckich ziemian w XIX i XX wieku*, Ciechanów 2007, s. 299–314. *Lista członków TR*, s. 102.

(Red.)

CHOROMAŃSKI JÓZEF h. Lubicz (1865–1925), wł. maj. Żochy Wielkie (pow. ciechanowski). Syn ➔ Karola (1830–1909) i Pelagii z Makomaskich (1840–1868).

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Karola Choromańskiego (1830–1909).

J. Ch. w 1887 ukończył Wydział Agronomiczny w Inst. Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Po ojcu objął maj. Żochy (620 ha), zakupiony przez jego dziadka. Zarządzał majątkiem jednocześnie pracując aktywnie społecznie w różnych organizacjach oraz instytucjach gospodarczych i społecznych. Był m.in. członkiem Komitetu CTR w Warszawie, członkiem założycielem (1907) i prezesem Okręgowe-

Dwór w Żochach Wielkich od podjazdu

Zjazd rodziny Choromańskich w Żochach Wielkich

go Tow. Rolniczego w Ciechanowie, radcą TKZ w Warszawie (już w 1888 był członkiem Dyrekcji Głównej TKZ), członkiem Rady Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Pracowników Rolnych, członkiem Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Emerytowanych Pracowników Prywatnych w Królestwie Polskim, członkiem Zarządu Tow. Bursy dla Dzieci Pracowników Rolnych, Członkiem Warszawskiego Ziemiańskiego Tow. Melioracyjnego, członkiem Komisji Rewizyjnej ZZ i Komitetu Banku Ziemiańskiego w Warszawie (1916), członkiem zarządu oddziału ZZ w Ciechanowie (1917), członkiem inspektoratu werbunkowego przy Radzie Regencyjnej (1918), członkiem Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa (1920). Działał również w samorządzie lokalnym, był członkiem sejmiku powiatowego w Ciechanowie. W 1924 wraz z bratem Zygmuntem tworzył w Żochach i w okolicznych wsiach strażę ogniową. Był dyrektorem Syndykatu w Ciechanowie i kierownikiem delegacji handlowej przy Tow. Rolniczym Płockim.

Podczas I wojny światowej kierował razem z żoną w Ciechanowskim działalnością opiekuńczą rozwijaną wokół CKO, a od 1915 RGO. Udzielał się również na polu oświatowym i kulturalnym, był m.in. wykładawcą na kursach rolniczych w Chruszczewie i Grędzicach, prezesem założonego w 1910 w Ciechanowie Tow. Miłośników Lutni i Sceny.

Oż. z Anielą Domaszewską (1870–1956), która wspomagała męża w działalności społecznej, m.in. w Polskiej Macierzy Szkolnej i podczas I wojny światowej w RGO. Założyła w Żochach ochronkę, a w Grędzicach zorganizowała szkołę. Małżeństwo było bezdzietne.

Dok.: „Kalendarz CTR na rok 1914”, cz. II, s. 84, 88, 102–105; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 15; T. Swiecki i F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasie wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1933;

B. Umińska, *Choromańscy h. Lubicz z ziemi ciechanowskiej*, w: *Rola szlachty mazowieckiej w kształtowaniu polskiego krajobrazu kulturalnego*, Ciechanów 2000, s. 156–160; J. Pelka, *Działalność społeczna ziemiaństwa mazowieckiego na przykładzie Zygmunta Choromańskiego*, w: *Aktywność kulturalno-oświatowa mazowieckich ziemian w XIX i XX wieku*, Ciechanów 2007, s. 299–314; *Wspomnienia puławskie*, W. 1933, s. 149; arch. rodzinne.

Katarzyna Kujawska

CHOROMAŃSKI ZYGMUNT h. Lubicz (1866–1943), wł. maj. Gostkowo i Koziczyn (pow. ciechanowski). Syn ⇨ Karola (1830–1909) i Pelagii z Makomaskich (1840–1868).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇨ Karola Choromańskiego (1830–1909)

Z. Ch. edukację elementarną pobierał w domu rodzinnym, następnie uczył się w szkole powszechnej w Ciechanowie, a w Mławie ukończył gimn. W l. 1887–1890 studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublinach. Po uzyskaniu dyplomu wrócił w rodzinne strony i rozpoczął pracę w rolnictwie. Początkowo gospodarował w Żochach, a w 1898 kupił od A. Godlewskiego maj. Gostkowo (pow. ciechanowski), a w 1913 nabył od Bronisława Dezeville maj. Koziczyn (87 ha). Koziczyn sprzedał w 1925 Jadwidze Piotrowskiej.

Podobnie jak jego brat Józef Z. Ch. nie tylko zajmował się prowadzeniem gospodarstwa, ale także pracował społecznie. Był członkiem Tow. Rolniczego w Ciechanowie, Zarządu Tow. Wzajemnego Kredytu (od 1899), Zarządu Syndykatu w Ciechanowie (1905). W 1907 należał do ścisłego grona organizatorów wystawy rolniczej w Ciechanowie. Był inicjatorem powstania straży ogniowej w Ciechanowie i jej pierwszym prezesem (1907), a w 1918 został skarbnikiem, a w 22.02.1926 prezesem Zarządu Głównego Związku Straży Pożarnych RP w Warszawie (do 13.04.1929). Zasiadał również w kolegium redakcyjnym „Przeglądu Pożarniczego”. Od 1919 został prezesem Tow. Ubezpieczeń „Snop”. Był członkiem ZZ, zasiadał w Radzie Banku Zie-

Dwór w Żochach Wielkich

miańskiego (1925). Aktywnie działał w Ciechanowskim Tow. Dobroczynności (zał. 1903). Po wybuchu I wojny światowej był współorganizatorem CKO w Ciechanowie, wspomagał również powstałą na jego miejscu w 1915 RGO. W okresie międzywojennym pracował w samorządzie, był członkiem Sejmiku Pow. w Ciechanowie

Razem z żoną Z. Ch. utworzył w 1903 ochronkę dla dzieci w Gostkowie. Był inicjatorem powołania pod egidą Polskiej Macierzy Szkolnej Gimn. Żeńskiego w Ciechanowie, później został prezesem Rady Opiekuńczej tej szkoły. Uczestniczył również w zorganizowaniu gimn. męskiego w Ciechanowie.

Z. Ch. oż. z Wandą Rudowską, dzieci nie mieli. Oboje zmarli w Warszawie i zostali pochowani na cm. Powązkowskim.

Dok.: Dublany, s. 257; J. Pelka, *Działalność społeczna ziemiaństwa mazowieckiego na przykładzie Zygmunta Choromańskiego*, w: *Aktywność kulturalno-oświatowa mazowieckich ziemian w XIX i XX wieku*, Ciechanów 2007, s. 299–314; J. Stemler, *Polska Macierz Szkolna*, Warszawa 1926, s. 31; zob. też biogram ⇒ Karola Choromańskiego.

Katarzyna Kujawska

CHOYNOWSKI JÓZEF h. Lubicz (29.05.1848–21.10.1928), wł. maj. Słucz, fol. Zakrzew i Wiązownica oraz fol. Mścichy (pow. szczuczyński). Syn Leona, wł. Ciemianki (pow. szczuczyński), i Michaliny ze Świąszkowskich, wnuk Józefa. Ur. w Ciemiance.

Rodzeństwo: 1. ⇒ Ludwik (1848–1940); 2. Gustaw (ok. 1850–1890), wł. Ciemianki, miał córki: 2.1. Maria za ⇒ Tadeuszem Rudowskim (1870–1945) 2.2. Aniela za Stanisławem Grochowskim z Drogoszewa; 2.3. Lucyna za Stanisławem Żelechowskim z Bogusz.

J. Ch. uczył się kolejno w gimnazjach w Suwałkach i Marianpołu, naukę ukończył w Łomży. Następnie odbył roczną praktykę rolną we wzorowym gospodarstwie w Prusach Wschodnich. Wyższych studiów nie podjął, gdyż z powodu choroby ojca musiał zająć się gospodarstwem o pow. ponad 1000 ha. Zona wniosła mu w wianie fol. Mścichy nad Biebrzą, składający się w większości z łąk. W gospodarstwie pierwsze miejsce zajmowała hodowla koni. J. Ch. wyprawił się nawet nad Don po koński materiał zarodowy. Słucz słynął ze swojej stadniny. Przed I wojną światową J. Ch. wybudował w Słuczu nowy dwór, gorzelnię i tartak oraz większość budynków gospodarczych. Po pożarze drewnianego kościoła przyczynił się walcnie do budowy nowego murowanego. Pracował społecznie w Polskiej Macierzy Szkolnej, przez wiele lat był członkiem Tow. Rolniczego Łomżyńskiego i radcą, a potem przez 3 lata prezesem Dyrekcji Szczegółowej TKZ w Łomży. Słynął z dobroci i wzbudzał tak wielkie zaufanie, że na początku I wojny tłumy Polaków i Żydów z całym dobytkiem uciekały ze Szczuczyna do Słucza, gdzie obozowały na rozległym podwórzu i były dokarmiane przez J. Ch. Podczas wojny w 1920 długo zwlekał z opuszczeniem rodzinnego domu i dopiero przed samym wkroczeniem bolszewików uciekł w ostatniej chwili piechotą do Warszawy. Powrócił jako jeden z pierwszych po wycofaniu się bolszewików. Po wojnie przekazał majątek synowi ⇒ Witoldowi, a sam gospodarował do śmierci w Wiązownicy. Zmarł nagle, pochowany został na cmentarzu w Słuczu.

W 1884 oż. się z Heleną Białosuknianką z Brzóska (zm. 1912), z którą miał dzieci: 1. ⇒ Kazimierz (1885–1941); 2. Henryk (zm. w dzieciństwie), 3. ⇒ Witold (1892–1939), 4. ⇒ Bronisław (1895–1968), 5. Anna (zm. 1946).

Dok.: GR 1928, nr 44–45, s. 1616–1617; inf. rodzinne.

Józef Choynowski

CHOYNOWSKI KAZIMIERZ h. Lubicz (4.09.1885–25.09.1941), wł. maj. Kumelsk (pow. szczuczyński). Syn ⇒ Józefa (1848–1928) i Heleny z Białosukniów. Ur. w Słuczu (pow. szczuczyński).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Józefa Choynowskiego.

K. Ch. uczył się w Szkole Emiliana Konopczyńskiego w Warszawie. Po jej ukończeniu rozpoczął studia rolnicze w Krakowie, następnie przeniósł się do Warszawy i studiował na Wydziale Rolniczym Tow. Kursów Naukowych (1908/1909). Przed ślubem ojciec kupił mu maj. Kumelsk (486 ha), a żona w posagu wniosła kamienicę w Warszawie. W Kumelsku K. Ch. gospodarował do 1939. Prowadził tam zarodową owczarnię owiec rasy Hampshiredown. W końcu lat dwudziestych na pow. ok. 40 ha założył stawy rybne, w których prowadzono hodowlę karpia. Na budowę stawów została zaciągnięta pożyczka w TKZ, niestety z nadejściem kryzysu ceny karpia spadły czterokrotnie, tak że ze spłaceniem kredytu były duże trudności. Sytuację ratował dochód z kamienicy w Warszawie. K. Ch. był członkiem ZZ i radcą TKZ. Od września 1939 Kumelsk znalazł się pod okupacją sowiecką. K. Ch. uciekł do Warszawy, gdzie zmarł.

Kazimierz Choynowski i Zygmunt Przyjemski

Ruiny pałacu w Kumelsku

K. Ch. oż. w 1909 z Antoniną z Cassiusów, córką Bogusława, księgarza i wydawcy z Warszawy, i Józefy z Gąssowskich z Grodzieńszczyzny.

Dzieci: **1.** Janina (1910–1993), za Kosmyre; **2.** Helena (1912–1997), za Gąssowskim; **3.** Maria (ur. 1915) brała udział w powstaniu warszawskim; **4.** Józef (ur. 1920) brał udział w powstaniu warszawskim.

Dok.: *Księga pamiątkowa SGGW*, s. 532; inf. rodzinne.

Józef Choynowski

CHOYNOWSKI WITOLD h. Lubicz (1892–17.09.1939), wł. maj. Słucz. (pow. szczu-
czyński). Syn ⇒ Józefa i Heleny z Białosukniów. Ur. w Słuczu.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Józefa Choynowskiego.

W. Ch. dzieciństwo i pierwsze lata nauki spędził w Słuczu; następnie uczył się w l. 1903–1912 w Zakładzie oo. Jezuitów w Chyrowie, gdzie po ośmiu latach zdał maturę (1912). W szkole był dobrym uczniem i aktywnym członkiem Sodalicii Mariańskiej. Po maturze rozpoczął studia rolnicze na UJ, które przerwał mu wybuch wojny w 1914. Początkowo znalazł się u swego kolegi z Chyrowa — Zygmunta Domańskiego w Załadziu (pow. słuckim). Stamtąd razem z nim zaciągnął się w 1918 do I Korpusu Polskiego organizowanego przez gen. Józefa Dowbora–Muśnickiego w Bobrujsku. Po zakończeniu wojny osiadł w Słuczu (1163 ha), gdzie gospodarował wspólnie z ojcem Józefem, a po jego śmierci w 1928, samodzielnie.

We wrześniu 1939 cała rodzina Choynowskich ze Słucza, Kumelska i Zakrzewa uciekała na wschód. 17 września dojechali w okolice Słonimia i w Zelwie (pow. wołkowski) nastąpiło spotkanie z Armią Czerwoną. Wojsko początkowo jechało szosą i nie robiło „porządków” na bokach, ale tym zajęli się bardzo gorliwie białoruscy komuniści, którzy pojawili się w czarnych opaskach i z bronią. Ponieważ tabor przedstawiał się dość okazale: kilka załadowanych wozów, powozów i stada bydła i owiec, stał się obiektem zainteresowania band komunistów. W. Ch. został areszto-

Witold Choynowski

wany. Na przesłuchaniu oświadczył, że jest właścicielem całego taboru i jako taki wyrokiem „sądu” został skazany na karę śmierci i na miejscu zastrzelony.

W. Ch. oż. w 1919 z E. ze Skibińskich.

Dok.: Chyrowiaci, s. 83; inf. rodzinne.

Józef Choynowski

CHOYNOWSKI BRONISŁAW h. Lubicz (11.06.1895–16.10.1968), wł. maj. Zakrzewo (pow. szczuczyński). Syn ➔ Józefa i Heleny z Białosukniów. Ur. w Słuczu.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Józefa Choynowskiego.

Początkowo pobierał nauki w domu, a następnie w ślad za bratem Witoldem od 1906 uczył się w Zakładzie oo. Jezuitów w Chyrowie, gdzie wiosną 1914 ukończył siódmą klasę. Wybuch I wojny światowej uniemożliwił mu zdanie matury w Chyrowie. Zdał ją w 1916 w Kijowie. W czasie I wojny przebywał na terenie Rosji, m.in. w Petersburgu i Kijowie unikając wcielenia do armii carskiej.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 rozpoczął studia na SGGW. W obliczu zagrożenia bolszewickiego wstąpił do wojska i brał czynny udział w wojnie 1920. Wyszedł z wojska w stopniu plut. W 1922 rozpoczął gospodarowanie w otrzymanym od ojca maj. Zakrzewo, który graniczył z jego rodzinnym Słuczem. Był to majątek wraz z fol. Wiązownica o areale ok. 380 ha ziemi ornej bardzo wówczas zaniedbany. B. Ch. pracę swą rozpoczął zarówno od remontu budynków gospodarczych, budowy dworu jak również podnoszenia kultury ziemi i łąk.

Po ślubie (1924) z Barbarą Dłużewską wspólnie rozpoczęli gospodarowanie w Zakrzewie i od tej chwili aż do ostatnich dni życia wszystkie decyzje dotyczące gospodarstwa, życia, rodziny podejmowali zawsze razem. Założyli w majątku duży sad, zorga-

nizowali początki stadniny koni zakupując pierwsze klacze anglo–arabskie w Posadowie k. Poznania. Z czasem stadnina powiększyła się do kilkunastu klaczy zarodowych krytych ogierami ze Stada Ogierów w Janowie Podlaskim. Przychówek był z powodzeniem sprzedawany jako remonty do wojska, a również jako klacze i ogiery zarodowe.

Kryzys 1928 bardzo boleśnie dotknął dobrze rozwijający się majątek i poważnie zahamował jego dalszy rozwój. Mimo to zostały założone stawy rybne, a do spółki z bratem ➔ Witoldem prowadzili gorzelnie oraz serownię.

B. Ch. był członkiem Związku Byłych Chyrowiaków i dokonał wysokiej wpłaty na Dom Chyrowiaków.

Wybuch II wojny światowej przerwał na zawsze dotychczasowe życie B. Ch. We wrześniu 1939 z braćmi Witoldem ze Słucza i Kazimierzem z Kumelska wyruszyli z całym inwentarzem kierując się do majątku kuzynów w Kwaterach k. Słonimia. Po morderczej wędrówce dotarli 17.09.1939 do miasteczka Zelwa, gdzie zostali aresztowani przez komunistyczne bandy białoruskie. ➔ Witold jako właściciel całego taboru, został zamordowany w Zelwie. Pozostałym udał się wyjazd do niemieckiej strefy okupacyjnej. Pojechali wszyscy do Łubienicy do teściów Bronisława. Tam na początku listopada 1939 gestapo po przeprowadzonej rewizji aresztowało wszystkich mężczyzn. 13.11.1939 zostali rozstrzelani Jan, Karol, Eustachy i Kazimierz Dłużewscy — pozostałych po kilku dniach gestapo zwolniło. B. Ch. z rodziną wyjechał do Warszawy, a następnie pracował jako administrator majątku kuzynki żony Wandy Rzewuskiej w Lasominie k. Mińska Mazowieckiego, potem dzierżawił młyn w Świderszczyźnie. Po wybuchu wojny sowiecko–niemieckiej przedostał się wraz z rodziną przez zieloną granicę do Zakrzewa. Na ograbionym i rozparcelowanym majątku zaczął gospodarować, ale w 1942 Niemcy usunęli go stamtąd. Przyjęła go wraz z rodziną pod swoją opiekę szlachta zagrodowa z zaścianków Jaki i Glinki. Pracował jako leśnik w majątku swojego przyjaciela Bohdana Mościckiego z Łaska. W 1944 po aresztowaniu przez gestapo stryjecznego brata Ludwika gospodarował w Ciemiance rodowym gnieździe Choynowskich.

Po wkroczeniu Sowietów Zakrzewo zostało rozparcelowane a B. Ch. wraz z rodziną dostał nakaz opuszczenia rodzinnych stron. Wyjechali do Słupska, gdzie B. Ch. znalazł zatrudnienie w PNZ, a następnie w PGR. W l. 1946–1948 będąc administratorem maj. Pogorzelnice i Warmin przechowywał pod przybranymi nazwiskami członków AK zatrudniając ich jako pracowników. W 1949 w ramach czystek stalinowskich został zwolniony z pracy, a na wytoczonym procesie został skazany na dwa lata więzienia z zawieszeniem. Dzięki kuzynowi i mężowi bratanicy Aleksandrowi Gąssowskiemu został zaangażowany na kierownika teatru w Cieszynie, gdzie pracował do 1955. W 1955 Tadeusz Szymborski, ojciec przyszłej żony syna Jerzego Zofii, zatrudnił go w Rolniczych Zakładach Doświadczalnych Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, i tam pracował do przejścia na rentę.

Ostatnie lata swojego życia spędził w Warszawie, gdzie zmarł.

W kościele parafialnym w Dzierżeniu B. Ch. poślubił 24.06.1924 Barbarę z Dłużewskich, córkę Jana i Adeli z Grochowskich z Łubienicy k. Pułtusza. Ich dzieci: **1.** Teresa (ur. 1925) w czasie okupacji uczęszczała do szkoły im. C. Plater–Zyberkówny w Warszawie, a w czasie Powstania Warszawskiego brała udział jako sanitariuszka w plutonie „Genowefa”, batalionu „Gustaw”; **2.** Jerzy (ur. 1930) oż. z Zofią Szymborską, córką Tadeusza, ma dzieci: **2.1.** Rafał (ur. 1960), **2.2.** Agnieszka.

Dok.: *Chyrowiacy*, s. 82; inf. rodzinne.

Józef Choynowski

CHOYNOWSKI LUDWIK (sen.) h. Lubicz (29.05.1848–1940), wł. maj. Ciemianka (pow. szczuczyński). Syn Leona i Michaliny ze Święszkowskich. Ur. w Ciemiance.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Józefa Choynowskiego.

L. Ch. uczęszczał do gimnazjum w Mariampolu i Suwałkach, a ukończył je w Łomży. Po maturze odbył studia weterynaryjne i osiadł w Ciemiance, w której gospodarował do wkroczenia Sowieców w 1939. L. Ch. zmarł we Lwowie, pochowany w Krakowie.

L. Ch. oż. był z Zofią z Ciemniewskich, z którą miał dzieci: **1.** Helena Józefa (13.03.1878 w Lachowie – 28.05.1966 we Wrocławiu), abs. Wyższych Kursów Naukowych w Krakowie (1894–1896) i UJ (1896–1900), botanik, mikrobiolog, w l. 1920–1924 pracowała na Wydziale Rolniczo–Lasowym PLw.; w czasie okupacji była (1941–1944) w Instytucie Przeciwtfusowym R. Weigla w Lwowie, a od 1946 prof. UW, żona Seweryna Krzemieniewskiego (4.01.1871–24.04.1945), również botanika, prof. i rektora ULw.; **2.** ➔ Ludwik (1885–1945), wł. maj. Lachowo (pow. szczuczyński) otrzymanego od ojca; **3.** Regina (zm. 1939) niezamężna.

Dok.: PSB, t. 15, s. 518–520; *Słownik biologów polskich*, W. 1987, s. 305; Inf. rodzinne.

Józef Choynowski

CHOYNOWSKI LUDWIK (jr) h. Lubicz (1885–1945?), wł. maj. Lachów (pow. szczuczyński). Syn ➔ Ludwika (1848–1940) i Zofii z Ciemniewskich. Ur. w Ciemiance.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Ludwika Choynowskiego (1848–1940).

L. Ch. ukończył rolnictwo w Studium Rolniczym UJ w 1907, następnie przez 30 lat gospodarował w Lachowie, gdzie, m.in. wybudował gorzelnię, która pomogła przetrwać lata kryzysu gospodarczego. Po zajęciu Lachowa przez Sowieców uciekł do Prus Wschodnich. Schronił się w nadgranicznej wsi Kosaki u znajomego sąsiada, Ulisia, miejscowego Mazura. Po miesiącu przedostał się do Warszawy, gdzie pracował jako inkasent elektrowni — chodząc po domach sprawdzał liczniki elektryczne. Po wybuchu wojny sowiecko–niemieckiej L. Ch. udał się w lipcu 1941 do Lachowa. Został w swoim majątku niemieckiego administratora, Odoja, Mazura z Prus Wschodnich, który pozwolił mu zostać na wsi. Niestety w 1944 zainteresowało się nim gestapo. Został aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego Groß–Rosen, skąd już nie powrócił.

Dok.: J. Fierich, *Studium Rolnicze*, s. 234; *Lista*, s. 155; inf. rodzinne.

Józef Choynowski

CHROSTOWSKA ANNA z GRABSKICH h. Wczele (4.11.1889–3.04.1974), współwł. maj. Dębsko Ostoja (pow. kaliski). Córka Stefana Grabskiego (1.09.1857 w Ciemierowie – 3.03.1918 w Dębsku), wł. maj. Wola Droszewska (pow. kaliski), i Sabinie ze Śniechowskich h. Bełty (5.12.1861 w Żytniowie – 8.09.1908 w Woli Droszewskiej). Ur. w Woli Droszewskiej.

Rodzeństwo: **1.** Jan Leon (1893–1911), utonął w Prośnie, ratując kolegę; **2.** Maria (1887–1980), za Antonim Piątkowskim h. Korab (1876–1947), współwł. Dębska Ostoi, nauczycielem w szkole rolniczej i autorem prac z dziedziny hodowli bydła; **3.** Konstancja (1891–1954), od 16.02.1926 za Konstantym Kamińskim h. Rolicz (1896–1981), baloniarzem; **4.** Dorota (1896–1949), w 1921 za Bolesławem Mellerowiczem h. Samson (zm. 1941), adwokatem; **5.** Helena (1898–1988), 1^{ov}. w 1922 za Romanem Mellerowiczem h. Samson (1892–1971), rolnikiem; 2^{ov}. w 1972 za Antonim Mellerowiczem h. Samson (1893–1980).

A. Ch. poślubiła Aleksandra Chrostowskiego h. Ostoja (30.11.1885–25.02.1963), syna Waleriana, obywatela ziemskiego z Łomżyńskiego, i Józefy z Brzostowskich.

Aleksander Ch. był abs. szkoły rolniczej w Sobieszynie, instruktorem rolnym, prezesem Akcji Katolickiej w powiecie kaliskim. Został administratorem maj. Dębsko Ostoja (76 ha), który choć posiadał dobre gleby, w chwili objęcia go przez Chrostowskich nie był zdrenowany. W mokrych latach plony były bardzo niskie. Aleksander Ch. przeprowadził meliorację gruntów, wybudował nowy dwór i budynki gospodarcze. Stary dwór z przylegającymi do niego budynkami przejęła rodzina Piątkowskich. Przy pomocy sąsiada Józefa Piątkowskiego Aleksander Ch. założył 30 ha sadu oraz szkółki drzew owocowych. Jesienią 1939 pierwsza produkcja drzewek gotowa była do sprzedaży. Majątek 5.07.1940 został skonfiskowany przez Niemców, a Chrostowscy, zmuszeni do opuszczenia dworu, wyjechali do Warszawy.

Dzieci: **1.** Jan (ur. 1915, zm. niemowlęciem); **2.** Wanda (1916 w Dębsku – 20.07.1941 w Warszawie), za Stefanem Nowickim (17.12.1905 w Łukowie – 26.02.1992 w Melbourne), ochotnikiem w 1920, abs. SGGW (1934), działaczem ONR w okresie międzywojennym, współtwórcą i jednym z przywódców Związku Jaszczurczego i NSZ, po wojnie delegatem Rządu RP na Obczyźnie na Australię, kawalerem Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski; **3.** Kazimierz (1917–1919); **4.** Stefan (9.04.1918–22.04.1970); **5.** Anna (Hanna) wyszła za mąż za Stefana Nowickiego, gdy zmarła jej siostra Wanda; **6.** Barbara (1922–4.02.1990), za Stefanem Nowickim; **7.** Wojciech (17.04.1923–27.01.1945 w Gross–Rosen), abs. Szkoły im. H. Wawelberga i S. Rotwanda w Warszawie; **5.** Józef (1925–22.04.1991); **6.** Leszek (ur. 1927); **7.** Grażyna (ur. 1930), za Zmichem; **8.** Zofia (ur. 1934), za Bartnikiem.

Dok.: *Księga pamiątkowa SGGW*, s. 687; *Zarozyc, Wykaz*, s. 4.

Piotr Paweł Bajec

CIECHANOWIECKI WŁADYSŁAW MICHAŁ STEFAN EMANUEL h. Dąbrowa (25.11.1860–23.04.1910), wł. dóbr Boczejków (pow. lepelski), marsz. szlachty pow. lepelskiego. Syn Józefa Pawła (2.03.1815–27.09.1888) i Aleksandryny z Rizniczów (8.06.1831–14.05.1884). Ur. w Hopczycy (pow. berdyczowski) w majątku babki Pauliny z hr. Rzewuskich Janowej Riznicz.

Rodzeństwo: **1.** Maria (1850–1876), za Leonardem Wilhelmem bar. Stiernstedtem, gen. dywizji wojsk szwedzkich; **2.** Jadwiga (1852–1942), za Raulem hr. de Forsanz, gen. brygady wojsk francuskich; **3.** Stanisław (1853–1918), rzeczywisty radca stanu, konsul generalny Rosji w Marsylii; **4.** Aleksandryna (1856–1908), niezamężna; **5.** Bolesław (1857–1910), rzeczywisty radca stanu, gubernator ufimski, żonaty z Zofią z Ciundziewickich h. Następa–Rudnica (1874–1910), córką Emila i Klotyldy Niemirowicz–Szczytt h. Jastrzębiec, z którą miał dwoje dzieci zmarłych w niemowlęctwie; **6.** Paulina (1859–1911), po śmierci siostry Marii wyszła za szwagra Leonarda Wilhelma bar. Stiernstedta; **7.** Karol (1862–1887), zmarł młodo na skutek wypadku z bronią; **8.** Elżbieta (1871–1933), zakonnica (siostra Izabela).

W. C. w l. 1862–1868 we Francji pobierał domowe wykształcenie, a następnie w seminarium St. Mesmin d’Orléans o. Hetcha pod opieką bp. Félix’a Antoina Dupanloup’a. Dn. 7.02.1878 wstąpił jako ochotnik trzeciej kategorii do 3. Smoleńskiego P. Uł. Jednocześnie podjął studia wojskowe jako junkier w szkole kawaleryjskiej w Twerze, którą ukończył w 1880. Następnie służył w 6 Kłasyckim Pułku Huzarów, przemianowanego później na 18. Kłasycki Pułk Dragonów. Awansował w pułku kolejno na korneta (23.02.1881), por. (26.06.1885), sztabstrm. (26.02.1887). W. C. opracował i wydał historię swego pułku (*Istoriya 18-go dragunskogo Klastickogo... (b. Grodnieskij gusarskij, s 1824 po 1882 Klastickij gusarskij) polka, 1651–1806–1886, W. 1886*). Za pracę tę uzyskał osobiste podziękowanie Aleksandra III (ogłoszone w rozkazie do-

Pałac w Boczekowie od strony ogrodu

Władysław Ciecchanowiecki (1882)

Władysław Ciecchanowiecki z żoną Mary (1893)

wódcy korpusu 25.02.1887). Dn. 17.08.1887 został mianowany osobistym adiutantem dowódcy 7 korpusu armii. Zły stan zdrowia oraz konieczność zajęcia się majątkiem po śmierci ojca stały się powodem prośby o zwolnienie ze służby wojskowej. Dymisję z rangą rtm. otrzymał 29.03.1890.

Osiadł w przekazanym przez Bolesława C. Boczejkowie, majątku pozostającym w rękach rodziny od XVI w., oddając się gospodarce, działalności publicznej, pracy pisarskiej i naukowej. Udało mu się odbudować podupadłą za czasów Pawła i Aleksandryny fortunę. Na początku lat dziewięćdziesiątych posiadał 3000 dziesięcin w pow. lepelskim i 280 dziesięcin w pow. borysowskim; nierozdzielnie z bratem Bolesławem C. mieli ok. 2000 dziesięcin lasu i 1000 ziemi uprawnej. W 1898 kupił od Stanisława C. Wołową Górę (pow. borysowski). Z pomocą Bolesława odbudował i przebudował pałac w Boczejkowie (wzniesiony przez Józefa C. w końcu XVIII w.) po pożarze w 1908. Zakładał fabryki, towarzystwa przemysłowe, organizował wystawy rolnicze. Ok. 1900 zainwestował kapitały w budowę fabryki superfosfatu w Strzemieszycach w Zagłębiu Dąbrowskim, w której był prezesem rady nadzorczej (do 1910); miał także liczne kontakty gospodarcze z przedsiębiorcami z Francji dotyczące majątków leśnych i spławu drewna do Rygi. Wybudował dwie gorzelnie i dwie cegielnie, hodo- wał bydło rasy holenderskiej.

W. C. przez wiele lat piastował stanowisko honorowego sędziego pokoju okręgu lepelskiego. Niecały rok po objęciu szóstej kadencji sędziowskiej rozkazem carskim z 1.01.1904 uzyskał rangę radcy stanu, a następnie rzeczywistego radcy stanu (ranga IV kl., odpowiednik cywilny stopnia generała majora). Cieszył się szacunkiem i popularnością wśród współobywateli. Jego rola w środowisku ziemiańskim jako opiekuna nieletnich spadkobierców, egzekutora testamentów, członkostwo w ziemstwie, wynikały także z jego ustosunkowania we władzach gubernialnych i w Petersburgu. Uchodził za człowieka bardzo energicznego, był prezesem kilku instytucji krajowych, np. po wielkim pożarze w Witebsku w 1901 wybrano go prezesem komitetu pomocy dla pogorzalców. Zajmował się działalnością społeczną, a w swoich majątkach zbudował kaplicę, szkołę oraz szpitalik. Po 1906 miał także niespełnione ambicje odegrania poważniejszej roli politycznej na forum Dumy państwowej. Szczególną aktywność wykazał na forum Zarządu Witebskiego Towarzystwa Handlowo-Przemysłowego, zwanym Syndykatem Rolnym przy Witebskim Towarzystwie Rolniczym, założonym 2(14).06.1895, a następnie przy jego Komisji Leśnej, której był prezesem. W tym okresie Witebskie Towarzystwo Rolnicze miało opinię „naszego parlamentu krajowego, rozwijającego szeroko swoją działalność”. Był także prezesem powstałego w 1906 powiatowego lepelskiego Towarzystwa Rolniczego, którym pozostał do śmierci. Przewodniczył komisji zajmującej się zbadaniem z ekonomicznego i handlowego punktu widzenia systemu korzystnej drogi wodnej, łączącej kanałami Morze Bałtyckie i Czarne. Był radnym w Witebskim Zarządzie Ziemskim z powiatu lepelskiego.

Interesowały go polityka, historia, genealogia, sprawy społeczne, także chemia. Był autorem artykułów z różnych dziedzin, opublikowanych w polskich (np. „Prze- glądzie Technicznym”), rosyjskich i zagranicznych pismach. Od 6.11.1909 był członkiem rzeczywistym Towarzystwa Historyczno-Genologicznego w Moskwie. Na podstawie archiwum rodzinnego, zwłaszcza dokumentów gospodarczych, opracował dzieje Boczejkowa, od połowy XV w. do 1861 r. (*Chronika odnogo pomestja. Boczejkovo*, Witebsk, 1905).

W. C. był miłośnikiem i znawcą sztuki. Miał talent rysunkowy, zachowały się wyko- nane przez niego karykatury polityczne i społeczne. Kolekcjonował stare polskie szkło, także miniatury i porcelanę. Podczas I wojny światowej, w obliczu zbliżania się frontu, na polecenie Marii, żony W. C. wywieziono z Boczejkowa do Moskwy meble,

obrazy, najcenniejsze przedmioty oraz archiwum rodzinne. Poszukiwania podjęte w celu odnalezienia tej kolekcji nie przyniosły dotąd rezultatów.

W. C. był odznaczony heskim Orderem Filipa Wielkodusznego 1 kl. za zasługi wojenne (29.05.1887), rosyjskim Orderem Św. Stanisława 3 kl. (16.04.1888); w 1897 otrzymał srebrny medal upamiętniający panowanie Aleksandra III. Używał tytułu hrabiowskiego, tak jak i jego rodzeństwo.

W. C. zmarł na atak serca w Boczejkowie i został pochowany na miejscowym cmentarzu.

W. C. oż. 23.06.1892 w Warszawie z Mary (Marią) Luizą z Kimensów (19.12.1869 w Czarnominie – 15.01.1952 w Londynie), wł. maj. Susza (pow. Iepelski), córką Richarda (1831–1876), inż., założyciela kilku cukrowni na Podolu (m.in. w Czarnominie), i Aloisy z Whitmore–Perksów (1838–1917).

Maria C. wiele czasu poświęcała pracy społecznej pomagając miejscowym włościanom, zakładając szpitale, ochronki i szkoły. Po śmierci męża zamieszkała w Petersburgu, w celu kształcenia syna. Po wybuchu rewolucji powróciła do Boczejkowa, następnie przez Skandynawię połączyła się z synem w Paryżu, a następnie zamieszkała w Warszawie, gdzie prowadziła dom swojego brata Richarda E. Kimensa, dyplomaty brytyjskiego. Salon „Pani Mary” w pałacyku przy ul. Pięknej, nazywany „małą ambasadą brytyjską”, gromadził tak Polaków, jak i cudzoziemców. Zajmowała się też pracą charytatywną w ramach Stowarzyszenia św. Wincentego à Paulo. W 1939 po wybuchu wojny wraz z synową i wnukiem wyjechała na Polesie do majątku Skirmuntów. Stamtąd, a po zamordowaniu właścicieli, wraz z rodziną uciekła do Lwowa, gdzie spędziła zimę. W maju 1940 przez Białystok powróciła do Warszawy. Tu przeżyła okupację i powstanie warszawskie. W 1944 spalił się dom przy ul. Pięknej. Następnie z rodziną przeniosła się do Krakowa. Po śmierci brata wyjechała do Anglii. Zmarła w Londynie.

Mieli syna **1.** ⇒ Jerzego Stanisława (1893–1930).

Dok.: S. Dumin, A. Rachuba, J. Sikorska–Kulesza, *Ciechanowiccy h. Dąbrowa*, W. 1997, s. 132–141; R. Jurkowski, *Ziemiaństwo polskie Kresów Północno–Wschodnich 1864–1904*, W. 2001.

(Red.)

CIECHANOWIECKI JERZY STANISŁAW h. Dąbrowa (4.04.1893–1.06.1930), wł. maj. Boczejków, Wołowa Góra, Świecza, Dawidkowicze, Holandia, Damaszków (pow. Iepelski). Syn ⇒ Władysława (25.11.1860–23.04.1910) i Mary Luizy z Kimensów (19.12.1869–15.01.1952). Ur. w Warszawie.

Rodzicami chrzestnymi J. C. byli Włodzimierz C., marszałek gubernii mohylewskiej, i babka, Aloisa z Whitmore–Perks, Kimens.

J. C. otrzymał staranne wykształcenie domowe, następnie uczył się w Dreźnie. W 1914 ukończył ekskluzywne Cesarskie Liceum Aleksandryjskie w Petersburgu otrzymując rangę radcy tytularnego (25.05.1914). Po śmierci ojca początkowo osiadł w majątku rodzinnym. W tym samym czasie odziedziczył też dobra po stryju Bolesławie, stając się dziedzicem łącznie ok. 12 000 dziesięcin. Majątek prowadził administrator, a J. C. rozpoczął 29.07.1914 służbę w kancelarii carskiej w Petersburgu w resorcie zajmującym się dobroczynnością. Kilka miesięcy później podjął starania o przeniesienie do rosyjskiego MSZ, zakończone egzaminem przed komisją resortową (13.12.1914). Otrzymał doskonale lokaty ze wszystkich przedmiotów, także języków, m.in. rosyjskiego i francuskiego. Znał również język niemiecki, angielski i włoski. Rozkazem z 14.02.1915 został przydzielony do 2. Wydziału politycznego w MSZ w charakterze kandydata na etatowe stanowisko. Prawdopodobnie za względu na do-

Jerzy Stanisław Ciechanowiecki (ok. 1910)

brą znajomość języka angielskiego dość szybko skierowano go do pracy za granicą. W 1916 objął stanowisko attaché ambasady Rosji w Londynie przy ambasadorze Aleksandrze hr. Benckendorffie. Dał się wówczas poznać w życiu towarzyskim Londynu; należał m.in. do ekskluzywnego klubu St. James'a.

Po rewolucji w Rosji J. C. nawiązał kontakty z ośrodkami polskimi na Zachodzie. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości rozpoczął pracę w KNP w Paryżu uczestnicząc w akcjach dyplomatycznych Komitetu. Od 22.07.1919 został mianowany attaché poselstwa polskiego w Paryżu z tytułem sekretarza. Następnie pracował w Wydziale Zachodnim (Departamentu II) MSZ. Od 6.02.1924 był attaché legacyjnym, a w sierpniu t. r. tytularnym sekretarzem legacyjnym I klasy. Z dniem 1.07.1924 otrzymał przydział do Poselstwa R. P. w Budapeszcie, gdzie pracował jako sekretarz poselstwa II klasy z tytułem sekretarza poselstwa I klasy, awansując w hierarchii urzędniczej MSZ (kilkakrotnie piastował stanowisko charge d'affaires en pied). Organizował wizyty ministra Augusta Zaleskiego w Budapeszcie, podczas której otrzymał komandorię węgierskiego Krzyża Zasługi 20.12.1928. J. C. kupił dom dla poselstwa polskiego na Węgrzech.

Ciechanowieckich łączyły m.in. bliskie stosunki towarzyskie z rodziną Regenta

Mikołaja Horthy, z rodziną Habsburgów z linii węgierskiej i wieloma innymi wybitnymi osobistościami świata towarzyskiego i politycznego Węgier oraz korpusu dyplomatycznego. J. C. zmarł w Budapeszcie na udar serca. Uroczysty pogrzeb J. C. odbył się 6.06.1930 na cm. Powązkowskim w Warszawie.

J. C. dn. 16.08.1923 w Krakowie oż. z Matyldą Marią hr. Osiecimską-Hutten-Czapską h. Lubicz (22.07.1900 r. w Wornianach – 6.09.1991 w Londynie), córką ➤ hr. Kazimierza Roberta (1867–1942) i Marii Antoniny ze Śniadeckich h. Leliwa (1876–1945). Matylda C. dzieciństwo spędziła na Litwie i w majątku rodzinnym w Pleszowie, młodość zaś w Genewie i Paryżu. W l. 1914–1918 odebrała staranne wykształcenie w St. Leonard's Convent w Anglii. W tym samym czasie brat uczył się w Eton College. Ich matka spędziła I wojnę światową w Anglii razem z dziećmi, bo ojciec musiał wrócić do Austrii jako oficer rezerwy. Rodzina połączyła się znowu w Paryżu w 1919. Następnie wszyscy wyjechali do Krakowa, gdzie Matylda debiutowała w salonach krakowskich, wybijając się jako już wybitna tancerka. Następnie przeniosła się do Warszawy i pracowała dla brytyjskich instytucji charytatywnych. Była też tłumaczką międzynarodowej komisji w czasie plebiscytu na Górnym Śląsku. Od czasów szkoły w Anglii była znaną sportsmenką i założycielką pierwszego w Polsce pu-

blicznego pola golfowego w Powsinie pod Warszawą i przez wiele lat mistrzynią Polski w tym sporcie.

Zaręczyny Matyldy i Jerzego odbyły się 3.05.1923, podczas wizyty u Mary Ciecchanowieckiej marszałka Ferdynanda Focha, któremu towarzyszył spokrewniony z rodziną gen. Maxime Weygand. Po ślubie pomagała mężowi w prowadzeniu poselstwa polskiego w Budapeszcie i brała czynny udział w ówczesnym życiu towarzyskim stolicy Węgier. Była też honorową damą dworu arcyksiężnej Habsburg (z linii węgierskiej).

Matylda C. po śmierci męża (1930) zamieszkała przy teściowej i jej bracie. Zajmowała ważną pozycję w życiu towarzyskim Warszawy; prowadziła działalność społeczną i malowała. Po wybuchu wojny w 1939 wywiozła teściową i młodego wówczas syna na wschód, do Mołodowa, majątku należącego do spokrewnionych z nią Skirmuntów. Uciekając przed armią sowiecką dotarli do Lwowa, gdzie spędzili ciężką zimę. Następnie, uniknąwszy wywózki w głąb Rosji, w maju 1940 przez Białystok powrócili do Warszawy. Tu Matylda spędziła lata okupacji próbując utrzymać dom, równocześnie zbliżona była do kręgów AK. Zdołała przechować Żydówkę, pozorując zatrudnienie jej jako służącej. W czasie powstania warszawskiego prowadziła kantynę w Gimn. Królowej Jadwigi. Po upadku powstania, osiadła w Krakowie, a w 1961 wyjechała do syna do Anglii. Była Damą Honorową i Dewocyjną Suwerennego Zakonu Maltańskiego oraz Damą Wielkiego Krzyża Sprawiedliwości Konstantyniańskiego Zakonu Św. Jerzego, Damą Komandorii Orderu Św. Św. Maurycygo i Łazarza. Została pochowana w Krypte Maltańskiej kościoła w Mistrzejowicach pod Krakowem.

Ich syn 1. Andrzej Stanisław (ur. 28.09.1924 w Warszawie). Jego rodzicami chrzestnymi byli Richard Edward Kimens (brat babki) oraz Maria z Jabłonowskich hr. Badeniowa (cioteczna siostra matki). Uczęszczał do Gimn. im. Mikołaja Reja, następnie do Gimn. im. Stefana Batorego. Uczestniczył jako ochotnik w kampanii wrześniowej 1939. Maturę uzyskał w 1942 na tajnych kompletach w Warszawie, następnie, w l. 1943–1944 odbył tajne studia w SGH oraz na Uniwersytecie Ziemi Zachodnich (historia sztuki). Był plut. podchor. AK, uczestnikiem powstania warszawskiego. Od października 1944 przybywał w Krakowie, pełnił funkcję sekretarza Adama hr. Ronikera, b. prezesa RGO. Od lipca do grudnia 1945 pracował w MSZ. Uczestniczył w kongresie UNRRA w Londynie i pertraktacjach z przedstawicielstwami zagranicznymi w Warszawie. Na początku 1946 został powołany do gabinetu Ministra Skarbu na stanowisko do spraw zagranicznych. Po odmowie wydania paszportu na wyjazd służbowy do USA i Kanady, zrezygnował z pracy i powrócił do Krakowa w celu kontynuowania studiów. W 1947 uzyskał dyplom w AH w Krakowie, a w 1950 otrzymał magisterium z zakresu historii sztuki na UJ. Podczas studiów był założycielem Klubu Logofagów i prezesem Koła Studenckiego Historyków Sztuki UJ. Od 1.10.1950 był asystentem przy Katedrze Historii Sztuki UJ. Dn. 22.10.1950 został aresztowany i skazany po procesie politycznym (15.01.1952) na 10 lat więzienia. Przebywając w różnych więzieniach, a szczególnie w Rawiczu i Wronkach, chwalebnie się zapisał dostarczając współwięźniom pomoc lekarską, fałszywe dokumenty na wcześniejsze zwolnienia, a także służąc wsparciem duchowym. Zwolniony 6.02.1956 i następnie zrehabilitowany. Po wyjściu z więzienia był sekretarzem Oddziału Krakowskiego Państwowego Instytutu Sztuki, kustoszem Muzeum w Łańcucie, doradcą Muzeum na Wawelu, członkiem Zarządu Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Brał udział w reaktywowaniu „Tygodnika Powszechnego”. W lipcu 1958 opuścił Polskę, udając się na stypendium British Council i Fundacji Forda do Wielkiej Brytanii oraz Stanów Zjednoczonych. W l. 1959–1960 wykładał na uniwersy-

Matylda Maria z Osiecimskich Czapskich
Ciechanowiecka (1923)

Jerzy Stanisław Ciechanowiecki (1923)

Andrzej Ciechanowiecki otrzymujący doktorat
honoris causa na Uniwersytecie Jagiellońskim
(2009)

Jubileusz 85-lecia Andrzeja Ciechanowieckiego
(2009)

tecie w Tübingen, jednocześnie kończył doktorat: *Michał Kazimierz Ogiński und sein Musenhof zu Słonim* (Köln 1961). Od 1961 zamieszkał na stałe w Londynie. W l. 1961–1965 był udziałowcem galerii Mallet at Bourdon House, a w l. 1965–1986 współtwórcą, dyrektorem i współwłaścicielem Heim Gallery w Londynie. W l. 1986–1994 dyrektor i współwłaściciel Old Masters Gallery. Stał się uznanym w skali światowej autorytetem w dziedzinie rzeźby XVI–XIX w. Od 1977 nawiązał bliską współpracę z muzeami polskimi, z których wiele wzbogacił cennymi darami dzieł sztuki. W 1984 A. C. stworzył Fundację im. Ciechanowieckich, celem Fundacji było przede wszystkim przekazanie ponad dwóch tysięcy cennych dzieł sztuki do zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie. Fundacja otrzymała też od fundatora dość znaczny kapitał, od którego procentów finansowane są m.in. prace konserwatorskie nad przekazanymi dziełami sztuki oraz nabywanie poloników na rynkach zagranicznych i polskim. Fundacja udzieliła ponadto kilkudziesięciu zagranicznych stypendiów dla Polaków w kraju, finansowała również publikację wielu wydawnictw naukowych (np. dzieła Romana Aftanazego, *Materiały do dziejów rezydencji*, t. 1–11, W. 1986–1991). A. C. jest autorem wielu prac naukowych wydanych drukiem. Od 1958 jest członkiem Suwerennego Rycerskiego Zakonu Szpitalników św. Jana Jerozolimskiego, zwanego Maltańskim. Był członkiem Zarządu Związku Polskich Kawalerów Maltańskich od 1975 do 1997, pełniąc kolejno przez 10 lat funkcję kanclerza, następnie II wice-prezydenta, a wreszcie I wice-prezydenta. Jest współfundatorem (w 85%) kościoła pod wezwaniem NMP i św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach–Nowej Hucie, konsekrowanego przez papieża Jana Pawła II w 1983. Od 1993 przewodniczy polsko-białoruskiej Komisji do spraw wspólnego dziedzictwa kulturalnego. Jest członkiem rad i zarządów wielu Fundacji, organizacji społecznych i towarzystw naukowych tak polskich, jak i zagranicznych. Jest członkiem m.in. PAU w Krakowie, członkiem honorowym Stowarzyszenia Historyków Sztuki, członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Historycznego, członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu (którego członkiem rady był przez 30 lat), członkiem Rady Powierniczej Zamku Królewskiego w Warszawie, powiernikiem (z ramienia Prezydenta RP) Polonia Aid Foundation Trust w Londynie, członkiem rady Fundacji Lanckorońskich, XX Czartoryskich, Raczyńskich (od ich założenia) i wielu innych. Posiada doktoraty honorowe UW, Uniw. New Mexico (Stany Zjednoczone), Państwowego Uniw. w Mińsku (Białoruś) oraz UJ.

A. C. jest odznaczony wieloma orderami i odznaczeniami polskimi i obcymi, m.in. polskimi: Orderem Orła Białego (1998), Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski (1993), Medalem za Wojnę Obronną 1939, Krzyżem Zasługi z Mieczami (za 1944), Medalem Wojska (trzykrotnie), Krzyżem AK, Krzyżem Kombatanckim i Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Złotą Odznaką Gloria Artis; zagranicznymi: Wielkim Krzyżem Orderu Św. Grzegorza Wielkiego (Watykan), baliwem Wielkiego Krzyża Honoru i Dewocji Suwerennego Zakonu Maltańskiego, Wielkim Krzyżem Orderu „Pro Merito Melitensi” (Zakonu Maltańskiego), Komandorią z gwiazdą Orderu „Al Merito della Repubblica Italiana”, Komandorią Orderu Gwiazdy Północnej (Szwecja), Komandorią Orderu „Grosses Silbernes Ehrenzeichen” (Austria), Komandorią Orderu Merite National (Senegal), Bundesverdienstkreuz 1 kl. (Niemcy), oficerem Orderu Legii Honorowej (Francja), Orderem Przyjaźni Narodów oraz Medalem Franciszka Skaryny (Białoruś). Posiada też najwyższe odznaczenia dynastyczne Domu Bourbonów Neapolitańskich, Domu Sabaudzkiego, Domu Toskańskiego oraz Domu Cesarsko-Rosyjskiego, w których pracę włożył wiele czasu i energii, tworząc ich delegatury w kilku krajach.

Jest laureatem wielu nagród, odbiorcą wielu pism gratulacyjnych, etc. Jest obywatelem honorowym miasta Ciechanowiec oraz miasta Zasław (Białoruś). Dn. 29.12.1975 A. C. uzyskał od włoskiego Króla Humberta II uznanie prawa noszenia tytułu hrabiowskiego (jako zawsze noszonego przez rodzinę). Dwa lata później Suwerenny Zakon Maltański uznał to potwierdzenie za obowiązujące we wszystkich aktach Zakonu na całym świecie.

Dn. 5.10.2009 obchodził uroczyste na Zamku Królewskim w Warszawie swoje 85–lecie urodzin. Rodziny nie założył.

Dok.: *Debrett's People of Today*, Londyn 2010; S. Dumin, A. Rachuba, J. Sikorska–Kulesza, *Ciechanowieccy h. Dąbrowa*, W. 1997, s. 149–151, 155–159; S. Górzyński, Tytuły w dawnej Rzeczypospolitej i obecnie — praktyka i prawo, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” t. VIII (XIX), W. 2008, s. 115–132; praca doktorska na temat działalności A. C. jest w przygotowaniu.

(Red.)

CZARTORYSKI WŁODZIMIERZ ALFONS ks. h. Pogoń Litewska (3.11.1895–2.10.1975), wł. maj. Bieliny (pow. niski), współwł. maj. Pełkinie (pow. jarosławski). Syn Witolda (1864–1945), wł. maj. Pełkinie, posła na Sejm Krajowy Galicyjski, członka austriackiej Izby Panów, senatora RP, i Jadwigi z hr. Dzieduszyckich (1867–1941). Ur. w Pełkiniach.

Pałac Czartoryskich w Pełkiniach

Rodzeństwo: **1.** Maria (1890–1981), za Michałem hr. Krasieńskim; **2.** Anna Maria (1891–1951), w zakonie siostra Maria Weronika, wizytka; **3.** Kazimierz Jerzy (1892–1936), adm. maj. Żurawno (pow. żydaczowski), oż. z Heleną ze Skrzyńskich, wł. maj. Żurawno; **4.** Jerzy Piotr (1894–1969), ksiądz, kapelan WP, od 1926r proboszcz w Białym Kościele k. Ojcowa, 1936–1945 proboszcz w Milówce k. Żywca, po okupacji, do śmierci proboszcz w Białce Tatrzańskiej; **5.** Jan Franciszek (1897–1944), w zakonie o. Michał, dominikanin. Studiował architekturę na PLw. Należał do współzałożycieli Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” we Lwowie. Był obrońcą Lwowa 1918–1919, sierżantem rezerwy WP, kapłanem AK w czasie Powstania Warszawskiego, zamordowany przez Niemców. Odznaczony Me-

dalem Niepodległości, Krzyżem Obrony Lwowa 1918–1919, Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Walecznych. Beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II 13.06.1999; 6. Roman Jacek (1898–1958), wł. maj. Konarzewo, kpt. rez. WP, jeniec oflagu 1939–1945, oż. z Teresą z hr. Zamoyskich; 7. Stanisław Ignacy (1902–1982), ks. infułat, dr teologii, studiował w Krakowie i Rzymie, wikariusz w Niegowici pod Krakowem, od 1930 prefekt, potem wicerektor seminarium duchownego w Krakowie. Był prototariuszem apostolskim, dziekanem–infułatem Kapituły Metropolitarnej Krakowskiej, pracował w duszpasterstwie akademickim przy kościele św. Anny. W latach 1936–1937 towarzyszył ks. arcybiskupowi A. Sapieże na kongresie eucharystycznym w Manilli. Po wybuchu II wojny światowej objął probostwo w Makowie Podhalańskim. Aktywny społecznie, współzałożyciel szpitala w Makowie. Po wojnie powrócił do Krakowa był kanonikiem Kapituły Krakowskiej, kierował wydziałem duszpasterstwa, był rektorem niższego seminarium duchownego, członkiem Polskiego Komitetu Repatriacyjnego, kierował wydziałem do spraw dobroczynnych Caritas. Wybitny duchowny, wspierał ludzi potrzebujących pomocy; 8. Elżbieta (zm. 1904 w niemowlęctwie); 9. ➔ Adam Michał (1906–1998); 10. Witold Tadeusz (1908–1945), wł. maj. Surochów (pow. jarosławski), oż. z Elżbietą z ks. Radziwiłłów; 11. Piotr Michał (1909–1993), wł. maj. Bieliny, oż. z Anną Marią z hr. Zamoyskich.

W. A. Cz. maturę zdał w Jarosławiu w 1913. Studiował na wydziale filozofii tomistycznej uniwersytetu katolickiego we Fryburgu. W 1914 powołany do wojska służył w I dywizjonie Artylerii Konnej w Krakowie. Brał udział w walkach pod Kaliszem. Mianowany chor. w 1915, następnie podpor. w 1916. Uczestnik ofensywy na Wołyń

Włodzimierz Alfons, Witold i Paweł Czartoryscy

w 1915 oraz w walkach na froncie wołyńskim jesienią 1916. Następnie walczył na froncie rumuńskim. Zwolniony z wojska jako administrator ojcowskiego maj. Bieliny. Podjął odbudowę zniszczonych działaniami wojennymi dóbr: Sakowszczyzny

Włodzimierz Alfons Czartoryski

(pow. oszmiański) i Pełkiń. W 1920, jako por. zaciągnął się do WP, do 6 dywizjonu Artylerii Konnej we Lwowie. Brał udział w walkach k. Lwowa, a następnie w ofensywie wołyńskiej. Po wojnie ponownie objął administrację Bielin, które wkrótce stały się jego własnością.

W. A. Cz. był jednym z likwidatorów Banku Ziemiań i Banku Rolniczego we Lwowie, członkiem Rady Nadzorczej Spółdzielczego Banku Rolniczego w Jarosławiu, Komitetu Naczelnego Związku Właścicieli Lasów w Warszawie (Pełkinie były w dużej części majątkiem leśnym). W wyniku podziału majątku w 1938 Bieliny oddał bratu Piotrowi, sam zaś objął część Pełkiń z ośrodkiem pałacowo-parkowym. Oprócz upraw zbożowych i buraków cukrowych, hodował konie czyste krwi arabskiej i bydło rasy holenderskiej.

W 1939 W. A. Cz. został powołany do wojska w randze por., pełnił służbę w komendzie miasta w Rzeszowie, a po zajęciu miasta przez Niemców, walczył w obronie

Lwowa. Po wejściu Sowiec przedostał się do Pełkiń, unikając niewoli niemieckiej. Okupację spędził w Pełkiniach, gdzie przyjął licznych uciekinierów wojennych i wysiedlonych z Poznańskiego, m.in. ks. Kazimierza Kowalskiego (ukrywał się pod przybranym nazwiskiem Józefa Powelskiego), późniejszego biskupa chełmińskiego. Pełkinie opuścił wraz z rodziną w 1944. Po wojnie mieszkał w Krakowie, interesował się żywo sprawami wiary, teologii i filozofii. Zmarł w Krakowie.

W. A. Cz. oż. 5.06.1923 w Krzeszowicach z Zofią z hr. Tyszkiewiczów (1895–1973), córką Jana z Waki, i Elżbiety z hr. Krasińskich. Zofia Cz. w okresie międzywojennym zajmowała się niesieniem pomocy dzieciom w Pełkiniach, prowadziła tam 9 ochronek, a starsze dzieci wyposażała do szkół. W czasie wojny posyłała paczki do obozów jenieckich i koncentracyjnych, a także pomagała więźniom–Żydom z obozu przejściowego w Pełkiniach, a po wybuchu wojny radziecko–niemieckiej — jeńcom sowieckim. W pałacu pełkińskim organizowała tajne nauczanie dla młodzieży.

Dzieci: 1. Paweł Maria (21.05.1924 w Krakowie – 11.08.1999 w Warszawie), prof. ekonomii i historii nauki PAN, kierownik Zakładu Badań Kopernikańskich Inst. Historii, Nauki, Oświaty i Techniki PAN, wydawca *Dzieł wszystkich Mikołaja Kopernika*. Jeden z autorów opracowania: *Dzieje nauki polskiej*, w latach 1988–1990 szef Komisji Młodzieżowej w Komitecie Obywatelskim przy Lechu Wałęsie, działacz Ruchu Obywatelskiego–Akacji Demokratycznej. Członek Klubu Inteligencji Katolickiej, przyczynił się bardzo do wsparcia nowego w Polsce projektu, jakim było przyznawanie polskich stypendiów do Szkół Zjednoczonego Świata. Dzięki temu polska młodzież za granicą mogła się uczyć „poszanowania demokracji i aktywnej postawy wobec życia, połączonej z solidarnością i współczuciem dla słabszych”. Towarzystwo

Szkół Zjednoczonego Świata nosi teraz imię prof. Pawła Czartoryskiego, a w budynku PAN w Warszawie odsłonięta została tablica pamięci profesora (15.06.2009). Działał w NSZZ „Solidarność”, a w czasie stanu wojennego nie zmniejszył swej aktywności, przeciwnie, był jednym z inicjatorów powstania Komitetu na Pivnej, którego członkowie pomagali osobom internowanym i ich rodzinom, brał udział w obradach Okrągłego Stołu w 1989 i w pracach Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie. Oż. dn. 26.12.1952 w Krakowie z Weroniką z hr. Ponińskich h. Łódzia (ur. 1920 w Piotrkowicach), córką Edwarda, wł. maj. Września (pow. wrzesiński), i Anieli z Komierowskich. Ich dzieci: 1.1. Witold Michał (ur. 20.11.1953 w Lublinie), dr socjologii, tłumacz, dyplomata, specjalista *public relations*. Oż. z Krystyną Marią z Preisów h. Jastrzębiec, mgr psychologii, mają dwóch synów: 1.1.1. Witold Gustaw (ur. 1983), studiuje w Anglii, 1.1.2. Konstanty Jerzy (ur. 1985); 1.2. Irena (ur. 1955 w Lublinie), mgr inż. rolnictwa i ekonomii, za Maksymilianem Bylickim h. Pobóg (ur. 1957), mgr sztuki, pianistą; ich dzieci: 1.2.1. Róża Teresa (ur. 1981), za Michałem Szudrzyńskim h. Zadora, dziennikarzem, ich córka 1.2.1.1. Cecylia (ur. 2008); 1.2.2. Izabela Anna (ur. 1982); 1.2.3. Dorota (ur. 1984); 1.2.4. Anna Magdalena (ur. 1985); 1.2.5. Ksenia Zofia (ur. 1988); 1.2.6. Mikołaj Antoni (ur. 1990); 1.2.7. Michał Tadeusz (ur. 1993); 1.2.8. Oktawia Maria (ur. 1995); 1.3. Maria (ur. 1960 w Warszawie), tłumaczka. 2. Elżbieta Róża (ur. 21.06.1926 w Rogalinie), mgr historii, nauczycielka historii i jęz. angielskiego, za Janem Sykstusem Kraińskim h. Jelita, inż. leśnikiem, wieloletnim nadleśniczym na terenie lasów mazurskich, dzieci: 2.1. Tomasz Maria (ur. 1959), oż. z Anną Katarzyną Bezrak, córką Wiktora i Anny z Mączyńskich h. Jastrzębiec, ich dzieci: 2.1.1. Antoni Jan (ur. 1985); 2.1.2. Karolina Anna (ur. 1987); 2.1.3. Jan Franciszek (ur. 1988); 2.1.4. Stanisław Jan (ur. 1993); 2.1.5. Ignacy Jan (ur. 1996); 2.2. Michał Maria (ur. 1961), oż. z Katarzyną Bielańską, córką Jerzego i Janiny z Cieszyńskich, ich córka: 2.2.1. Elżbieta Maria (ur. 1996); 2.3. Zofia Maria (ur. 1964); 3. Róża Maria (10.08.1928 w Pełkiniach – 12.05.2003 w Londynie), mgr historii sztuki, pielęgniarka dypl., za Antonim ks. Radziwiłłem (1936–1999), dr chemii, menadżerem ds. eksportu Shell Additives International, mieszkają w Londynie. Ich dzieci: 3.1. Marcin Dominik (ur. 1965), oż. z Karin Frentzen, córką Karla i Gertrud Hofer; 3.2. Paweł Mikołaj (ur. 1970), oż. z Eloise Kerr, córką Rolanda i Shelaagh Wilson, ich dzieci: 3.2.1. Barnaby Józef (ur. 2006); 3.2.2. Alexei Henry (ur. 2008).

Dok.: „Biuletyn Ziemiański”, 1999, nr 1/2/3; *Paweł Czartoryski*, GW z 20.12.1999; S. Grygiel, *Arystokratyzm ducha czyli służba*, „Tygodnik Powszechny” z 15.09.1985; *Lista*, s. 183–186; E. z Czartoryskich Kraińska, listy z 11.09.2001, 20.01.2003, 31.05.2009; Lenczewski: *Genealogie*, s. 11; *Kawaleria polska*, s. 52; W. Rodowicz: *Komitet na Pivnej*, W. 1994; S. Swieżawski: *Wielki przełom, tenże, W nowej rzeczywistości*; inf. Tow. Szkół Zjednoczonego Świata.

Piotr Szymon Łoś

CZARTORYSKI ADAM MICHAŁ JÓZEF ks. h. Pogoń Litewska (16.01.1906–11.06.1998), ps. AK „Szpak”, wł. maj. Babki, Głuszyna i Wiry (pow. poznański), mgr inż. leśnictwa, dr biologii, geolog. Syn Witolda (1864–1945), wł. maj. Pełkinie (pow. jarosławski), posła na Sejm Krajowy Galicyjski, członka austriackiej Izby Panów, senatora RP, i Jadwigi z hr. Dzieduszyckich. Ur. w Pełkiniach.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Włodzimierza Alfonsa Czartoryskiego

A. M. Cz. ukończył gimnazjum we Lwowie, studia na UP i Szkołę Podchorążych Rezerwy Artylerii Konnej we Włodzimierzu Wołyńskim oraz kurs dowódców baterii. Od 1937 gospodarował w maj. Babki, Głuszyna i Wiry.

Walczył w kampanii wrześniowej (kap.), był dowódcą baterii w 17 P. A. L. Armii „Poznań”, uciekł z niewoli niemieckiej, osiadł w Nowosądeckiem. W Szczawnicy ob-

jął stanowisko dyrektora zakładu zdrojowego. W 1942 r. wstąpił do AK, został komendantem placówki „Szczawnica”. W Szczawnicy też kierował pracami RGO. W lipcu 1944 z rozkazu dowództwa Okręgu, rozpoczął w Szczawnicy akcję „Burza”. Uwagę skupił na grupie granatowych policjantów, których zwerbował w szeregi AK, im wydał rozkaz zlikwidowania trzech niemieckich podoficerów, nadzorujących szkołę policyjną. Zarządził odesłanie grupy policjantów do dowódcy Obwodu, sam zaś ukrył się, nie chcąc ryzykować potyczką i z większymi siłami niemieckimi. Niemcy aresztowali jego żonę, wzięli zakładników, planując odwet za zamordowanie dwóch (z trzech) niemieckich podoficerów. Wobec zeznania jednego z Niemców, że ludność Szczawnicy nie brała udziału w tej akcji, nie doszło do prawie pewnej egzekucji.

Po wojnie pracował naukowo na UAM, w Państwowym Inst. Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Mieszkał w Poznaniu, a po przejściu na emeryturę w Kościelisku, a potem w Warszawie. Odznaczony Krzyżem Walecznych, Krzyżem Zasługi z Mieczami, Krzyżem AK.

A. Cz. dn. 24.06.1937 w Nawojowej poślubił Jadwigę z hr. Stadnickich (ur. 1913), handlowca, abs. WSH w Poznaniu, córkę ⇒ Adama i Stefanii z ks. Korybut–Woronieckich.

Dzieci: 1. Jerzy Andrzej (ur. 1939), mgr geografii, kartograf (*geomatics*), kawaler maltański, wielokrotny prezes i wiceprezes Kongresu Polonii Kanadyjskiej Okręgu Ottawa, oż. (1972) z Grażyną Marią z Babińskich (ur. 1951), córką Stanisława i Haliny z Myszaków, chemikiem, dzieci: 1.1. Adam Maria (ur. 1973), oż. z Natalie Eskenazy (ur. 1970), córką Andrei i Sonii Boocobza, ich syn 1.1.1. Ineco (ur. 2008); 1.2. Aleksander Jan Maria (ur. 1975), oż. z Stefanie Thibault (ur. 1976), córką Paula i Denyse Dufresne; 1.3. Dominik Witold Maria (ur. 1977); 1.4. Izabela Maria Gabriela (ur. 1980); 2. Maria Krystyna (ur. 1940), mgr geografii, za Władysławem Marią hr. Potockim h. Pilawa (Złota) (ur. 1940), inż. mechanikiem, przedstawicielem firmy Citroën w Polsce, ich synowie: 2.1. Jerzy Władysław (ur. 1970), oż. z Agnieszką z Michalaków, córką Kazimierza i Danuty Dybali, ich córka: 2.1.1. Hanna Maria (ur. 2004); 2.2. Adam Ignacy (ur. 1973); 3. Izabela (ur. 1942), mgr psychologii, dama maltańska, za Jeanem Caillot, dr praw, kawalerem Legii Honorowej, komandorem polskiego Krzyża Zasługi, prezesem firmy Thomson CSF International–Polska, prezydentem Francuskiej Izby Przemysłowo–Handlowej w Warszawie, ich dzieci: 3.1. Barbara (ur. 1970) za Christophem Dubus, ich dzieci: 3.1.1. Witold (ur. 1995); 3.1.2. Constantin (ur. 1996); 3.1.3. Roman (ur. 1999); 3.1.4. Thekla Izabelle (ur. 2001); 3.2. Elżbieta Maria (ur. 1972), artystka malarka, za Michałem Jerzym hr. Sobańskim (ur. 1975), synem Marka i Renaty z Łopuszańskich, dzieci: 3.2.1. Feliks Adam (ur. 2005), 3.2.2. Zofia Izabela (ur. 2007), 3.3. Krystyna (ur. 1974), za Fredericem Winclerem, dzieci: 3.3.1. Chloe (ur. 2000); 3.3.2. Gabriel (ur. 2003); 4. Jadwiga Anna (ur. 1953), mgr socjologii.

Dok.: zob. biogram ⇒ Włodzimierza Alfonsa Czartoryskiego.

Piotr Szymon Łoś

DĄMBSKI JÓZEF h. Godziemba (1850–1928), wł. maj. Szczkowo i Dębianki (pow. kolki). Syn Jana Walentego (1809–1871), wł. maj. Konary, Biskupice, Kaczkowo, Ludzisko (pow. inowrocławski), i Józefy Mittelstaedt h. Hornklow z Kołudy (pow. inowrocławski), córki Jana Deograta i Weroniki z Goltzów h. własnego. Ur. w Konarach.

Dąmbscy pochodzą z Kujaw, wywodzą się z rodu Godziembów, z jednego pnia z wygasłym rodem Lubrańskich z Lubrańca.

Rodzeństwo: 1. Władysław (1834–1885) oż. z Antoniną Goltz h. własnego (1838–1873), córką Józefa i Michaliny z Mittelstaedtów, następnie z Bronisławą Zielonacką

Portret Stefanii z Sikorskich Dąbskiej

Portret Józefa Dąbskiego

h. Leszczyc (1849–1889); **2.** Janina (ur. 1835) za Józefem Steinbornem, wł. maj. Ludzisko; **3.** Stefan (1835–1899), wł. maj. Bierzwienna (pow. kolski), oż. z Weroniką Goltz h. własnego (siostrą Antoniny, żony Władysława D.); **4.** Franciszek (1841–1895), oż. z Teofilą Sulerzycką h. Junosza (zm. 1873), następnie z Antoniną z Nostitz–Jackowskich h. Ryś (1852–1899) z Sędzic (pow. lubawski); **5.** Antoni (1845–1907), wł. maj. Ludzisko, oż. z Marią Mittelstaedt.

J. D. wychował się w Konarach, majątku należącym do rodziny Dąbskich od połowy XVIII w. Po śmierci ojca J. D. Konary odziedziczył starszy brat, Franciszek (1841–1895), który w 1885 sprzedał je na spłaty rodzinne i posagi.

J. D. zakupił maj. Szczkowo i Dębianki i gospodarował w nich do 1928. Po śmierci J. D. dobra te przeszły na jego wnuków: Janusza i Jerzego Donimirskich z Kozuszek (pow. sochaczewski).

J. D. oż. ze Stefanią Sikorską h. Cietrzew (1858–1911) z Wielkich Chełmów (pow. chojnicki), córką Stefana i Marii z Dekowskich.

Ich córki: **1.** Aniela (zm. 1906), **2.** Halina (1887–1977), żona ➔ Zygmunta Donimirskiego (1877–1958).

Dok.: Materiały rodzinne Jana Lutostańskiego z Nieborzyna, opracowanie Marii i Jeremiego Rościszewskich; M. Grabski, *Spis descendentów Jana Mittelstaedi'a herbu Hornklow z Uścikowa*, Grabkowo 1999, s. 26–40; Uruski, *Rodzina*, t. 3, s. 97; t. 9; Boniecki, *Herbarz*, t. 4, s. 157; t. 15, s. 43; Żychliński, *Złota księga*, t. I; J. Dumanowski, *Hrabiowie na Lubrańcu, dzieje fortuny magnackiej*, Toruń 2000; W. Kubiak, *Z dziejów Lubrańca, pałac nad Zgłowiączką*, Toruń 2000; T. Zielińska, *Magnateria polska epoki saskiej, funkcje urzędów i królewsczyn w procesie przeobrażeń warstwy społecznej*, Wr. 1977; S. Bratkowski, *Najkrótsza historia Wielkopolski*, P. 1999, s. 156–165, 170–176, 208–210, 377; M. Frontczyk, *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba, biskup poznański*, „Studia z dziejów kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, t. 30, 1969; Jan Lubrański i jego dzieło, „Kronika Miasta Poznania”, P. 1999; H. Donimirska–Szyrmerowa, *Był taki świat... Mój wiek XX*, Warszawa 2003, s. 88–90; J. Sikorski, *Ziemianin bez kompleksów*, Gdańsk 1990.

Zdzisław Wołodkiewicz–Donimirski

DĄBBSKI LUDWIK h. Godziemba (1883–1933), wł. maj. Łękieliszki w Prusach Wschodnich i Babalice (pow. lubawski). Syn Franciszka (1841–1895), wł. maj. Konary i Mochełka (pow. inowrocławski), i Antoniny z Nostitz–Jackowskich h. Ryś (zm. 1899), córki Hipolita, wł. maj. Sędzice (pow. lubawski), i Julii z Łyskowskich. Ur. w Konarach.

Rodzeństwo przyrodnie (z pierwszej żony Franciszka D., Teofili z Sulerzyckich, zm. 1873): **1^a**. Stefania (ur. w Konarach, zm. 1946 w Mielęcinie), za Feliksem Lerchenfeldem, ich dzieci: **1^a.1.** Halina (ur. 1898–1982 w Katowicach), mąż Józef Tuchołka h. Korzbok (ur. w Rudach k. Wrześni, zm. 1985 w Katowicach), wł. maj. Mielęcin (pow. ostrzeszowski), dr inż. górnictwa, dyrektor górniczy I-go stopnia; **1^a.2.** Franciszek (1896–1967); **2^a**. Stanisław (zm. 1935 w Bierzwiennej na Kujawach); **3^a**. Zofia, za dr. Zygmuntem Łowińskim.

Rodzeństwo (dzieci Franciszka D. i Antoniny z Nostitz–Jackowskich): **4^b**. Julia (ur. 1878 w Konarach) za Edmundem Sikorskim h. Cietrzew, wł. maj. Leśno (pow. chojnicki), synem Pawła i Antoniny z Donimirskich h. Brochwicz, ich dzieci: **4^b.1.** Izabela (ur. 1905) za Mieczysławem Radwańskim, jej pasierb Zbigniew Radwański, znany prawnik, prof. prawa na UP; **4^b.2.** Janina (1907–2005 w Szczecinie) za Alfonsem Grudzielskim, wł. maj. Grotkowo (pow. gnieźnieński), ich dzieci: **4^b.2.1.** Iwona (ur. 1932) za Jerzym Rożańskim, ich dzieci: **4^b.2.1.1.** Ewa za Markiem Szymczakiem, ich dzieci: Marcin (ur. 1975), Marta (ur. 1971); **4^b.2.1.2.** Andrzej, oż. z Aliną Kustosz, ich dzieci: Bartłomiej (ur. 1979), Justyna (ur. 1984), **4^b.2.2.** Wojciech (ur. 1935), oż. z Elżbietą Zięba (ur. 1947); **4^b.3.** Helena (1909–1981) za Kazimierzem Rudnickim; **4^b.4.** Witold (zm. 1980), wł. maj. Leśno, oż. z Marią z Kubickich; **5^b**. Wanda (8.04.1880–13.01.1940) za Tadeuszem Tabaczyńskim h. Grabie (14.04.1864–20.02.1933), wł. maj. Redecz Wielki (pow. wrocławski), ich dzieci: **5^b.1.** Helena za Mikołajem Jahołowskim h. Jacyna, ich córka: **5^b.1.1.** Wanda za Reisacherem, ich dzieci: Zbigniew (ur. 1950) i Janina (ur. 1952); **5^b.2.** Marietta (1902–1960) za ➤ Cezarym Bacciarellim (1896–1982); **5^b.3.** Jerzy (1909–1953) oż. z Joanną z Taczanowskich, 1^{ov}. Mlicką; **5^b.4.** Tadeusz; **6^b**. ➤ Artur (1878–1917); **7^b**. Franciszka (ur. w Mochełku) za ➤ Janem Niepomucenem Sokolnickim (1884–1953); **8^b**. Ludwika (1893 w Mochełku – 1960), za Januszem Aubracht–Prądyńskim h. Grzymała (zm. 1949), ich dzieci: **8^b.1.** Krystyna 1^{ov} Szeremetowa, 2^{ov} Szymańska, **8^b.2.** Lucjan (zm. 1980) oż. z Aliną Melin, ich syn: **8^b.2.1.** Grzegorz (ur. 1960), prezes Polskiego Biura Podróży „Orbis”, oż. z Pascale Bracco (ur. 1968), ich dzieci: **8^b.2.1.1.** Łukasz (ur. 2000); **8^b.2.1.2.** Wiktoria.

L. D. kilka lat swojego dzieciństwa spędził w rodzinnych Konarach. Po sprzedaży tego majątku przez ojca L. D., rodzina przeniosła się w 1885 do wcześniej nabytych Mochełek. Po śmierci ojca, matka L. D. sprzedała maj. Mochełek i przeniosła się wraz z dziećmi do Sędzic, które odziedziczyła po zmarłym bezpotomnie bracie Józefie Nostitz–Jackowskim.

L. D. uczęszczał do gimnazjum w Nowym Mieście Lubawskim i tam zdał maturę, następnie skończył kursy rolnicze i odbył służbę wojskową w armii pruskiej. L. D. pojechał na dalszą praktykę rolniczą do maj. Kaliszki (pow. jańsborski w Prusach Wschodnich), należącym do Franciszka Korzbok–Tuchołki, przyszłego teścia. Po ślubie, z pomocą finansową teściów kupił maj. Łękieliszki, w którym gospodarował do 1919. Następnie maj. Łękieliszki zamienił na maj. Babalice położony w sąsiedztwie rodzinnych Sędzic. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości L. D. został wójtem gminy Lipinki i funkcję tę sprawował przez 13 lat. Przewodniczył też pracom miejscowego kółka rolniczego i należał do polsko–niemieckiej komisji zajmującej się udrażnianiem granicznej rzeki Osy, nad którą leżały maj. Babalice i Sędzice.

W Babalicach była zasobna biblioteka, jednak nowości wydawnicze wypożyczone były z księgarni wysyłkowej Dietla w Poznaniu. Wolne chwile spędzano w rodzinnym gronie na wspólnej lekturze. Wieczorami przy lampach naftowych L. D. czytał żonie i dzieciom ulubione książki, np. *Pana Tadeusza*, *Sagę rodu Forsytów* i *Buddenbrooków*. Od 1928 w Babalicach było także radio, które stanowiło wielką rozrywkę dla całej rodziny (elektryczność była jedynie w młynie, tam ładowało się akumulatory do radia). Oboje z żoną dobrze znali język niemiecki i francuski, prócz prasy polskiej, prenumerowali tygodnik francuski „Illustration”. Ich dzieci były uczone języków obcych w domu.

Ludwik Dąbski

Warunki finansowe rodziny były dość trudne, z uwagi na koszty leczenia córki Aniela, która przez dłuższy czas chorowała i wymagała opieki szpitalnej w Poznaniu, a także wydatki związane z edukacją syna Franciszka w Bydgoszczy i szwagra Konstantego Korzbok–Tuchółki na AGH w Krakowie. Sytuacja finansowa rodziny pogorszyła się zwłaszcza w okresie kryzysu po 1929 r.

W 1909 r. oż. z Marią Korzbok–Tuchółczanką (28.02.1890 w Poznaniu – 1944 w Warszawie), córką Franciszka, wł. maj. Kaliszki, i Marty z Schedulingów (zm. 1928). Po śmierci męża Maria D. gospodarowała w maj. Babalice razem synem Franciszkiem. W czasie wojny mieszkała jakiś czas w okolicach Babalic, gdy jednak odmówiła podpisania volkslisty, musiała opuścić ten teren i wyjechała do Warszawy, zginęła podczas powstania w Warszawie.

Ich dzieci: **1.** ➔ Franciszek (1912–1993); **2.** Aniela (1914 w Królewcu – 1927 w Poznaniu), pochowana w grobowcu rodzinnym przy kościele parafialnym w Lipinkach; **3.** Irena (ur. 1923 w Bydgoszczy), uczennica Gimn. Panien Szczuka w Rabce, w czasie

wojny więźniarka obozu w Oświęcimiu, po wojnie mieszkała we Francji, skończyła Aliance Françaises i na Sorbonie kurs dla cudzoziemców studentów romanistyki, pracowała w konsulacie polskim jako nauczycielka j. polskiego oraz w kancelarii adwokackiej. We Francji wyszła za mąż za Hassine Ben Ali, byłego żołnierza w armii francuskiej, rozwiedziona wróciła z dziećmi do Polski, ukończyła romanistykę na UP, następnie pracowała jako lektorka języka francuskiego. Mieszka na Wybrzeżu. Dzieci: **3.1.** Ali (ur. 1946 w Paryżu), ukończył studia dziennikarskie, pracował kilkanaście lat w sekcji francuskiej polskiego radia w Warszawie, jego piękny głos był wówczas dobrze znany słuchaczom, tłumacz, członek Zarządu Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich, oż. z Iwoną Alwinger, ich dzieci: **3.1.1.** Barbara (ur. 1977), mąż Paweł Wrotek; **3.1.2.** Piotr (ur. 1984); **3.2.** Ahmed Ludwik (ur. 1948 w Paryżu), abs. ekonomii na Akademii Ekonomicznej w Gdańsku, mieszka w Tunezji, pracuje w porcie w Bizert, oż. Nejjia Jauini, ich dzieci: **3.2.1.** Mahomet Ali (ur. 1982); **3.2.2.** Mariem (ur. 1984); **3.3.** Christine (ur. w Paryżu), za Markiem Chudzickim h. Wczele, ich syn **3.3.1.** Daniel (ur. 1974 w Gdyni), pracuje w Londynie.

Dok.: zob. biogram Dąbskiego Józefa.

Irena z Dąbskich Hassine

DĄBSKI FRANCISZEK h. Godziemba (1912–1993), wł. maj. Babalice (pow. lubawski). Syn → Ludwika (1883–1933) i Marii z Korzbok–Tuchołków. Ur. w Królewcu.

F. D. uczęszczał do gimn. w Bydgoszczy i Zakopanem, następnie studiował prawo. W l. 1935–1936 ukończył SPRK. Po śmierci ojca prowadził rodzinny maj. Babalice.

Franciszek Dąbski

Brał udział w kampanii wrześniowej na Lubelszczyźnie, wzięty do niewoli, uciekł z konwoju niemieckiego i w przebraniu przedostał się do maj. Rudna (pow. rzeszowski), należącym do jego kuzynów. Następnie wrócił na krótki czas do Babalic, ale zagrożony aresztowaniem wyjechał do Warszawy. Po Powstaniu Warszawskim przedostał się na Zachód a po wojnie przeniósł się do Argentyny, gdzie prowadził prywatną firmę. Autor książki *O polskich tytułach rodowych i trybunale kłusowników* (W. 1993) i polemizującą z książką Szymona Konarskiego, *O heraldyce i „heraldycznym” snobizmie* (Paryż 1967). Zmarł w Buenos Aires.

F. D. oż. w 1941 z Janiną z Ciechomskich h. Wąż (zm. 2005), córką Wojciecha i Zofii z Rogozińskich.

Ich dzieci: **1.** Maria Janina (ur. 1943 w Warszawie), artystka śpiewaczka, mieszka w Argentynie; **2.** Anna Zofia (ur. 1946), modelka, laureatka konkursu Miss Ameryki Południowej w Chile, żona Carlosa Adolfo von der Heydego, syna ambasadora Austrii w Argentynie, wł. majątku ziemskiego na północy Argentyny, ich dzieci: **2.1.** Marina; **2.2.** Carlos; **2.3.** Maximilian; **3.** Paweł Stanisław (ur. 1949 w Buenos Aires), ekonomista, dyrektor firmy, oż. z Marianną del Campo Wilson, ich córki: **3.1.** Zofia (ur. 1982); **3.2.** Weronika (ur. 1985); **3.3.** Paola (ur. 1986), mieszkają w Argentynie.

Dok.: Radomyski, s. 72; Zob. też biogram ⇒ Ludwika Dąbskiego.

Irena z Dąbskich Hassine

DĄBSKI ARTUR h. Godziemba (1878–1917), wł. maj. Sędzice (pow. lubawski). Syn Franciszka (1841–1895), wł. maj. Konary i Mochelek (pow. inowrocławski) i Antoniny z Nostitz–Jackowskich h. Ryś. Ur. w Konarach.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Ludwika Dąbskiego.

A. D. po skończeniu szkoły w Nowym Mieście Lubawskim przejął gospodarowanie maj. Sędzice. Odbudował przejęty po Nostitz–Jackowskich zaniedbany majątek, rozwinął hodowlę, szczególnie koni (remontów) i owiec. Rozbudował zaplecze gospodarskie, wznosił nowe mieszkania dla pracowników rolnych. Zmarł nagle na serce i został pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu przykościelnym w parafialnych Lipinkach.

A. D. oż. z ⇒ Kazimierą z Sikorskich h. Cietrzew.

Dzieci: **1.** Maria (1903 w Sędzicach – 1953 w Bydgoszczy, pochowana w Nakle), wychowanka szkoły ss. urszulanek w Poznaniu i Żeńskiej Szkoły Gospodarczej w Pniewach, mąż Józef Tuchołka h. Korzbok (1882 w Poznaniu – 1947 w Nakle), adwokat, prowadził kancelarię adwokacką w Nakle w latach 1924–1939 i 1945–1947, brat Marii, żony ⇒ Ludwika Dąbskiego; dzieci: **1.1.** Teresa (ur. 1927), abs. Szkoły Gospodarczej w Chyliczkach k. Warszawy, prowadziła po wojnie hodowlę drobiu w fermie pod Bydgoszczą, zaręczona podczas okupacji z Zygmuntem Donimirskim z Kozuszek (1919–1997) synem ⇒ Zygmunta pojechała do Argentyny tam po wielu latach połączyła się z narzeczoną, ich dzieci: **1.1.1.** Jerzy (ur. 1956 w Buenos Aires); **1.1.2.** Józef (ur. 1960 w Buenos Aires) oż. z Susaną Rico; **1.2.** Barbara (1929 w Poznaniu – 2000 w Gliwicach), abs. UP, dr chemii, pracownik naukowy w Inst. Metali Kolorowych w Gliwicach, za Witoldem Szmeją, dr chemii, pracownikiem naukowym, ich córka: **1.2.1.** Maria (ur. 1955), socjolog, dr hab., prof. AGH; **1.3.** Wojciech (1932 w Bydgoszczy – 1945 w Kozuszkach), zginął tragicznie rozbijając z kolegami minę; **2.** Antonina (1905 w Sędzicach – 1975 w Bydgoszczy), abs. Szkoły ss. Urszulanek w Poznaniu i Żeńskiej Szkoły Gospodarczej w Pniewach, za Stanisławem Stachowikiem (zm. 1964), inż. rolnictwa; **3.** Wanda (1906 w Sędzicach – 1982 w Warszawie), abs. Szkoły SS. Urszulanek w Poznaniu i Żeńskiej Szkoły Gospodarczej w Pniewach,

Kazimiera i Artur Dąmbscy

Pałac w Sędzicach (fot. z 1930)

za Zdzisławem Karskim h. Jastrzębiec (1897 w Rogowie – 1960 w Warszawie), synem Stefana i Stefanii z Chelińskich, wł. maj. Rogów (pow. miechowski) i Mokrusko Dolne (pow. jędrzejowski), ich dzieci: **3.1.** Izabela (1931–1997 w Sławnie i tam pochowana), ekonomistka, wieloletni pracownik b. Urzędu Wojewódzkiego w Słupsku, mąż Stanisław Kisiel h. Światoldycz (ur. 1926) z Wileńszczyzny, pracownik i dyrektor PSS Oddział w Sławnie; ich córki: **3.1.1.** Małgorzata (ur. 1954), analityk medyczny w Darłowie, mąż Zygmunt Wójcik (1954–1983), technik meliorant, pracownik Zakładu „Kuter” na terenie portu w Darłowie; ich dzieci: **3.1.1.1.** Wojciech (ur. 1978), mgr resocjalizacji, pracuje w Irlandii; **3.1.1.2.** Anna (ur. 1980), kosmetyczka, prowadzi gabinet kosmetyczny w Bielsku Białej; **3.1.2.** Katarzyna (ur. 1959), handlowiec, mąż Roman Gębka (ur. 1959), diagnosta w Przedsiębiorstwie Komunikacji Miejskiej w Słupsku, ich córki: **3.1.2.1.** Joanna (ur. 1991); **3.1.2.2.** Agnieszka (ur. 1993); **3.2.** Ewa (ur. 1934), mgr inż., za Janem Chełkowskim h. Wczele (1925–2003), synem $\Rightarrow$ Szczęsnego i Krystyny z Urbanowskich h. Prus, mgr inż. mechanikiem; ich dzieci: **3.2.1.** Kornel (ur. 1973 w Budapeszcie), mgr inż. budownictwa, oż. z Małgorzatą z Gronwaldów h. Półkoźic, dr inż. chemikiem kosmologiem, ich syn: **3.2.1.1.** Wojciech Jan (ur. 2004), **3.2.1.2.** Jan Feliks (ur. 2006); **3.2.2.** Karolina (ur. 1976 w Warszawie), prawnik, abs. UW i Uniw. w Poitiers, mąż Jerzy Dembiński h. Nieczuja, syn Krzysztofa z Borkowic i Iki z Rdułtowskich h. Drogosław, ekonomista, ich dzieci: **3.2.2.1.** Konstanty (ur. 1998); **3.2.2.2.** Gabriela (ur. 2001); **3.2.2.3.** Wanda (ur. 2005); **4.** Bogumiła (1909–1991), abs. Szkoły SS. Urszulanek w Poznaniu i Żeńskiej Szkoły Gospodarczej w Pniewach, za $\Rightarrow$ Leonardem Sulimierskim h. Starykoń (1893–1958).

Dok.: biogram $\Rightarrow$ Ludwika Dąbskiego.

Ewa z Karskich Chełkowska

DĄBBSKA KAZIMIERA z SIKORSKICH h. Cietrzew (1880–1969), wł. maj. Sędzice (pow. lubawski), córka Pawła (1826–1907), wł. maj. Leśno (pow. chojnicki), i Antoniny z Donimirskich h. Brochwicz z Czernina (pow. sztumski) (1838–1918), córki Piotra (1807–1887) i Bogumili z Wolskich (1816–1914). Ur. w Leśnie.

Sikorscy h. Cietrzew wywodzą się z rodziny od pokoleń osiadłej w Prusach Królewskich.

Rodzeństwo: **1.** Anna (1860–1945), żona Konstantego Koschembahr–Łyskowskiego h. Doliwa (1855–1906), wł. maj. Komorowo (pow. brodnicki), ich dzieci: **1.1.** Konstanty (ur. 1897), wł. maj. Komorowo, sportowiec, wicemistrz świata (1937) i mistrz Polski w strzelaniu do rzutków w 1939, oż. z Anną Śląską h. Grzymała (ur. 1899) z Trzebcza (pow. chełmiński), córką $\Rightarrow$ Ludwika Maurycego (1856–1906), ich dzieci: **1.1.1.** Maria (1937–2003 w Warszawie, pochowana w Komorowie), abs. UMK, mgr chemii, pracownik Inst. Chemii Fizycznej w Warszawie; **1.1.2.** Konstanty (ur. 1940), abs. ASP w Toruniu (1985), artysta witrażysta, oż. z Hanną Prusak, malarką, ich syn: **1.1.2.1.** Konstanty (ur. 1989); **1.2.** Janina za Marcelim Łukowiczem, lekarzem med. w Toruniu, ich dzieci: **1.2.1.** Tomasz; **1.2.2.** Miron; **1.2.3.** Anna; **1.3.** Maria za Wacławem Swinarskim, ich dzieci: **1.3.1.** Janusz (1912–1986), oż. z Haliną Bielińską (ur. 1922), ich dzieci: **1.3.1.1.** Wacław (ur. 1945); **1.3.1.2.** Janina (ur. 1947) za Tadeuszem Jezierskim; **1.3.2.** Krystyna (1914–1994) mgr filozofii; **1.4.** Róża, niezamężna; **2.** Edmund, wł. maj. Leśno, oż. z Julią Dąbską h. Godziemba, siostrą $\Rightarrow$ Artura i Ludwika Dąbskiego; **3.** Bogumiła za Janem Łukowiczem, lekarzem, znanym chirurgiem w Chojnicach, ich dzieci: **3.1.** Jan, chirurg w Chojnicach, oż. z Marią z Donimirskich h. Brochwicz z Zajezierza, ich dzieci: **3.1.1.** Henryk; **3.1.2.** Hipolit; po raz

Kazimiera Dąmbska z córkami

Panny Dąmbskie ze św. Urszulą Ledóchowską (1865–1939) (fot. z 1929)

drugi oż. z Gustawą z Moszczeńskich, ich córka: 3.1.3^a. Regina; 4. Teodozja (zm. dzieckiem); 5. Antonina (zm. młodo); 6. Paweł (zm. dzieckiem).

K. D. wychowała się w rodzinnym maj. Leśno położonym na północ od Brus nad jeziorem Leśno. Do dnia dzisiejszego zachował się XVIII-wieczny drewniany dworek zbudowany przez przodków po kądzieli Lewald-Jezier-skich, z zespołem parkowym zrealizowanym przez rodziców K. D. Park z dworkiem znajduje się na wzgórzu w miejscu dawnego rycerskiego XIV-wiecznego grodziska, odkryto tam resztki drewnianych budowli i cenne archeologicznie przedmioty. K. D. początkowo wraz z rodzeństwem uczyła się w domu, potem była na pensji w Poznaniu, m.in. z Mieczysławą Ćwiklińską, późniejszą aktorką.

Po śmierci męża przejęła administrację maj. Sędzice, który samodzielnie prowadziła do 1939, korzystając pomocy pana Osmańskiego, rządcy i oraz Ludwika Dąbskiego z Babalic i pana Łangowskiego, wł. maj. Mileszewy (pow. brodnicki). Majątek był dobrze prowadzony, rentowny, a wypłaty dla pracowników sumiennie i terminowo płacone. Kierowała się zasadami religijnymi w życiu osobistym, rodzinnym i publicznym. Dbła o wychowanie religijne swoich pracowników, pilnując, aby robotnicy i służący, którzy musieli pracować w dni świąteczne mieli czas na uczestnictwo we mszy w kościele w Lipinkach. Była zdolną i energiczną osobą, potrafiła sprostać wszystkim obowiązkom, które na nią spadły po śmierci męża. K. D. była bardzo rodzinna i uczynna, prowadziła otwarty dom i przyjmowała wiele gości, ale przede wszystkim zapraszała na wakacje do Sędzic tych, którzy z racji różnych okoliczności życiowych nie mieli swoich siedzib rodzinnych lub gorzej im się powodziło.

Córki K. D. początkowo pobierały nauki w domu, potem kolejno kształciły się w Poznaniu w szkole ss. urszulanek, mieszkały na stacji u panny Koczorowskiej, później uczyły się w Szkole Gospodarczej w Pniewach.

Po wybuchu wojny Sędzice objęła administracja niemiecka. K. D. została przesiedlona do sąsiedniego maj. Babalice, potem ją wyrzucono także z tego majątku. Dwie jej córki: Maria i Antonina z rodzinami oraz bratanice z Leśna: Janina i Helena z rodzinami schronili się w maj. Kozuski k. Sochaczewa u ➔ Zygmunta i Haliny Donimirskich.

Po wojnie K. D. mieszkała u swoich córek: Marii Józefowej Tucholczyny w Nakle, Wandy Zdzisławowej Karskiej w maj. Podole Wielkie k. Słupska, gdzie zięć prowadził po wojnie Stację Hodowli Roślin, Antoniny Stanisławowej Stachowiakowej w maj.

Kazimiera Dąbska

Ostrowite k. Chojnic i w Bydgoszczy, u Bogumiły Leonardowej Sulimierskiej w Gołąbkach k. Warszawy. Zmarła w Bydgoszczy i tam została pochowana.

Dzieci: zobacz biogram ⇒ Artura Dąbskiego.

Dok.: Materiały rodzinne i wspomnienia Ireny z Dąbskich Hassine; J. K. Dachnowski, *Herbarz szlachty Prus Królewskich w XVII wieku*, Kórnik 1995; *Pomorskie rody ziemiańskie w czasach nowożytnych*, Toruń 2004; H. Donimirska-Szyrmerowa, *Był taki świat... Mój wiek XX*, W. 2003; J. Sikorski, *Ziemianin bez kompleksów*, Gdańsk 1990 oraz materiały rodzinne Stanisława Donimirskiego; *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, Gdańsk 1992, 1998, t. IV i suplement; *Dwór — Wieś — Plebania na Ziemiach Polskich w XIX i XX w.*, Kielce 2003, s. 27.

Ewa z Karskich Chetkowska

DONIMIRSKI ZYGMUNT h. Brochwicz (1877–20.02.1958), wł. maj. Kożuszki (pow. sochaczewski), syn Zygmunta (1842–1903), wł. maj. Czernin (Hohendorf), Wielkie Ramzy (pow. sztumski) i Kożuszek, i Walerii z Pruskich h. Leliwa (1848–1906).

Rodzeństwo: 1. Janina (1873–1944) za Kazimierzem Skarbkiem–Kruszewskim, ich synowie: 1.1. Tadeusz, inż.; 1.2. Julian, wyjechał przed 1939 do Brazylii i tam został; 2. ⇒ Witold (1874–1939); 3. Paulina (1875–1961) za Władysławem Skotnickim (1867–1936) z Pawłowic (pow. grójecki), mieli syna: 3.1. Witold; 4. Waleria (1879–1951) za Stanisławem Korwin–Kuczyńskim (1882–1940) z Gawartowej Woli (pow. błoński), a później wł. maj. Mirowice (pow. grójecki), ich dzieci: 4.1. Janina; 4.2. Zbigniew, studiował w SGGW.

Z. D. odziedziczył maj. Kożuszki po śmierci swojego ojca. Były to jedyne dobra Donimirskich leżące na terenie zaboru rosyjskiego. Po wybuchu wojny 1914 Z. D. ze względu na niemieckie obywatelstwo został internowany i wywieziony w głąb Rosji. W tej przymusowej wyprawie towarzyszyła mu żona z dziećmi. W tym samym czasie Kożuszki zostały bardzo poważnie zniszczone, a dwór spalony. Po powrocie z wygnania, Donimirscy przystąpili do odbudowy majątku przy pomocy finansowej Józefa Dąbskiego ze Szczkowa, ojca żony. Wzniesiono nowy obszerny dwór z dużą liczbą pokoi gościnnych, które później służyły letnikom przyjeżdżającym do Kożuszek z Warszawy, a w czasie II wojny światowej były wykorzystywane przez rzeszę uciekinierów z Poznańskiego i Pomorza — wyrzuconych ze swoich majątków. Donimirscy przygarniali wszystkich potrzebujących, ofiarując im dach nad głową i wyżywienie oraz zapewniając miłą i gościnną atmosferę. W Kożuszkach przebywało przez całą okupację od 20 do 30 osób.

Po opuszczeniu majątku w 1945 r. Z. D. z rodziną zamieszkał w Krościenku nad Dunajcem, gdzie zajmował się drobnym rzemiosłem, następnie przenieśli się do Gołąbek pod Warszawą.

Z. D. oż. z Haliną z Dąbskich h. Godziemba (1887 w Szczkowie – 1977 w Warszawie), córką ⇒ Józefa (1850–1928) i Stefanii z Sikorskich (1858–1911).

H. D. po ukończeniu pensji kształciła się w Lozannie. Po śmierci męża przeniosła się do Warszawy, gdzie z jej inicjatywy, przez kilkanaście następnych lat, odbywały się, cotygodniowe wielopokoleniowe spotkania rodzinne w kawiarni „Pod Arkadami” (przy Marszałkowskiej, niedaleko Placu Zbawiciela). Zmarła w Warszawie i została pochowana na cm. Powązkowskim.

Dzieci: 1. Janusz (1912–1991), współwł. maj. Szczkovo i Dębianki (pow. kolski), ekonomista; 2. Jerzy (1913–1954), współwł. maj. Szczkovo i Dębianki, inż. rolnik oż. z Grażyną Wygrzywalską, ich syn: 2.1. Zdzisław Donimirski–Wołodkiewicz, dr ekonomii (ur. 1952), oż. z Hanną Kieszek, ich dzieci: 2.1.1. Dominika (ur. 1980), prawnik, 2.1.2. Rafał (ur. 1986), 2.1.3. Maria (ur. 1988); Grażyna Wygrzywalska po śmierci męża w 1954 wyszła ponownie za mąż za Witolda Wołodkiewicza, prof. prawa

rzymskiego na UW; 3. Zygmunt (1919–1997 w Buenos Aires), inż. rolnik, oż. z Teresą Tuchołka h. Korzbok, córką Józefa, adwokata z Nakła, i Marii z Lubrańca Dąmbskich z Sędzic, ich dzieci: 3.1. Jerzy (ur. 1958 w Buenos Aires); 3.2. Józef (ur. 1960 w Buenos Aires); 4. Wojciech (1922–1979 w Jaśle), oż. z Katarzyną z Karskich h. Jastrzębiec, córką Seweryna i Jadwigi z Linowskich, ich dzieci: 4.1. Konstanty (ur. 1964), 4.2. Magdalena (ur. 1965), za Jackiem Koskowskim h. Dołęga, ich synowie: 4.2.1. Filip (ur. 1993); 4.2.2. Piotr (ur. 1994).

Dok.: zob. biogram Dąmbskiego Józefa.

Zdzisław Wołodkiewicz–Donimirski

DOWBOR–MUŚNICKI JÓZEF BOGUSŁAW MARIA h. Przyjaciół (25.10.1867–26.10.1937), wł. maj. Lusowo (Batorowo) (pow. poznański), generał broni, naczelny dowódca Powstania Wielkopolskiego. Syn Romana, wł. maj. Garbów (pow. sandomierski), i Antoniny z Wierzbickich. Ur. w Garbowie.

Potomek starego rodu litewskiego osiadłego od XV wieku w Kiernowie i Muśnikach, a od XVIII wieku na Sandomierszczyźnie (wsie Miłków i Rzuchów).

Rodzeństwo: 1. Konstanty (20.04.1857 w Garbowie – 17.12.1931 w Warszawie) gen. dywizji wojsk rosyjskich, notariusz w Warszawie, oż. z Zofią Maler, a po jej śmierci z Marią Maler, z niej syn 1.1. Piotr (ur. 1907 w Moskwie), oż. z Zofią Komorowską, ich dzieci: 1.1.1. Aleksandra Zofia; 1.1.2. Konstanty; 2. Stanisław, oż. z Konstancją Rutkowską, ich syn: 2.1. Władysław (ur. ok. 1862 r.); 3. Jadwiga Teresa za Henrykiem Adamowskim; 4. Helena Maria za Zygmuntem Janta–Brzozowskim; 5. Czesław Karol, płk wojsk kazańskich, żonaty z Felicją z Czarkowskich Foryńską.

Uczęszczał do gimn. w Radomiu, a następnie do Mikołajewskiego Korpusu Kadetów w Petersburgu, który ukończył z II lokatą (1886). W l. 1886–1888 był słuchaczem Konstantynowskiej szkoły wojskowej w Petersburgu uzyskując stopień ppor. i przydział do 140 p. p. W l. 1896–1902 studiował w Akademii Sztabu Generalnego, którą ukończył z odznaczeniem. Odebrał całą kampanię rosyjsko–japońską, następnie odegrał wybitną rolę podczas I wojny światowej. Przyczynił się do odniesienia kilku poważnych zwycięstw wojsk rosyjskich w 1914, m.in. w bitwie pod Widawą, Belchatowem i Przasnyszem. Dn. 15.08.1915 został mianowany gen. mjr., a 5.05.1917 gen.–lejtantem. Po rewolucji w 1917 Naczelny Polski Komitet Wojskowy zaproponował mu dowództwo I Polskiego Korpusu z Polaków wcielonych do armii rosyjskiej. J. D–M. objął dowództwo korpusu 6.08.1917 i przystąpił do formowania jego oddziałów. 14.03. 1918 podporządkował się Radzie Regencyjnej, a w maju t. r. na skutek nacisków Niemców rozpoczął demobilizację korpusu. Józef Piłsudski 6.01.1919 powierzył mu dowodzenie wojskami polskimi w Poznańskim, a 19.03.1919 otrzymał stopień gen. broni. W krótkim czasie doprowadził do oczyszczenia Wielkopolski z wojsk niemieckich, a następnie wziął udział w walkach o Lwów i wojnie z bolszewikami w 1920. W 1920 wszedł w konflikt z Piłsudskim, w wyniku czego został 6.10.1920 przeniesiony do rezerwy. J. D–M. posiadał wiele odznaczeń (ok. 30): rosyjskich, polskich, angielskich itd., pośmiertnie w 1998 otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Po opuszczeniu wojska J. D–M. przeniósł się do swojego maj. Lusowo (od 1927 zmieniono mu nazwę na Batorowo, na cześć króla Stefana Batorego), który nabył za 1 000 000 marek od Urzędu Osadniczego w 1919 r. Dobra obejmowały w sumie 238,53 ha, w tym 98,91 ha ziemia orna, 72,90 ha wody, 33,02 ha las, 15,82 ha łąki, 7,67 ha pastwiska, 6,47 ha ogród. W Lusowie był pałac w stylu neogotyckim wybudowany w II połowie XIX wieku przez Paulinę z Objezierskich von Richthofen.

W 1992 r. gmina podzieliła w Lusowie zespół pałacowo–parkowy na dwie części i sprzedała w ręce prywatne. J. D–M. zmarł w Batorowie i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Lusowie.

J. D–M. nie tylko administrował majątkiem, ale także zaangażował się w pracę społeczną. Wraz ze swoim adiutantem i sąsiadem z Lusówka, Zygmuntem Plucińskim organizował kursy dla okolicznych gospodarzy. Patronował miejscowemu „Sokołowi”, w majątku organizował obozy harcerskie dla „Wilków Morskich” z Poznania, był członkiem akademickich korporacji „Lechu” i „Batoria”. Od 1922 patronował „Młodzieży Monarchistycznej” z Poznania. Należał do rady parafialnej, utrzymując żywe kontakty z proboszczem ks. Antonim Czeszewskim.

J. D–M. oż. w 1905 z Agnieszką z Korsońskich (zm. 10.08.1920), córką Mikołaja, prof. liceum w Jarosławiu. Ich dzieci: **1.** Giedymin (ur. 4.07.1906 w Jarosławiu); **2.** Janina Antonina (22.04.1908 w Charkowie – 1940 w Katyniu), pilot, zamordowana w Katyniu, żona od 17.06.1939 (ślub w Tęgorzcu) Mieczysława Lewandowskiego, płk. pilota, instruktora szybowcowego; **3.** Olgierd (19.09.1914 w Woroneżu – 8.09.1938 w Poznaniu), podchor. pilot; **4.** Agnieszka (7.08.1919 w Lusowie – 21.06.1940 w Palmirach), członek konspiracyjnej grupy „Wilki”, zamordowana w Palmirach.

Dok.: W. Charkiewicz, *Józef Dowbor–Muśnicki (1867–1937) i Konstanty Dowbor–Muśnicki (1857–1931)*, PSB t. 5, s. 346–349; T. Krysko–Karski, S. Żurakowski, *Generałowie Polski niepodległej*, W. 1991; W. Dymalska, *Janka poszła na wojnę*, „Wysokie Obcasy” z 7.5.2005 dodatek do GW; J. Grajek, *Kronika działalności Towarzystwa Pamięci gen. J. Dowbora–Muśnickiego w Lusowie*, Lusowo 2000; H. Bagiński, *Wojsko polskie na Wschodzie 1914–1920*, W. 1921; Uruski, *Rodzina*, t. 3, s. 234; Sęczys, *Szlachta*, s. 139; *Lista członków TR*, s. 54; relacje Anny i Józefa Grajków; akta rodzinne, nekrologi w prasie.

Robert Ogrodnik

DREWITZ TEODOR (2.05.1877–15.10.1942), wł. maj. Całowanie (pow. garwoliński). Syn Karola Jerzego Leonarda (9.03.1846–31.12.1936) i Laury z Wernerów (2.09.1850–12.10.1920), córki Franciszka Ferdynanda (14.11.1799–15.08.1870), prof. farmacji Szkoły Głównej w Warszawie, i Henrietty z Meissnerów (ur. 1813). Ur. w Całowaniu.

Rodzeństwo: **1.** Ludwika Henrietta Maria (7.06.1873–26.02.1905), od 17.02.1900 za Kazimierzem Ludwikiem Wernerem (11.12.1863–1.02.1908), pomologiem i pszczelarzem, prof. szkoły ogrodniczej. Ich syn **1.1.** Stanisław (7.11.1900–1982), inż. rolnik, wychowywał się w Całowaniu.

T. D. do gimn. i szkoły rolniczej uczęszczał w Bydgoszczy, gdzie studiował również weterynarię. Posługiwał się biegle językami: niemieckim, francuskim, rosyjskim i łaciną. Po skończeniu edukacji pomagał ojcu w zarządzaniu majątkiem i wprowadzaniu nowoczesnych metod gospodarki rolnej. Produkcja opierała się na uprawie zboża i buraków pastewnych oraz hodowli bydła rogatego (holenderki). Specjalizowano się również w nasiennictwie żyta petkuskiego, za które otrzymywano medale na wystawach rolniczych. Wykorzystano naturalne pokłady torfu do celów opałowych. Prowadzono hodowlę ryb w stawach. Zakładano i powiększano istniejące już sady owocowe. Założono również inspekty, a 30 ha nieużytków obsadzono lasem mieszanym. W 1939 maj. Całowanie obejmował 206 ha (w latach 20. — 473 ha).

T. D. poświęcał się także pracy społecznej. Na terenie czworaków przeznaczono jedną izbę na szkołę i zatrudniono nauczyciela. Ponadto T. D. swoją wiedzą rolniczą i weterynaryjną służył nieodpłatnie włościanom. Po 1918 udzielał się w ZZ pow. garwolińskiego, którego przez kilka kadencji był prezesem. Pełnił również funkcję sędziego pokoju oraz uczestniczył w pracach powiatowej komisji do spraw rolnictwa. Z inicjatywy T. D. w styczniu 1924 powstał Komitet Fundacji Sztandaru dla 1. p. s. k.

w Garwolinie. Kilka miesięcy potem został ojcem chrzestnym tegoż sztandaru (4.05.1924). Za zasługi położone dla dobra pułku otrzymał 29.06.1929 odznakę pamiątkową 1. p. s. k. Mimo zaawansowanego wieku startował również w konkursach hipicznych organizowanych przez pułk i w l. 30. zdobył nawet puchar przechodni pułku dla członków stowarzyszenia Rodzina Wojskowa, a w 1937 był fundatorem pucharu przechodniego dla oficerów za udział w konkursach.

Po wybuchu wojny T. D. nawiązał kontakt z organizującym się ruchem oporu. Już 18.10.1939 do Całowania przybył ppor. Stanisław Mierzikowicz w celu werbunku byłych żołnierzy pułku. Od tej pory majątek stał się jednym z punktów kontaktowych konspiracyjnej grupy 1 p. s. k., która pod koniec 1939 weszła w skład SZP, a następnie AK i otrzymała kryptonim „Zagrobla”. Dowódca „Zagrobli” — Wacław Giczan („Wład”), st. wachmistrz we dworze T. D. spotykał się w sprawach organizacyjnych oddziału. Jako wójt gminy Sobienie-Jeziory T. D. starał się tak załatwiać polecenia władz okupacyjnych, by uchronić ludność przed stratami. W czasie spisu zwierząt w ramach sabotażu gospodarczego ukrywano najlepsze sztuki. Nie reperowano wiejskich mostów, a dziury na drogach nie były zasypywane w celu utrudnienia drogi samochodom okupanta. W maju 1941 gestapo aresztowało T. D. w Garwolinie, ale po 10 dniach przesłuchań zwolniono go, pozbawiając stanowiska wójta.

W nocy z 17 na 18.07.1942 do maj. Całowanie przyjechali gestapowcy z Garwolina i zatrzymali wszystkie osoby przebywające we dworze, gromadząc je w jednym pokoju. W tym czasie przez kilka godzin przeszukiwano dwór i inne budynki majątku: stary dwór i dom ogrodowy, gdzie mieszkali letni goście. Z zatrzymanych osób we dworze, czterech mężczyzn natychmiast rozstrzelano: Andrzeja Tokarskiego i Henryka Możejko, pchor. rezerwy WP, inwalidów z 1939, którzy za zgodą władz niemieckich przebywali w Całowaniu na urlopie zdrowotnym, Jana Michałowskiego, urzędnika pocztowego oraz Bogdana Köhne, legitymującego się greckim paszportem (kuzyna Jerzego Iwanowa (1911–1943), pływaka, a w czasie wojny wybitnego agenta brytyjskiego i bojownika greckiego ruchu oporu). T. D. przedstawiono zarzut przechowywania oficerów WP i wywieziono do Garwolina, a potem do Warszawy. Przesłuchiwany, nie zgodził się na podpisanie volkslisty. 15 października 1942 razem z 42 innymi osobami został rozstrzelany na wydmach Łużych (k. Łomianek pod Warszawą, na skraju Puszczy Kampinoskiej). W 1947 ciało T. D. przeniesiono na cm. w Palmirach. Wydarzeniom nocy z 17 na 18.07.1942 w Całowaniu została poświęcona tablica, znajdująca się w miejscu egzekucji. Podano na niej mylnie nazwisko Młynarski, zamiast Michałowski. Ponadto z treści tablicy wynika, że T. D. zginął w Całowaniu, co nie jest zgodne ze stanem faktycznym.

Egzekucja w Całowaniu 17/18.07.1942 była częścią większej akcji gestapo, zmierzającej do likwidacji siatki konspiracyjnej w pow. garwolińskim. Wcześniej, tego samego dnia, w Garwolinie na skutek denuncjacji aresztowano chor. Narcyza Witczaka-Witaczyńskiego („Kościeszka”), który był szefem kontrwywiadu obwodu Garwolin i inicjatorem odtwarzania 1. p. s. k. Więziony na Pawiaku, a od 1943 na Majdanku, został zamordowany. Także tego dnia zastrzelono na drodze z Pilawy do Łucznicy ks. Mariana Juszczyka, kapelana pułku, rejenta Antoniego Pinakiewicza, rejenta, i Bolesława Warownego — woznego Urzędu Miejskiego w Garwolinie. Stanisław Mierzikowicz próbował uprzedzić T. D. o zamiarze aresztowania. Niestety, w drodze do Całowania zepsuł mu się rower i samochody z gestapowcami wyprzedziły go.

Po aresztowaniu T. D. maj. Całowanie zabrał Liegenschaft i rządili tam pełnomocnicy powiatowi. Rodzina T. D. musiała opuścić majątek, zabierając jedynie rzeczy osobiste. Jeden z rządzących pełnomocników o nazwisku Kaliński postępował przy-

zwoicie i wysyłał rodzinie T. D. żywność oraz różne drobne przedmioty z wyposażenia dworu. Zupełnie inaczej postąpił księgowy Duch, mjr WP, który w lipcu 1944 załadował na wóz pianino, cenne obrazy i inne sprzęty z całowańskiego dworu i odjechał, uciekając razem z Niemcami przed zbliżającą się od wschodu Armią Czerwoną.

T. D. oż. 29.02.1908 z Anielą Wandą z Manitiusów (19.05.1888–28.02.1945), córką Ludwika (7.12.1855–19.04.1935), inż., i Matyldy z Scholtzów (20.02.1864–3.04.1891). Dziadkiem Anieli był Karol Jerzy Scholtze, właściciel dużej części podwarszawskiej posiadłości Szopy (obecnie część Mokotowa) wraz z dworem, w którym mieści się dziś Urząd Generalnego Konserwatora Zabytków przy ul. Ksawerów 13. Po śmierci matki Aniela wychowywała się u ciotki, Anieli Dillenius w Szopach. Po kilku latach jej ojciec ożenił się powtórnie i Aniela zamieszkała ponownie z ojcem. Uczyła się w Warszawie, a potem w Lozannie w Szwajcarii, w pensjonacie dla panien z zamożnych domów. Wychowana w duchu patriotyzmu w 1919 Aniela D. przeznaczyła część swojej złotej biżuterii na rzecz Skarbu Narodowego. W wolnych chwilach lubiła malować i fotografować. Do dziś w kościele w Warszawicach wiszą dwa obrazy przedstawiające św. Pawła i św. Piotra, malowane i подарowane parafii przez Anielę D. Pisywała także do tygodnika „Bluszcz” drobne artykuły na tematy gospodarcze, czasami ilustrowane jej rysunkami. We wrześniu 1939, będąc u córki, Zofii Dolińskiej, w maj. Siemionówka (pow. grodzieński), znalazła się na terenach okupowanych przez Związek Radziecki, w 1941 zesłano je na Syberię. Zofię zakwalifikowano tam do wyřębu tajni. Aniela D. do kraju nie wróciła. Zmarła z wyczerpania w 1945 w Kołaczku (ZSRR) podczas repatriacji.

Dzieci: 1. Zofia Matylda (7.05.1909–3.11.1987), inż. rolnik, studia w Snopkowie k. Lwowa. W 1934 wyszła za Mieczysława Dolińskiego (1906–1940), inż. ppor. rez. w 1939 w 1 p. szwoleżerów w Mazowieckiej Brygadzie Kawalerii, więźnia obozu w Starobielsku, rozstrzelanego w Charkowie w 1940. Zofia po powrocie do Polski z ZSRR pracowała w PGR, a na starość osiadła w Nowej Soli. Ich dzieci: 1.1. Lesław (ur. 1934 w Warszawie); 1.2. Danuta (ur. 6.03.1940 pod Grodnem); 2. Irena Wanda (5.08.1911–9.07.1996), za Edmundem Grunwaldem, por. 1. p. s. k. w Garwolinie. W czasie okupacji mieszkała w Całowaniu wraz z synem, a mąż ukrywał się. Po aresztowaniu jej ojca wyjechała do krewnych matki do Szop. Odnalazła męża, z którym zamieszkała po wojnie w Oświęcimiu i pracowała w kancelarii Muzeum, a mąż w dyrekcji Zakładów Chemicznych. Ich syn: 2.1. Andrzej Marek (ur. 20.04.1933), mgr inż.; 3. Hanna Jadwiga (ur. 11.03.1920) w 1937 rozpoczęła studia w Wyższej Szkole Dziennikarskiej w Warszawie, które przerwała wojna. 14.09.1941 wyszła za Wojciecha Krajewskiego (23.09.1918–29.04.2000), adwokata. Po wojnie wychowywała synów i pomagała w kancelarii adwokackiej męża. W 1961 rozwiodła się i wróciła do pannieńskiego nazwiska. Następnie pracowała przez 25 lat w Stowarzyszeniu Autorów ZAIKS. Ich synowie: 3.1. Rafał Wojciech (ur. 26.12.1942), 3.2. Maciej Hubert (ur. 3.11.1948); 3.3. Bartłomiej Tadeusz (ur. 28.10.1950).

Dok.: *Kawaleria polska*, s. 16; S. Łoza, *Rodziny polskie pochodzenia cudzoziemskiego osiadłe w Warszawie i okolicach*, W. 1932, s. 170, 173; t. 2, W. 1934, s. 81; W. Bartoszewski, *Warszawski pierścień śmierci 1939–1944*, W. 1967, s. 137, 143; Z. Gnat–Wieteska, *1 pułk strzelców konnych — tradycje i udział w wojnie 1939*, W. 1989; tenże, *Pierwszy Pułk Strzelców Konnych 1806–1944*, W. 1995, s. 75, 115, 119; tenże, *Armia Krajowa, obwód „Gotqb”, Garwolin*, Pruszków 1997, s. 12, 27, 49, 50; *Lista* (mylnie podano imię Kazimierz zamiast Teodor); PSB, t. 34, s. 593 (dot. Scholtzów); *Spis ziemian, woj. lubelskie*, s. 5; *woj. warszawskie*, s. 5; *Muzeum Tatarskie im. T. Chaturbirskiego w Zakopanem*, Zakopane 1998; Dok.: List z 15.02.1937 od dowódcy pułku, płk. Adama Zakrzewskiego, do T. Drewitza, w którym podziękowanie za ofiarowany pułkowi puchar; Pismo Biura Informacji i Poszukiwań PCK nr B. Inf. 118896/P z 11.12.1986 do Hanny Drewitz, zawiadamiające o okolicznościach i dacie śmierci Teodora Drewitza; Dowód nr 50637 ofiarowania 5.03.1919 r.

przez Anielę DREWITZ złotej biżuterii na Skarb Narodowy; Legitymacja Odznaki Pułku 1 Strzelców Konnych, P. DREWITZ Teodor, Garwolin, 29.06.1929 r.; Wspomnienia i inf. Hanny DREWITZ; inf. Ireny z DREWITZÓW GRUNWALD, świadka aresztowania swojego ojca i uczestnika wydarzeń w Całowaniu nocą z 17 na 18 lipca 1942.

Maciej Krajewski

DWERNICKI JÓZEF GOTHARD h. Sas (9.09.1897–20.08.1944), adm. maj. Jezierzany (pow. buczacki). Syn Bolesława, wł. maj. Zawale (pow. kamieniecki i borszczowski), i Bolesławy z Zarembów, praprawnuk Józefa Dwernickiego (1779–1857), generała.

Rodzeństwo: **1.** Szczęsny Feliks (29.08.1899 w Zawalu – 6.06.1962 w Krakowie), inż. rolnik, od 1929 główny administrator (dyrektor) w dobrach łańcuckich Alfreda Potockiego, żołnierz AK, oż. z Marią z Axentowiczów (córka Teodora, malarza), 1^ov Gładys, mieli syna **1.1.** Jerzego Bolesława (11.07.1927 we Lwowie – 5.12.2009 w Warszawie), ekonomistę pracownika handlu zagranicznego, oż. z Krystyną Maćkowską, miał córkę **1.1.1.** Elżbietę, żonę Dirka Vonka. Jerzy D. po śmierci pierwszej żony oż. z Hanną Bukowską.

Szkołę średnią ukończył w Kijowie, studia prawnicze we Lwowie i w Warszawie.

W 1920 służył w 8 P. Uł. im. Księcia Józefa Poniatowskiego. W czasie studiów odbył roczną praktykę w Państwowym Banku Rolnym we Lwowie (1921). Następnie przez

Józef Dwernicki z bratankiem Jerzym (1927–2009)

dwa lata był pracownikiem poselstwa norweskiego w Warszawie. W 1924 J. D. podjął pracę w sekretariacie marszałka Sejmu, pracował tam przez blisko 7 lat, za kadencji marszałków Macieja Rataja i Ignacego Daszyńskiego. Za udział w pracach grupy parlamentarnej polsko–francuskiej został odznaczony orderem Legii Honorowej.

W l. 1930–1939 zarządzał wspólnie z żoną maj. Jezierzany (469 ha) (własność teścia J. D.), odbudowując go po zniszczeniach wojennych z l. 1914–1920. Działal także w powiatowych organizacjach społecznych.

Po inwazji sowieckiej we wrześniu 1939, przedostał się wraz z rodziną do Rumunii i zatrzymał się w Craiovej. W marcu 1940 rodzina Dwernickich przejechała przez Jugosławię i Włochy do Francji i przebywali w Cassis i Carpiagne k. Marsylii. J. D. został przez władze polskie skierowany do obozu wojskowego w Carpiagne, gdzie pełnił służbę w komisji weryfikacyjnej do upadku Francji. Próby przedostania się do Anglii nie powiodły się, rodzina osiadła w Marsylii. J. D. kierował ośrodkiem kwaterunku tworzącej się placówki polskiego Czerwonego Krzyża. Od marca 1942 J. D. był członkiem organizacji ruchu oporu Réseau F–2, miał pseud. Ryc, nr rej. 787 i był przełożonym okręgu Aix–les–Bains. Szefem J. D. był Zbigniew Morawski (pseud. Lao). J. D. utrzymywał kontakt z Prymasem Hlondem, przebywającym w Opactwie Benedyktynów w Hautecombe. J. D. został aresztowany wraz z sześcioma innymi osobami w Aix–les–Bains (13.07. 1944), uwięziony i torturowany w więzieniu Fort Montluc w Lyonie. W dn. 20.08.1944 został rozstrzelany przez Niemców z grupą 120 więźniów w forcie Cote Lorette w miejscowości Genis–Laval na kilka dni przed wyzwoleniem Lyonu przez wojska alianckie. Za swą działalność wojenną J. D. został mianowany kapitanem oraz pośmiertnie oznaczony Krzyżem Walecznych, Croix de Guerre i Médaille de la Résistance.

W dn. 14.04.1928 J. D. oż. we Lwowie z Jadwigą Serwatowską (ur. 1905), córką ➔ Władysława (1873 – po 1940) i Wandy z ks. Puzynów (1881–1942).

Ich synowie: **1.** Józef (ur. 1929), oż. z Marie–Anick Soude’e; **2.** Antoni (ur. 1932), oż. z Françoise Favauge; **3.** Krzysztof (ur. 1939), oż. z Christiane Lejeune (rozwidzeni); wszyscy mieszkają we Francji.

Dok.: Pułaski, *Kronika*, t. 1, s. 67; *Lista*, s. 253–254; *Spis ziemian, województwo tarnopolskie*, s. 35; Józef Dwernicki (syn), *Zyciorys śp. Józefa Gotarda Dwernickiego*, mpis, s. 5.

Dezydery Chłapowski

FUDAKOWSKI KAZIMIERZ BOGDAN (10.01.1880–3.11.1965), wł. maj. Krasnobród (pow. zamojski). Syn Kazimierza Floriana (1831–1901), wł. maj. Krasnobród i Uher (pow. chełmski), i Ludwiki z Saryusz–Bielskich (1850–1889). Ur. w Holakach (pow. skwirski) na Ukrainie.

Rodzeństwo: **1^a.** Bronisław Jan (1873–1938), wł. maj. Uher (pow. chełmski), oż. z Anną z Wołowskich (1876–1935), ich dzieci: **1^a.1.** Jan (1901–1982), oż. z Marią z Pfeiffrow; **1^a.2.** Maria (1902–1963) w zakonie Sacré Coeur; **1^a.3.** Leon (1904–1982), oż. z Haliną z Daszkowskich (ur. 1915); **1^a.4.** Zofia (1905–1967), za Witoldem Babińskim; **1^a.5.** Andrzej (1909–1974), oż. z Izabelą z Ciecierskich (1922–2008); **1^a.6.** Franciszek (1912–1974), oż. z Krystyną z Ursyn–Niemcewiczów (1922–2001); **2^a.** Julia (1874–1972) w zakonie Sacré Coeur; **3^a.** Teresa (1876–1954), za Karolem Rostrowskim; **4^a.** Leon (1878–1904); **5^a.** Helena (1881–1947), za Konstantym Tarasowiczem; **6^a.** Jadwiga (1883–1957), za Janem Kowerskim; z drugiej żony Kazimierza Floriana, Anny z Wolmerów, **1^v.** Janowej Wańkowiczowej, syn: **1^b.** Józef (1893–1969), oż. z Zofią z Madejskich.

K. F. wychował się na Ukrainie, w rodzinie o tradycjach patriotycznych i głęboko religijnych — jego dziadek za udział w powstaniu styczniowym stracił majątki i wrócił z Sybiru niewidomy. Ojciec K. F., Kazimierz Florian F., abs. Marymontu, był właścicielem cukrowni w Skomoroszkach (pow. lipowiecki) na Ukrainie, a także administratorem innych cukrowni (Dziadowszczyzna, Turbów) i dzierżawcą majątków ziemskich (Holaki). W 1872 kupił wraz ze swym szwagrem maj. Krasnobród, który w całości przejął po jego śmierci w 1885. W 1889 kupił od Stanisława Bielskiego maj. Uher z Deputycznymi.

K. F. ukończył szkołę średnią w Kijowie. Studia uniwersyteckie odbył w Paryżu (Szkoła Nauk Politycznych) i w Monachium (ekonomia).

W 1907 objął po śmierci ojca i działach rodzinnych maj. Krasnobród obejmujący ok. 2500 ha — głównie lasów, 90 km od linii kolejowej w Rejowcu. Do Zamościa odległego o 20 km prowadziła tylko polna droga. Majątek był zaniedbany przez dzierżawców, a lasy wyniszczone przez serwituty.

K. F. bardzo poważnie podchodził do swojej roli właściciela ziemskiego. Uważał, że gospodarka rolna jest podstawą bytu narodowego, a ziemianie mają do spełnienia w społeczeństwie wielką rolę, łącząc troskę o własny warsztat pracy z pracą dla dobra kraju. Zgodnie z tymi zasadami zabrał się energicznie do podnoszenia gospodarki w Krasnobrodzie, a równocześnie do pracy społecznej w Lubelskim Towarzystwie Rolniczym i wielu innych organizacjach i stowarzyszeniach rolniczych na terenie Lubelszczyzny. Pracował tam nie tylko wśród ziemiaństwa, lecz i drobnych właścicieli i chłopów. Wstąpił też do Ligi Narodowej — tajnej organizacji o poglądach narodowych. Później odciął się jednak od Narodowej Demokracji i w licznych organizacjach rolniczych występował jako człowiek bezpartyjny. Wszystkie te prace przerwał wybuch wojny światowej. W 1914 roku wycofujące się wojska rosyjskie doszczętnie spaliły świeżo odnowione budynki gospodarcze, oficynę mieszkalną i pałac w Krasnobrodzie.

W wolnej Polsce K. F. zabrał się do wydzwignięcia Krasnobrodu z głębokiego zacołania i wojennych zniszczeń. Uregulował sprawę serwitutów i usprawnił gospodarkę leśną. Piękne, częściowo jodłowe, lasy krasnobrodzkie były jego wielkim umiłowaniem i dumą. Odbudował oficynę, spalony pałac (częściowo, z braku funduszy) oraz mieszkania administracyjne, służby folwarcznej i zabudowania folwarczne. Dzięki energicznym staraniom K. F. powstały na terenie majątku: młyn, dwa tartaki, terpentyniarnia, elektrownia oświetlająca nie tylko majątek, lecz i miasteczko. Założył stawy rybne oraz hodowlę lisów srebrnych. Lasy były według oceny specjalistów wzorowo prowadzone. Dzięki ofiarności K. F. została w Krasnobrodzie wybudowana 7-klasowa szkoła podstawowa, a na terenie ofiarowanym przez K. F. sana-

Kazimierz Fudakowski

torium dla dzieci z Warszawy. Miejscową ludność zachęcił do uprawy tytoniu, co na ubogich ziemiach zwiększyło ich dochody. Wystarał się o przeprowadzenie drogi bitej z Zamościa do Krasnobrodu. Uprzemysłowienie majątku umożliwiła budowa w czasie wojny przez Austriaków linii kolejowej przez tereny majątku. Powstała możliwość wywożenia produktów rolnych i leśnych na sprzedaż. Trzeba jednak pamiętać, że cała praca nad ulepszeniem gospodarki Krasnobrodu odbywała się w warunkach kryzysu gospodarczego i walki z nieuchronnym zadłużeniem majątku.

Dwór w Krasnobrodzie

Realizując swoje poglądy na rolę ziemian w społeczeństwie K. F. był w okresie międzywojennym jednym z czołowych działaczy społecznych i politycznych w środowisku ziemiańskim. Pracował w wielu instytucjach, urzędach i organizacjach społecznych i gospodarczych, zajmując w nich wysokie funkcje. M.in.: w 1918 był członkiem Rady Stanu; w l. 1920–1924 prezesem Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich, a w l. 1920–1927 prezesem ZZ; w l. 1923–1929 prezesem CTR; w l. 1924–1932 prezesem Centralnego Tow. Organizacji i Kółek Rolniczych; w l. 1929–1934 prezesem Związku Izb i Organizacji Rolniczych RP; założycielem (1920) i prezesem w l. 1931–1939 Zrzeszenia Właścicieli Lasów RP; w l. 1935–1939 był senatorem RP, z mianowania prezydenta Mościckiego; przez 18 lat był wybierany wiceprezesem Międzynarodowej Konfederacji Rolniczej w Paryżu (1924–1939); był prezesem Polsko–Francuskiej Izby Rolniczej w Paryżu (1937–1939); delegatem Rządu RP do Międzynarodowego Instytutu Rolniczego w Rzymie; delegatem Rządu RP do Komitetu Higieny przy Lidze Narodów; członkiem Czechosłowackiej Akademii Rolniczej i Francuskiej Akademii Rolniczej. Przełamując obustronne opory i uprzedzenia m.in. Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych Loreta, doprowadził do kilkuletniej współpracy lasów państwowych i prywatnych. Wykonanie tego zadania wymagało w ówczesnych warunkach i stosunkach nielada wysiłku i determinacji. W 1934 razem z prezydentem Ignacym Mościckim ufundował w Krasnobrodzie sanatorium dla dzieci im. Michaliny Mościckiej.

Długa jest lista rozmaitych obowiązków K. F. i związanych z nimi zaszczytów. Ważna jest też jego sylwetka jako człowieka. Wielostronnie wykształcony, władający w mowie i piśmie kilkoma językami, w obejściu prosty i ujmujący. Obdarzony był talentem oratorskim. Kraj kochał gorąco, a miał w naturze rzadko spotykaną harmonię serca i rozumu. Nigdy nie zamykał się w ciasnych poglądach, zawsze gotów do dyskusji z ludźmi odmiennych przekonań. W całej swojej działalności publicznej walczył z ciasnotą poglądów i egoistycznym doktrynerstwem, był działaczem społecznym nieprzeciętnej miary.

We wrześniu 1939 pałac w Krasnobrodzie był przez kilka dni siedzibą Prezydenta RP i jego Kancelarii Cywilnej. Dzięki pomocy swych pracowników, we wrześniu 1939, K. F. uniknął aresztowania przez wojska sowieckie w Krasnobrodzie. Był aresztowany przez Niemców w 1940 i więziony w Rotundzie Zamojskiej, ale zwolniony na skutek interwencji kolegów z organizacji międzynarodowych. Przez cały okres okupacji wraz z rodziną przebywał w Krasnobrodzie.

W okresie okupacji niemieckiej na terenie Krasnobrodu działała podchorążówka AK. Komendantem Obwodu był kpt. Wacław Stasiewicz pseud. „Bartosz”. Oddziały leśne AK były wspierane żywnością z Krasnobrodu. Dzięki uprzemysłowionemu majątkowi wielu ludzi było zatrudnionych na jego terenie rzeczywiście i fikcyjnie, co uratowało ich od wywiezienia na roboty do Niemiec lub aresztowania (szczególnie w czasie akcji wysiedleńczej w lipcu 1943). Na terenie maj. Krasnobród znalazł schronienie m.in. prof. Juliusz Kleiner, prof. Stefania Skwarczyńska i kilka rodzin spokrewnionych, wyrzuconych przez okupanta z Wielkopolski, a wielu członków AK było zatrudnionych w administracji.

Wobec licznych napadów bandyckich w marcu 1944 K. F. wyjechał z żoną do Warszawy, następnie sam wrócił do Krasnobrodu i został w majątku do lipca 1944. Po wkroczeniu wojsk sowieckich na teren Zamojszczyzny wyjechał do Ojcowa k. Krakowa, gdzie wraz z rodziną pozostał do jesieni 1945. Potem zamieszkał wraz z żoną, córkami i zięciem ⇒ Benedyktym Żółtowskim w Cieszynie k. Odolanowa, gdzie zięć jako inwalida wojenny otrzymał gospodarstwo ponemieckie. Po powrocie syna Jerzego z niewoli niemieckiej w 1945 K. F. wraz z żoną i synem zamieszkał w Sopocie. K. F. aresztowany przez UB w październiku 1949 został zwolniony po trzech tygodniach. W 1950 zamieszkał w Poznaniu. Przez wiele lat współpracował z katedrą technologii rolnej Wyższej Szkoły Rolniczej. W 1961 otrzymał tytuł prof. nadzwyczajnego UJ. Zajmował się również tłumaczeniami, m.in. przetłumaczył książki: Galeazzo hr. Ciano, *Pamiętniki 1939–1943* (Łódź 1949, II wyd. W. 1991), Hugh Redwalda Trevor–Ropera, *Ostatnie dni Hitlera* (P. 1966), oraz szereg artykułów z dziedziny rolniczej. Napisał także obszernie wspomnienia („Moje wspomnienia”) przekazane w 1985 przez syna Jerzego do zbiorów BN.

K. F. otrzymał następujące odznaczenia: Krzyż Komandorski z Gwiazdą Polonia Restituta, Złoty Krzyż Zasługi — dwukrotnie, Legię Honorową Krzyż Komandorski, francuski „Merite Agricole”, węgierski Św. Stefana z gwiazdą, rumuński Żelazna Korona z gwiazdą, czechosłowacki Biały Lew z gwiazdą, honorowe obywatelstwo Gminy Krasnobród — to odznaczenie najwyższej cenil.

K. F. zmarł w Poznaniu i tam został pochowany.

K. F. oż. dn. 30.09.1911 z Marią z Kicińskich (28.11.1889–29.10.1973), córką Tadeusza (1861–25.11.1935) i Karoliny z Rakowskich (1867–1940). Ich dzieci: 1. Jerzy (18.09.1912–8.11.1995), mgr obojga praw UJ i dr nauk ekonomicznych UG; oż. w 1947 z Teresą z Lipskich (30.01.1927–31.05.2002), ich dzieci: 1.1. Stanisław (ur. 17.08.1948 w Gdyni), mgr psychologii KUL; 1.2. Ignacy (ur. 4.01.1950 w Gdyni), inż.

bud. wodnego PGd., oż. z Marią ze Stefanowiczów, ich dzieci: **1.2.1.** Julia Maria (ur. 1983); **1.2.2.** Paulina Anna (ur. 30.07.1986); **1.2.3.** Karol Jerzy (ur. 7.11.1988); **2.** Róża (3.10.1913–20.09.1995), od 17.06.1936 za Benedyktem Żółtowskim (28.03.1902–2.07.1982); **3.** Krystyna (ur. 27.06.1917), ukończyła roczny kurs abiturientów Akademii Handlowej w Wiedniu, żona Witolda Sokolnickiego (4.05.1906–2.08.1968).

Dok.: *Kto był kim w II RP*, s. 509; „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn) nr z 25.12.1965; *Postowie i senatorowie*, t. 2, s. 73–74; „Gazeta Krasnobrodzka” nr 12/76 z 20.11.2002; M. Kosciński, *Znani i nieznan. Szkice z przeszłości Krasnobrodu*, Lublin 2002; Sprawozdanie z działalności Związku Ziemian w latach 1921–1922, „Wiadomości Ziemiańskie”, nr 20 z 8.12.2004; K. Fudakowski, *Zadania polskiej polityki rolnej*, W. 1934; „Comptes rendus des séances de l’Académie d’Agriculture de France”, nr 29, 4 Decembre 1929; M. Kseniak, „Ewidencja Zespołu pałacowo-parkowego w Krasnobrodzie-Podzamku” — lipiec 1981 – maj 1982; J. Grygiel, *Związek Walki Zbrojnej–Armia Krajowa w Obwodzie Zamojskim 1939–1944*, W. 1985; *Ziemiaństwo polskie na Lubelszczyźnie*, Kozłówka 2001; W. Mich, *Jan Stecki 1871–1954*, Lublin 1990; Wspomnienia: Kazimierza Fudakowskiego, Róży Żółtowskiej, Krystyny Sokolnickiej, Jerzego Fudakowskiego, Aleksandra Markowskiego (członka AK) oraz Jana Grygiela (Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa w Obwodzie Zamojskim 1939–1944 roku); inf. Izabeli Broszkowskiej i Wojciecha Fudakowskiego.

Krystyna Sokolnicka, Izabela Broszkowska

GIRDWOYŃ MICHAŁ BOLESŁAW h. Jastrzębiec (30.04.1884–26.07.1959), wł. maj. Horyszów Ruski (pow. hrubieszowski), inż. rolnik, ichtiolog. Syn Michała (20.10.1841–24.12.1924) i Lucyny (Łucji) z Kuczewskich z Iszlin (pow. rosieński). Ur.w Warszawie.

M. G. pochodził ze starej żmudzkiej rodziny z Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jego dziadkami był Michał G., syn Jana, i Julia z Palczewskich, córka oficera z powstania kościuszkowskiego. Jego ojciec i stryjowie Kazimierz i Aleksander przeszli do historii jako znane postacie z różnych dziedzin nauki: Michał był wybitnym ichtiologiem i pszczelarzem, autorem wielu prac naukowych, Kazimierz (26.09.1843–

12.09.1926), inżynierem, agrotechnikiem, specjalistą od melioracji, a Aleksander (1852–24.12.1922), ogrodnikiem–pomologiem, hodowcą drzew owocowych.

Rodzeństwo: **1.** Jan, lekarz, podczas I wojny światowej był lekarzem w armii carskiej na froncie karpaccim, po wojnie pracował na terenie Kowieńszczyzny (Litwa), a po II wojnie światowej w Stegnie k. Gdańska, żonaty, bezdzietny; **2.** Bogdan, podróżnik, w 1920 zaginął w Indiach; **3.** Jadwiga (zm. 1967), 1^{ov}. za Zygmuntem Marcińczykiem, 2^{ov}. za Zygmuntem Rościszewskim, bezdzietni; **4.** Lucyna, na początku wojny wywieziona z rodzinnego maj. Iszliny na Syberię, skąd wróciła do Polski w 1956, żona Stanisława Marcińczyka, ich syn **4.1.** Witold.

M. G. ukończył szkołę średnią w Libawie, a studia wyższe w 1913 na Wydz. Rolniczym Polit. Kijowskiej. Jako student pomagał ojcu przy przeprowadzaniu badań terenowych, projektowaniu, urządzaniu i prowadzeniu rybnych gospodarstw, sztucznych wylęgarni itd. W 1914 zdał egzamin z ichtiologii przed

Michał Girdwoyń

komisją specjalistów Min. Rolnictwa w Petersburgu i został młodszym specjalistą ichtiologii w Petersburskim Okręgu Min. Rolnictwa. W połowie lipca 1914 został powołany do wojska rosyjskiego, a 30.08.1914 został ranny. Po powrocie do zdrowia wrócił do pracy w Min. Rolnictwa jako rejonowy pełnomocnik do zagospodarowania opuszczonych przez Austriaków majątków na Bukowinie, oraz skupu zboża i bydła dla wojska. Od 1918 do połowy lipca 1919 pracował jako kierownik wydziału rybnego w kijowskim Związku Gospodarki Narodowej.

Po powrocie do Polski w lipcu 1919 pracował kolejno jako agent Państwowej Misji Południowo-Wschodniego Handlu i dokonywał zakupów produktów rolnych dla aprowizacji wojska i miast, następnie prowadził eksploatację lasów i handel drzewem; był organizatorem i członkiem zarządów kilku kolejnych spółek rolniczo-handlowych i mleczarskich. Przez 5 lat dzierżawił jeziora państwowe, w Augustowskim, później na Polesiu.

Od 1922 M. G. gospodarował w maj. Horyszów Ruski (400 ha), wniesionym mu w posagu przez pierwszą żonę, Marię Herniczek. Oprócz uprawy zbóż, kartofli i buraków cukrowych prowadził hodowlę ryb w stawach. Współpracował ze swoim kuzynem Aleksandrem Girdwoyniem, wł. firmy szkółkarskiej w Ołtarzewie k. Warszawy, synem Aleksandra.

Michał i Antonina Girdwoyń

Dwór w Horyszowie Ruskim

We wrześniu 1939 dwór w Horyszowie zapelniał się uciekinierami, przybyli m.in. szwagier M. G., Janusz Dąbski z córką Jolantą; córki Stanisława Grabskiego: Ela (Feliksa) Glassowa i Janina Treterowa (z maj. Niwki) z rodzinami. Po wkroczeniu Niemców Horyszów został objęty niemiecką administracją, a M. G. podjął pracę w cukrowni w Werbkowicach. Na przełomie 1943 i 1944 nasiliły się w okolicy napady UPA, a także Niemcy prowadzili po obu stronach szosy Hrubieszów — Zamość akcje przeciw Polakom, dlatego w marcu 1944 rodzina M. G. z niektórymi pracownikami majątku przeprowadziła się do Ołtarzewa, gdzie znalazła schronienie w zakładzie pomologicznym Aleksandra Girdwoynia.

Po wojnie M. G. pracował jako dyr. okręgu rybackiego w Ponarach nad jeziorem Narie, następnie był kierownikiem Fabryki Mat Trzciny w Iławie. Po śmierci Aleksandra Girdwoynia M. G. zamieszkał i pracował w Ołtarzewie. Aresztowany przez U. B. i oskarżony o sabotaż, trzymany był w więzieniu w Iławie w l. 1950–1951. Po wyjściu z więzienia, aż do śmierci prowadził niewielkie gospodarstwo i dorabiał handlem na utrzymanie rodziny.

Pierwszą żoną M. G. była Maria Herniczek; mieli syna 1^a. Tadeusza (1923–2002), inż. architekta, oż. z Różą z Piotrowskich, wnuczką powstańca 1863. Po kościelnym unieważnieniu małżeństwa w 1939 M. G. oż. się ponownie z Antoniną z Dąbskich h. Godziemba (1909–1984), córką ⇒ Lucjana (1865–1944) i Zofii z Przesmyckich. Ich dzieci: 1^b. Anna Lucyna (ur. 1940), abs. Wydz. Chemii UW; 2^b. Michał Antoni (ur. 1941), abs. technikum, oż. z Marią Janowską; ich dzieci: 2^b.1. Michał (ur. 1966), student SGGW; 2^b.2. Joanna (ur. 1968) za Andrzejem Falkowskim, oboje informatycy, abs. UW, ich syn: 2^b.2.1. Mikołaj Tadeusz (ur. 31.10.2002).

Dok.: Boniecki, *Herbarz*, t. 6, s. 54–55; G. Brzęk, *Historia zoologii w Polsce do r. 1918*, cz. 1–2, Lublin 1947; PSB, t. 7, s. 476; t. 8, s. 1; Z. Mineyko, *Z tajgi pod Akropol. Wspomnienia z lat 1848–1866*, oprac. Eligiusz Kozłowski i Kazimierz Olszański, W. 1971, s. 74–78; R. Szawłowski, *Wojna polsko-sowiecka 1939*, t. 1, s. 379–80; J. Grygiel, *Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa w obwodzie Zamojskim 1939–1944*, W. 1985; Dokumenty i wspomnienia rodzinne.

Anna Girdwoyni

GOETZ OKOCIMSKI JAN ALBIN bar. h. własnego (18.07.1864–24.04. 1931), wł. dóbr i browaru Okocim (pow. brzeski) oraz innych dóbr ziemskich i nieruchomości, poseł na sejm galicyjski we Lwowie i do Rady Państwa w Wiedniu, na Sejm Konstytucyjny II RP, senator II RP, przemysławiec. Syn Jana Ewangelisty von Götza (16.11. 1815–14.03.1893), spolonizowanego niemieckiego przemysławca, założyciela browaru w Okocimiu, i Albiny z Żiżków (1834–1914). Ur. w Okocimiu.

Goetz Okocimscy używali dewizy: „Pracą i prawdą”.

Rodzeństwo: 1. Antoni (1858–1859); 2. ⇒ Albina (1860–1937) za ⇒ Zdzisławem Romanem Włodkiem (1852–1928). 3. Róża (1865–1927) za Józefem Henklem.

J. G. O. uczył się w domu, a następnie w szkole w Okocimiu i w Bochni, do gimn. realnego uczęszczał w Krakowie, gdzie zdał maturę. W l. 1883–1885 studiował w Wiedniu w Wyższej Szkole Rolniczej. Po ukończeniu studiów na życzenie ojca zaczął pracować w browarze Okocim. Po śmierci ojca został jedynym sukcesorem majątku, gdyż obie siostry zostały splecione po wyjściu za mąż.

J. G. O. przez całe swe życie kontynuował zasady gospodarcze wprowadzone przez swego ojca. Stale inwestował zarobione pieniądze przede wszystkim w rozwój browaru w Okocimiu. Był to największy browar w Galicji i jeden z większych w Austro-Węgrzech. Przed 1914 jego produkcja sięgała 385 000 hl piwa rocznie. Kupował również inne browary jak i dobra ziemskie. Od braci Johnów kupił 12.09.1903 drugi browar w Krakowie (ul. Lubicz 17), zaś browar przy ul. Podwale, kupiony jeszcze przez ojca

Zofia Goetz Okocimska

Jan Albin Goetz Okocimski

J. G. O. po 1886 został zamknięty. W 1913 J. G. O. nabył browar w Krasieczynie (zamknięty w 1932). Od rodziny żony kupił browar w Słotwinie k. Brzeska, który również później zamknął.

J. G. O. także odziedziczył dobra ziemskie Okocim (716 ha), Pomianowa z przyległościami Nowa Wieś (186,6 ha) oraz lasy rewiru Okocim (855 ha). W 1888 ojciec kupił dla niego maj. Poręba Spytkowska (215,4 ha), a 7.04.1894 J. G. O. dokupił w najbliższej okolicy Poręby, maj. Uszew i Zawada (pow. brzeski). Po 1903 zakupił dobra Tymowa (pow. brzeski) (404,1 ha, w tym 195 ha lasów), dla najstarszego syna ➔ Jana Reginalda. W l. 1909–1916 nabył lasy w okolicy Okocimia, z których utworzył rewir Jodłówka (1038 ha). W l. 1916–1919 wszedł w posiadanie także innych majątków: klucza Skowierzyn (pow. tarnobrzeski) w 1916 obejmującego dobra Chwałowice z przyległościami Nowiny, Radomyśl i lasy Łązek Mniejszy i Większy (od Włodzimierza i Heleny Kodrębskich), oraz dóbr Zaleszany w 1917 kupionych od Julii z Fihauzerów Konopczyny, a reszty dóbr od spadkobierców Rachmiela Kanarka; cały klucz Skowierzyn liczył ogółem 4758 ha, w tym lasów 2642 ha; klucza Nart (pow. niski) utworzonego z kupionych w 1917 (487 ha użytków rolnych) i lasów (1683 ha) od Jadwigi Dolańskiej, oraz lasów Kamień–Morgi (1117 ha) od hr. Oliviera Resseguier (łącznie 3726 ha, w tym lasów 2681 ha); klucza Wojsław (pow. mielecki) (2090 ha, w tym 1483 ha) lasów kupionego w 1916 od Altera i Chawy Blattbergów z Mielca. W sumie do J. G. O. należało łącznie 11 861 ha. Użytki rolne trzech kluczy kupowanych od 1916 J. G. O. przeznaczał na parcelację. Uzyskane pieniądze miały zapewnić obsługę długów zaciągniętych w banku wiedeńskim na funkcjonowanie browarów. I tak w pierwszych l. dwudziestych rozparcelowano całkowicie folwarki klucza Wojsław, a dobra leśne tego klucza sprzedano. W drugiej połowie lat dwudziestych rozparcelowano 85% powierzchni użytków rolnych klucza Skowierzyn. W kluczu

Nart rozparcelowano jedynie ok. 100 ha użytków rolnych. Po parcelacjach J. G. O. zreorganizował klucz Skowierzyn, powstały folwarki: Zaleszany z siedzibą dyrekcji klucza (563,5 ha), Podsadzie (123,2 ha), Dzierdziówka (193 ha) wraz z młynem i cegielnią, oraz rewiry leśne Podzamcze (1496,4 ha) i Chwałowice (842 ha). Od maj. Nart Nowy odłączył J. G. O. część lasów przyłączając je do rewiru leśnego Kamień–Morgi. W 1898 J. G. O. wybudował w Okocimiu rezydencję w stylu neobarokowym dla siebie i rodziny, zwaną potem nowym domem. Wokół pałacu rozplanowano 60 ha parku.

Pałac w Okocimiu

J. G. O. w przeciwieństwie do ojca, który nie zajmował się polityką, związał się od 1907 z polskim, galicyjskim stronnictwem konserwatywnym Stronnictwem Prawicy Narodowej, pracował również samorządnie. W 1890–1919 był czł. brzeskiej Rady Powiatowej, a od 1897 został wiceprzewodniczącym Wydziału Pow. w Brzesku, a od 1898 prezesem tego Wydziału, czyli marszałkiem powiatowym. Był posłem do sejmiku krajowego we Lwowie z kurii włościańskiej okręgu Bochnia–Brzesko w l. 1901–1914, posłem do Rady Państwa w Wiedniu z tego samego okręgu w l. 1897–1907 i 1911–1918. W l. 1917–1918 został wiceprzewodniczącym klubu posłów polskich w parlamencie wiedeńskim, a potem od 31.01.1918–06.1918 przewodniczącym tego klubu. Jako przewodniczący doprowadził do przesilenia rządowego i dymisji premiera von Seidlera. Było to wypowiedzenie dotychczasowej lojalności konserwatystów galicyjskich względem Austrii. Podczas wojny J. G. O. był czł. stowarzyszenia La Pologne et la Guerre w Lozannie (1915–1918). W 1919 został wybrany na posła pierwszego Sejmiku Ustawodawczego (1919–1921) przeważającymi głosami włościańskimi okręgu Bochnia–Brzesko. Był także senatorem II kadencji z ramienia BBWR (1928–1930). Po wojnie choć działał w Stronnictwie Prawicy Narodowej nie odegrał już większej roli politycznej. Uczestniczył w zjeździe polskich konserwatystów w Dzikowie w 1927.

J. G. O. był także czynny na polu gospodarczym. Był wiceprezesem Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie (17.02.1904–15.01.1907), od 1903 wiceprezesem Centralnego Związku Galicyjskiego Przemysłu Fabrycznego we Lwowie, prezesem Banku Małopolskiego w Krakowie (1.02.1907–31.08.1927), prezesem Związku Przemysłowców w Krakowie (19.01.1922–31.07.1928), potem do śmierci jego prezesem honorowym. Był też współzałożycielem 1.03.1921 wraz z prof. Adamem Krzyżanowskim oraz Władysławem L. Jaworskim i prezesem (do 1930) Tow. Ekonomicznego w Krakowie.

Prowadził rozległą działalność filantropijną, obejmującą nie tylko pracowników jego zakładów i dóbr, mieszkańców okolicznych wsi oraz miasteczek, ale również cele ogólnopolskie. Wspomagał szkoły ludowe, opiekował się parafią. Był współzałożycielem gimnazjum w Brzesku, finansował Wyższą Szkołę Handlową w Krakowie, w 1918 r. przekazał na cele publiczne 500 tys. koron, podczas wojny z bolszewikami w 1920 wyekwipował oddział piechoty.

Był obywatelem honorowym Brzeska, Wiśnicza Nowego, Zakliczyna, Kamienia (pow. niski), Radomyśla (pow. tarnobrzeski). W 1894 został odznaczony krzyżem komandorskim papieskiego Orderu św. Sylwestra i austriackim Orderem Żelaznej Korony III klasy. W 1908 uzyskał dziedziczny tytuł austriackiego barona (dyplom 30.04.1909), a w 1916 otrzymał Krzyż Komandorski z gwiazdą Orderu Franciszka Józefa I. W 1925 został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta, w tym też roku Papież Pius XI mianował go szambelanem.

J. G. O. był uzdolniony malarsko, muzycznie, znał kilka języków. Ulubioną rozrywką było myślistwo, z zamiłowaniem zajmował się hodowlą koni rasy angielskiej Hackney.

J. G. O. zmarł w Okocimiu. Kazał się pochować po włościańsku. Trumnę ze zwłokami wieziono wozem drabiniastym pokrytym jedliną. Został pochowany w grobowcu rodzinnym pod kościołem parafialnym w Okocimiu Górnym. W pogrzebie uczestniczyło ok. 10 tys. osób. Pisano potem, że zmarł „ojciec ubogich”. Pracownicy zakładów okocimskich ufundowali własnym sumptem pomnik–popiersie na cokole, wzniesiony w sierpniu 1937 przed głównym wejściem do browaru okocimskiego. W 1940 władze okupacyjne kazały pomnik zniszczyć. Pracownicy okocimscy ukryli jednak popiersie, dzięki czemu wróciło ono na swoje miejsce w sierpniu 1981 z inicjatywy NSZZ „Solidarność”.

J. G. O. oż. 12.01.1889 w kościele parafialnym pod wezwaniem Św. Jakuba w Brzesku z Zofią Jadwigą z hr. Sumińskich h. Leszczyce (3.02.1867 w Dreźnie – 17.02.1945 w Bourg d’Oisans), córką hr. Artura Józefa (1834–1886), wł. klucza Zbójno (pow. plocki), dóbr Ryńsk (pow. wąbrzeski), dóbr Słotwina (pow. brzeski), powstańca z 1863, i Julii Piwnickiej h. Lubicz (1841–1923), która po śmierci męża i utracie dóbr Słotwina dzierżawiła od zięcia J. G. O dobra Uszew (pow. brzeski). Zofia Jadwiga po śmierci męża w l. 1932–1939 była wiceprezesem S. A. browaru okocimskiego, działała w Akcji Katolickiej i była opiekunką ochronki ss. służebniczek w Okocimiu, oraz sodaliską pań wiejskich. Do 1939 mieszkała w Okocimiu. We wrześniu 1939 wyjechała z synem na tułaczkę, by już nigdy nie wrócić do rodzinnego Okocimia. Po zaciągnięciu się syna Antoniego do PSZ we Francji, zamieszkała wraz z synową w polskim domu uchodźców cywilnych w Bourg d’Oisans k. Grenoble. Tam spędziła okupację niemiecką współdziałając z francuskim ruchem oporu. Zmarła wkrótce po wyzwoleniu przez Amerykanów, pochowana została na cmentarzu municypalnym w Bourg d’Oisans z grudką ziemi okocimskiej, z którą nie rozstawała się od wyjazdu z domu.

Dzieci: 1. ➔ Zofia Albina Włodkowska (1890–1981); 2. ➔ Jan Reginald (1891–1923); 3. ➔ Elżbieta Róża hr. Badeni (1892–1982); 4. ➔ Maria Pia Komornicka (1893–1974); 5. ➔ Antoni Jan (1895–1962).

Dok.: PSB, t. 8, s. 199–200; J. Buszko, *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848–1918*, W. 1996, s. 327, 409, 435; *Posłowie i senatorowie*, t. 2, s. 127–128; *Kto był kim w II RP*, s. 511–512; J. Dybiec, *Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860–1918*, Wrocław 1981, s. 34–36; J. M. Włodek, *Goetz-Okocimscy kronika rodzinna 1590–2000*, Kr. 2001; W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej własności prywatnej ziemi w Polsce 1918–1938*, W. 1986; Werner Conze, *Polnische Nation und Deutsche Politik im ersten Weltkrieg*, Köln–Graz 1958, s. 416; W. Witos, *Moje wspomnienia*, Paryż 1964, t. 2, s. 171; S. Rudnicki, *Działalność polityczna konserwatystów 1918–1926*, Wr. 1981; W. Władyka, *Działalność polityczna polskich stronnictw konserwatywnych w latach 1926–1935*, Wr. 1977; A. Krasicki, *Dziennik kampanii rosyjskiej 1914–1918*, W. 1988, s. 35; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Galicji w latach 1772–1918*, Wr. 1975; S. Czarnowski, *Wspomnienia*, Kr. 1968, rkps B. J.; odpisy akt metrykalnych z parafii Okocim i innych dokumentów dot. rodziny w posiadaniu autora; inf. rodziny oraz wspomnienia własne autora.

Jan Marian Włodek

GOETZ-OKOCIMSKI ANTONI JAN bar. h. własnego (17.12.1895–31.10.1962), wł. dóbr Okocim i in. (pow. brzeski), poseł na Sejm II RP. Syn ➔ Jana Albina (1864–1931) i Zofii Jadwigi z hr. Sumińskich h. Leszczyc (1867–1945). Ur. w Okocimiu.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Jana Albina (1864–1931).

A. G. O. nauki podstawowe pobierał w domu rodzinnym w Okocimiu. Do szkoły średniej uczęszczał w Krakowie: w 1905–1912 do I Gimn. im. Św. Anny, a potem od 1912 do III Gimn. im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, gdzie uzyskał w 1914 maturę. W jesieni 1914 po ewakuacji z Galicji, zapisał się w Wiedniu do Wyższej Szkoły Rolniczej (Hochschule für Bodenkultur). W lutym 1915 pobór do wojska austriackiego, do I dywizji austriackiej artylerii konnej, przeszkodził mu w kontynuacji studiów. Od listopada 1918 służył w WP. Po demobilizacji w 1920 zapisał się w Krakowie do Wyższej Szkoły Handlowej, którą ukończył w 1924.

W l. 1916–1918 ojciec A. G. O. dokonał kilka transakcji kupna różnych nieruchomości w imieniu swojego syna, m.in., w 1916 dobra rolno-leśne Wojsław (pow. mielecki) (2090 ha); w 1916 kupił od Włodzimierza i Heleny Kodrębskich maj. Chwałowice (pow. tarnobrzeski); w 1917 kupił maj. Zaleszany (pow. tarnobrzeski) (660 ha) od Julii z Fihauzerów Konopczyny; w 1918 farmę Les Iles (ok. 80 ha) k. Morges w Szwajcarii. Farmę została wydzierżawiona Szwajcarowi, ale przez nie odnowienie w terminie kontraktu, dzierżawca przejął tę posiadłość podczas wojny.

A. G. O. po ślubie zamieszkał z żoną w starym pałacu w Okocimiu w mieszkaniu swoich dziadków. W 1931 na podstawie testamentu ojca otrzymał: 1) dobra rolno-leśne Okocim, obejmujące 3294,4 ha ziemi, w tym 1883 ha lasów. Składały się na nie folwarki, rewiry: Okocim Górny, Średni oraz Dolny; Pomianowa z Nową Wsią, Zagórzyce (stadnina), Poręba Spytkowska, Uszew, rewir leśny Okocim i Jodłówka; 2) dobra leśne Kamień (pow. niski) (ok. 2100 ha); 3) browar w Krakowie przy ul. Lubicz 17, oraz browar w Krasicy k. Przemysła; 4) 35,7% akcji browaru w Okocimiu S.A.; 5) wspólnie z siostrami nieruchomości w Krakowie, Przemysłu, Brzesku i Lwowie.

Po rezygnacji ojca 20.06.1929 z prezesury Polskich Zakładów Garbarskich w Krakowie został wybrany na prezesa zakładów. Po śmierci ojca w 1931 został wybrany przez rodzeństwo na prezesa Rady Nadzorczej browaru Okocim. Również siostry ustanowiły go generalnym dyrektorem dóbr spadkowych. Jednocześnie zrezygnowały solidarnie z bratem z dochodów z dóbr spadkowych na rzecz ratowania od licytacji browaru Okocim, zadłużonego w holenderskim Amstelbanku (Amsterdam). Amstelbank przejął wierzycelności austriackiego Bank Credit Anstalt, w którym pierwotnie zadłużyli się właściciele Okocimia, i od razu zażądał zwrotu wszystkich długów.

Mimo poważnego zagrożenia A. G. O. udało się podpisać porozumienie z bankiem i utrzymać spółkę w rękach rodziny do wojny. W wyniku kryzysu produkcja piwa spadła w Okocimiu do 71 152 hl (1935), ale w ostatnich latach przed wojną zaczęła szybko rosnąć (152 000 hl w 1939). Browar okocimski był największym zakładem piwowarskim w Polsce i jednym z większych w Europie. Była tu również jedna z największych w Polsce drożdżarni. A. G. O. utrzymał w Okocimiu wszystkie instytucje socjalne ojca i dziada: szpitalik przyfabryczny, ochronkę prowadzoną przez ss. elżbietanki, system stypendiów dla zdolnej młodzieży pracowników okocimskich i mieszkańców Okocimia. Rocznie na te cele społeczne przeznaczal ok. 10 000 złp. Oprócz tego sfinansował remont kapitalny plebani w Okocimiu Górnym. W lecie 1939 ofiarował 38 000 zł na uzbrojenie wojska.

Pracował również społecznie w różnych organizacjach i stowarzyszeniach. W l. 1927–1930 był wójtem gminy Okocim. Długoletnim członkiem Wydziału Powiatowego w Brzesku, Rady Gromadzkiej, Rady Szkolnej oraz Rady Gminnej w Okocimiu. Jako wójt gminy 23.07.1929 w Okocimiu witał Prezydenta RP prof. dr Ignacego Mościckiego przybyłego z wizytą do jego ojca. Był członkiem Małopolskiego Tow. Rolniczego w Krakowie, członkiem Tow. Okręgowego Rolniczego w Brzesku, prezesem Kółka Rolniczego w Okocimiu, członkiem Tow. Ekonomicznego w Krakowie, prezesem krakowskiej Izby Przemysłowo Handlowej (1936–1939) oraz radcą krakowskiej Izby Rolniczej.

Antoni Jan Goetz Okocimski

Pałac w Okocimiu

Podobnie jak ojciec należał do Stronnictwa Prawicy Narodowej (SPN). Ponieważ SPN współpracowało z BBWR w 1935 kandydował do Sejmu IV kadencji, z okręgu wyborczego: Brzesko (okręg wyborczy nr 83), był posłem na sejm 1935–1938, wybrany głównie chłopskimi głosami. W Sejmie był sekretarzem Komisji Spraw Zagranicznych.

Przed wybuchem wojny A. G. O. otrzymywał listy z Niemiec z pogrózkami namawiające go do uznania się za Niemca. W tej sytuacji, we wrześniu 1939 zdecydował się opuścić Okocim. Z matką i żoną 5 września wyjechali dwoma samochodami na wschód, zatrzymując się w nadleśnictwie swoich lasów Morgi, następnie dotarli do Lwowa, przeżywając po drodze atak niemieckiego myśliwca. Na wiadomość o wkroczeniu do Polski wojsk sowieckich uciekli do Rumunii, a stamtąd do Francji, gdzie A. G. O. został adiutantem Centrum Szkoły Artylerii w Coëtquidan w Bretanii. W czerwcu 1940 przeprowadził z powodzeniem ewakuację szkoły do Anglii. W Wielkiej Brytanii A. G. O. został przydzielony do 1 p. a. ciężkiej PSZ stacjonującego w Szkocji jako instruktor samochodowy. W 1943 został odwołany z PSZ i objął funkcję sekretarza generalnego PCK. Po cofnięciu uznania dla Polskiego Rządu przez Wielką Brytanię pracował dalej w PCK, przemianowanego na Relief Society for Poles, do 1949. W tym roku ciężko zachorował, zrezygnował z pracy, a po sprzedaży farmy Les Iles w Szwajcarii wyjechał (1952) z żoną do Afryki Wschodniej i osiadł ostatecznie w Nairobi (Kenia), gdzie prowadził herbaciarnię. Podobnie jak ojciec był za-

miłowanym myśliwym. Pisał także artykuły do „Łowca Polskiego”, podpisując je pseud. AGO.

Zmarł w Nairobi i został pochowany na cm. chrześcijańskim w Nairobi–Langata.

A. G. O. został mianowany 20.08.1936 szambelanem papieskim Piusa XI, a w 1937 otrzymał Złoty Krzyż Zasługi za pracę na polu społecznym.

W 1925 oż. z Zofią z Chrzęszczów h. Salamandra (20.09.1898 w Graboszycach – 17.12.1975 w Londynie, pochowaną na cm. South Ealing), córką Ludwika (1871–1927), wł. maj. Graboszyce (pow. wadowicki), marszałka szlachty pow. wadowickiego, i Marii z Pawłowiczów (zm. 1942). Zofia G. O. była sodaliską, odznaczoną orderem „Pro Ecclesia et Pontifice”. Wojnę spędziła opiekując się teściową w przytułku dla uchodźców polskich w Bourg d’Oisans w Alpach francuskich k. Grenoble, obie współpracowały z francuskim ruchem oporu. Po zakończeniu wojny wyjechała do Londynu do męża i potem wraz z nim do Nairobi. Po śmierci męża wróciła do Anglii. Małżeństwo było bezdzietne.

Dok.: J. M. Włodek, *Goetz–Okocimscy. Kronika Rodzinna 1590–2000*, Kr. 2001, s. 97–112; Lenczewski, *Genealogie*, s. 251–252; *Kto był kim w II RP*, s. 284; Łoza, t. 1, s. 213; *Spis ziemian, woj. krakowskie*, s. 30; [L. Zieleniewski], *Sejm i Senat 1935–1940. IV kadencja*, W. 1936, s. 257; *Posłowie i senatorowie*, t. 2, s. 126–127; A. Grobicki, *Ucieczka z Coëtquidan*, „Za i Przeciw” 1970, nr 24, s. 10–11, nr 25, s. 11, 15; Brzozowski, *Studia*, s. 166; Nekrologi A. G. O.: „Tygodnik Powszechny”, 1962, nr 49, s. 7; prasa emigracyjna w Londynie zamieściła 3 nekrologi oraz jeden nekrolog Zofii G. O.: „Tygodnik Powszechny”, 1976, nr 4 oraz „Dziennik Polski” (Londyn), 12.1976 oraz 12.1977; S. Stablewski, *Fragmety pamiętnika — pięciolecie 1935–1939*, rkps. Ossolineum, sygn. 14408; odpisy z akt metrykalnych i inne dokumenty w zbiorach rodzinnych; inf. i wspomnienia rodzinne.

Jan Marian Włodek

GOETZ–OKOCIMSKI JAN REGINALD bar. h. własnego (7.09.1891–10.09.1923), wł. maj. Tymowa (pow. brzeski), pianista. Syn ⇒ bar. Jana–Albina (1864–1931) i Zofii–Jadwigi z hr. Sumińskich h. Leszczyc (1867–1945). Ur. w Okocimiu.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Jana Albina (1864–1931).

Jan Reginald Goetz Okocimski

J. R. G nauki początkowe pobierał w domu rodzinnym, następnie uczył się Gimn. Św. Anny w Krakowie. Każdego roku otrzymywał świadectwa z odznaczeniem. Szczególnie był uzdolniony muzycznie (gra na fortepianie) i lingwistycznie (znał biegle kilka języków). Maturę zdał w 1909. W tym roku zapisał się na Wydział Prawa UJ, który ukończył w 1913.

Po ewakuacji z Krakowa jesienią 1914 znalazł się wraz z rodzicami w Wiedniu. W lutym 1915 zgłosił się do armii austriackiej, ale nie został przyjęty z powodu słabego wzroku. Ze względu na zagrożenie gruźlicą ojciec wysłał go do Szwajcarii, gdzie koncertował (Lozanna i Genewa), zbierając fundusze na rzecz ofiar wojny. Po zakończeniu wojny nie wrócił do kraju. Zmarł nagle w Lozannie, został pochowany w Okocimiu.

W 1918 ojciec darował J. R. G maj. Tymowa (404,1 ha, w tym 195 ha lasów) (ku-

piony w 1916). Był przewidziany przez ojca na głównego dziedzica fortuny rodziny Goetz–Okocimskich. W 1931 Sąd Okręgowy w Krakowie przyznał jego maj. Tymowa małoletniej obywatelce szwajcarskiej Irenie Melnikoff. Rodziny nie założył.

Dok.: Nekrolog J. R. G.: „Czas” 28 IV 1924; odpisy z akt metrykalnych i inne dokumenty w zbiorach rodzinnych; inf. i wspomnienia rodzinne.

Jan Marian Włodek

GÓRSKI WINCENTY JÓZEF WITOLD h. Ślepowron (2.09.1899–04.1940), współwł. maj. Oszczeklin (pow. kaliski). Syn Wincentego Jacentego Beniamina (22.01.1845–4.08.1926), wł. maj. , i Wandy Edwardyny Jadwigi Teresy z Wołowskich h. Prus II (15.10.1871–1.08.1954). Ur. w Oszczeklinie.

Pradziad W. G. Jacenty G. brał udział w powstaniu listopadowym i walczył w bitwie pod Ostrołęką. Teść Jacentego G., Jan Wichrowski h. Pomian był ppor. 8 p. jazdy wojsk Księstwa Warszawskiego i kawalerem Krzyża Srebrnego *Virtuti Militari*. Wśród pamiątek rodzinnych zachował się po Janie Wichrowskim pierścień, zrobiony z podkowy konia ks. Józefa Poniatowskiego z napisem wewnątrz: „ks. Józef Poniatowski — Bóg mi powierzył honor Polaków”. Wincenty G., syn Jacentego i Antoniny z Wichrowskich, w 1850 razem z matką i braćmi: Józefem Antonim oraz Feliksem Piotrem, wylegitymował się ze szlachectwa w Królestwie Polskim. W l. 1863–1868 studiował na Wydz. Prawa i Administracji Szkoły Głównej w Warszawie. Otrzymał stopień mgr prawa i administracji (15.02.1870) na podstawie pracy: „O wpływie upadłości na akta zdziałane przez kupca upadłego”. Był uczestnikiem powstania styczniowego.

Rodzeństwo: 1. Antonina (15.07.1893–2.10.1981), inż. rolnik, za ➔ Aleksandrem Skrzyńskim h. Zaremba (1893–1940); 2. Maria (18.10.1894–13.01.1974), inż. ogrodnik, abs. Wyższej Szkoły Ogrodniczej w Warszawie; projektantka parków i ogrodów, pracowała w C. H. „Rolimpex”; 3. Józefa (25.03.1897–14.08.1991), inż. rolnik, abs. Wydziału Rolnego SGGW w Warszawie (dyplom 1.07.1925); prowadziła część rolniczą rodzinnego maj. Oszczeklin (222 ha), z którego została wyrzucona wraz z matką i siostrą Wandą dn. 1.04.1945, następnie pracowała do emerytury w Instytucie Zoologii PAN w Warszawie; 4. Wanda Joanna (22.09.1902–6.08.1992), inż. ogrodnik, abs. Wydziału Ogrodniczego SGGW w Warszawie (dyplom inż. 1.07.1926); prowadziła część ogrodniczą rodzinnego maj. Oszczeklin; do przejścia na emeryturę pracowała w Hodowli Nasion Ogrodniczych i Szkółkarskich w Majkowie; 5. Hanna Maria (25.03.1905–14.04.1994), za Tadeuszem Strużyńskim h. Jastrzębiec (18.04.1891–24.10.1978), legionistą, w 1939 mjr art. w GISZ, uczestnikiem kampanii wrześniowej w Armii Łódź, następnie jeńcem oflagu; po wojnie pracownikiem Stowarzyszenia Architektów Rzeczypospolitej Polskiej; ich syn 5.1. Tadeusz Witold (ur. 8.11.1933), inż. mechanik, abs. PW, oż. z Krystyną Zofią z Kuźników (ur. 15.04.1935).

W. G. w l. 1912–1918 uczęszczał do Gimn. im. Św. Stanisława w Warszawie i w tym czasie udzielał się także w skautingu. W 10.1918 rozpoczął studia na Wydziale Rolnym SGGW. Już 8.11.1918 zaciągnął się do wojska, do 1 sz. 3 p. s. k. w Dębicy. Pułk ten później został przemianowany na 1 p. s. k., a ostatecznie na 9 p. uł. W kilka dni po wstąpieniu do armii W. G. zapadł na ciężkie zapalenie płuc. Dopiero na pocz. maja następnego roku wrócił do pułku i 8.05.1919 wziął udział w bitwie pod Balicami i w dalszych zmaganiach z Ukraińcami w Galicji Wschodniej. Od 5.07.1919 szkolił się w podoficerskiej szkole jazdy w Nowej Wsi, a od 1.09.1919 został odkomenderowany do szkoły podchorążych piechoty w Warszawie, którą ukończył 20.11.1919 i został mianowany podchor. z przydziałem do 16 p. uł., stacjonującego w Bydgoszczy;

1.01.1920 dostał nominację na podpor., stając się najmłodszym oficerem w pułku; 10.03.1920 udał się wraz z pułkiem na front wojny polsko-bolszewickiej; 25.05.1920 pod Teleszówką, w czasie odwrotu, dowodząc oddziałem technicznym pułku, pod huraganowym ogniem artylerii i karabinów maszynowych nieprzyjaciela, wysadził własnoręcznie w powietrze trzy mosty, osłaniając wycofywanie się oddziałów polskich. Za

Wincenty Górski

czyn ten został odznaczony Krzyżem Srebrnym VM. Późnym latem i jesienią 1920 walczył na granicy litewskiej pod dowództwem płk. Ludwika Skrzyńskiego. Wysłany 2.09.1920 jako parlamentarzysta został przez Litwinów internowany, a następnie zwolniony 1.11.1920. W wojsku pozostał do 17.10.1921.

Po powrocie do Warszawy podjął przerwane studia na SGGW, które ukończył 1.07.1925, uzyskując dyplom inż. rolnika. Pracę zawodową rozpoczął 1.07.1926 jako administrator w maj. Krzyszkowice. W okresie 1.07.1928–1.07.1932 był administratorem maj. Łask (pow. łaski), należących do rodziny ⇒ Szweycerów, następnie zajmował się majątkami należącymi do rodziny Mańkowskich, np. Nieświastowem (pow. słupecki). Na wszystkich tych stanowiskach dał się poznać jako bardzo dobry rolnik i uzdolniony organizator.

W sierpniu 1939 W. G. został zmobilizowany i w randze por. (por. rez. od 2.01.1932) przydzielony do 7 p. s. k. Ośrodka Zapasowym Wielkopolskiej Brygady Kawalerii, uczestniczył w kampanii wrześniowej.

Został wzięty do niewoli przez Armię Czerwoną. Był internowany w obozie w Kozielsku, skąd pochodzi ostatnia wiadomość od W. G. — kartka pocztowa z 10.02.1940 (datownik pocztowy z Moskwy z 1.03.1940), adresowana do Biura Poszukiwania Rodzin w Warszawie, z prośbą o podanie adresu żony. W. G. został zamordowany przez NKWD w kwietniu 1940 w Katyniu, ciało jego zostało zidentyfikowane podczas ekshumacji w 1943. Symboliczny grób W. G. znajduje się na cm. Powązkowskim (kw. 28 wprost), a na ścianie kościoła Św. Karola Boromeusza na Powązkach została umieszczona pamiątkowa tablica poświęcona W. G.

W dn. 28.04.1934 w kościele farnym w Kole, W. G. oż. z ⇒ Zofią z Karnkowskich h. Junosza (22.05.1906–02.1970), córką ⇒ Mściława Antoniego Karnkowskiego (1863–1929) i Heleny z Orzechowskich h. Oksza (1882–1917).

Ich syn: **1. Kazimierz Józef** (ur. 4.03.1936), inż. radiotechnik, abs. Wydz. Łączności PW, pracownik wielu firm krajowych i zagranicznych; oż. z Barbarą z Januszewskich h. Dąbrowa (ur. 2.01.1938), córka Jacka i Heleny z Ostromeckich h. Pomian, biologiem, abs. Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi UW, dr nauk med., do emerytury pracownik Instytutu Hematologii w Warszawie; ich syn **1.1. Witold Tomasz** (ur. 17.03.1964), oż. z Agnieszka Ewą z Kormickich (ur. 15.12.1964), biologiem, abs. Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi UW, pracownikiem Vanderbilt University w Nashville TN (USA); ich

córka: **1.1.1.** Anna Karolina (ur. 7.05.1987), studiuje na Uniw. Stanowym w Knoxville TN (USA).

Dok.: *Spis imienny dowódców*, s. 67; S. Borowski, *Szkoła Główna Warszawska 1862–1869. Wydział Prawa i Administracji*, W. 1937, s. 295; *Sęcysz, Szlachta*, s. 199, 753; *Kawalerowie VM*, s. 157; *Kawaleria polska*, s. 102; *Lista*, t. 1, s. 959; *Indeks represjonowanych*, t. 1, s. 78; *Zarozyc, Wykaz*, s. 20; *Księga pamiątkowa SGGW 1958*, s. 294, 299, 411; *Rocznik ofic. rez.* 1934, s. 121, 597; *Rocznik ofic.* 1939, s. 289, 417; A. Mańkowski, *Wspomnienia mego życia*, Warszawa 1997; „*Wojskowy Przegląd Historyczny*”, 1994, nr 1–2; *50-lecie 16 Pułku Ułanów Wielkopolskich im. gen. dyw. Gustawa Orlicz-Dreszera 29 XII 1918–29 XII 1968*, Londyn 1968, s. 16, 18, 21; K. Karnkowski, *Historia Rodu Karnkowskich*, Baden 2007; dokumenty rodzinne.

Kazimierz Józef Górski

GÓRSKA ZOFIA Z KARNKOWSKICH h. Junosza (22.05.1906–02.1970), współwł. maj. Wiśniewo. Córka ⇒ Kazimierza Mściława Karnkowskiego (1863–1929) i Heleny z Orzechowskich h. Oksza (1882–1917). Ur. w Wiśniewie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Kazimierza Mściława Antoniego Karnkowskiego (1863–1929).

W okresie gimnazjalnym, ze względów zdrowotnych, przebywała dłuższy czas w Zakopanem. W maju 1925 zdała maturę w Gimn. Janiny Roszkowskiej i Janiny Popielewskiej w Warszawie (ul. Bagatela 15). Nie chcąc poddać się woli ojca, który jako karierę dla kobiet przewidywał „męża lub klasztor”, zerwała praktycznie kontakt z domem i wstąpiła na Wydz. Matematyczno-Przyrodniczego UW. Był to dla niej trudny okres, bo pomimo wątłego zdrowia musiała zarabiać na życie i naukę. W tym czasie otrzymała dużą pomoc materialną i wsmoralne ze strony swego przyrodniego brata Kazimierza Karnkowskiego (1896–1927). Ze względu na zagrożenie płuc musiała w 1928 przerwać studia. Napisała jednak pracę dyplomową. W listopadzie 1930 dzięki pomocy dalszej rodziny, wyjechała do Szwajcarii, gdzie kontynuowała studia (zoologia i anatomia porównawcza) na Uniw. w Lozannie, a jednocześnie leczyła się. Studia ukończyła 24.07.1931 i wróciła do kraju. W lutym 1932 wyjechała ponownie do Szwajcarii, aby na Uniw. w Lozannie pisać doktorat. Niestety kryzys gospodarczy nie pozwolił rodzinie na dalsze udzielanie jej pomocy i w sierpniu 1932 Z. G. wróciła do Polski. Fragmenty jej niedokończonej pracy doktorskiej były publikowane w literaturze naukowej. Po powrocie była zmuszona podjąć pracę na prowincji m.in. u inż. ⇒ Witolda Marinę'a w Lenartowie.

Zofia Górski

W tym czasie poznała swojego przyszłego męża ⇒ Wincentego Górskiego. Po wyjściu za mąż Z. G. prowadziła gospodarstwo domowe i dostarczała do sklepów w Warszawie wyborowe produkty wiejskie. W chwili mobilizacji męża Z. G. przeniosła się z synem do rodzinnego maj. Wiśniewa, którego właścicielami byli wówczas jej bracia Jerzy, Zdzisław Antoni i Tadeusz. Dn.

29.08.1939 Jerzy oraz Zdzisław Antoni przekazali jej „razem i każdy z osobna” po 8% ze swojej części włości; w ten sposób Z. G. stała się pełnoprawną współwł. maj. Wiśniewo. Jesienią 1939 Z. G. uciekła z synem do GG. W urzędzie celnym w Kutnie w czasie ostrej rewizji zostały jej zabrane wszystkie posiadane kosztowności i inne cenne przedmioty. Lata okupacji spędziła z synem w Zagłobie na Lubelszczyźnie, gdzie pracowała jako telefonistka w fabryce konserw. Mieszkała w domu należącym do Łubieńskich. Także zajmowała się tajnym nauczaniem dzieci i młodzieży. Oparcie znajdowała w maj. Szczekarków i Wilków (pow. puławski), należących do jej kuzynów Walewskich i Kleniewskich oraz w Dratowie (pow. puławski), gdzie mieszkała „Matuchna” → Maria z Jarocińskich Kleniewska (1863–1947) — seniorka rodu. Miała też bliskie kontakty z rodziną malarza Antoniego Michalaka z Kazimierza Dolnego, którego żona Maria z Chylewskich pochodziła z Wielkopolski.

Na pocz. 1940 Z. G. otrzymała od męża kartkę wysłaną z Kozielska. Odpisała natychmiast telegraficznie, podając adres kontaktowy swego brata Jerzego w Warszawie (ul. Smolna 25). Telegram ten odnaleziono w 1943 przy zwłokach męża w Katyniu w czasie ekshumacji. Ogłoszenie listy katyńskiej było dla niej szokiem. Przez długie lata nie wierzyła w śmierć męża i dopiero w l. 60 zamówiła żałobną Mszę św. z trumną na katafalku.

W związku z działaniami wojennymi w 1944, znalazła się w Lublinie i od 15.10.1944 rozpoczęła pracę jako nauczycielka w gimnazjum w Kszczonowie. Tam odnalazł ją brat Zdzisław, który zarządzał wtedy wojskowym majątkiem rolnym w Łęcznej i 1.02.1945 przeniósł się do niego. Latem 1945 wagonem bydlęcym, z repatriantami wróciła z synem w strony rodzinne — do Wiśniewa. Majątek rodzinny zastał rozparcelowany i rozgrabiony; na początku pomocy udzielił jej gorzelany, pan Kędziński. Ponieważ władze nie wiedziały, że była współwł. Wiśniewej, mogła przebywać w okolicznych miejscowościach: Kleczewie, Slesinie, Ostrowązu i w Koninie, gdzie pracowała w „Rolniku”. Była współorganizatorką i od 1.02.1946 dyr. i nauczycielką biologii i francuskiego w Gimn. Samorządowym w Kazimierzu Biskupim. Przebywanie w pobliżu Wiśniewa stało się jednak niebezpieczne i 1.10.1946 przeniósł się z synem do Warszawy, gdzie została asystentem doc. dr. Zygmunta Kraczkiewicza w Katedrze (od 1948 Zakład) Cytologii UW. Po usilnych staraniach udało się jej zdobyć mieszkanie w przy ul. Katowickiej 8 m. 3.

Wydarzenia w 1956 w Polsce umożliwiły Z. G. wyjazd do brata Tadeusza do USA (listopad 1957). W Nowym Jorku uzyskała staż w pracowni prof. Arthura W. Pollistera na Columbia University, gdzie jako pierwsza z Polaków miała możliwość pracy na nowoczesnej aparaturze m.in. na mikroskopie elektronowym. Swoje badania kontynuowała na Uniw. w Edynburgu w Szkocji w pracowni prof. Conrada H. Waddingtona, u którego mogła się zająć syntezą białek w drozophile. Pracowała także przy zastosowaniu izotopów promieniotwórczych. W lipcu 1959 wróciła do Polski, a 5.10.1959 obroniła pracę doktorską na UW. Doświadczenia, które zdobyła w czasie staży naukowych w Nowym Jorku i Edynburgu wykorzystała w Warszawie. Od podstaw stworzyła laboratorium izotopowe, w którym stosowała niskoenergetyczne promieniowanie „ α ”.

Z. G. zmarła w następstwie tragicznego wypadku — wybuchu gazu i pożaru w laboratorium — w nocy z 23 na 24.02.1970. Została pochowana na cm. Powązkowskim (kw. 28 wprost), w grobie rodzinnym.

Z. G. swoich zainteresowań nie ograniczała do zagadnień zawodowych, uwielbiała także literaturę, zarówno Norwida, Mickiewicza i Słowackiego, jak i literaturę współczesną. Znała się na muzyce. Chodziła na wszystkie koncerty konkursów Cho-

pinowskich oraz do Filharmonii. Była bywalczynią wystaw sztuki plastycznej. Miała szerokie znajomości i przyjaźnie nie tylko wśród pracowników nauki, ale także wśród artystów. Pisała wiersze, które niestety nie zachowały się. Była uwielbiana przez młodzież, z którą zawsze umiała znaleźć wspólny język.

Dok.: zob. biogram Wincentego Górskiego.

Kazimierz Józef Górski

JANASZ ADOLF (17.10.1819–14.04.1916), wł. maj. Płochocin (pow. błoński). Syn Józefa (1784–17.02.1868), kupca i obywatela m. Warszawy, wł. maj. Płochocin, i Barbary z Wajcholzów (1784–18.07.1855).

Janaszowie (Janaschowic) — zasymilowana rodzina pochodzenia żydowskiego z Działoszyc (pow. pińczowski). Dziad A. J. Enoch (Mordka), żyjący w II poł. XVIII w. oż. z Teresą Zelman, z którą miał dwóch synów Józefa i Markusa. Józef przez 50 lat prowadził w Warszawie dom handlowy, w 1831 wstąpił do Gwardii Narodowej, był działaczem społecznym i filantropijnym, zaangażowanym w walkę o równouprawnienie ludności żydowskiej, należał do nielicznej grupy elity żydowskiej w Królestwie obdarzonej w l. 1832–1835 przywilejem nabywania dóbr ziemskich, w 1840 otrzymał honorowe obywatelstwo, był inicjatorem budowy cukrowni w Józefowie (pow. warszawski) (1865).

Rodzeństwo: **1.** Henryk (21.12.1809–28.01.1877), kupiec i obywatel m. Warszawy, oż. 24.02.1839 z Emilią z Gutmanów (1816–13.12.1876), ich dzieci: **1.1.** Konstancja (9.06.1840–15.02.1872), od 10.08.1859 za Leonem Epsteinem (2.07.1834–11.03.1903), wł. banku w Warszawie; **1.2.** Leontyna (ur. 17.07.1842), od 25.06.1863 za Józefem Koliszerem, dr prawnikiem, dyr. c. k. Uprzywilejowanego Galicyjskiego Akcyjnego Banku Hipotecznego we Lwowie; **1.3.** Władysław (16.11.1845–31.08.1889), inż. dróg i mostów, oż. 1874 z Franciszką z Reychmanów (30.10.1856–22.08.1935), córką Henryka, ich dzieci: **1.3.1.** Konstancja Maria (21.11.1874–21.03.1875); **1.3.2.** Józef Władysław Michał (1875–20.07.1905), tłumaczył razem z Bronisławem Kozakiewiczem *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza na język francuski (*Quo vadis: roman des temps nèroniens*, Paris 1901 (II wyd. Paris 2001), oż. z Virginią Sgoutą (1874–1937); **1.3.3.** Wacław Adam (ok. 1878–20.09.1956), oż. 1^ov. w 1909 (rozw.) z Heleną z Reszków, 2^ov. z Zofią z Zaleskich h. Lubicz (ok. 1890–6.05.1973); **1.3.4.** Alicja Alberta Georginia (ok. 1885–2.04.1894); **1.4.** Dorota Maria (ur. 21.03.1847–1931), od 9.11. 1865 za Izaakiem Delvalle (ur. 1831), bankierem z Livorno; **2.** Leon (ur. 2.06.1811, zm. dzieckiem); **3.** Dorota (ur. 9.12.1818), od 16.04.1840 za Samuelem Levy (ur. 1816) z Inowrocławia; **4.** Jakub (15.05.1821–17.11. 1893), kupiec i obywatel m. Warszawy, wł. „domu zbożowo-bankowego” w Warszawie, zał. w 1843, oż. 25.03.1846 z Różą z Goldstandów (4.07.1829–25.07.1901), ich dzieci: **4.1.** Julia (19.06.1847–31.07.1916) od 25.01.1866 za Edwardem Gutmanem (23.03.1838–19.10.1900); **4.2.** Melania (ur. 8.06.1849, zm. dzieckiem); **4.3.** Stanisław (1852–15.11.1858); **4.4.** Wiktoria (15.02. 1853–27.12.1911) za Władysławem Krzywoszewskim, wł. dóbr Moszna (pow. błoński), synem Władysława.

A. J. za życia swojego ojca zaczął administrować maj. Płochocin, który składał się z dwóch folwarków: Płochocin i Wolica oraz z osady Józefów (od imienia właściciela — Józefa Janasza), gdzie znajdowała się cukrownia wybudowana przez Józefa J. i wiatrak. Zakład w Józefowie był pierwszą na ziemiach polskich cukrownią dyfuzyjną. W 1874 przeszedł na własność Tow. Akcyjnego Cukrowni i Rafinerii „Józefów”. Obszar maj. Płochocin w 1885 obejmował 1089 mg, w Płochocinie było 609 mg (grunty orne i ogrody — 391, łąki — 194, pastwiska — 5, nieużytki — 16), w Wolicy

Synowie Adolfa Janasza: Aleksander, Józef i Daniel

było 481 mg (grunty orne i ogrody — 197, łąki — 144, pastwiska — 4, las — 120, nieużytki — 16). W I. 20 XX w. obszar obu folwarków wynosił ok. 597 ha (Płochocin — 414, Wolica — 183). Główna siedziba właściciela znajdowała się w Płochocinie, gdzie początkowo był tylko drewniany dwór wzniesiony przez Toczyskich, poprzednich właścicieli tych dóbr. W 1854 wg projektu architekta Henryka Marconiego po rozbiórce starego domu, ale z wykorzystaniem jego murowanych piwnic ukończono nowy piętrowy dwór, nawiązujący do stylu renesansowej willi włoskiej.

A. J. prowadził także działalność gospodarczą w Warszawie, był właścicielem lub współwłaścicielem różnych nieruchomości na terenie miasta, był m.in. inicjatorem budowy bazaru przy ul. Rynkowej (Gnojnej) 11 (1883–1884), zwanym później Bazar-em Janasza.

A. J. pisał i drukował. Interesował się sprawami religijnymi i społecznymi. W 1863 powstała jego praca dotycząca Państwa Kościelnego, wydana drukiem kilka lat później: *Papież i ludy* (Berlin 1870). Opublikował również: *Religia w rolnictwie* (W. 1870); *Rozmowa Kaweckiego z Szmulem* (W. 1883, II wyd. 1903).

A. J. jeszcze przed założeniem rodziny ochrzcił się w 1846 w Warszawie przyjmując wyznanie ewangelicko–augsburskie. A. J. został pochowany w Warszawie na cm. ewangelicko–augsburskim przy ul. Młynarskiej.

A. J. oż. z Anną Zofią z Rozenfeldów (1827–24.12.1900).

Ich dzieci: **1.** ➔ Aleksander Jan (9.09.1851–4.07.1930); **2.** Samuel Jan (27.12.1851–18.03.1856); **3.** Jan Fryderyk Daniel (22.10.1853–911.1878); **4.** ➔ Daniel Józef (11.12.1855–?); **5.** Dorota Ida (1859–25.06.1885), od 2.09.1884 żona Fryderyka Georga Vicarsa (ur. 1860); **6.** Jadwiga Anna Adolfina (ur. 1861), od 23.11.1885 żona Neila Mac Guilliendy’ego (Macgillicuddy’ego), dr med.; **7.** Józef Adolf Leon Henryk (ur. 25.06.1863).

Dok.: Reyhman, s. 99–101; H. Nussbaum, *Szkice historyczne z życia Żydów w Warszawie od pierwszych śladów pobytu ich w tem mieście do chwili obecnej*, W. 1881, s. 145, 160, 213, 235; F. M. Sobieszczański, *Rys historyczno–statystyczny wzrostu i stanu miasta Warszawy od najdawniejszych czasów aż do 1847 roku*, oprac. K. Zawadzki, W. 1974, s. 290; E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko–augsburski w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 233–234; *Cmentarz Powązkowski*, t. 3, s. 21; *Inskrypcje grobów polskich w Paryżu. Pere Lachaise*, pod red. A. Biernata, W. 1991, s. 89; A. Eisenbach, *Józef Janasz (1784–1868)*, w: PSB, t. 10, s. 493; A. Eisenbach, *Kwestia równouprawnienia Żydów w Królestwie Polskim*, W. 1972, s. 33, 131; I. Schiper, *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich*, W. 1937, s. 401, 404; D. Rzepniewska, *Ziemiaństwo w kręgu oddziaływania Warszawy 1807–1864*, W. 1982, s. 199, 224, 255; *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 30; *Spis obywateli*, s. 45; SGKP, t. 8, s. 283; *Ilustrowany przewodnik po Warszawie wraz z treściwym opisem okolic miasta*, W. 1893, s. 175; W. Baraniewski, T. S. Jaroszewski, *Od dworu do dworu: Płochocin*, GW z 24.04.1992.

(T. E.)

JANASZ DANIEL JÓZEF (11.12.1855–?), wł. maj. Wolica. Syn ➔ Adolfa (17.10.1819–14.04.1916) i Anny Zofii z Rozenfeldów (1827–24.12.1900).

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Adolfa Janasza (1819–1916).

D. J. otrzymał od ojca jeden z folwarków maj. Płochocin: Wolicę. Do D. J. należała także nowoczesna parowa mleczarnia w Płochocinie, w której jako jeden z pierwszych w Królestwie Polskim wprowadził w 1879 nowe wirówki (odsłanekowice firmy W. Lefeldta) do produkcji śmietany, w następnych latach dalej modernizował swój zakład. Mleczarnia D. J. należała do największych dostawców nabiału na rynek warszawski. W 1899 D. J. wszedł do spółki „Kozłowski–Lasocki i Ska”, która rozpoczęła parcelację lasów w Milanówku pod budownictwo willowe. Dzięki staraniom spółki 1.05.1901 został uruchomiona stacja kolejowa w Milanówku, która poważnie ułatwiła komunikację z Warszawą i przyspieszyła rozwój miejscowości.

Daniel Janasz

D. J. był pierwszym prezesem Grodziskiego Tow. Rolniczego. W 1909 został przewodniczącym Komisji Mleczarskiej przy Centralnym Wydziale Kółek Rolniczych CTR, a po utworzeniu w 1911 Wydziału Mleczarskiego CTR wszedł do Rady Wydziału. Zasiadał także w zarządzie Wydziału Hodowlanego CTR i był przewodniczą-

cym Sekcji Chowu Bydła tego Wydziału. Publikował w „Gazecie Rolniczej”. Po I wojnie światowej D. J. zamieszkał z żoną w Londynie.

D. J. oż. z Edytą z Vicarsów (zm. 8.03.1900), z którą miał dzieci: 1. Robert Adolf (ur. 1886); 2. Jerzy Kazimierz (1889–15.06.1915), por. wojsk angielskich; 3. NN. (córka); 4. NN. (syn).

Dok.: Reychman, s. 101; *Księga jubileuszowa „Rolnika i Hodowcy”. XXV-lecie rolnictwa polskiego 1883–1907*, pod red. H. Kottubaja, W. 1908, s. 85, 250 i n.; Kalendarz CTR na 1909 rok, cz. II, s. 233; Kalendarz CTR na 1914 rok, cz. II, s. 84, 86, 89; J. Bartyś, *Kółka rolnicze w Królestwie Polskim*, W. 1974, s. 318, 320.

(T. E.)

JANASZ ALEKSANDER JAN (9.09.1851–4.07.1930), wł. maj. Dańków (pow. grójecki), Trębki (Trembki) (pow. gostyński), Płochocin (pow. błoński), Miłków (pow. opatowski), wł. Firmy „Aleksander Janasz i Synowie” w Dańkowie. Syn ⇒ Adolfa (17.10.1819–14.04.1916) i Anny Zofii z Rozenfeldów (1827–24.12.1900). Ur. w Płochocinie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Adolfa Janasza (1819–1916).

A. J. szkołę średnią ukończył w Berlinie, następnie studia na Polit. w Charlottenburgu (1875). Początkowo pracował w majątku ojca, ale już w 1878, przypuszczalnie z pomocą ojca, kupił za 57 tys. rbl. maj. Dańków od Antoniny z Trąbczyńskich Suskiej. Założył w pełni nowoczesną hodowlę nasienniczą, opartą o najnowsze zdobycze nauk biologicznych. Zaczął od hodowli zbóż ozimych (1881), później podjął również pracę nad burakami cukrowymi (1886). A. J. wyhodował kilka nowych odmian pszenic: Graniatka Dańkowska, Dańkowska Idealna, Dańkowska Selekcyjna, a także nowe odmiany buraków cukrowych o bardzo dużej plenności i zawartości cukru (np. odmiana AJ1 wprowadzona w 1892). Nasiona uzyskiwane przez A. J. zyskały uznanie na całym świecie i były wystawiane i nagradzane na wielu wystawach (m.in. otrzymały: medal i dyplom w Chicago (1893), złoty medal na Powszechnej Wystawie w Antwerpii (1894); złoty medal na wystawie rolniczej w Kijowie (1897); złoty medal na wystawie we Lwowie (1924), złoty medal na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu (1929), złoty medal na Powszechnej Wystawie w Paryżu (1930). Dla usprawnienia produkcji i sprzedaży A. J. powołał do życia firmę „Aleksander Janasz i Synowie” (po śmierci A. J. zmieniono nazwę na: „Aleksander Janasz i Ska”). Firma była stopniowo rozbudowywana, hodowlę nasion prowadzono nie tylko w Dańkowie, ale także w Trębkach, Płochocinie, Wolicy, Miłkowie. Po I wojnie światowej A. J. organizuje hodowlę nasion buraczanych w Kutnowskim i Kościańskim. W 1923 w Choryni (pow. kościański) (majątek dzierżawiony przez A. J.) został urządzonej magazyn nasienny

Aleksander Jan Janasz

W 1923 w Choryni (pow. kościański) (majątek dzierżawiony przez A. J.) został urządzonej magazyn nasienny

z oczyszczalnią, w 1929 w Kutnie. A. J. odnosił także sukcesy w innych dziedzinach gospodarki rolnej, np. w 1884 na wystawie w Hamburgu otrzymał dyplom uznania za krowy mleczne rasy Angeln.

Swoje doświadczenia w dziedzinie nasiennictwa opisał w pracy: *Zasada równoległości przy ocenie wyników doświadczeń zbiorowych* (W. 1895). Opublikował również, m.in. *Culture de plantes agricoles améliorées à Dankow Gouv. de Varsovie. Rapport abrégé des procédés de culture d'Alexandre Janasz préparé spécialement pour l'Exposition Universelle de Paris 1900* (W. 1900); *Wyniki doświadczeń przeprowadzonych w Dańkowie z różnymi odmianami ziemniaków w latach 1900, 1899 i 1898* (W. 1901).

Dwór w Dańkowie

A. J. udzielał się również społecznie, przekazując swoje umiejętności i wiedzę młodemu pokoleniu. Jego majątek był znanym i cenionym miejscem praktyk dla absolwentów szkół rolniczych, przygotowujących się do pracy w rolnictwie. A. J. działał także w różnych organizacjach rolniczo-gospodarczych. Był między innymi członkiem Sekcji Rolnej a po utworzeniu CTR (11.03.1907) Wydziału Rolniczego CTR, od lutego 1909 członkiem zarządu Sekcji Nasiennej, w tym samym roku w październiku stanął na czele Sekcji Doświadczalno-Rolniczej przy Wydziale Rolniczym CTR. Był prezesem Grójeckiego Tow. Rolniczego od chwili jego powstania, założycielem i prezesem Związku Zawodowego Polskich Hodowców i Wytwórców Nasion w l. 1919–1930, członkiem Oddziału Grójeckiego ZZ.

Został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta.

Zmarł w Dańkowie, a został pochowany w Warszawie na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ul. Młynarskiej.

A. J. oż. z Heleną z Olszowskich (14.09.1861–23.05.1933), córką Stanisława i Heleny ze Szweycerów h. Zadora. Helena Szweycer była siostrą ➔ Michała Teofila Adama Szweycera (1843–1919), wł. ziemskiego. Helena J. jest pochowana na cm. w Błędowie.

Dzieci: **1.** ➔ Stanisław Samuel (12.04.1882–27.01.1960); **2.** Helena Maria Dorota (9.09.1883–27.10.1975), od 22.06.1917 żona ➔ Jerzego Gabryela (26.03.1876–28.08.1949); **3.** Gustaw Adolf (15.08.1885–22.09.1885–1957); **4.** ➔ Anna Jadwiga (18.06.1887–19.12.1945); **5.** Aleksandra Zofia (14.06.1890–31.07.1944), pochowana na cm.

w Błędowie; 6. ⇒ Aleksander Józef (27.04.1892–3.01.1939); 7. ⇒ Maria (21.06.1898–29.09.1971).

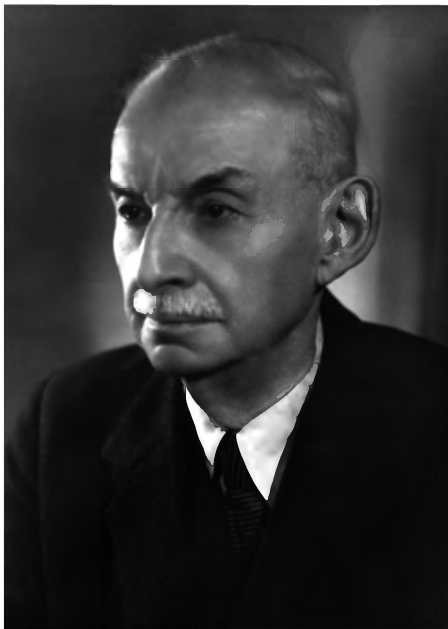
Dok.: Reychman, s. 99–101; M. Stolzman, *Aleksander Janasz (1851–1930)*, w: PSB, t. 10, s. 493; E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko–augsburski w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 233–234; S. Dzieciolowski, *Centralne Towarzystwo Rolnicze w Królestwie Polskim i jego polityka agrarna 1906–1918*, W. 1981, s. 39, 80, 119; *Księga jubileuszowa „Rolnika i Hodowcy”. XXV-lecie rolnictwa polskiego 1883–1907*, pod red. H. Kotlubaja, W. 1908, s. 85–86, 106, 163–165; W. Baraniewski, T. S. Jaroszewski, *Od dworu do dworu: Dańków*, GW z 6–7.08.1994; P. S. Łoś, *Szkice do portretu ziemian polskich XX wieku*, W. 2005, s. 205–220; *Sprawozdanie Centralnego Towarzystwa Rolniczego za lata 1922–1923*, t. XV–XVI, W. 1924, s. 39–46; *Przewodnik po gospodarstwach*, w: „Ziemianin Polski. Kalendarz Rolniczy na rok zwyczajny 1900”, W. 1899, s. 359; Kalendarz CTR na 1909 rok, cz. II, s. 214, 216–217, 233; Kalendarz CTR na 1914 rok, cz. II, s. 89; inf. Wojciecha Gabryela z Warszawy.

(T. E.)

JANASZ STANISŁAW SAMUEL (12.04.1882–27.01.1960), współwł. maj. Dańków (pow. grójecki), Płochocin, Wolica (pow. błoński) i Trębki (Trembki) (pow. gostyński), współwł. firmy „Aleksander Janasz i Ska”). Syn ⇒ Aleksandra (9.09.1850–4.07.1930) i Heleny z Olszowskich (14.09.1861–23.05.1933).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Aleksandra Janasza (1850–1930).

S. J. gimnazjum ukończył w Warszawie, w I. 1902–1904 studiował rolnictwo na Uniw. we Wrocławiu, a następnie doktoryzował się u prof. Kurta Rümker na podstawie rozprawy o odmianach buraków cukrowych (1904). S. J. był twórcą podstawowych odmian buraków cukrowych o wyższej plenności (AJ–3 i AJ–4). Dawały one dobre wyniki w doświadczeniach prowadzonych do 1939 przez Delegację Nasienną, a po 1945 przez Ministerstwo Rolnictwa, a następnie przez Centralny Ośrodek Badań Odmian Roślin Uprawnych. Jako najstarszy syn przejmował stopniowo z rąk ojca kierownictwo firmy. Przy kierowaniu firmą współpracował z bratem ⇒ Gustawem. Po ustanowieniu nad nią przymusowego zarządu państwowego w 1950 nadal nią kierował do 1956. Administrował również

Stanisław Janasz

maj. Płochocin. S. J. utrzymywał kontakty z zagranicznymi hodowcami buraków i zbóż i cieszył się międzynarodowym uznaniem. S. J. administrował maj. Płochocin, prowadził z bratem ⇒ Aleksandrem hodowlę koni pełnej krwi angielskiej.

S. J. był prezesem zarządu Zjednoczonych Ziemiańskich Mleczarni Parowych, Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa w Związku Izb i Organizacji Rolniczych (1930–1939), prezesem Związku Hodowców i Wytwórców Nasion, członkiem Oddziału Grodzkiego ZZ. Autorem licznych artykułów w prasie rolniczej.

S. J. został odznaczony w 1954 Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Wraz z bratem ⇒ Gustawem J. i dr Piotrem Kolago otrzymał Nagrodę Państwową II stopnia

S. J. zmarł w Warszawie i został pochowany na cmentarzu ewangelicko–augsburskim przy ul. Młynarskiej.

S. J. oż. 18.09.1924 z Marią Kazimierą z Diehlów, dzieci nie mieli.

Dok.: Łoza, t. 2, s. 116 (tu data urodzin S. J.: 20.04.1882, a data ślubu: 18.08.1924 i nazwisko żony: Dickel); Brzozowski, *Polacy na studiach*, s. 158, 206; E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko-augsburski w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 233–234.

Wojciech Gabriel, Dorota Gabriel-Marcinkowska

JANASZ GUSTAW ADOLF (15.08.1885–22.09.1885–1957), współwl. maj. Dańków (pow. grójecki), Płochocin, Wolica (pow. błoński) i Trębki (Trembki) (pow. gostyński), współwl. „Aleksander Janasz i S-ka” w Dańkowie. Syn $\Rightarrow$ Aleksandra (9.09.1850–4.07.1930) i Heleny z Olszowskich (14.09.1861–23.05.1933).

Rodzeństwo: zob. biogram $\Rightarrow$ Aleksandra Janasza (1850–1930).

G. J. relegowany ze szkół warszawskich za udział w strajku szkolnym, uzyskał maturę w Carskim Siole. Studia rolnicze odbywał w Lipsku, gdzie również działał w polskim kole studentów rolników. W Lipsku doktoryzował się w 1910 na podstawie pracy: *Einfluss den Zuckerrübenbaues auf die Landwirtschaft im Königreich Polen* (Weida 1910). Po studiach objął przedstawicielstwo nasiennych firm niemieckich na obszar imperium rosyjskiego. Następnie przejął zarząd maj. Trębki, gdzie organizował hodowlę buraków i wzorowe gospodarstwo (1012 ha w tym 320 ha lasu). G. J. nadzorował również hodowlę w maj. Smitów, gdzie od 1936 pracował dr Piotr Kolago, który jako jedyny spoza rodziny odegrał wybitną rolę w hodowli buraków firmy Janaszów. G. J. uratował w czasie wojny materiały hodowlane buraków, a po wojnie zorganizował hodowlę w rodzinnych majątkach, dzierzawionych już wówczas od państwa za sprawą ówczesnego ministra rolnictwa Stanisława Mikołajczyka.

W zamian Trębek, gdzie były niesprzyjające warunki wydzierzawiono Straszków–Straszówek (pow. kolski) i zorganizowano tam największą stację hodowlaną Firmy. W czasie trwania reformy rolnej w 1945 G. J. był aresztowany przez UB, przebywał w więzieniu w Grójcu.

G. J. był współlaureatem Nagrody Państwowej II stopnia. Zmarł w Warszawie i pochowany został na cm. ewangelicko-augsburskim przy ul. Młynarskiej.

G. J. oż. z Janiną Byszewską (1900–1980) z Kaczkowizny (pow. kutnowski). Po rozwodzie z G. J. Janina J. wyszła w 1948 (Anglia) za Leopolda Jana Kronenberga (1891–1971).

Dzieci: 1. Andrzej (20.08.1920 w Trębkach – 1.03.2003 w Los Angeles), uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., czasie okupacji niemieckiej rozpoczął studia rolnicze na tajnych kompletach SGGW i ukończył je po wojnie uzyskując stopień mgr (9.06.1947); brał udział w Powstaniu Warszawskim, walczył na Mokotowie; po wojnie zamieszkał w Afryce Południowej, a następnie osiedlił się w Kalifornii, prowadząc własną firmą, produkującą pierścienie do silników samochodowych, oż. w 1944 (rozw.) z Zofią Teresą z Lipskich, drugi raz oż. z NN., z którą zostawił dzieci: 1.1. Christopher (ur. 21.03.1958 w Kapsztadzie), prowadzi własną firmę, zam. w Charlottesville (USA), jego dzieci: 1.1.1. Alexander i 1.1.2. Gabrielle (ur. 3.12.1994); 1.2. Antoinette (ur. 18.06.1959 w Kapsztadzie), zam. w Teksasie (USA), żona Feltera, ich dzieci: 1.2.1. Durand (ur. 13.11.1988) i 1.2.2. Taylor (ur. 19.03.1990); 2. Henryk (1.06.1922 w Trębkach – 24.12.1943 w Warszawie), studiował rolnictwo na tajnych kompletach SGGW, został pochowany na cm. w Błędowie.

Drugą żoną G. J. była Róża z Gerliczów Pleszczyńska z Woli Wydrzynej (pow. radoszczański).

Dok.: Ergentowski, *Studencie organizacje*, s. 147; E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko-augsburski w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 233–234.

Wojciech Gabriel, Dorota Gabriel-Marcinkowska

JANASZ ANNA JADWIGA (18.06.1887–19.12.1945), współwł. firmy nasienneo–hodowlanej „Aleksander Janasz i S–ka”. Córka ⇒ Aleksandra Janasza (9.09.1850–4.07.1930) i Heleny z Olszowskich (14.09.1861–23.05.1933).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Aleksandra Janasza (1850–1930).

A. J. uzyskała wykształcenie domowe. Zajmowała się w dużym zakresie pracą społeczną, a szczególnie pracą w kołach ziemianek. W roku 1920 uczestniczyła w organizacji dostaw żywności dla WP walczących nad Wisłą. Została odznaczona Krzyżem Walecznych, który otrzymała z rąk gen. Władysława Sikorskiego.

A. J. prowadziła hodowlę kur ras zielononóżki i wyandotte. Po śmierci brata ⇒ Aleksandra zarządzała do 1945 Dańkowem. Podczas okupacji przyjęła w majątku dużą liczbę wysiedlonych, w tym osoby poszukiwane przez gestapo. Popierała AK i wspierała ją finansowo.

A. J. zmarła w Brwinowie i została pochowana na cmentarzu w Błędowie.

Dok.: Lista strat, s. 96.

Wojciech Gabriel, Dorota Gabriel–Marcinkowska

JANASZ ALEKSANDER JÓZEF (27.04.1892–3.01.1939), współwł. firmy nasienneo–hodowlanej „Aleksander Janasz i S–ka”. Syn ⇒ Aleksandra Janasza (9.09.1850–4.07.1930) i Heleny z Olszowskich (14.09.1861–23.05.1933).

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Aleksandra Janasza (1851–1930).

Uczestniczył w wojnie 1920 jako ochotnik w 203 p. ul. W l. 1930–1939 administrował Dańkowem. Zajmował się wraz z ojcem hodowlą zbóż, której kierownictwo przejął w 1930. Prowadził na małą skalę hodowlę koni pełnej krwi angielskiej.

A. J. zmarł w Otwocku i pochowany na cm. ewangelicko–augsburskim w Warszawie przy ul. Młynarskiej.

Dok.: E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko–augsburski w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 233–234.

Wojciech Gabriel, Dorota Gabriel–Marcinkowska

KARSKI KAZIMIERZ h. Jastrzębiec (1836–1901), wł. maj. Czerników (pow. opatowski). Syn Stanisława Lamberta (zm. 1845), wł. maj. Ożarów, Wyszmontów i Glińiany (pow. opatowski), deputowany na sejm Królestwa Polskiego w l. 1818–1820, i Aleksandry z Radwańskich h. Radwan, córki Wincentego i Zofii Dąbskiej h. Godziemba. Ur. w Wyszmontowie.

Karscy h. Jastrzębiec pochodzą z Mazowsza, w poł. XVIII w. jedna linia Karskich osiedliła się na terenie woj. sandomierskiego. Szymon Karski, syn Józefa gospodarował w maj. Boksice i Sławęcice ok. 1741, a jego brat Antoni był opatem benedyktynów na Łysej Górze (tablica nagrobna u wejścia do klasztoru).

Rodzeństwo: 1. Wincenty (1830 w Wyszmontowie – 1900), wł. maj. Opatów, Kosowice (pow. opatowski) i Słupczy (pow. sandomierski), oż. z Konstancją z Wodzińskich h. Jastrzębiec, córką Tomasza i Marianny z Izbińskich; ich dzieci: 1.1. Zofia, za Antonim Łempickim h. Junosza z maj. Gierczyce (pow. opatowski); 1.2. Maria, druga żona Antoniego Łempickiego z Gierczyc; 1.3. Władysław, oż. z Marią z Miączyńskich; 2. Józef (1832 w Wyszmontowie – 1904), wł. maj. Wyszmontów, oż. z Marią z bar. Horochów h. własnego, córką Wacława z Mieżanowic, i Wiktorii Baczyńskiej, ich dzieci: 2.1. Teresa, wł. maj. Wyszmontów, za Kazimierzem Załęskim, synem Juliusza i Karoliny z Dzieduszyckich; 3. Stanisław (1838 w Wyszmontowie – 1890 we Włostowie), wł. maj. Włostów, Kurów, Klimontów, Szymanowice (pow. sandomierski i opatowski), oż. z Jadwigą z ks. Czetwertyńskich (1838–1908), córką Bory-

sa i Narczyz z Olizarów; ich dzieci: **3.1.** Włodzimierz, wł. maj. Klimontów, Szymanowice, Górk (pow. sandomierski), oż. z Izabelą z hr. Mielżyńskich, ich dzieci: **3.1.1.** Krystyna; **3.1.2.** Tomasz; **3.1.3.** Andrzej; **3.1.4.** Irena; **3.2.** ⇒ Michał (1869–1928) **3.3.** Maria, za Kazimierzem Kwileckim, synem Mieczysława i Marii z Mańkowskich; **4.** Helena (1840–1911), za Józefem Baczyńskim, wł. maj. Jankowice; **5.** Michał (1842 w Wyszmontowie – 1896), wł. maj. Zagaj (pow. opatowski), kawaler; **6.** Seweryn (ur. 1844 w Wyszmontowie), kawaler.

K. K. był właścicielem folwarku w Czernikowie, który do 1873 należał do dóbr Opatów. Po wydzieleniu folwark obejmował 420 morgów (ok. 235 ha), w tym grunty orne zajmowały 374 mg, łąki 17, pastwiska 10, nieużytki 17. Występował tu torf, glina do wypalania cegieł i kamień budowlany. Po śmierci K. K. majątek przejął najstarszy syn Antoni, który na pocz. XX w. rozparcelował folwark.

K. K. oż. w 1867 z Marią z Górskich h. Boża Wola (1848–1875), córką Franciszka, plk. WP, i Martyny z Pągowskich (zm. 1878).

Dzieci: **1.** Antoni (ur. 1868 w Ryłowicach), wł. maj. Czerników i Pękoszewo, oż. z Olgą z Kieszkowskich h. Krzywda, córką Jacka, wł. maj. Łuka Mała (pow. skałacki), i Nikodemy z Zabielskich, bezdzietni, rozw., maj. Czerników został sprzedany na parcelację, a Antoni, po spłaceniu rodzeństwa wyjechał za granicę; **2.** ⇒ Stefan (1869–1937); **3.** Edward (ur. 1870 w Czernikowie), kawaler; **4.** Anna, za Stanisławem Rytlem h. Szeliga, wł. maj. Mydlów (pow. opatowski), ich syn: **4.1.** Kazimierz, miał jedną córkę; **5.** Jan (ur. 1873 w Czernikowie), oż. z Erną Brenneisen, ich syn: **5.1.** Janusz, oż. z Wandą z Mrozowskich, ich córki: **5.1.1.** Jolanta; **5.1.2.** Małgorzata; **6.** Maria Gabriela (1875 w Czernikowie – 1944), zginęła w transporcie po Powstaniu Warszawskim, za Zygmuntem Wilhelmem Lipowskim h. Ciołek, wł. maj. Jaraczewo, synem Tadeusza Jerzego i Anny z Jaraczewskich, ich córka: **6.1.** Izabela (1889 w Warszawie – 1992 w Warszawie), ukończyła szkołę ss. urszulanek w Krakowie oraz Żeńską Szkołę Rolniczą oraz kursy ogrodnicze, za Władysławem Wołowskim h. Na Kaskach (1888 w Orszewicach – 1938 w Warszawie), synem Adama, wł. maj. Orszewice (pow. łęczycki), i Marii z Kozieliń-Poklewskich, dyr. Zjednoczonego Banku Ziemiańskiego w Warszawie, ich dzieci: **6.1.1.** Tomasz (ur. 1928 w Warszawie), ekonomista, socjolog, teolog, specjalista gospodarki energetycznej w Inst. Kształtowania Środowiska, wykładowca katolickiej nauki społecznej na Papieskim Wydz. Teologicznym w Warszawie, oż. z Aliną Jędraszak, ich dzieci: **6.1.1.1.** Paweł (ur. 1965 w Warszawie), romanista, dziennikarz Agencji Katolickiej, następnie kierownik działu w Ośrodku Studiów Wschodnich, oż. z Anną Mańkowską h. Zaremba, córką Tomasza i Małgorzaty z Kosteckich, ich dzieci: **6.1.1.1.1.** Jan (ur. 2001); **6.1.1.1.2.** Ignacy (ur. 2005); **6.1.1.2.** Jan Andrzej (ur. 1967 w Warszawie), specjalista ds. handlowych we francusko-polskiej firmie opakowań ozdobnych, oż. z Beatą Prochim, ich syn: **6.1.1.2.1.** Antoni (ur. 1991); **6.1.2.** Maria (ur. 1930 w Warszawie), inż. ogrodnictwa, hodowca nasienny w firmie nasiennej Ulrych w Warszawie.

Dok.: źródła rodzinne; opracowanie Gustawa Łempickiego z Gierczyc; materiały z AP w Jędrzejowie; Uruski, *Rodzina*, t. 5, s. 6; t. 6, s. 222–226; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 284; J. Łempicki, *Herbarz Mazowiecki*, t. 3, s. 282; *Polska Encyklopedia Szlachecka* w oprac. S. J. Kasprzyckiego i ks. M. Dmowskiego, t. 5, s. 376; K. Zapalowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w Świętokrzyskim*, Kielce 2003, s. 291–296; *Miejsce zostało to samo... śladami Stefana Żeromskiego*, Kielce 2005; *Spis obywateli*, s. 50; nekrologi.

Ewa z Karskich Chełkowska

KARSKI STEFAN h. Jastrzębiec (1869–1937), adm. i współwł. maj. Rogów (pow. miechowski), Mokrsko Dolne (pow. jędrzejowski). Syn ⇒ Kazimierza (1836–1901) i Marii z Górskich h. Boża Wola. Ur. w Ryłowicach.

Od lewej: 1) Stefania Karska, 2) Maria z Karskich Lipowska (stoi), 3) Izabela Lipowska, 4) Stefan Karski, 5) Zdzisław Karski

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Kazimierza Karskiego (1836–1901).

S. K. wychował się w rodzinnym maj. Czerników (pow. opatowski). W 1895 objął zarządzanie majątkami posagowymi żony: Rogowem i Mokrskiem Dolnym. Ze względu na zły stan zdrowia, ok. 1908 dobra zostały sprzedane krewnym, a S. K. przeniósł się z rodziną do Kielc. Jego synowie uczęszczali do gimnazjum kieleckiego. S. K. mieszkał w Kielcach do śmierci. Jego żona Stefania przeniosła się potem do syna Zdzisława do Szczkowa na Kujawach.

S. K. oż. ze Stefanią z Chelińskich (1872 w Kotlicach – 1941 w maj. Szczkowo), córką Franciszka, wł. maj. Kotlice i innych (pow. jędrzejowski), i Antoniny z Makulskich h. Gryf z maj. Dziergoń w Jędrzejowskim, ciotecznej siostry matki Stefana Żeromskiego Józefy Wincentowej Żeromskiej. Stefania K. ukończyła z wyróżnieniem szkołę ss. prezentek w Krakowie.

Dzieci: **1.** Zdzisław (1897 w Rogowie – 1960 w Warszawie), studiował na Wydz. Rolnictwa UJ i SGGW, odbył praktyki rolnicze, m.in. w maj. Kożuszki k. Sochaczewa u Zygmunta Donimirskiego i w Stawiszynie k. Radomia u Tadeusza Przyłęckiego, w l. 1928–1939 był adm. maj. Szczkowo i Dębianki (pow. kolski), po wojnie adm. maj. Podole Wielkie k. Słupska, który wszedł do grupy majątków Stacji Hodowli Roślin ze specjalnością ziemniaka, pracował tam do śmierci. Oż. z Wandą z Dąbskich h. Godziemba (1906–1982), córką ⇒ Artura (1878–1917). Wanda była wychowanką szkoły ss. urszulanek w Poznaniu i Żeńskiej Szkoły Gospodarczej w Pniewach; ich dzieci: **1.1.** Izabela (1931–1997 w Sławnie), ekonomistka, wieloletni pracownik b. Urzędu Wojewódzkiego w Słupsku, za Stanisławem Kisielcem h. Świątołdyc (ur. 1926), pracownikiem i dyr. PSS Oddział w Sławnie, ich córki: **1.1.1.** Małgorzata (ur. 1954), analityk medyczny w Darłowie, za Zygmuntem Wójcikiem (1954–1983), technikiem meliorantem, pracownikiem Zakładu „Kuter” na terenie portu w Darłowie, ich dzieci: **1.1.1.1.** Wojciech (ur. 1978), mgr resocjalizacji, pracuje w Irlandii, **1.1.1.2.** Anna (ur. 1980), kosmetyczka, prowadzi gabinet kosmetyczny w Bielsku–Białej; **1.1.2.** Katarzy-

Zdzisław Karski

Seweryn Karski

Zdzisław Karski na koniu

Wanda i Zdzisław Karski

na (ur. 1959), handlowiec, za Romanem Gębka (ur. 1959), diagnostą w Przedsiębiorstwie Komunikacji Miejskiej w Słupsku, ich córki: **1.1.2.1.** Joanna (ur. 1991); **1.1.2.2.** Agnieszka (ur. 1993); **1.2.** Ewa (ur. 1934), mgr. inż., za Janem Chełkowskim h. Wczele (1925–2003), synem ⇒ Szczęsnego (1901–1977); **2.** Kazimierz (20.01.1899 w Mokrsku Dolnym – 1980 w Londynie), brał udział w wojnie 1920, walczył w rejonie Cebłowa pod dowództwem Sergiusza Zahorskiego w walce o Lwów przeciwko radzieckiej armii Budionnego, w 1924 por. 16 p. uł., później 24 p. uł., w okresie międzywojennym brał udział w konkursach hipicznych, w 1939 rtm. 1 p. sz., służył ochotniczo w Dywizjonie KOP Niewirkowie, był więźniem oflagu niemieckiego w Murnau. Po wojnie zamieszkał w Londynie, działał w organizacjach polonijnych i wojskowych. Odznaczony Krzyżem Niepodległości i Srebrnym Krzyżem Zasługi; **3.** Seweryn (Wuś) (1902 w Mokrsku Dolnym – 1960 w Krakowie), prawnik, studiował na UP, dyr. przedstawicielstwa amerykańskiej firmy „Standard Nobel” w Bydgoszczy, od 1938 w Warszawie pracował w przedstawicielstwie firmy Philips, podczas okupacji niemieckiej przybywał w Warszawie, po Powstaniu Warszawskim uciekł z transportu niemieckiego z obozu w Pruszkowie, po wojnie pracował na kierowniczych stanowiskach w Centrali Materiałów Budowlanych na Wybrzeżu, później w Polcargo. Był wytrawnym brydżystą, grywał amatorsko z całą czołówką polskich brydżystów zawodowych. Pasjonował się też myślistwem. Zmarł w szpitalu w Krakowie, został pochowany na cm. Rakowickim. Oż. z Jadwigą z Linowskich h. Pomian (1910–2004), córką Józefa, wł. maj. Smogorzów (pow. stopnicki), i Jadwigi Kremky, ich dzieci: **3.1.** Stefan (ur. 1934 w Bydgoszczy), wicemistrz Wybrzeża juniorów w tenisie ziemnym w l. 50, abs. PSz., inż. transportu samochodowego, oż. z Bożeną z Romerów h. własnego, stomatologiem; **3.2.** Katarzyna (ur. 1937 w Bydgoszczy), architekt, abs. Wydz. Architektury PG, aktorka w znanym teatrze studenckim „BIM BOM”, pracownik biur projektów i Instytutu Kształtowania Środowiska w Warszawie, wykładowca na wyższych prywatnych uczelniach, za Wojciechem Donimirskim h. Brochwicz (1922–1979), ekonomistą, synem ⇒ Zygmunta (1877–1958) ich dzieci: **3.2.1.** Konstanty (ur. 1964), mgr inż. informatyk, abs. PW oraz MBA w Fontainblau we Francji; **3.2.2.** Magdalena (ur. 1965), mgr socjolog, abs. Wydz. Socjologii UW, za Jackiem Koskowskim h. Dołęga, ich dzieci: **3.2.2.1.** Filip (ur. 1993); **3.2.2.2.** Piotr (ur. 1996).

Dok.: Rocznik ofic. 1924, s. 571, 615; Rocznik ofic. 1928, s. 313, 365; *Kawaleria polska*, s. 2, 97; zob. też biogram ⇒ Kazimierza Karskiego (1836–1901).

Ewa z Karskich Chełkowska

KOMORNICKA MARIA PIA z bar. GOETZ OKOCIMSKICH h. własnego (8.12. 1893–5.08.1974), wł. maj. Nart Nowy (pow. niski). Córka ⇒ Jana Albina (1864–1931) i Zofii Jadwigi z hr. Sumińskich h. Leszczyc (1867–1945). Ur. w Okocimiu.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Jana Albina Goetz Okocimskiego (1864–1931).

Początkowo uczyła się w domu rodzinnym, w l. 1904–1912 uczęszczała do Gimn. Heleny Kaplińskiej w Krakowie, gdzie zdała maturę. Na początku wojny wyjechała z rodzicami do Wiednia, w tym czasie jej mąż służył w Legionach.

W 1931 po śmierci ojca odziedziczyła maj. Nart Nowy wraz z gorzelnią (380 ha użytków rolnych i 800 ha lasów w leśnictwie Pogorzalka) i 25% akcji browaru Okocim, oraz udziały w nieruchomościach w Krakowie, Bielsku, Lwowie, Przemyślu, Brzesku. Domy w Bielsku i we Lwowie sprzedawała wraz z rodzeństwem przed 1939. Wspólny dom w Krakowie został wywłaszczony przez Niemców w 1940, jako kara za ucieczkę z Polski jej brata ⇒ Antoniego Jana. Dobra Nart Nowy zostały skonfiskowane przez Niemców.

M. K. w czasie kampanii wrześniowej z mężem pozostała w Krakowie. We wrześniu 1939, nie znając miejsca pobytu swych sióstr i brata, celem ratowania browaru w Okocimiu i Krakowie oraz dóbr brata ➤ Antoniego, zwróciła się do działającej w Krakowie Izby Przemysłowo-Handlowej o ustanowienie powiernika w browarach Okocim i Kraków, na czas nieobecności właścicieli. Władze okupacyjne początkowo nie sprzeciwiły się tej prośbie i powiernikiem został mąż M. K., Stefan Komornicki. Na początku okupacji M. K. uratowała z nowego pałacu w Okocimiu najcenniejszą część zbiorów genealogicznych rodziny, które po 1945 przekazała swojej siostrze ➤ Zofii Albinie Włodkowej.

W czasie II wojny światowej M. K. udzielała schronienia w swym mieszkaniu w Krakowie-Dębnikach kurierom AK, a także w inny sposób wspomagała akcję podziemną. Przyjęła u siebie i utrzymywała różne osoby wysiedlone przez Niemców z różnych części Polski. Przez pewien czas przechowywała również Żydówkę z Krakowa. Po zakończeniu wojny była przez kilka lat podopieczną krakowskiego klubu więźniów niemieckiego obozu w Sachsenhausen. M. K. utrzymywała się z ogrodnictwa, dzięki dużemu ogrodowi wokół willi na Dębnikach. Jednak władze PRL stopniowo zabierały ogród, aby wybudować na tym terenie szkołę dla ociemniałych, która ukończona została w końcu lat sześćdziesiątych. M. K. należała do Sodalicii Mariańskiej.

Zmarła na wylew krwi do mózgu w swym mieszkaniu w Krakowie na ul. Tynieckiej i została pochowana na cm. Rakowickim w grobowcu rodziny Komornickich.

M. K. zawarła ślub 20.06.1914 w Okocimiu ze Stefanem Komornickim h. Nałęcz (29.02.1887-17.04.1942), synem Stanisława (1835-1904), wł. dóbr Zawadka (pow. kałuski), i Zofii Heleny ze Słoneckich h. Korab (1848-1936). S. K. był doc. dr UJ, historykiem sztuki, bibliofilem, konserwatorem Muzeum Czartoryskich w Krakowie, więźniem obozu zagłady Oranienburg-Sachsenhausen.

Maria Komornicka

Stefan Komornicki

Dzieci: **1.** Tomasz Jan (21.07.1916–26.01.1994), prof. zw. dr hab. Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie, oż. z Marią Anną Żarską h. Starykoń; **2.** Juliusz Sylwester (31.12.1917–25.02.1998), mgr praw i inż. technologii piwowarskiej, autor 20 prac z piwowarstwa, dyr. techniczny Zjednoczenia Przemysłu Piwowarskiego, dyr. Biura Projektów Przemysłu Fermentacyjnego 1958–1967; żona Anna Maria hr. Wolańska h. Przyjaciół z Grzymałowa na Podolu (ur. 27.09.1920 we Lwowie), prof. dr hab. filologii klasycznej UŁ; **3.** Zofia Anna (8.05.1919–15.11.1999), bibliotekarka w Bibliotece PAN w Krakowie, za Tadeuszem Łepkowskim (23.09.1894–22.05.1970), ekonomistą, legionistą, por. 2 Pułku Szwoleżerów Rokitnieńskich.

Dok.: V. Franciè, *Sachsenhausen. Księga Pamiątkowa II krajowego zjazdu byłych więźniów politycznych obozu koncentracyjnego. 5–6 XI 1964*, Kr. 1966; T. Wroński, *Kronika okupowanego Krakowa*, Kr. 1974; J. M. Włodek, Goetz–Okocimscy, *Kronika rodzinna 1590–2000*, Kr. 2001, s. 90–96; wspomnienia i inf. rodziny.

Jan Marian Włodek (B. K.)

LAUDOWICZ WACŁAW STANISŁAW h. Jastrzębiec (14.10.1902–12.04.1940), współwl. maj. Tuwalczew (pow. kaliski). Syn ⇨ Michała (1869–1936) i Katarzyny z Wewiórów (1871–1950). Ur. w Tuwalczewie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇨ Michała Laudowicza (1869–1936).

W. L. początkowo uczył się w domu rodzinnym z pomocą korepetytorów, a następnie uczęszczał do gimnazjum w Kaliszu. Podczas wojny z bolszewikami w 1920 r. razem z braćmi Marianem i Zygmuntem zgłosił się na ochotnika do 203 p. ul., którym służyło wielu młodych ziemian. Pułk ten szczególnie wstawił się pod Ciechanowem, gdzie wziął do niewoli kompanię łączności wojsk bolszewickich, paraliżując tym spory odcinek frontu nieprzyjaciela. Po zakończeniu wojny W. L. kontynuował naukę w Wieluniu, gdzie zdał maturę. Następnie uczył się dwa lata w Wyższej Szkole Rolniczej w Cieszynie, a praktyki rolnicze miał w rodzinnym maj. Tuwalczew. Służbę wojskową odbył w okresie 25.07.1928–25.04.1929 w SPRK w Grudziądzu. Był kilkakrotnie wzywany na ćwiczenia do swojego macierzystego 18 P. Uł. Pomorskich w Grudziądzu (18.05–27.06. 1931, 20.06–30.07.1932, 23.05–29.06.1934, 15.07–1.08.1936 i 3.03–20.03.1939). Otrzymał stopień ppor. rez. ze starszeństwem od 1.01.1933.

Po nagłej śmierci ojca W. L. wraz z bratem ⇨ Marianem L. zostali współwłaścicielami rodzinnego maj. Tuwalczew, którym Wacław administrował.

W. L. prowadząc majątek działał jednocześnie w organizacjach rolniczych na terenie pow. kaliskiego, służył także przykładem, radą i pomocą rolnikom w okolicy. Był członkiem Wielkopolskiego ZZ. W majątku unowocześniał produkcję, dbał też bardzo o stan zwierzyny łownej tworząc na polach remizy z bulwy, które dawały świetne schronienie bażantom, kuropatwom i zającom. Był poza tym świetnym jeźdźcem więc z sąsiadami organizował gonitwy końskie i zawody jeździeckie. Hodował też dobre konie remontowe dla armii. Wspólnie z Kołem Ziemianek należał do czynnych organizatorów odczytów, szkoleń dla społeczności wiejskiej i karnawałowych balów ziemiańskich w „Błaskowiance” — budynku zbudowanym w Błaskach staraniem społeczeństwa.

W sierpniu 1939 jako oficer rezerwy został zmobilizowany i wezwany do Grudziądza. Następnie wraz z grupą oficerów skierowany do Ośrodka Zapasowego Pomorskiej i Mazowieckiej Brygady Kawalerii w Garwolinie. Z Garwolina jednostka wojskowa szybkimi marszami skierowała się na południowy wschód i tam wzięła udział w walkach pod Krasnymstawem. Po 17 września jednostka naciskana od zachodu przez Niemców, a od wschodu przez zbliżającą się Armię Czerwoną znalazła się w trudnej sytuacji. W. L. nie zdecydował się na zdjęcie munduru w celu uniknię-

cia niewoli. Wraz ze swoim oddziałem został zatrzymany przez wojska sowieckie. Ostatecznie znalazł się wśród więźniów obozu w Kozielsku. Zgodnie z wykazem NKWD z 9.04.1940 został wraz ze 100-osobową grupą oficerów polskich skierowany do Katynia. Najprawdopodobniej zginął w Katyniu trzy dni później. W 1943 jego ciało zostało ekshumowane przez niemiecką komisję w Katyniu, a na podstawie znalezionych przy nim kopert z adresami oraz dwóch medalików rodzina mogła stwierdzić tożsamość.

W l. 60. na grobowcu rodzinnym w Kalinowej (pow. kaliski) siostra W. L. Lucyna J. Alexandrowicz i bratanek Andrzej L. umieścili pamiątkową tablicę–epitafium z napisem: „Wacław Laudowicz zamordowany w Katyniu — 1940 rok”.

W. L. był kawalerem.

Dok.: Rocznik ofic. rez. 1934, s. 131, 599; Radomyski, s. 51; *Indeks represjonowanych*, t. 1, s. 135; *Lista*, t. 1, s. 564; *Katyni. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, W. 2000, s. 338.

Andrzej Laudowicz

Wacław Laudowicz

LERCHENFELD TADEUSZ STANISŁAW h. wł., baron (14.11.1883–14.07.1955), wł. maj. Chomiąża Szlachecka (pow. żniński), Żychce (pow. chojnicki). Syn Ignacego, adwokata w Bydgoszczy, i Józefy z Wolszlegierów z Pomorza. Ur. w Bydgoszczy.

Rodzina Lerchenfeldów przybyła na Pomorze z Bawarii w XVII w. Fryderyk von Lerchenfeld konstytucją sejmu w 1678 utracił szlachectwo, ale już w 1685 przywrócono mu szlachectwo.

T. L. ukończył gimnazjum w Bydgoszczy (1893–1900), następnie miał praktykę rolną w maj. Niezychowice u swojego wuja. Służbę wojskową jednoroczną odbył w armii niemieckiej w Poznaniu (1.10.1903–1.10.1904). W sierpniu 1909 kupił maj. Chomiąża Szlachecka (360 ha). Ze względu na chorobę serca nie został zmobilizowany w 1914. W grudniu 1918 został powołany do Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu i udał się tam jako delegat pow. żnińskiego. Wybuch powstania (27.12.1918) zastał go w Poznaniu, ale szybko podjął decyzję i w porozumieniu z innymi wojskowymi udał się, jako komendant pow. żnińskiego, w swoje strony i 1.01.1919 zajął Żnin, osobiście zorganizował transport broni z Poznania, a później brał udział w walkach o Szubin, Łabiszyn, Kcynię. Od 21.02.1919 ppor. Ze względu na stan zdrowia został zwolniony z wojska 5.08.1919. W 1920 zgłosił się ochotniczo i służył przy Dowództwie Okręgu w Poznaniu.

Po wojnie, po dwuletnim gospodarowaniu w Chomiąży i przeprowadzonej parcelacji majątku, przeniósł się w 1922 do Żychc, które kupił w tym czasie. Majątek składał się z kilku części: Żychce, Zielona Chocina, Mała Kępina. Później T. L. przeprowadził również częściową parcelację Żychciec, ponieważ majątek został objęty reformą rolną z 1925. Do podziału na 1936 przeznaczono 300 ha, na 1939 kolejne 210 ha, ale wydaje się, że plan ten nie został w całości wykonany. W każdym razie

w latach 30. na byłych dworskich polach założono Żychce–Osady składające się z 23 nowych gospodarstw.

T. L. pracował na Pomorzu ożywioną działalność społeczną i gospodarczą. Pracował w samorządzie terytorialnym, w sejmiku w Chojnicach oraz przez 13 lat pełnił funkcję wójta gminy Konarzyna. Był radcą Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu. Powołał przy niej Pomorski Związek Hodowców Owiec, którego był do 1939 prezesem. Był członkiem Rozdzielczej Komisji Polsko–Gdańskiej, zasiadał w zarządzie „Pomexportu”, był prezesem spółki melioracyjnej. Pracował również w Związku Izb i Organizacji Rolniczych w Warszawie i w Polskim Związku Eksporterów Bekonu oraz w Komisji Targów Wełnianych w Poznaniu. Brał udział w obradach Izby Rolniczej Polsko–Francuskiej.

T. L. obawiając się agresji niemieckiej już 23.08.1939 wraz z żoną i trójką młodszych córek przeniósł się do Łysomic pod Toruniem do majątku wuja Jana Donimirskiego, brata ⇒ Edwarda (1885–1962). Przed opuszczeniem gospodarstwa polecił swoim pracownikom wziąć z folwarku do siebie jak najwięcej ruchomości, aby zabezpieczyć je przed grabieżą. Pieczę nad Żychcami objęła pełnoletnia córka Barbara, która po wkroczeniu Niemców uciekła z majątku. T. L. w czasie okupacji ukrywał się w Warszawie pod nazwiskiem Leski, gdyż był poszukiwany za działalność przedwojenną na terenie Pomorza. Żona, która z córkami powróciła do Żychc musiała je 7.01.1940 opuścić w ciągu 24 godzin. Wyjechała do GG, spotkała się z mężem, ale mieszkała osobno. T. L. po wyjeździe z Warszawy ukrywał się u pp. HERNICZKÓW w Bronowicach (pow. kozienski).

Po Powstaniu Warszawskim i wyzwoleniu chciał T. L. wrócić do Warszawy, ale mieszkanie było spalone. Zatrzymał się więc z rodziną w Toruniu, a następnie znalazł pracę w maj. Podole Wielkie pod Lęborkiem (hodowla ziemniaka). Ze względu na zdrowie, po operacji gardła, przeniósł się do Stacji Hodowli Roślin w maj. Bronikowo (pow. kościański), gdzie zmarł. Pochowany został w Poznaniu, później ekshumowano jego szczątki i przeniesiono do grobowca w Sopocie.

T. L. był odznaczony w okresie międzywojennym, m.in. dwukrotnie Krzyżem Walecznych, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921, Medalem Niepodległości oraz Złotym Krzyżem Zasługi.

T. L. oż. w 1911 z Marią z Sikorskich h. Cietrzew (5.01.1892 w Retkowie – 6.01.1978 w Sopocie), córka Mieczysława, wł. maj. Retkowo, Górki Dąbskie (pow. szubiński). Maria L. ukończyła pensję ss. urszulanek w Krakowie, a następnie studio wala malarstwo w Genewie.

Ich dzieci: **1.** Tomasz Bernard Ignacy (20.05.1912 w Chomiąży – 17.04.1991), ppor. 14 D. A. K. w Białymstoku, we wrześniu 1939 uczestniczył w bitwie pod Kockiem, gdzie dostał się do niewoli i okupację przeżył w oflagu. Po wojnie wrócił do kraju, pracował w PGR. Miał dzieci: **1.1.** Wojciech; **1.2.** Magdalena; **2.** Krystyna (1913 w Chomiąży – 21.06.1999 w Szczecinie), żona Mariana Januszewskiego h. Dąbrowa, zootechnika, ich dzieci: **2.1.** syn; **2.2.** syn; **2.3.** córka; **3.** Barbara (1918 w Chomiąży – 30.06.1993 w Świnoujściu), w 1940 w Warszawie wyszła za Walentego Januszewskiego h. Dąbrowa z Gniezna (brata Mariana), rolnika, ich dzieci: **3.1.** Lech (ur. 1941); **3.2.** Jerzy (ur. 1942 w Zemborzycach), abs. UMK (polonistyka) w 1969, dziennikarz, poeta, działacz kaszubski, m.in. prezes zarządu Zrzeszenia Kaszubsko–Pomorskiego; **3.3.** syn; **3.4.** córka; **4.** Danuta (ur. 16.11.1923 w Żychcach), żona Jerzego Grabkowskiego, zootechnik (hodowla owiec), ich dzieci: **4.1.** córka; **4.2.** córka; **4.3.** syn; **5.** Katarzyna Genowefa (ur. 3.01.1927 w Żychcach), za Antonim Edwardem Gniewoszem (ur. 12.06.1922 w Potoku Złotym), synem ⇒ Aleksandra (1870–1930); **6.** Gabriela

(ur. 1930 w Żychcach), żona Michała Niemojewskiego, rolnik (hodowla pieczarek), mają: 6.1. syna.

Dok.: T. Maciejewski, *Tadeusz baron Lerchenfeld (1883–1955)*, GW, dodatek „Gazeta Wielkopolska” z 7.02.2000; *Nobilitacje*, s. 100, 107; Rocznik ofic. rez. 1934, s. 289, 1010; Rocznik ofic. 1939, s. 196, 766; *Kawaleria polska*, s. 42; *Güter-Adressbuch*, s. 236–237, 292–293; Drewicz, s. 204; J. Sikorski, *Ziemianin bez kompleksów. Wspomnienia*, Gdańsk, 1990, s. 22–23; P. Bauer, *Tadeusz Stanisław Lerchenfeld (1883–1955)*, w: *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918–1919*, Poznań 2002, s. 191–193; inf. Danuty Grakowskiej.

Tadeusz Maciejewski (T. E.)

LISOWIECKI MARIAN WACŁAW h. Lis (9.09.1867–10.01.1938), wł. maj. Niegłowice (pow. jasielski), Chłopice i Boratyn (pow. jarosławski), rolnik, działacz społeczny i polityczny. Syn Antoniego Marka (25.04.1836 w Niegłowicach – 5.04.1903 w Niegłowicach), wł. Niegłowic, Morochowa, Mokrego (pow. sanocki), powstańca 1863, marszałka pow. jasielskiego, i Heleny z Zubrzyckich (16.02.1850 w Krakowie – 20.11.1906 w Niegłowicach), córki Józefa i Ksawery Stroszyńskiej. Ur. w Niegłowicach.

Rodzeństwo: 1. Antoni Marian Maurycy (7.09.1870 w Niegłowicach – 15.01.1925 w Krakowie), wł. Bieździadki (pow. jasielski) (w l. 1904/1905–1914) i Makowski (pow. jasielski) (od 1914/1915), członek wydz. pow. w Jasle, oż. z Zofią z Gostkowskich (zm. po 1928); 2. Helena Maria Regina (ur. 27.07.1875 w Niegłowicach); 3. Stanisław Kostka Didalus (13.11.1880 w Niegłowicach – 19.05.1884 w Niegłowicach).

M. L. uczył się początkowo w domu, a następnie w IX gimn. w Krakowie, które ukończył maturą w 1884. Studia wyższe odbył w l. 1884–1889 na Wydz. Prawa i Nauk Politycznych UJ.

Po ukończeniu studiów pomagał ojcu w gospodarstwie. Po ślubie w 1893 nabył od spadkobierców Władysława hr. Koziembrodzkiego, maj. Chłopice, obejmujący 2 folwarki (409 ha). Był to majątek położony na żyznych glebach pszenno-buraczanych dobrze zagospodarowany i uprzemysłowiony — we wsi był młyn i cegielnia. Osiadłszy w Chłopicach zaangażował się w działalność instytucji rolniczych i finansowych pow. jarosławskiego. Przystąpił w 1893/1894 do łańcucko-jarosławskiego oddziału c.k. Galicyjskiego Tow. Gospodarskiego we Lwowie, do powiatowego oddziału TKZ, nawiązał też współpracę z sądem obwodowym w Przemyślu, z ramienia którego pełnił od 1897 funkcję rzeczoznawcy na pow. jarosławski, a w 1906 dodatkowo tłumacza przysięgłego. Szczególnie aktywnie działał w Galicyjskim Tow. Gospodarskim, początkowo na szczeblu lokalnym, jako zastępca delegata do Rady Ogólnej (od 1894), członek rady oddziału łańcucko-jarosławskiego (od 1897), a następnie na szczeblu centralnym, jako członek Komitetu we Lwowie (od 1901 z przerwami), a od 1912 jako wiceprezes. Należał od samego początku (1894) do I Galicyjskiego Tow. Chowu Drobiu i Królików w Jarosławiu zawiązanego przy Galicyjskim Tow. Gospodarskim, pełniąc w l. 1898–1901 funkcję zastępcy prezesa. W 1908 był przewodniczącym sekcji rolniczej na ogólnokrajowej wystawie przemysłowej i rolniczej w Jarosławiu, na której otrzymał brązowy medal za ziemiopłody i wina owocowe oraz srebrny za krowy z obory zarodowej. W 1909 założył i stanął na czele Spółki Rolniczo-Handlowej Galicyjskiego Tow. Gospodarskiego „Ziarno” w Jarosławiu. W 1910 Rada Ogólna, doceniając jego osiągnięcia jako prezesa jarosławskiej spółki handlowej, powierzyła mu prowadzenie szczególnie ważnego działu handlowego Tow., a w 1913 został wiceprezesem Tow. Ponadto w l. 1901–1904 był wiceprezesem zarządu pow. w Jarosławiu Tow. Kolek Rolniczych. Od 1911 był czł. Rady Nadzorczej Spółki Agronomów we Lwowie. Od 1913 był prezesem Rady Nadzorczej Galicyjskiej Spółki Zbytu Bydła i Trzody Chlewnej „Pecus” we Lwowie, z ramienia której wszedł w 1913 w skład Rady

Zawiadowczej austriackiego Tow. dla Zbytu Bydła w Wiedniu. W tym samym roku został powołany do Rady Nadzorczej galicyjskiej Spółki Zbytu Jaj i Drobiu „Ovum” we Lwowie.

Dotychczasowa praca w organizacjach rolniczych i gospodarczych przyniosła M. L. zasłużone uznanie. W lipcu 1913 został odznaczony krzyżem komandorskim Orderu Franciszka Józefa za „wielostronną pożyteczną działalność obywatelską, zwłaszcza za

Marian Lisowiecki

udział w przedsięwzięciach rolniczych jako przewodniczący instytucji agrarnych i marszałek powiatu jarosławskiego”. W 1914 został wiceprezesem Giełdy Zbożowej i Towarowej we Lwowie, w której działał też w dwudziestoleciu międzywojennym, jako zastępca członka z kurii rolniczej Rady Giełdy Zbożowej (od 1937).

Wybuch I wojny światowej, a następnie inwazja rosyjska zmusiły M. L. do opuszczenia majątku i wyjazdu do Wiednia. Kilkakrotne przemarsze wojsk spowodowały ogromne straty w inwentarzach, a nawet całkowite zrujnowanie dworu w Chłopicach.

Doświadczenie M. L. w sprawach rolnictwa zostało wykorzystane przez władze galicyjskie w czasie I wojny światowej. W lipcu 1915 Krajowa Komisja dla Spraw Rolniczych pod przewodnictwem marszałka krajowego Stanisława Niezabitowskiego powołała go do Wydz. Wykonawczego, mającego kierować przy pomocy Biura Rolniczego Wydz. Krajowego akcją rolniczą i współpracą wszelkich korporacji rolniczych dla pomocy zrujnowanym gospodarstwom rolnym. W październiku 1915 reprezentował razem z Dolańskim Centralny Komitet Galicyjskich Korporacji Rolniczych na konferencji w Wied-

niu, w prezydium Rady Ministrów w sprawie akcji gospodarczej w Galicji. W tym też czasie został mężem zaufania Ministerstwa Rolnictwa w Wiedniu. W 1916 przeprowadził w Wydz. Wykonawczym dwa bardzo istotne wnioski: o pilny zakup dalszych partii koni i wołów wobec katastrofalnego braku w gospodarstwach zwierząt pociągowych oraz o sprowadzenie z Królestwa Polskiego instrukcji szacowania szkód wojennych w celu ujednoczenia ich zasad.

M. L. jako wiceprezes Galicyjskiego Tow. Gospodarskiego 14.07.1916 wszedł w skład Wojennej Centrali Handlowej. Od 8.09.1916 reprezentował Galicyjską Filię Zakładu dla Środków Pastewnych w Radzie Przybocznej. Natomiast 23.09.1916 Namiestnictwo powołało go na członka Komisji Krajowej dla Obrotu Bydłem, Nierogacizną oraz Drobnym Inwentarzem. W październiku 1917 na posiedzeniu Centralnego Komitetu Tow. Rolniczych został powołany do komisji, której celem był stały kon-

takt z Krajowym Urzędem Gospodarczym i Centralą Odbudowy Galicji. W tym też czasie zasiadał w Krajowej Radzie Gospodarczej.

M. L. działał także w organizacjach ziemiańskich. Należał do założonego w 1906 Towarzystwa Kółek Ziemiańskich zasiadając (od 1908) w komitecie (zarządzie) tego towarzystwa. We władzach naczelnych Tow. Kółek Ziemiańskich zasiadał w wielu komisjach m.in.: ds. reformy gminnej i ds. reorganizacji tow. rolniczych (1909), opracowania statutu spółki dzierżawiającej majątki ziemskie oraz ds. lustracji i sanacji gospodarstw. Wybuch pierwszej wojny światowej przyspieszył dojrzewanie w kręgach ziemiańskich zrzeszonych w ZZ, Tow. Kółek Ziemiańskich i Zjednoczeniu Kół Zjazdów Rolniczych przekonanie o konieczności powołania jednolitej organizacji dla obrony interesów większej własności ziemskiej. W grudniu 1916 występując na walnym zgromadzeniu członków c. k. Towarzystwa Rolniczego podniósł tę właśnie kwestię.

W 1908 przystąpił do nowo powstałego w łonie TKZ we Lwowie Związku Ziemian zostając zastępcą członka rady nadzorczej. Po założeniu Ogólnego Zjednoczenia Ziemian w Krakowie w 1919, a następnie fuzji w t. r. z Tow. Kółek Ziemiańskich przystąpił do OZZ (przemianowanego później na ZZ w Krakowie). W 1923 został wybrany do Zarządu Głównego, a od 1924 zasiadał jako członek z wyboru w Radzie Głównej ZZ w Krakowie. Do nowego ZG (1926) wszedł na zasadzie kooptacji. Po ustąpieniu (ok. 1926/1927) ⇒ Eustachego Wolskiego pełnił do śmierci funkcję prezesa jarosławskiego koła ZZ w Krakowie, a następnie po reorganizacji ZZ (1937) jarosławsko-przeworskiego koła ZZ Wschodnich Województw Małopolski we Lwowie. Jako prezes zasiadał w Radzie Głównej ZZ we Lwowie.

W trudnym dla ziemian okresie lat dwudziestych M. L. reprezentował większą własność w Okręgowej Komisji Ziemskiej w Przemysłu, zyskując sobie szacunek i uznanie środowiska, czego wyrazem było ufundowanie przez ZZ w Krakowie jego portretu do Okręgowej Komisji Ziemskiej.

Udziałał się także w instytucjach finansowych. Należał do TKZ oddziału jarosławskiego, z ramienia którego pełnił (od 1900) funkcje taksatora, a w l. 1912–1918 był zastępcą przewodniczącego tego oddziału. Ok. 1908 założył Bank Rolny w Jarosławiu (późniejszy Spółdzielczy Bank Rolny), jedną z pierwszych w ówczesnej Galicji placówek handlu rolniczego, który mimo wojny nie upadł, ale mądrze zarządzany utrzymał się. Do śmierci piastował funkcję prezesa rady nadzorczej tego banku. W 1910 należał też do rady nadzorczej Banku Melioracyjnego we Lwowie (założonego w 1902). M. L. zasiadał w radach nadzorczych wielu towarzystw. Co najmniej od 1898 był udziałowcem Galicyjskiego Akcyjnego Tow. Przemysłu Cukrowniczego w Przeworsku i członkiem rady nadzorczej. W 1914 został członkiem rady nadzorczej Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń Urzędników Prywatnych we Lwowie. W 1917 został powołany do rady nadzorczej nowopowstałego stowarzyszenia „Len”.

Pracę społeczną rozpoczął w Radzie Powiatowej w Jarosławiu, wybrany z grupy większej własności w 1897. Jednocześnie był zastępcą członka wydz. powiatowego. W l. 1907–1908 zasiadał w Radzie Powiatowej w Tarnobrzegu jako administrator dóbr oraz jako zastępca członka w wydz. powiatowym. W następnych latach nie kandydował do ciał samorządowych. Dopiero w 1912 zasiadł ponownie w Radzie Powiatowej w Jarosławiu, i został jej prezesem czyli marszałkiem powiatowym, po ustąpieniu Witolda ks. Czartoryskiego z Pełniń, piastując tę funkcję do 1928. Od 1914 zasiadał z ramienia Rady Powiatowej w Radzie Szkolnej Okręgowej w Jarosławiu. W samorządzie pow. jarosławskiego zasiadał także w dwudziestoleciu międzywojennym. Był zastępcą kierownika Tymczasowego Zarządu (Rady) Powiatowego (1828–1933), a następnie po reformie administracyjnej kraju, od 1933 aż do śmierci członkiem Rady i Wydz. Powiatowego w Jarosławiu oraz Rady Wojewódzkiej we Lwowie.

Z przekonania konserwatysta należał M. L. od 1908 do SPN, pełniąc m.in. funkcję męża zaufania w pow. jarosławskim.

Był bardzo dobrym i światłym rolnikiem. Prowadził wzorową oborę zarodową rasy oldenburgskiej oraz uprawę nasienną zbóż. W Chłopicach uprawiał, m.in. kwalifikowane przez c. k. Galicyjskie Tow. Rolnicze we Lwowie, a później Małopolskie Tow. Rolnicze buraki cukrowe odmiany „Kirsche” i „Ideal” oraz zboża nasienne, m.in. żyto „Petcus” i pszenicę „Ostka Chłopicka”. Prowadził też hodowlę koni i bydła rasy nizinnej. W 1933 M. L. otrzymał na wystawie we Lwowie III nagrodę za wałacha Cezara. M.in. na nasiennych elitach dorobił się znacznego kapitału, który umożliwił mu rozbudowę majątku. Skupował od okolicznych chłopów ziemię na powiększenie folwarków. W 1909 nabył grunty dawnego probostwa greko-katolickiego w Boratynie (ok. 16,5 ha). W 1914 kupił od Heleny z hr. Krasickich Emanuelowej Homolacowej, sąsiedni maj. Boratyn (480 ha) za niebagatelną kwotę pół miliona koron. Po I wojnie światowej wznosił w Chłopicach nowy murowany pałac oraz budynki gospodarcze. M. L. udzielał się także w akcjach charytatywnych. Należał do Obywatelskiego Komitetu Pomocy Zimowej dla bezrobotnych w Jarosławiu, wspierał działania Stowarzyszenia Św. Wincentego à Paulo oraz organizowane co roku w l. 30. przez Tow. Szkół Ludowych półkolonie dla ubogich dzieci.

Zmarł w Chłopicach i został pochowany na miejscowym cmentarzu.

W małżeństwie z poślubioną 27.06.1893 w Krakowie Marią Rozalią Kłotyldą Boloż-Antoniewicz (17.09.1872 w Krakowie – 23.02.1948 w Jarosławiu), córką Jakuba, prezesa Trybunału Apelacyjnego w Krakowie, i Marii Tomkowicz pozostał bezdzietny.

Maria L. dużo czasu poświęcała pracy społecznej, m.in. w ZZ oraz Sodalicii Mariańskiej pow. jarosławskiego. Dn. 8.11.1924 została wybrana przewodniczącą Sodalicii po ustąpieniu ks. Czartoryskiej. W l. 30. hojnie wspierała wraz z mężem akcje charytatywne. Po śmierci męża gospodarowała w Chłopicach i Boratynie. Po wybuchu II wojny światowej ze względu na duże utrudnienia, jak i postępującą chorobę przekazała administrację Małeckiemu. W tym też czasie w Chłopicach przebywał późniejszy prof. Tadeusz Ruebenbauer, inspektor nasienny Izby Rolniczej w Krakowie, prowadząc doświadczenia z materiałem nasiennym. Maria L. pełniła funkcję przewodniczącej gminnej delegatury RGO w Chłopicach, chociaż z powodu wieku i złego stanu zdrowia jej udział w bieżących pracach był niewielki. Stara i schorowana Maria L. 17.10.1944 została wyrzucona z domu, a kwitnący majątek został bezmyślnie zniszczony. Ostatnie lata życia spędziła w Jarosławiu w trudnych warunkach materialnych, utrzymując się ze sprzedaży uratowanych z domu obrazów i innych ruchomości. Zmarła w Jarosławiu i została pochowana obok męża w Chłopicach.

Dok.: Boniecki, *Herbarz*, t. 14, s. 365; A. Szczerkowski, *Skorowidz powiatu jarosławskiego na rok 1902*, Przemysł 1902, s. 34–35, 165, 160, 197; K. Wolski, *Nieistniejące dwory z okolic Jarosławia*, cz. III, [w:] Rzeszowska Teka Konserwatorska, z. 3–4, Rzeszów 2002, s. 191–194; S. Zalasiniński, *Wspomnienia z lat pięćdziesięciu*, „Głos Jarosławski”, R. II, nr 37, s. 2–3; „Czas”, 1915, nr 360, s. 1–2; nr 506, s. 1; 1916, nr 90, s. 3; 1917, nr 412, s. 3; „Ekspres Jarosławski”, R. VI, nr 28, s. 3; R. VIII, nr 20, s. 4; „zeta Jarosławska”, R. IV, nr 13, s. 4; R. V, nr 15, s. 1, nr 35, s. 2–3, nr 43, s. 1; „Hodowca Drobiu”, 1913, nr 5, s. 41–44; Informator ziemiański z kalendarium na rok rolniczy 1925/26, Lwów [1925], s. 113, 115, 125; „Jeździec i Hodowca”, 1933, nr 30, s. 603; Pamiętnik Wystawy przemysłowej i rolniczej w Jarosławiu z r. 1908, Jarosław 1908, s. 47, 55; „Przewodnik Kółek Rolniczych”, 1898, nr 7, s. 55; Rolnik 1867–1937, [Lwów 1938], s. 11, 17, 66–67; Schematyzmy galicyjskie z lat 1896–1914; *Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji z Wielkim Ks. Krakowskiem*, up. T. Pilat, Lwów 1890, s. 16, 72; *Spis ziemian, woj. lwowskie*, s. 40; „Tygodnik Rolniczy”, 1913, nr 3, s. 41; nr 11, s. 170; nr 20, s. 316–7; nr 28, s. 443; 1916, nr 8–9, s. 49; nr 28, s. 232; nr 41–42, s. 369; Arch. Archidiecezjalne w Przemysłu,teczka parafii Chłopice 33/1; AP Kraków, Arch. Dzikowskie Tarnowskich, t. 641 (ZZ w Krakowie), s. 273, 645 (spis członków krakowskiego SPN), 661–669, 709 (składki członkowskie SPN) 1908–1918; Starostwo Grodzkie w Krakowie, 237; Okręgowy Urząd Ziemski w Krakowie 3, s. 187; Arch. UJ, sygn. WP II–407, nr 65; AP Przemysł, zespół 493; AP Rzeszów, Wojewódzki Urząd Ziemski Rzeszów, Wydział Urzędzeń Rolnych, sygn. 161: Realizacja reformy rolnej pow. Jarosław 1944–1945, s. 40 i in; Arch. parafialne w Jasle,

księgi metrykalne: CDIAU Lwów, fond 165 [Wydział Krajowy], opis 3, spr. 2828; fond 835 [Lubomirscy], opis 1, spr. 241, k. 62; spr. 595, k. 25–26, 46, 50; spr. 596, k. 121–123v.; spr. 614, k. 1; spr. 902, k. 26, 74; spr. 1035, k. 1; Muzeum w Jarosławiu, rkps AR–23, nr 17, 28; Sąd Rejonowy w Jarosławiu, Wydz. Ksiąg Wieczystych, 96, 113, 173, 188, 189, 191, 192, 269; nekrologi: „Czas”, 1938, nr 11, s. 4; nr 12, s. 7; wspomnienie pośmiertne pióra Aleksandra Dworskiego w: „Czas”, 1938, nr 19, s. 7; „Rolnik” 1938, nr 5, s. 64.

Marian Wolski

ŁUBIENSKI BOGUSŁAW h. Pomian (25.12.1893–22.04.1941), wł. maj. Kiączyn (pow. szamotulski). Syn Wojciecha (23.04.1854–10.10.1903), wł. maj. Kiączyn, i Joanny (Janiny) z Chełkowskich (28.08.1863–19.01.1922), córki ⇒ Ildefonsa Chełkowskiego (1833–1904). Wnuk Bogusława (1825–1885), wł. maj. Budiszewo (pow. obornicki) i Kiączyn, i Anny z Wierzbińskich h. Nałęcz. Ur. w Kiączynie.

Rodzeństwo: **1.** Maria (1886–1954), w 1911 za Alfredem Piwnickim (23.12.1879–6.02.1966), ich córka: **1.1.** Maria za Ludwikiem Paszkiewiczem; **2.** Józefa (27.03.1885–30.05.1949), za Kierskim; **3.** Anna (23.01.1887–12.02.1960).

B. Ł. ukończył gimn. w Poznaniu, a następnie studiował ekonomię i rolnictwo w Monachium. Podczas studiów został powołany do wojska niemieckiego. Po kapitulacji Niemiec uczestniczył w powstaniu wielkopolskim, następnie w wojnie z bolszewikami w 1920. W l. 1920–1921 pracował w Departamencie Rolnym Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej. W okresie międzywojennym gospodarował w swoim maj. Kiączyn (765 ha), jednocześnie udzielał się społecznie w organizacjach rolniczych polskich i międzynarodowych, był m.in. prezesem Związku Eksporterów Zboża, wiceprezesem Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych (w l. 1935–1939), wiceprezesem Międzynarodowego Europejskiego Związku Hodowców Buraków Cukrowych, radcą Wielkopolskiej Izby Rolniczej, przewodniczącym Kółka Rolniczego w Kaźmierzu, przewodniczącym Rady Nadzorczej „Rolnika” w Szamotulach. Prowadził także działalność polityczną, początkowo był sympatykiem endecji, członkiem Wielkiej Rady OWP (1926), a w latach trzydziestych przeszedł na pozycje prorządowe, w l. 1935–1938 był posłem na Sejm II RP z listy BBWR, od 1937 związany był OZN. Pracował również w samorządzie i administracji lokalnej, był członkiem Sejmiku Powiatowego od 1921 i członkiem Wydziału Powiatowego od 1926. Był odznaczony Krzyżem Niepodległości. W 1934 był por. rez. piechoty z przydziałem do 57 p. p. Zmobilizowany w 1939 dostał się do niewoli początkowo przebywał w obozie w Radomiu, następnie w oflagu w Woldenbergu, gdzie zmarł. Pochowany w Stargardzie Szczecińskim.

B. Ł. 15.06.1924 oż. z Antoniną z Grodzickich (31.12.1895–30.05.1982), ich dzieci: **1.** Maria (ur. 24.07.1925), 6.08.1957 za Tadeuszem Lalikiem, historykiem; **2.** Wojciech (ur. 4.04.1927) oż. 09.1968 z Karoliną Villaroya, mieszkają w Anglii, ich dzieci: **2.1.** Michał (ur. 1969), biochemik, **2.2.** Maria Helena (ur. 1972).

Dok.: Żychliński, *Złota księga*, t. 7, s. 146; *Kto był kim w II RP*, s. 352; *Spis ziemian, województwo poznańskie*, s. 29; Łoza, t. 1, s. 444–445; Zielińska, *Poczet*, s. ; *Lista*, t. 1, s. 612–613; *Rocznik ofic. rez.* 1934, s. 512; Zielińska, *Poczet*, s. 163; inf. rodziny.

(T. E.)

MARS ANTONI JÓZEF h. Noga (3.12.1819–3.12.1905), wł. Starej Wsi (pow. limanowski), adm. maj. ziemskich, działacz gospodarczy, społecznik. Syn Kaspra (1781–1865), wł. maj. Strzyżowice (pow. olkuski), i Elżbiety z Chodakowskich. Ur. w Strzyżowicach.

Rodzeństwo: **1.** Leopold (1822–1885), wł. maj. Strzyżowice, jego córka: **1.1.** Władysława za ⇒ Kazimierzem Marsem (1861–1908); **2.** Ludwika (1829–19.05.1904 w Limanowej), 1^{ov.} za Feręczkowskim, 2^{ov.} za Karolem Legowskim, 3^{ov.} za Antonim Chudzickim (1824–22.07.1904 w Krakowie); **3.** Teofila.

Marsowie należą do szlachty siewierskiej.

A. M. wychował się w rodzinnym Strzyżowicach, gdzie ze względu na problemy finansowe pierwszych nauk udzielała mu matka, a ojciec uczył szermierki i jazdy konnej. Oddany do pensjonatu państwa Lazarów na dwa lata, od 1834 chodził do Gimn. św. Anny w Krakowie. Dzięki kursowi pedagogicznemu mógł odciążyć rodziców, rozpoczynając pracę nauczycielską w prywatnych pensjonatach. Podejmował studia na wydz. UJ: Filozofii, Medycyny, w końcu zatęsknił za wsią i wrócił do Strzyżowic, w których jednak nie było dla niego pracy. Tak jak brat Leopold, pomagał w maj. stryja Antoniego M. w Malinowicach (pow. będziński). Po ślubie i krótkim pobycie w Dębnikach pod Krakowem u Żelechowskich, znalazł zatrudnienie w dobrach Henryka Potockiego w Chrzastowie. Przez sześć lat pracy dał się poznać jako doskonały administrator zaniedbanych dóbr ziemskich i reorganizator fabryk, szczególnie cukrowni. W tym okresie doszło do poważnych problemów spadkowych w Limanowej, dobrach braci i sióstr jego żony. Zajął się tymi sprawami, przeprowadzając skomplikowane działy i spłaty rodzinne. W ich wyniku został właścicielem 2/3 dóbr limanowskich, a po śmierci swej szwagierki i jej męża, Jana bar. Borowskiego, został właścicielem całości Limanowej. W majątku wraz z rodziną osiadł ok. 1855, ale spłaty posagowe i regulacja prawa własności trwały jeszcze przez 30 lat. Od tamtej jednak pory Limanowa została w rękach Marsów aż do reformy rolnej w 1945.

Po rodzinnych działach A. M. swe zainteresowania skierował na sprawy społeczne, a wśród nich najwięcej uwagi poświęcał Organizacji Pokojowej której był przywódcą w pow. limanowskim. Hasło tej organizacji „oświata, moralność, wolność, narodowość” wskazywało drogę społeczeństwu Galicji ku życiu rodzinnemu i społecznemu, które z kolei miało podnosić kraj duchowo i materialnie. Do organizacji należeli ziemianie będący członkami tow. rolniczych, zajmujący ważne stanowiska państwowe, politycy lokalni i parlamentarzyści. Członkowie Organizacji Pokojowej postulowali rozpoczęcie intensywnej pracy na każdym polu: politycznym, ekonomicznym, prawnym, gospodarczym i społecznym. A. M. zajął się prawem cywilnym, w szczególności kwestią procesów, przeważnie majątkowych, które komplikowały zarówno gospodarowanie na roli, jak i stosunki międzyludzkie, a nawet rodzinne. Dlatego też zainicjował (przedkładając dokładny projekt) powstanie Sądów Polubownych, które miały m.in. zastąpić kosztowne i długotrwałe sądy państwowe. Sądy Polubowne zajmowały się sporami w gronie ziemian, ale i nieporozumieniami z włościanami, mieszczanami czy Żydami. A. M. był też motorem rozwoju gospodarczego pow. limanowskiego; założył tow. zaliczkowe, czyli instytucję pożyczkową. Kierował nim przez wiele lat, nie pobierając wynagrodzenia, a na siedzibę przeznaczył własny lokal. Z ziemianami: Marcelim Żukiem–Skarszewskim i Maksymilianem Marszałkowiczem założyli Dom Zleceń, który ratował wielu chłopów i mieszczan przed wysokimi procentami od pożyczek dawanych przez Żydów. W okresie powstania styczniowego w Domu Zleceń szyto odzież dla powstańców i magazynowano broń. A. M. prześladowany przez władze zaborcze, zmuszony był Dom Zleceń zamknąć. Instytucja ta nie byłaby w stanie pomagać ludziom, gdyby nie kredyt zaciągnięty w Krakowie w banku Kirchmayera. Pożyczkę tę żyrował A. M. i wobec zamknięcia Domu Zleceń z własnych funduszy musiał ją spłacić. To stanowiło ogromne obciążenie dla jego limanowskiego majątku. Mimo kłopotów z władzą udało się wrócić do działalności Domu Zleceń, ale pod innym szyldem — powstał Dom Rolniczo–Komisowy Józef Mars i Spółka. Instytucja ta przyczyniła się ponadto do ożywienia rolnictwa, gdyż ziemianie i chłopci dostawali w niej na dogodnych warunkach kredyty produkcyjne. Dom ponadto zajmował się zbytem płodów rolnych z pominięciem wielu pośredników. A. M. ratował też z opresji ziemian. Doprowadził, np. do uwolnienia majątków od niespra-

wiedliwej pożyczki rządowej, którą pobierano od właścicieli ziemskich. Ponadto uregulował zadłużenie maj. Tymbark braci Sławikowskich, przeprowadzając umiejętnie rozmowy z wierzycielami żydowskimi i nakłaniając właścicieli majątku do poprawy relacji finansowych wewnątrz rodziny. Powołał Tow. Ochrony Własności Ziemskiej, którego celem było ratowanie zadłużonych gospodarstw przed nieuczciwymi wierzycielami. Tow. to w ciągu 12 lat uregulowało interesy 19 majątków ziemskich i 441 gospodarstw chłopskich.

Część limanowskiego majątku A. M. dzierżawił mieszczanom, browar zaś Żydom. Od 1865 gospodarstwem zajął się sam, wynajmując do pracy włościan, którzy w ten sposób mieli zapewnioną stałą płacę. W 1890 (wobec złej gospodarki dzierżawców) przejął we własne władanie także browar, który rozbudował i wyposażył w nowe urządzenia. Doprowadził wodociąg, zbudował tzw. maszynownię z wysokim kominem, górującym nad Limanową do dziś. Browar należał do najlepszych w kraju, piwo sprzedawano na terenie pow. nowosądeckiego, limanowskiego i myślenickiego, a także eksportowano na Węgry.

Złote gody Antoniego Józefa Marsa i Franciszki z Żelechowskich (1896)

A. M. był kolatorem limanowskiego kościoła. W 1891 wszedł do Komitetu Budowy Kościoła w Limanowej, którego przewodniczącym został ks. prałat Kazimierz Łazarzki, a w jego składzie znaleźli się też synowie oraz córka A. M.

A. M. oż. 1846 w Krakowie z Franciszką z Żelechowskich, córką Pawła, wł. maj. Limanowa.

Dzieci: 1. Augustyna (1.10.1846–7.02.1927), za dr. Kazimierzem Żelechowskim (1839–1893), bratem matki, prawnikiem. Mieszkali w maj. Dębniki pod Krakowem, a następnie w maj. Kanina, ich dzieci: 1.1. Stefan, prawnik, burmistrz Zakopanego, oż. z Aleksandrą z Dwernickich, ich syn 1.1.1. Florian, pracownik „Orbisu”, oż. z Zofią z Korzuchowskich, ich córka 1.1.1.1. Krystyna; 1.2. Józefa za Komorowskim; 1.3.

Andrzej (1869–1928), kawaler; 2. Antoni Izydor (1851–1918), współwł. maj. Stara Wieś (pow. limanowski), lekarz położnik i ginekolog, prof. i rektor ULw, organizator pierwszej we Lwowie kliniki chorób kobiecych, autor wielu opracowań naukowych, oż. z Marią Jadwigą ze Stacherskich, ich dzieci: 2.1. Ignacy (zm. w dzieciństwie); 2.2. Anna (1894–1911); 2.3. Elżbieta (1889–1981), za Tadeuszem Rogoyskim, inż. rolnikiem, ich dzieci: 2.3.1. Maria, abs. Szkoły Gospodarczej w Snopkowie, pedagog; 2.3.2. Jan; 2.4. Krystyna (1892–1972), za Marianem Przetockim, inż. budowy dróg, obrońcą Lwowa w l. 1918–1919, ppor., który w 1919 otrzymał Odznakę Honorową „Orlęta”, Krzyż Obrony Lwowa i Krzyż Walecznych, a w 1936 Krzyż Oficerski, pracował jako naczelnik wydz. Okręgowej Izby Kontroli we Lwowie, ich dzieci: 2.4.1. Anna (1914–1993), romanistka, czł. „Odrodzenia” we Lwowie, po wojnie uczyła jęz. francuskiego w Limanowej, za Aleksandrem Sidorowiczem (rozw.), inż. elektrykiem; bezdzietni; 2.4.2. Jacek Marian Antoni (1920–1944), student PLw., por., ps. „Oset”, żołnierz PSZ na Zachodzie, cichociemny, uczestnik lotu Halifaxa z dywizjonu 138, który wykonał zrzut na placówkę „Lis” k. Mińska Mazowieckiego, zginął w walce z Niemcami pod Drohobyczem na wiosnę 1944 jako dowódca oddziału partyzanckiego atakującego stację Rychcice; 2.4.3. Teresa (1926–1975), ekonomistka; 2.5. ⇒ Grzegorz (1900–1961); 3. Jan Nepomucen (1852–1924), wł. maj. Sądowa Wisznia (pow. mościcki), oż. z Józefą z Jasińskich (bezdzietny), po którym majątek ten odziedziczył bratanek ⇒ Krzysztof Mars (1897–1972), ożeniony z Olgą z Chrzęszczów z Graboszyc (pow. wadowicki); 4. Stanisław Oktawian (1855–1915), wł. maj. Stróża i Glinna (pow. lwowski), pionier hodowli bydła czerwonego polskiego, przemysłowiec naftowy, autor fachowych artykułów w „Nafcie” i „Górniku”, oż. z Florentyną z Kozłowskich, ich synowie: 4.1. Zdzisław (1887–1912); 4.2. Franciszek (1888–1941), wł. Glinnej i współwł. Sądowej Wiszni (do czasu splacenia go przez Krzysztofa Marsa); 5. Maria Anna (1857–1930), za Adolfem Wolframem (1850–1897), dr. medycyny, prezesem Tow. „Sokół” w Tarnowie, honorowym obywatelem Mościsk, ich dzieci: 5.1. Konrad, inż. budownictwa, abs. Polit. Wiedeńskiej, pracował w Rosji w Kamieńskiej, po rewolucji 1917 adm. browaru w Limanowej oraz cegielni w Sowlinach, a następnie pracownik firmy „Solvay”, żona Wanda z Wilczyńskich, ich dzieci: 5.1.1. Zofia (1914–2003) za Emanuelem Erwinem Stanisławem Chrzęszczem (1907–1939), synem Ludwika i Marii z Pawłowiczów, inż. rolnikiem, wł. maj. Graboszyce (pow. wadowicki), zamordowanym przez bolszewików i Ukraińców w 1939, po wyjeździe z Graboszyc, już jako wdowa, została ugoszczona przez krewnych w Limanowej i tam spędziła okupację; 5.1.2. Krystyna za Janem Karlińskim, inż. górnictwa, 5.1.3. Tomasz (1920–2000), ekonomista, obrońca Warszawy 1939, członek NSZ; uczestnik Powstania Warszawskiego, więzień polityczny PRL, czł. KIK, oż. z Marią z Sękowskich (1921–2007), ich dzieci: 5.1.3.1. Krzysztof (ur. 1946), inż. leśnik, poseł na Sejm, czł. Unii Wolności, współautor projektu „Zielone Płuca Polski”, oż. z Barbarą z Kicińskich, mgr. weterynarii, mają dwóch synów; 5.1.3.2. Jacek (ur. 1957), rencista, kawaler; 5.1.3.3. Agnieszka (ur. 1958), mgr. ekonomii, była dziennikarka „Magazynu” GW, za Rafałem Zakrzewskim, publicystą GW; mają dwóch synów; 5.2. Zofia za Juliuszem Dunikowskim (1879–1941), prawnikiem, wiceministrem spraw wewnętrznych (1920–1922), sędzią, a z czasem prezesem Naczelnego Trybunału Administracyjnego (w l. 1923–1932), notariuszem, ich syn, 5.2.1. Samuel, inż. elektryk, oficer WP, uczestnik kampanii wrześniowej 1939, ciężko ranny, zamordowany przez Ukraińców, oż. z Anną z Huberów, ich córka, 5.2.1.1. Kinga, inż. fizyk, za Andrzejem Eskraysem, prof. UJ, mają dwie córki; 5.3. Gustaw, ekonomista; 5.4. Anna Barbara za Aleksandrem Domańskim, prawnikiem, ich syn: 5.4.1. Andrzej, architekt, urbani-

sta, oż. z Haliną z Korsaków, ich córki: **5.4.1.1.** Zofia, architekt i **5.4.1.2.** Bernadetta, mgr matematyki, pedagog, za Zbigniewem Kubackim, mają troje dzieci; **6.** ⇒ Zygmunt Feliks (1859–1945), współwł. maj. Stara Wieś (pow. limanowski); **7.** ⇒ Kazimierz Leon (1861–1908), wł. maj. Sowliny i Łososina Górna (po limanowski); **8.** Tadeusz Grzegorz (1864–1918), oż. ze Stefanią z Dunikowskich, która po jego śmierci 2^ov. za Damianem Wandyczem, z tego małżeństwa syn Piotr, prof., polski historyk, zamieszkały w USA, oż. z Teresą z Chrzęszczów z Graboszyce (pow. wadowicki), dzieci Tadeusza i Stefanii z Dunikowskich: **8.1.** Maria Adamowa Sławińska; **8.2.** Anna (Danka), przebywała po wojnie w USA, zmarła w Polsce; **8.3.** Witold Maciej (zm. 1985 w USA), artysta malarz, portrecista, ilustrator książek dziecięcych, oż. z Heleną z Ilnickich, bezpotomny; **9.** Anna Jadwiga (ur. 1866, zm. w dzieciństwie).

Dok.: zob. biogram Grzegorza Marsa

Piotr Szymon Łoś

MARS GRZEGORZ h. Noga (5.05.1900–24.08.1961), wł. maj. Stara Wieś (pow. limanowski). Syn Antoniego Izydora (1851–1918) i Marii Joanny ze Stacherskich, wnuk ⇒ Antoniego Józefa (1819–1905). Ur. we Lwowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Antoniego Józefa Marsa (1819–1905).

G. M. był ostatnim wł. Limanowej — Starej Wsi. Od wielu lat pomagał stryjowi Zygmuntowi M. w prowadzeniu maj., a po odziedziczeniu Limanowej po swym ojcu ⇒ Antonim M. w 1920, a potem stryju ⇒ Zygmuncie M., przejął majątek w całości. Kontynuował zapoczątkowaną dawno hodowlę bydła rasy czerwonej polskiej, prowadził też interesy browaru limanowskiego. Browar ten istniał już w chwili przejęcia go przez ojca i stryja, rozbudowany na początku XX w. początkowo przynosił niezłe dochody. Marsowie nie mieli własnej plantacji chmielu, surowiec do produkcji kupowali. Produkowali „piwo marcowe”, „bok limanowski” i „piwo sarmackie eksportowe”. Był to pierwszy w kraju browar, w którym zastosowano metodę gotowania parą. Kłopotliwa jednak była dystrybucja piwa, którą utrudniały kontakty z licznymi pośrednikami, jak również kwestie transportowe. W l. 20., tak jak cały majątek, browar odczuł skutki kryzysu. W wyniku problemów finansowych i strajków G. M. musiał go zamknąć, później zaś prawdopodobnie więksi producenci piwa płacili za nie uru-

Hodowla bydła czerwono-polskiego w Starej Wsi (lata 20. XX w.)

chamianie ponowne browaru. Część pomieszczeń dzierżawił na magazyn owoców owocarni w Tymbarku, w której Marsowie mieli udziały. Pewne dochody przynosiły też pomieszczenia tzw. żółtej kamienicy (należącej do G. M.), w której żydowski karczmarz miał swój wyszynk. Na górze zaś znajdowało się mieszkanie urzędnicze, potem przez G. M. wynajmowane gościom.

W majątku prowadzono gospodarkę leśną, były też dwa stawy, w których hodowano ryby tylko na własne potrzeby. Do maszyn rolniczych zaprzęgano konie, gospodarstwo nie posiadało ciągnika. Tak jak stryj ➤ Zygmunt M., G. M. borykał się z problemami finansowymi, co wynikało też po części z jego stosunku do spraw finansowych. Starał się zmniejszać zadłużenie majątku, ale jednocześnie nie potrafił zrezygnować z wysokiego poziomu życia. Jeździł samochodem, dużo podróżował. Był zadłużony w bankach, zalegał z płacaniem podatków. W 1931 w księdze hipotecznej zapisano pozwolenie na licytację dóbr w celu ściągnięcia rat i procentów na rzecz Banku Rolnego. Do licytacji nie doszło. Jedną z pożyczek na ratowanie majątku G. M. uzyskał

Grzegorz Mars

dzięki znajomości z Józefem Beckiem, ministrem, którego ojciec był limanowskim nauczycielem, społecznikiem, współpracownikiem ➤ Zygmunta M.

Stosunki z pracownikami majątku były dobre, z tym, że kłopoty finansowe nie pozwoliły na poprawę ich warunków socjalnych. G. M. zalegał z płacą dla służby folwarcznej, a w sytuacji kryzysu nie mógł nawet myśleć o wybudowaniu dla nich nowych mieszkań.

W czasie okupacji hitlerowskiej majątek nie został przejęty pod Liegenschaft, ale stale był kontrolowany przez urzędników niemieckich. Obowiązkiem G. M. było przygotowanie kontyngentów żywnościowych dla okupanta, przy czym nie wiadomo było czego akurat on zażąda. Obowiązywała więc niepisana zasada, że właściwie wszystkiego musi być pod dostatką, tak, aby sprostać niemieckim żądaniom. Często też G. M. musiał uciekać się do łapówek, na które okupanci byli łasi.

Od początku wojny dwór limanowski stał się przystanią dla wielu uciekinierów zagrożonych aresztowaniem i członków AK. Spośród wielu osób, które dłużej lub krócej przebywały w majątku warto wymie-

nić licznych krewnych: Krzysztofów Marsów z Sądowej Wiszni, Chrzęszczów, Rogojskich, Przetockich, Włodzimierzów Paygertów, Tadeuszów Filipowiczów, Dunikowskich, Jurystowskich i in. G. M. bezpośrednio w AK nie był zaangażowany, jego krewni wspomagali partyzantkę AK. Działalność konspiracyjną prowadziła Ewa M., córka Kazimierza, z przyjaciółką Zofią Świeykowską, które zajmowały się pielęgniowaniem rannych partyzantów, dostarczały lekarstwa, opatrunki, żywność, udzielały schronienia. Z kolei G. M., wykorzystując swoją pozycję właściciela majątku i posiadany samochód z Krakowa przywoził leki. W 1942 G. M. z rządcą maj. Andrzejem Sliwą,

członkiem AK, i Włodzimierzem Paygertem zostali aresztowani przez nowosądeckie gestapo. Po kilku miesiącach wszyscy zostali zwolnieni za łapówkę.

G. M. po wojnie mieszkał w Krakowie, więziony był przez władze PRL. Zmarł w Krakowie, pochowany w rodzinnym grobowcu w Limanowej. Był kawalerem.

Dok.: Aftanazy, *Dzieje rezydencji*; H. Czapelska, *Dzieci Marii w Lwowskim Sacré Coeur*, Lw. 1908; J. Drożdż, *Gospodarstwo górskie*, Rzeszów 1927; *10 lat Górskiej Szkoły Rolniczej w Łososinie Górnej*, Łososina Górna 1929; *Spis ziemian... woj. krakowskie*, s. 35; J. Garliński, *Politycy i żołnierze*, W. 1991; *Lista*; S. Korwin-Kruczkowski, *Poczet Polaków wyniesionych do godności szlacheckiej przez monarchów austriackich*, Lw. 1935; A. J. Mars, *Z pamiętnika Antoniego Józefa Nogi Marsa*, 1905; L. Mars, *Pamiętniki Leopolda Marsa żołnierza i wygnańca 1848–1853*, Kr. 1908; H. Polackówna, *Szlachta na Siewierzu Biskupim w l. 1442–1790*, w: „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. 4, Lw. 1913; J. Wielek, *Limanowa i okolice. Przewodnik*; M. Kowalska, *Limanowska rodzina Marsów*, mps; Zofia z Wolframów Chrzęszczowa, relacja Kraków 24.01.2001; Krystyna z Marsów Gawlikowska, relacja Warszawa 30.09.2006; Anna z Paygertów Łosiowa, relacja Wołomin 25.06.2002; Jadwiga z Paygertów Rzeszutkowa, relacja Wołomin 13.03.2001; inf. Tomusza Wolframa (ok. 1987 r.); Krystyna z Romerów Żuk-Skarszewska, relacja Kraków 23.01.2001. Inne dokumenty i przekazy rodzinne.

Piotr Szymon Łoś

MARS KAZIMIERZ LEON KONRAD h. Noga (8.02.1861–8.09.1908), wł. maj. Sowliny, Łososina Górna (pow. limanowski), Pustomyty (pow. lwowski). Syn $\Rightarrow$ Antoniego Józefa (1819–1905) i Franciszki z Żelechowskich. Ur. w Starej Wsi.

Rodzeństwo: zob. biogram $\Rightarrow$ Antoniego Józefa Marsa (1819–1905).

K. M. oprócz produkcji rolnej prowadził w Sowlinach cegielnię. Miał też udziały w przemyśle naftowym. Prawdopodobnie po zawarciu związku małżeńskiego (na początku XX w.) i sprzedaniu Łososiny Górnej kupił od Banku Hipotecznego we Lwowie Pustomyty, położone ok. 18 km na zachód od Lwowa. W Pustomytach K. M. prowadził zakład leczniczo-kąpielowy. Po śmierci K. M. jego żona za radą adwokata podjęła decyzję o sprzedaniu Pustomytów. Z dziećmi prawdopodobnie zamierzała się przenieść do Sowlin, aby być bliżej rodziny, od lat osiadłej w Limanowej. Transakcja sprzedaży nie udała się jednak, gdyż zaraz po niej nastąpił krach finansowy w Europie, co na ziemiach polskich skutkowało ogromną dewaluacją pieniądza. Uzyskane ze sprzedaży majątku pieniądze gwałtownie straciły na wartości. W relacjach rodzinnych pozostało porównanie, że za pieniądze ze sprzedaży tego majątku można było kupić koszyk pieczywa. Wdowa po K. M. wraz z dziećmi została właściwie bez środków do życia. Musiała więc uciec się do kolejnej sprzedaży, tym razem Sowlin, które rozparcelowała i stopniowo sprzedawała działki. Jedną z nich kupił inwestor francuski, który wybudował na niej rafinerię ropy naftowej, działającą do dziś. Trzecim majątkiem, którym władał K. M., była Łososina Górna, również sprzedana.

K. M. oż. był z Władysławą z Marsów (zm. ok. 1941 w Przyszowej i tam pochowana), córką Leopolda.

Dzieci: **1.** Janina (1893 w Limanowej – 1980 w Krakowie), za Jerzym Żuk-Skarszewskim, wł. maj. Przyszowa (pow. limanowski), ich syn **1.1.** Roman (1915–1944), oż. z Krystyną z Romerów (1919–2007), córką $\Rightarrow$ Aleksandra (1895–1941); **2.** Maria Florentyna (22.11.1894 w Limanowej – 28.08.1977 w Krakowie), za $\Rightarrow$ Włodzimierzem Marią Prus-Paygertem (1896–1945); **3.** Zofia, artystka malarka, zginęła w czasie wojny w zakładzie dla umysłowo chorych, zamordowana przez Niemców; **4.** Krzysztof (1897–1974), wł. maj. Sądowa Wisznia (pow. mościski), czł. ZWZ-AK, działał na terenie pow. limanowskiego, oż. z Olgą z Chrzęszczów z Graboszyca (pow. wadowicki), ich dzieci: **4.1.** Antoni (zm. młodo w wyniku wypadku motocyklowego); **4.2.** Krystyna, dr nauk medycznych, chirurg-pediatra, za inż. Antonim Gawlikowskim, ich dzieci: **4.2.1.** Jacek, wł. szkoły języka angielskiego, ma troje dzieci; **4.2.2.** Elżbieta

Kazimierz i Władysława z Marsów Marsowie z dziećmi

za Zbigniewem Mętrakiem, dwoje dzieci; 5. Helena (1900–13.05.1968), abs. Szkoły Gospodarczej w Snopkowie, prowadziła gospodarstwo ogrodnicze w majątku Łąckich w Wielkopolsce; 6. Ewa (1902 we Lwowie – 6.11.1989 w Warszawie), mgr chemik, abs. i pracownik naukowy ULw., uczestniczka ruchu oporu na Sądecczyźnie, adiunkt Katedry Chemii Nieorganicznej Wydz. Matematyczno-Przyrodniczego, Wydz. Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego i Wydz. Chemii UW, wieloletni wykładowca i kierownik Pracowni Analizy Jakościowej, zaangażowana w pracy społecznej.

Dok.: zob. biogram ⇒ Grzegorza Marsa (1900–1961).

Piotr Szymon Łoś

MARS ZYGMUNT FELIKS IGNACY h. Noga (16.03.1859–30.05.1945), współwł. maj. Stara Wieś (pow. limanowski), marszałek pow. limanowskiego. Syn ⇒ Antoniego Józefa (1819–1905), wł. maj. Stara Wieś (pow. limanowski) i Franciszki z Żelechowskich h. Ciołek. Ur. w Starej Wsi.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Antoniego Józefa Marsa (1819–1905).

Z. M. całe swoje życie spędził w Starej Wsi. Nauki pobierał w domu, a następnie studiował w Kaiserliche Königlische Deutsche Technische Hochschule w Pradze. Odziedziczył po ojcu pół maj. Stara Wieś i był faktycznym gospodarzem tych dóbr do 1928.

Dobra limanowskie nie miały dużo ziemi ornej, ich większość zajmował las i pastwiska (razem 432 ha). Podstawowe zboża, ziemniaki uprawiano na potrzeby dworu i gospodarstwa hodowlanego oraz na paszę. Z. M. prowadził hodowlę bydła rasy czerwonej polskiej. Pierwsze badania nad tą rasą prowadził prof. Leopold Adametz

(1861–1941), praktyczne badania hodowlane zapoczątkował brat Z. M., Stanisław Mars ze Stróży. W Polsce bydło to hodowano w kilku majątkach, m.in.: w Jodłowniku u Romerów (pow. limanowski), w dobrach rodziny Słoneckich i właśnie w Limanowej. Hodowla stała na wysokim poziomie i stanowiła główne źródło dochodów. W 1913 Z. M. otrzymał nagrodę za buhaja Topora na wystawie bydła zarodowego w Wiedniu. Krowy rasy czerwonej polskiej charakteryzowały się wysoką mlecznością i dobrym poziomem tłuszczu w mleku. Ponadto ze względu na swe rozmiary świetnie się nadawały do hodowli na terenach górskich.

Z. M. przez wiele lat był marszałkiem wydz. powiatowego. Wraz z sekretarzem wydz. Józefem Beckiem (ojcem późniejszego ministra) kupili resztówkę po dawnym majątku Marsów w Łososinie Górnej i założyli Górską Szkołę Rolniczą. Jej celem było wychowanie i kształcenie synów włościan, a także nauka wzorców gospodarowania na terenach górskich, w myśl idei prof. UJ ⇒ Jana Zdzisława Włodka (1885–1940). Z inicjatywy szkoły założony został związek włościański czerwonego bydła, a także Spółdzielnia Mleczarska w Łososinie Górnej, która przerabiała 5 tys. litrów mleka dziennie na masło i sery we własnej serowni. Z. M. od 1929 był jej udziałowcem. Współpracował z panną Marią Russocką, właścicielką niewielkiego maj. Szyk (pow. limanowski), przy zakładaniu limanowskiego banku „Kasa”.

Maj. Limanowa dotknął kryzys ekonomiczny przełomu lat 20. i 30. W 1934 w wyniku strajków robotniczych Marsowie zmuszeni byli zamknąć browar, pracę stracił wtedy jego administrator Konrad Wolfram, syn Adolfa i Marii z Marsów, który wraz z rodziną przeniósł się do Warszawy. Majątek był zadłużony w Państwowym Banku Rolnym na kwotę 70,5 tys. zł. Spłacać zadłużenie było trudno nie tylko z powodu kryzysu, ale też ze względu na zapis hipoteczny, który zakładał zakaz zbywania, dzielenia i dalszego obciążania dóbr na czas trwania kredytu. W majątku poczyniono liczne oszczędności, ograniczono liczbę służby, w Limanowej przyjmowano pensjonariuszy, co dawało pewne dochody.

W 1928 Z. M. wycofał się z czynnej pracy w majątku. Na podstawie kontraktu kupna–sprzedaży swoją połowę majątku przekazał

Zygmunt Mars

Jadwiga Mars

bratankowi ⇒ Grzegorzowi M. (1900–1961), który od kilku lat wspomagał stryja w prowadzeniu gospodarstwa. Sam zaś zajął się hodowlą królików angorskich. Wspomniany kontrakt zapewniał jemu i jego żonie dożywotnią rentę w wysokości 1700 zł miesięcznie i możliwość stałego mieszkania w dworze limanowskim.

Centralnym punktem był dwór, który znajdował się na samym froncie. Z tyłu dworu były obory krów zarodowych, za oborą kwadratowe podwórze z gnojówką, otoczoną budynkami. Spichrzu nie było. Paszę i siano dla krów magazynowano na piętrze obory. Naprzeciwko podwórza mieściła się drewniana stajnia końska. Do niej przylegała wozownia, gdzie trzymano wozy gospodarskie. Po lewej stronie stał parterowy, długi budynek chlewni, w którym hodowano ok. 20 świń. Po prawej stronie domek — willa, tradycyjnie zwana rządówką, składająca się z 4 pokoi. Mieszkał w nim m.in. rządcą, pan Sajko, potem jego następcą Andrzej Śliwa. Patrząc od gazonu, po stronie prawej, poza rządówką, była kuźnia oraz wozownia z karetą i linijkami. Opodal znajdował się najcenniejszy, bo najstarszy (starszy od dworu) budynek zwany „Domem pod sroką” Ozdobiony tabliczką z rysunkiem sroki, dom ten wybudowany z kamienia, parterowy, przeznaczony był dla gości, którym udostępniano pokoje. Mieszkała tam siostra żony Jadwigi M., wdowa — Józefa z Zielińskich Szujka. Podczas okupacji mieszkali tam również osoby wysiedlone ze Lwowa. Sąsiadowała z nim kaplica, w której przed wojną odbywały się rodzinne uroczystości, tam też w oczekiwaniu na pogrzeb umieszczano zmarłych.

Przed dworem był gazon, rosły na nim wysokie bzy, osłaniające budynki gospodarskie. Za dworem, po lewej stronie zaczynał się niewielki, ale ładnie urządzonego ogród. Rozplanowany starannie, był oczkiem w głowie Jadwigi M., która pielęgnowała w nim srebrne świerki, buki, bzy, jaśminy i róże. Dwór miał układ traktowy, a pomieszczenia rozmieszczone były w amfiladzie. Ostatnim akcentem tej amfilady była weranda, z niej do ogrodu wychodziło się grabową aleją, która stanowiła przedłużenie amfilady dworskiej. Idąc aleją grabową (częściowo zniszczoną podczas mrozów w 1928), po prawej stronie widziało się ogród, zaś po lewej stał wysoki mur, będący tylną ścianą budynku browaru.

Poza obrazem Józefa Chełmońskiego we dworze Marsowie nie mieli wielkich dzieł sztuki. O staranne urządzenie dworu dbała żona Jadwiga M. W limanowskim domu często przebywał Tadeusz Okoń (1872–1957), artysta malarz, portrecista. Ściany dworu zdobiły portrety rodziny jego pędzla, wśród nich zachowany do dziś w Muzeum Ziemi Limanowskiej portret Z. M. Okoń przyjaźnił się z krewnymi Marsów, rodziną Dunikowskich, szczególnie z Jerzym Dunikowskim. Malarz ten nie zwracał uwagi na stronę materialną życia. Jeździł od dworu do dworu, a za gościnność gospodarzy odwdzięczał się portretowaniem ich rodziny. Z limanowskim dworem związana była również Róża Pikówna, krewna Antoniowej Marsowej. Pochodziła z prowincji, spokrewniona z rodziną Stacherskich, pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Limanowej. Opuszczona, samotna, przygarnięta przez Marsów, zajmowała się ogrodem warzywnym i sadem, wspomagając swych dobroczyńców pracą, szczególnie w czasie kryzysu ekonomicznego. Dla mieszkańców limanowskiego domu była postacią wręcz legendarną. Zawsze oddana rodzinie Marsów, przyjaźniła się szczególnie z Z. M., którym opiekowała się przez rok, gdy podczas reformy rolnej został wyrzucony ze dworu.

W 1894 Z. M. oż. z Jadwigą z Zielińskich h. Ciołek (zm. 1939) z Klęczan (pow. nowosądecki). Potomstwa nie mieli.

Dok.: zob. biogram ⇒ Grzegorza Marsa (1900–1961).

Piotr Szymon Łoś

MILEWSKI MICHAŁ HIPOLIT h. Ślepowron (28.09.1862–26.12.1940), wł. maj. Niestum i Włosty (pow. ciechanowski). Syn ⇒ Józefa Antoniego (1820–1907) wł. maj. Kotermań (pow. ciechanowski), i Katarzyny z Łebkowskich h. Dąbrowa (1827–1906). Ur. w Kotermaniu.

Rodzeństwo: ⇒ biogram Józefa Antoniego Milewskiego (1820–1907).

M. M. gimnazjum ukończył w Kaliszu. W 1882 wstąpił na medycynę w Warszawie, lecz zrezygnował z tych studiów i przez pięć lat pracował razem z ojcem w Kotermaniu. Po otrzymaniu części schedy od ojca, objął w dzierżawę maj. Dźwierzno (pow. plocki). Po śmierci swej pierwszej żony, Marii Milewskiej, i ślubie w 1898 z Marią Heleną Włodek, zlikwidował dzierżawę i przejął żony maj. Niestum (ok. 400 ha), spłacając jej rodzeństwo. W 1906 dokupił jeszcze maj. Włosty (ok. 140 ha). M. M. nie miał formalnego wykształcenia rolniczego, mimo to prowadził wzorowo swe majątki, należące do lepszych gospodarstw w powiecie. Jako jeden, z nielicznych ziemian w owym czasie, rozpoczął drenowanie podmokłych gruntów w Niestumiu. W 1906 został wybrany sędzią i urzędował w sądzie gminnym na przedmieściu Ciechanowa, zwanym Ostatni Grosz. W 1913 podjęli Milewscy nietrafną, jak się później okazało, decyzję sprzedaży Niestumia (maj. kupił Henryk Leźnicki) i przeniesienia się do Warszawy, ze względu na uczące się dzieci. Za namową żony M. M. kupił w Warszawie w 1915 dużą kamienicę przy ul. Chmielnej 2a. We Włostach pozostawił jedynie ekonoma. Działania wojenne odcięły M. M. na ponad rok od majątku, co ujemnie wpłynęło na stan dóbr, dodatkowo niszczone przez wojska niemieckie i rosyjskie. Także dom w Warszawie nie przynosił oczekiwanych dochodów. Rodzina znalazła się w ciężkiej sytuacji. W 1917 r. M. M. sprzedał kamienicę, w zamian chciał kupić maj. Nużew położony bliżej Warszawy, niestety z powodu galopującej inflacji nie doszło do tej transakcji. Aby się ratować przed katastrofą finansową zdecydował się sprzedać Włosty, powinowatemu Gustawowi Śniechowskiemu. Zamieszkał w Łomży pracując w ZZ, a następnie w Czerwidnie (pow. łomżyński), gdzie otrzymał stanowisko sędziego pokoju. W 1930 przeszedł na emeryturę. Żona aby pomóc mężowi dawała lekcje muzyki i języków obcych: francuskiego, niemieckiego, angielskiego. W 1934 M. M. osiadł w Myszyncu na Kurpiach gdzie prowadził aż do śmierci biuro podań i porad. Zmarł w Myszyncu, tam też został pochowany.

M. M. był dwukrotnie żonaty. Dn. 9.10.1891 oż. w Płocku ze swoją kuzynką Marią z Milewskich (1872 w Opatowie – 7.01.1896 w Dźwierznie), córką Piotra Chryzostoma Mikołaja (12.1838 w Szczepkowie – 1906 w Pabianicach), kandydata prawa, od 1872 asesora w sądzie w Płocku, później rejenta w Pabianicach, i Leokadii z Dąbrowskich h. Jastrzębiec (1842–1910). Piotr Chryzostom M. był bratem ⇒ Józefa Antoniego Milewskiego (1820–1907). Dzieci z pierwszej żony: 1^a. Wanda Janina (23.06.1894 w Dźwierznie – 9.06.1978 w Bydgoszczy), abs. pensji w Warszawie, Pracowała w biurze opieki nad jeńcami wojennymi, od 1920 za Witoldem Tyrankiewiczem (7.02.1892 w Środzie – 21.02.1945 w Warszawie), abs. wydz. matematycznego Uniw. w Lipsku (1915), od 1922 był nauczycielem w gimn. w Wągrowcu i Bydgoszczy, uczestnikiem kampanii wrześniowej w randze majora WP w bitwie nad Bzurą, następnie jeńcem oflagu w Woldenbergu; ich dzieci: 1^a.1. Jadwiga T. (21.11.1923 w Wągrowcu – 12.12.1997 w Bydgoszczy), abs. polonistyki na UMK w 1952, nauczycielka w Bydgoszczy, poetka, od 1970 czł. Związku Literatów Polskich; 1^a.2. Maria (ur. 27.08.1932 w Bydgoszczy), abs. ASP w Krakowie (1956), czł. Związku Artystów Sztuk Pięknych, projektantka prac artystycznych w skórce, w 1957 otrzymała nagrodę ministra kultury, od 1962 za Antonim Bojarą (3.09.1939 w Bąkowie – 27.07.1997 w Chwaszczynie), abs. Technikum Garbarskiego w Radomiu, od 1971 z żoną wł. firmy garbarskiej w Chwaszczynie, ich córka: 1^a.2.1. Jowita Helena (ur. 9.04.1971 w Słup-

Michał i Maria z Milewskich Milewscy

sku), abs. Liceum Plastycznego w Gdyni, od 1992 r. za Andrzejem Subczyńskim, ich dzieci: 1^a.2.1.1. Maria Weronika; 1^a.2.1.2. Jadwiga Balbina; 1^a.2.1.3. Jan Antoni; 2^a. Zygmunt Gracjan (18.12.1895 w Dźwierznie – 5.11.1941 w Chełmie Lubelskim), abs. gimnazjum w Warszawie, i kursów ogrodniczych, uczestnik kampanii 1920, oż. z Heleną Genowefą z Kierskich (30.10.1894 w Łebkach – 28.08.1928 w Mławie), ich dzieci: 2^a.1. Zbigniew (ur. 18.12.1923 w Mławie), abs. szkoły rolniczej w Boguszynie, pracował w PKS, oż. z Kunegundą z Markiewiczów (13.10.1925 w Kowalewie – 11.03.1974 w Mławie), abs. szkoły rolniczej w Boguszynie, ich dzieci: 2^a.1.1. Maria (ur. 23.02.1947 w Mławie), abs. Liceum. im. Stanisława Wyspiańskiego i Liceum Ekonomiczne w Mławie, inspektor ZUS, jej dzieci: 2^a.1.1.1. Dariusz Milewski (ur. 23.11.1974 w Mławie), abs. Liceum. im. Stanisława Wyspiańskiego i Instytutu Historycznego UW (1998), dalsze studia na UKSW, oż. w 2009 z Anną z Samselów (ur. 5.12.1982

w Myszyńcu); 2^a.1.1.2. Marta Milewska (ur. 16.04.1977 w Działdowie), za Markiem Maranowskim, wł. firmy „Triomix” w Mławie, ich dzieci: 2^a.1.1.2.1. Ola (ur. 21.12.1998 w Mławie) i 2^a.1.1.2.2. Martyna (ur. 2001 w Mławie); 2^a.1.2. Helena (ur. 28.08.1951 w Mławie), abs. Technikum Gastronomicznego w Mławie; za Ryszardem Downarem (ur. 04.04.1951 w Olsztynie), ich dzieci: 2^a.1.2.1. Marta (ur. 12.02.1975 w Olsztynie) i 2^a.1.2.2. Karina (ur. 10.01.1984 w Olsztynie); 2^a.1.3. Janusz (12.05.1949 w Mławie – 30.11.2008 w Olsztynie), pracownik PKS, oż. z Bożeną z Bartkowskich (ur. 9.12.1953 w Mławie), bezdzietni; 2^a.2. Włodzimierz (ur. 16.06.1927 w Mławie), mgr inż., abs. PW, płk. WP, oż. z Felcją z Milczarków (ur. 30.05.1924 w Mławie), ich dzieci: 2^a.2.1. Ewa Grażyna (ur. 1.01.1952 w Mławie); 2^a.2.2. Lidia (ur. 5.03.1953 w Mławie); 2^a.2.3. Marek (ur. 16.11.1955 w Warszawie).

Zbigniew Milewski z dziadkami Kierskimi (ok. 1926)

W 1898 M. M. oż. z Marią Heleną z Włódków h. Prawdzic (1874 w Niestumie – 1962 w Warszawie), córką Władysława Nikodema (1841–1880), wł. maj. Niestum, i Marii ze Ślaskich h. Grzymała (1843–1888). Maria M. studiowała na Uniw. w Genewie. Znała języki i szeroki świat, nie lubiła życia na wsi. Po zamążpójściu za M. M. namówiła męża na kupno domu w stolicy. Ich dzieci: 3^b. Jan (3.03.1900 w Niestumie – 19.07.1924 w Otwocku), abs. gimn. w Warszawie, jako ochotnik brał udział w wojnie 1920, w 11 p. uł.; po zakończeniu wojny rozpoczął praktykę rolną w maj. Przytuły k. Ostrołęki (Grochowskich); w 1922/1923 pracował w maj. Boguszycze k. Łomży (Wierzbickich); po ślubie wziął w dzierżawę maj. Pączkowiżna (Lutosławskich); w marcu 1924 zachorował na gruźlicę i mimo kuracji w Zakopanem i Otwocku zmarł. Pochowany na cmentarzu w Szczepankowie, w grobie rodzinnym; oż. 17.04.1923 z ➤➤ Zofią z Wierzbickich (6.07.1886 w Boguszycach – 4.01.1957 w Warszawie); ich dzieci: 3^b.1. Jan Michał (24.12.1923 w Pączkowiźnie – 14.07.2001 w Warszawie), żołnierz ZWZ–AK, pseud. „Sokół”, kapral podchor.; abs. Gimn. im. Władysława IV w War-

szawie (1946) i AM w Warszawie (1952), dr nauk medycznych (1966), lekarz i ordynator szpitali w Warszawie, autor publikacji naukowych, odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem AK; rodziny nie założył; 3^b.2. Adam Roman (24.12.1923 w Pączkowie – 19.01.2002 w Warszawie), brat bliźniak Jana Michała, żołnierz ZWZ–AK pseud. „Stróż”, kapral podchor. Matura 1946 r. w abs. Gimn. im. Władysława IV w Warszawie (1946) i Wydz. Mechanicznego PW (1953 dyplom mgr inż.), konstruktor–automatyk, pracownik różnych firm, m.in. Centralnego Laboratorium Automatyki w Warszawie, odznaczony Krzyżem AK; w 1956 oż. z Anną z Hirszmanów (ur. 26.08.1926 w Grodzisku Mazowieckim), córką Jana (1879–1929), inż. PW, i Aurelii z Przytułskich (1887–1945). Anna M., lekarz stomatolog, podczas wojny była w AK pseud. „Hanka”, w powstaniu warszawskim sanitariuszką w zgrupowaniu „Żywiciel” na Żoliborzu, potem w obozie w Ravensbrück do końca wojny, odznaczona Warszawskim Krzyżem Powstańcym, Odznaką Pamiątkową „Akcja Burza”, Krzyżem Partyzanckim, Medalem za Warszawę 1939–1945, Krzyżem AK; ich dzieci: 3^b.2.1. Andrzej Jan (ur. 6.03.1957 w Warszawie), abs. Liceum im. J. Słowackiego w Warszawie (1975) i Wydz. Mechaniki Precyzyjnej PW (1981), dyr. handlowy w Promed S. A., organizator Tow. Sportowego DESKI; w 1982 oż. z Ewą Alinę z Kleczkowskich h. Trzaska (ur. 1.03.1958 w Warszawie), córkę Bogdana i Anny z Mikołajewskich h. Ogończyk, abs. UW (mgr historii sztuki 1984), tłumaczka z języka francuskiego i angielskiego, ich dzieci, bliźniaczki: 3^b.2.1.1. Maria Anna (ur. 6.04.1983 w Warszawie) i 3^b.2.1.2. Zofia Joanna (ur. 6.04.1983 w Warszawie); 3^b.2.2. Agnieszka Joanna (21.07.1959 w Warszawie – 29.08.1991 w Warszawie), abs. Liceum im. J. Słowackiego w Warszawie (1977) i Wydz. Architektury PW (1983), projektantka w biurach projektów, czł. Stowarzyszenia Architektów Polskich, od 1983 za Jackiem Orkiszem (ur. 5.02.1961 w Warszawie), synem Andrzeja i Anny z Dryłów, abs. PW, ich dzieci: 3^b.3.1. Kasper (ur. 4.12.1983 w Warszawie) i 3^b.3.2. Jędrzej Jan (ur. 5.12.1985 w Warszawie); 4^b. Zofia (1902 w Niestumie – 10.04.1926 w Kocewie), nauczycielka,

Maria (druga żona) i Michał Milewscy przed biurem pisania podań w Myszyńcu (ok. 1937)

od 1923 żona ⇒ Adama Konrada Eligarda Krauze (1899–1987); **5^b**. Stanisław (17.11.1903 w Niestumie – 1.10.1978 w Warszawie), inż., abs. PW, w 1937 oż. z Janiną Bronisławą z Kociszewskich (1913 w Otwocku – 1980 w Warszawie), ich dzieci: **5^b**.1. Jolanta; **5^b**.2. Adam; **5^b**.3. Barbara; **5^b**.4. Jacek; **5^b**.5. Wojciech; **6^b**. Maria Magdalena (1905 w Niestumie – 2002 w Poznaniu), abs. Gimn. H. Gepertówny w Warszawie i szkoły muzycznej w klasie fortepianu, następnie Konserwatorium Muzycznego w Poznaniu; abs. Szkoły Rytmiki i Tańca Plastycznego w Warszawie (1933) (metoda Emila Jacques–Dalcroze’a), w l. 1933–1939 nauczycielka muzyki i tańca w Poznaniu, od 1947 uczyła rytmiki w Poznaniu w Państwowej Szkole Muzycznej; **7^b**. Władysław (1908 w Niestumie – 1963 w Podkowie Leśnej), abs. szkoły ogrodniczej, oż. ze Stefaniną z Dębickich (1908–1980); **8^b**. Witold (1913 w Niestumie – 27.11.1940 w Mauthausen–Gusen), abs. Szkoły Rolniczo–Hodowlanej w Grudziądzu, oż. z Anną z Reymaków; **9^b**. Maria Danuta (22.12.1914 w Warszawie – 6.10.1998 w Żeliszewkach), abs. w 1934 Szkoły Handlowej w Mławie, działaczka ZHP, od 1943 za Tadeuszem Parowskim, inż. rolnikiem, ich syn: **9^b**.1. Tadeusz (23.04.1947 w Mławie – 1971); **10^b**. Józefa Halina (22.12.1914 w Warszawie – 19.05.1972 w Warszawie), siostra bliźniaczka Marii Danuty, abs. Szkoły Handlowej w Mławie (1934), od 1946 za Ludwikiem Michałowskim (1910–1973), inż. przemysłu drzewnego, ich syn: **10^b**.1. Andrzej (ur. 30.01.1954 w Warszawie), elektronik, oż. z Haliną z Makotów (ur. 1954 w Warszawie), wł. firmy „AMEX”; ich dzieci: **10^b**.1.1. Piotr (ur. 19.02.1980 w Warszawie) i **10^b**.1.2. Paweł (ur. 21.01.1981 w Warszawie).

Dok.: *Spis obywateli*, s. 77; Józef Antoni Milewski, *Saga Rodu Milewskich*, 1987, mps. Adam Roman Milewski, *Milewscy h. Ślepowron w ziemi ciechanowskiej*, 1999, mps.

Anna Milewska

MILEWSKA ZOFIA z WIERZBICKICH h. Nieczuja (6.07.1886–4.01.1957), współwł. maj. Boguszycze (pow. łomżyński) i maj. Pojezierze (pow. suwalski). Córka Franciszka (1841–1908) i Stanisławy z Jabłońskich (1861–1907), wł. maj. Boguszycze. Ur. w Boguszycach.

Dwór w Boguszycach

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Franciszka Kornelego Wierzbickiego (1884–1945).

Z. M. ukończyła Gimn. Św. Anny w Krakowie, w l. 1905–1907 i 1909/1910 studiowała ogrodnictwo w Studium Rolniczym UJ. Po studiach odbywała praktyki w Niemczech, na Ukrainie, oraz w 1908/1909 w Krakowskich Zakładach Tow. Ogrodniczego. W czasie I wojny światowej jako czł. Korpusu Sióstr PCK pracowała w różnych punktach opatrunkowych i szpitalach w Warszawie. Po ślubie w 1923 pomagała mężowi w prowadzeniu maj. Pączkowizna (dzierżawa). Po owdowieniu sama administrowała maj. Pączkowizna, a w 1926 przeniosła się z synami do rodzinnych Boguszyc, gdzie razem z bratem Michałem zajmowała się gospodarstwem i ogrodem. W 1935 w spółce z Władysławem Grochowskim zakupiła folwark. Pojezierze, którym następnie administrował Grochowski.

Drugą wojnę światową spędziła w Warszawie. Następnie przedostała się do Boguszyc, gdzie również przybyli brat i synowie. Po wywłaszczeniu mieszkała z bratem Michałem w różnych gospodarstwach, którymi on zarządzał. Po jego śmierci w 1952 przeniosła się do Warszawy i zamieszkała ze swym synem Janem.

Zmarła w Warszawie i została pochowana w grobie rodzinnym na cm. w Szczepankowie.

Z. M. dn. 17.04.1923 wyszła za ⇒ Jana Milewskiego (1900–1924).

Dok.: Hulewicz, *Studia*, s. 277; Adam Roman Milewski, Milewscy h. Słepowron w ziemi ciechanowskiej, 1999, mps.

Piotr Paweł Bajer

MOSZYŃSKI STEFAN h. Nałęcz (28.11.1873–25.04.1913), współwł. maj. Łoniów (pow. sandomierski), dr praw. Syn Jerzego (24.04.1847–24.01.1924), wł. maj. Łoniów, i Stefanii z Cieleckich (30.01.1855–14.01.1912), wnuk Piotra (30.04.1800–20.09.1879). Ur. w Łoniowie.

Stefan Moszyński

Rodzeństwo: **1.** Stanisław (5.05.1875–17.05.1907), ksiądz, dr prawa UJ, abs. Studium Rolniczego UJ, malarz. W 1902 wstąpił do Seminarium Duchownego w Krakowie i podjął studia na Wydz. Teologicznym UJ, studiując i jednocześnie malując; od 1905 chory na gruźlicę leczył się w Zakopanem, 17.10.1906 przyjął święcenia kapłańskie; **2.** ⇒ Jan (1877–1938), nieślubny syn Stefanii z Cieleckich M. i Wojciecha Kossaka (1.01.1857–29.07.1942), malarza; **3.** Maria (5.11.1878–16.06.1930), kształciła się w domu, nauczyła się też opieki nad chorymi w zakresie pierwszej pomocy, którymi potem się opiekowała. Całe życie mieszkała w Łoniowie, nie założyła rodziny.

Początkowe nauki odebrał w domu od Bronisława Jaworskiego, a następnie w l. 1881–1883 w szkole powszechnej nr 4 w Krakowie. Na podstawie dobrze zdanego egzaminu został od razu przyjęty do drugiej klasy Gimn. św. Anny w Krako-

Pałac w Łoniowie

wie. W klasie drugiej i trzeciej miał bardzo dobre wyniki nauczania, już w klasie czwartej z matematyki był „bardzo mierny” i dlatego też od piątej klasy rozpoczął naukę w III Gimn. im. Jana III Sobieskiego w Krakowie. Egzamin dojrzałości zdał z odznaczeniem w 1891. Po maturze odbył jednoroczną służbę wojskową w p. ul. w Przemysłu. Po powrocie z wojska studiował przez rok prawo na uniwersytecie w Berlinie, a później przez trzy lata na Uniwersytecie w Jassach. Doktoryzował się w 1897. Po studiach pracował w namiestnictwie we Lwowie jako praktykant. Po dwuletniej pracy urzędniczej w 1900 złożył rezygnację i powrócił do Łoniowa. Choć nie studiował rolnictwa, gdy osiadł na roli i objął zarząd majątku, doszedł do wysokiego znawstwa problematyki rolniczej. Opublikował wiele artykułów o tematyce politycznej na łamach „Przeglądu Katolickiego”, „Myśli Katolickiej” i „Słowa”. Posyłał również artykuły z dziedziny gospodarki rolnej do redakcji „Hodowcy” i „Rolnika”. Interesował się jeździectwem, sam wielokrotnie brał udział w wyścigach. Hodowli wyścigowych koni poświęcał cały swój wolny czas. Rasy, pochodzenie i krzyżowanie koni były jego życiową pasją. Z wielu hodowcami nawiązał obszerną korespondencję, a także ogłaszał swoje porady w „Jeźdźcu i Myśliwym”. Z jego inicjatywy powstało gminne tow. kredytowe, wyodrębnione z kółka rolniczego łoniowskiego.

S. M. oż. 8.02.1902 z Marią Heleną Kunegundą z Ledóchowskich (zm. 2.12.1964 w Puszczykowie), córką Michała (zm. 1906) i Marii z Zagórskich, wł. maj. Bużany (pow. włodzimierski, później horochowski).

Dzieci: **1.** ➤ Emanuel (1902–1944); **2.** Maria (24.06.1905 Łoniów – 1999 w Katowicach), od 19.02.1936 za Mikołajem Borchem, synem Teodora i Heleny z Kellerów (rozw.). Do wybuchu wojny mieszkała w Łoniowie, studia z zakresu anglistyki rozpoczęła w 1923, ukończyła z tytułem magistra w 1952. Od 1950 pracowała w Katedrze Filologii Angielskiej na Wydz. Humanistycznym UP prowadząc jednocześnie lektorat języka angielskiego w Szkole Inżynierskiej w Poznaniu, a następnie na PP. W 1981 przeszła na emeryturę; **3.** ➤ Piotr (1907–2000); **4.** Helena (11.02.1911–11.10.1964). Po paroletnim okresie nauki w Gimn. Urszulanek w Krakowie wróciła do Łoniowa, by pomóc w gospodarstwie domowym. W l. 1934–1937 pracowała

Maria Moszyńska

Helena Moszyńska

w zakładzie ogrodniczym w Rabie Wyżnej. W 1939 po półrocznym kursie pielęgnowania niemowląt oraz pierwszej pomocy pogotowia sanitarnego podjęła praktykę w Szpitalu Okręgowym w Warszawie. Podczas okupacji mieszkała w Łoniowie opiekując się miejscową ludnością. W l. 1945–1949 była współniczką firmy (z Wacławem Wrześniewiczem) handlującej wyrobami tapicersko-dekoracyjnymi. Od 1949 była pielęgniarką w sanatorium ZNP w Zakopanem, a następnie jako oddziałowa w sanatorium ZNP „Warszawianka”. Zachorowała na gruźlicę i zwolniona z pracy zamieszkała razem z matką i siostrą.

Dok.: PSB, t. 22, s. 119–120 (Jerzy Moszyński), s. 132–133 (Stanisław Moszyński); Archiwum Moszyńskich w Krakowie; BN rkps IV 9972, k. 14–19, IV 9974, k. 60–67; BJ rkps Przyb. 1101/99, Przyb. 1155/99, t. 91; AUJ W II 520–521; W. Jelski, *Stefan Moszyński wspomnienie pośmiertne*, „Słowo”, nr 121, 5 V 1913, s. 5; A. Rewera, *Wspomnienie pośmiertne po Stefanie Moszyńskim*, „Sandomierzanin”, 8 V 1913, nr 19, s. 2–3.

Piotr Biliński

MOSZYŃSKI EMANUEL h. Nałęcz (24.12.1902–1.06.1944), współwł. maj. Łoniów (pow. sandomierski). Syn $\Rightarrow$ Stefana (1873–1913) i Marii z Ledóchowskich, wnuk Jerzego (1847–1924). Ur. w Krakowie.

Rodzeństwo: zob. biogram $\Rightarrow$ Stefana Moszyńskiego (1873–1913).

E. M. ukończył Gimn. im. Jana III Sobieskiego w Krakowie, następnie studiował rolnictwo w Studium Rolniczym UJ. Jako ochotnik walczył w wojnie 1920. Przez większość życia mieszkał w Łoniowie, zarządzając odziedziczonym majątkiem. Dobra łoniowska w 1922 obejmowała 2840 mg, w tym 1500 gruntów ornych, łąk i pastwisk, 1200 lasu, 140 było pod stawami, drogami i budynkami. Wg spisu wykonanego na pocz. 1927 w Łoniowie było 1658 ha (w tym gruntów ornych 686, łąk 123, pastwisk 69, lasu 675, ogrodów 25, reszta pod serwitutami — 80). W majątku działała serownia.

E. M. podczas kampanii wrześniowej 1939 dowodził oddziałem remontów w 6 p. s. k. w ramach ośrodka zapasowego 10. brygady kawalerii dowodzonej przez płk. Stanisława Maczka. Z całą jednostką przedostał się na Węgry, gdzie był internowany. Stamtąd do Francji. Służył w kwatermistrzostwie nowo uformowanej 10. brygady kawalerii. Jako czterdziestoletni ppor. chciał walczyć na pierwszej linii frontu. Jednak jego prośba o przeniesienie nie została rozpatrzona pozytywnie, po klęsce Francji ewakuował się do Wielkiej Brytanii. Tam służył jako oficer sztabowy w nowo uformowanym 24. p. kaw. zmotoryzowanej. Pułk wchodził w skład 10. brygady kawalerii, która z kolei należała do pierwszej dywizji pancerniej gen. S. Maczka. Dzięki przedwojennej znajomości z gen. Władysławem Andersem postarał się o przeniesienie ze Szkocji do Drugiego Korpusu walczącego we Włoszech. Znalazł się tam od razu na pierwszej linii frontu w 5. Kresowym Baonie Ciężkich Karabinów Maszynowych pod dowództwem mjr Władysława Chudego. Poległ w bitwie pod Monte Cassino, kilka dni po bitwie odnaleziono jego ciało i pochowano na miejscu batalii 12.10.1944 (cm. polski, grób 1–E–20). Pośmiertnie został odznaczony Gwiazdą Italii. O jego śmierci rodzina została powiadomiona 4.03.1948 przez wydział dla spraw ludności polskiej poza Wielką Brytanią.

Emanuel Moszyński

Dok.: M. B. Markowski, *Obywatele ziemscy w województwie kieleckim 1918–1939*, Kielce 1993, s. 142; E. M. Rostworowski, *Popioly i korzenie. Szkice historyczne i rodzinne*, Kraków 1985, s. 277; H. Smaczny, *Księga kawalerii polskiej 1914–1947, rodowody — barwa — broń*, Warszawa 1989, s. 106; *Rocznik ofic. rez.* 1934, s. 129, 607; *Kawaleria polska*, s. 23; *Lista*, t. 1, s. 688; Archiwum Moszyńskich w Krakowie.

Piotr Biliński

MOSZYŃSKI PIOTR h. Nałęcz (9.10.1907–9.12.2000), współwł. maj. Łoniów (pow. sandomierski), wł. maj. Bużany (pow. horochowski), mgr prawa. Syn ➔ Stefana (1873–1913) i Marii z Ledóchowskich, wnuk Jerzego (1847–1924). Ur. w Łoniowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Stefana Moszyńskiego (1873–1913).

P. M. w 1918 rozpoczął naukę w III Gimn. im. Jana II Sobieskiego w Krakowie, gdzie odebrał staranne wykształcenie lingwistyczne, znał biegle pięć języków: angielski, francuski, niemiecki, łacinę i grekę. Po maturze zdanej w 1926 zapisał się na Wydz. Prawa UJ. Na ostatnim czwartym roku studiów w czasie ferii zimowych w 1932 został poważnie ranny w wypadku. Jak wspominał w swym życiorysie, uległ „skomplikowanemu i bardzo bolesnemu złamaniu ręki (zdruzgotane kości rozszarpały mięśnie ręki, przecięły nerw i wyszły na zewnątrz)”. Musiał się poddać operacji pod narkozą, podczas której nastąpiła przerwa w akcji serca, „które zostało tak uszkodzone, że dopiero po dłuższym leczeniu wróciło do normy”. W trakcie leczenia i rehabilitacji ręki został wezwany na komisję poborową, która zwolniła go z odbywania służby wojskowej. W 1932 zaczął zarządzać Łoniowem. W trzy lata później otrzymał w testamencie po babce maj. Bużany, gdzie zamieszkał na stałe. We wrześniu 1939 przedo-

stał się z Bużan do Łoniowa, gdzie pozostała jego matka z dwoma siostrami. Od jesieni 1939 w zastępstwie nieobecnego brata Emanuela zarządzał majątkiem rodzinnym. W lecie 1942 przyjął w swoim majątku kolonię dzieci z dużych miast GG zorganizowaną przez RGO. Pod koniec wojny w pałacu łoniowskim mieściła się tajna kwatery AK obwodu sandomierskiego. Funkcję zarządcy Łoniowa P. M. pełnił aż do 1944, kiedy to został zmobilizowany przez dowództwo AK. Przysięgę złożył w Łoniowie w obecności Michała Mandziary pseud. „Siwy”. Jako żołnierz AK przybrał pseud. „Rys”. Do lipca 1944 z kasy majątku składał na ręce komendanta placówki AK Jurkowiec dobrowolne opodatkowanie. Podczas trwania akcji „Burza” dołączył do drugiego sandomierskiego p. p. AK w okolicach Gór Świętokrzyskich. Jako szeregowy żołnierz tego pułku należał do konnego zwiadu dowodzonego przez ppor. Józefa

Piotr i Maria Moszyńscy

Świeżyńskiego pseud. „Wład”. Brał udział we wszystkich akcjach bojowych zwiadu konnego, m.in. uczestniczył w walkach pod Ceberem, Dziebałtowem, Radoszycami i Radkowem. Oprócz tego kilkakrotnie odrywał się od głównych sił pułku i zapuszczał się samodzielnie w głąb sąsiadujących terenów Kielecczyzny. Celem tych wypadów było nawiązanie kontaktów z rozrzuconymi po okręgu kieleckim placówkami AK oraz dezorganizowanie zaplecza frontu niemieckiego. W listopadzie 1944 został ogłoszony w oddziale rozkaz dowódcy AK nakazujący demobilizację w całym kraju oraz zwalnianie wszystkich żołnierzy od złożonej przysięgi. Za ten okres walk został odznaczony przez gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego Krzyżem AK. Po demobilizacji udał się wraz z rodziną do Kielc, a stamtąd do Poznania. Wiosną 1945 zgłosił się do PUZ w Jarocinie, który skierował go do wywłaszczonego majątku w Brzostowie jako zarządcę, pełnił tę funkcję do połowy 1945. Przeniósł się wtedy do

Poznania, gdzie zamieszkał na stałe z matką, ciotką i siostrami. W mieście najpierw pracował jako konwojent zbożowy, później jako akwizytor wełny owczej na terenie woj. poznańskiego. Po założeniu przez siostrę Helenę spółki handlowej sprzedawał wyroby terakotowe. Jednak w wyniku zbyt dużych domiarów podatkowych spółka została rozwiązana. Od kwietnia 1948 pracował jako magazynier w prywatnej wytwórni materaców firmy Wrześniewicz. Wobec likwidacji firmy zaczął poszukiwać państwowej pracy. Na jesieni 1949 przez trzy miesiące był zatrudniony jako podreferendarz Poznańskiego Urzędu Woj. w Dziale Rolnictwa i Reform Rolnych. Po upływie okresu próbnego wypowiedziano mu pracę, znalazł zatrudnienie jako fakturzysta w Państwowej Centrali Handlowej w Poznaniu. Wobec bardzo niskich wynagrodzeń już po tygodniu pracy odszedł na własną prośbę z firmy i przeniósł się do Rejonowej Zbior-

nicy Złomu, gdzie pracował przez dwa lata w charakterze referenta ubezpieczeń rzeczowych. Od grudnia 1952 pracował jako starszy księgowy w Rejonie Dróg Wodnych w Poznaniu. W 1954 został zwolniony z pracy i po kilku miesiącach bezskutecznych poszukiwań zatrudnienia w różnych państwowych zakładach, dostał w końcu angaż w Zakładach Przemysłu Metalowego im. Józefa Stalina w Poznaniu. W l. 1955–1960 zajmował się handlem skór z lisów i norek. Jednak gdy hodowla zwierząt futerkowych zaczęła przynosić straty i nie rokowała nadziei na przyszłość, zdecydował się sprzedać wszystkie posiadane zwierzęta i dokończyć studia prawnicze na UJ. Po zdaniu pomyślnie egzaminów napisał pracę pt. „Napoleońska Rada Stanu”, którą obronił z wynikiem bardzo dobrym 15.07.1963 i uzyskał tytuł mgr praw. Równoległe ze studiami pracował w zespole adwokackim w Poznaniu jako sekretarz. Po otrzymaniu dyplomu złożył podanie do prezesa Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Poznaniu z prośbą o dopuszczenie do odbywania aplikacji. W półtora roku później otrzymał odmowną odpowiedź. Załamany niepowodzeniami życiowymi i śmiercią matki i siostry wstąpił do zakonu. W seminarium przebywał od września 1965 do maja 1966, kiedy to przełożeni wydalili go z nowicjatu. W l. 1979–1984 był zatrudniony w parafii św. Rocha w Poznaniu jako kościelny. W 1984 Obwodowa Komisja Lekarska zaliczyła go do drugiej grupy inwalidzkiej, i przyznała rentę. W 1995 zgłosił swój akces do Stowarzyszenia Żołnierzy AK. W tym samym roku zwrócił się o przyznanie mu praw kombatanckich z racji przynależności do Stowarzyszenia Żołnierzy AK. Decyzją urzędu do spraw kombatanatów i osób represjonowanych przyznano mu uprawnienia kombatanckie. W 1998 przeniósł się wraz z siostrą do rodziny Hallerów w Katowicach.

Dok.: Archiwum Moszyńskich w Krakowie; E. Dąbrowski, *Szlakiem Jędrusiów*, wyd. 3, Kraków 1992, s. 124–125; J. Gapys, *Postawy społeczno polityczne ziemiaństwa w latach 1939–1945 (na przykładzie dystryktu radomskiego)*, Kielce 2003, s. 232; W. Gruszczyński, *Lotna sandomierska. Dzieje oddziału partyzanckiego*, Warszawa 2003, s. 144–145.

Piotr Biliński

MOSZYŃSKI JAN (16.01.1877–30.07.1938), wł. maj. Sójki (pow. kutnowski). Niesłubny syn Stefanii z Cieleckich Moszyńskiej (1855–1912), żony Jerzego Moszyńskiego (1847–1924), i Wojciecha Kossaka (1.01.1857–29.07.1942), malarza. Ur. w Krakowie.

Rodzeństwo: zob. biogram Stefana Moszyńskiego (1873–1913).

Po ogłoszeniu separacji małżeństwa Stefanii i Jerzego M., J. M. wychowywał się z matką w Sójkach. Ukończył elitarną szkołę Therezianum w Wiedniu (1887–1897), następnie przebywał jako paź na dworze Franciszka Józefa I. Od 1898 zarządzał dobrami ziemskimi Sójki, które otrzymał od matki w 1909. Majątek służył z hodowli koni i był jednym z lepiej prosperujących w okolicy (ok. 715 ha). Już jednak w okresie międzywojennym sytuacja ekonomiczna majątku J. M. nie była dobra. Część dóbr J. M. sam rozparcelował i sprzedał, a w 1931 reszta Sójek została wystawiona na publicznej licytacji i kupiona przez Leona Koryznę za 166 000 dolarów.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości J. M. włączył się czynnie w życie społeczno–polityczne. Był m.in. prezesem Rady Szkolnej pow. kutnowskiego, w 1919 prezesem kutnowskiego oddziału PCK, w 1920 został członkiem Pow. Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa. W lipcu 1920 wstąpił do 203 ochotniczego p. uł., z którym odbył całą kampanię wojenną. Po jej zakończeniu przekazał na rzecz powstańców śląskich 400 tys. marek polskich. Pomagał też finansowo i organizacyjnie kutnowskim harcerzom. Przez 11 lat był wójtem gminy Sójki. W 1925 został prezesem Związku Hallerczyków w Kutnie. Po przewrocie majowym opowiedział się po stronie Józefa Piłsudskiego. W 1927 został prezesem zarządu pow. Partii Pracy, która weszła do BBWR. W tym samym roku zorganizował zespół redakcyjny i zaczął wydawać

Jan Moszyński

Dok.: „Jahrbuch der Vereinigung ehemaliger Theresianisten 1929”, Wien 1929, s. 103; „Głos Pracy”, 1927, nr 6, 9; „Tygodnik Kutnowski”, 1927, nr 47; H. Lesiak, *Prasa kutnowska w latach 1918–1939*, Kutno 1986, s. 44; H. Lesiak, *Kutno w latach 1927–1939. Na podstawie lokalnej prasy*, Kutno 1995, s. 97; M. Wojtylak, *Archivalny dar hr. Jana Moszyńskiego z Sójek dla muzeum Władysława Tarczyńskiego w Łowiczu*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999, s. 207, przyp. 20; Archiwum Moszyńskich w Krakowie; BJ, rkps Przyb. 1134/99, t. 70; BN, rkps 9907 IV, t. 3, k. 245–247.

Piotr Biliński

MYCZKOWSKI STEFAN MIECZYŚLAW TEOFIL h. Korwin (19.12.1864–7.04.1947), wł. maj. Jankowice (pow. jarosławski), rolnik, działacz społeczny i gospodarczy. Syn Jana (zm. 1900) i Klementyny z Niewczaszyńskich (1839–20.06.1924). Ur. we Lwowie.

Rodzeństwo: **1.** najprawdopodobniej bratem S. M. był Władysław, student Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach (1877–1879), czł. samborsko–nowomiejsko–turczańskiego oddziału Tow. Gospodarskiego (1890), wł. od 1904/1905 maj. Chorostków Polski (woj. stanisławowskie) **2.** Wanda za Chlebowskim.

Uczył się w Gimn. Św. Anny w Krakowie po czym studiował w ULw. na Wydz. Prawa i Administracji w l. 1884–1886, a następnie w Wiedniu.

W l. 1889–1898 gospodarował w Jajkowcach (pow. żydaczowski), których był współwłaścicielem z teściową Anielą z Wolskich Pawlikowską. Działalność społeczną rozpoczął w Radzie Powiatowej w Żydaczowie, wybrany z grupy większej własności. Zasiadał w niej od 1891–1899, w l. 1891–1893 był zastępcą członka wydziału, a 1894–1898 członkiem wydziału. Od 1895–1900 był rzeczoznawcą i szacownikiem dla większej własności i gospodarstw leśnych sądu obwodowego w Stryju. Był też członkiem TKZ, z którego ramienia pełnił w l. 1898–1899 funkcję szacownika oddziału w Żydaczowie. Należał do Galicyjskiego Tow. Gospodarskiego we Lwowie 1894–1904 do oddziału stryjsko–żydaczowskiego.

Po sprzedaży ok. 1900 Jajkowiec wycofał się z udziału w żydaczowskiej Radzie Powiatowej i osiadł na krótko u teściów w Bereźnicy Królewskiej (pow. stryjski). Porzu-

„Głos Pracy”. W 1928 wystartował w wyborach do sejmiku z listy BBWR, lecz poniósł porażkę. Klęska wyborcza spowodowała jego wycofanie się z życia politycznego, i oddanie redakcji „Głosu Pracy” w ręce Zygmunta Małanowskiego. Na początku 1929 ofiarował ze swej biblioteki Wyd. Pow. w Kutnie 2300 tomów książek o wartości 25 000 zł. Darowizna ta przyczyniła do powstania pierwszej biblioteki publicznej w Kutnie, utworzonej przez Radę Szkolną Pow. w 1931 pod nazwą Biblioteki Sejmikowej im. Józefa Piłsudskiego.

J. M. w 1931 po sprzedaniu majątku przeniósł się do Torunia, gdzie zmarł.

J. M. oż. w 1909 (w 1911 małżeństwo unieważnione) z Marią Stellą Dunin–Borkowską (ur. 28.06.1888), córką Jerzego (1.10.1856–22.10.1908) i Elżbiety z Łosiów (12.11.1864–1929). Małżeństwo było bezdzietne.

ciwszy pracę na roli przeniósł się do Krakowa, gdzie zatrudnił się w Centralnym Wydz. Szkód Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń (1901–1902).

W 1903 powrócił do rolnictwa, obejmując w dzierżawę od hr. Siemieńskich maj. Głęboka (pow. jarosławski), który prowadził do 1913. Po przeniesieniu się w jarosławskie włączył się w życie tamtejszych stowarzyszeń gospodarczych i finansowych. W grudniu 1903 wstąpił do łańcucko–jarosławskiego oddziału Galicyjskiego Tow. Gospodarskiego stając się jednym z aktywniejszych członków. Od 1905 wielokrotnie był wybierany Delegatem do Rady Ogólnej we Lwowie a od 1906 zasiadał w radzie oddziału jarosławskiego. Jak wielu innych ziemian pow. jarosławskiego przystąpił w 1909 do nowopowstałej Spółki Rolniczo–Handlowej „Ziarno” Tow. Gospodarskiego w Jarosławiu. Kontynuował też działalność w TKZ będąc od 1906 r. co najmniej do 1914 szacownikiem dóbr na pow. jarosławski. Dn. 16.10.1912 nabył razem z żoną od Stanisława hr. Siemieńskiego maj. Jankowice (307 ha). Majątek ten nastawiony był na produkcję zbożową, roślin okopowych i hodowlę. W l. 1909–1914 był członkiem Rady Nadzorczej Banku Rolniczego we Lwowie. Od 1913 był szacownikiem Sądu Obwodowego w Przemyślu na pow. sieniawski. Od 1914 był zastępcą przewodniczącego Wydz. Kasy Oszczędności w Jarosławiu, założonej przez gminę m. Jarosław w 1896. Od 1912 S. M. zasiadał w Radzie Powiatowej w Jarosławiu wybrany z grupy większej własności. S. M. był także aktywnym członkiem organizacji ziemiańskich. Należał do jarosławskiego oddziału Tow. Kółek Ziemian, ekskluzywnej organizacji założonej przez Witolda ks. Czartoryskiego z Pełkiń, skupiającej ziemian o wysokich kwalifikacjach moralnych i zawodowych. Zasiadał w wielu komisjach powołanych przez władze Tow., m.in.: ds. reformy gminnej (1909), dzierżaw oraz ds. opracowania zasad rachunkowości (1912) i „lustracji i sanacji gospodarstw” (w 1913, jako zastępca członka). Jednocześnie należał od 1908 do ZZ we Lwowie założonego w łonie Tow. Kółek Ziemian. W 1916 i 1918 był członkiem Komisji Rewizyjnej ZZ we Lwowie.

Stefan Myczkowski

Jesienią 1914 opuścił Jankowice w obawie przed zbliżającym się frontem i udał się do Wiednia, gdzie spędził czas okupacji rosyjskiej. W 1915 powrócił do Jankowic, włączając się od razu w życie społeczne i gospodarcze zrujnowanej prowincji. W maju 1916 z inicjatywy S. M. Rada Powiatowa w Jarosławiu, na swym pierwszym posiedzeniu od czasu uwolnienia powiatu z inwazji rosyjskiej, uchwaliła wystosowanie adresu do ks. bpa Adama Sapiehy z wyrazami czci i podziękowaniem za działalność i opiekę nad zniszczonym krajem. W 1916 podnosił na forum ZZ we Lwowie problem trudności z wypłatami świadczeń wojennych dla ziemian.

W 1918 w związku z wyborem na dyrektora Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń przeniósł się z żoną do Krakowa, a zarząd majątku oddał synowi → Stefanowi. Podzielał zdanie wielu ziemian małopolskich o konieczności istnienia w odrodzonej Polsce jednolitej organizacji reprezentującej interesy większej własności ziemskiej. W jego mieszkaniu przy ul. Basztowej 8 odbywały się zebrania zespołu organizacyjnego

(m.in. Antoni hr. Potocki z Olszy, Leon ks. Puzyna z Gwoźdźca, Aleksander Dworski z Hawłowic Dolnych i in.) połączone z wykładami nt. ówczesnej sytuacji w rolnictwie i problemów reformy agrarnej (m.in. prof. Franciszek Bujak). Prace te zostały uwieńczone w lutym 1919 założeniem Ogólnego Zjednoczenia Ziemian w Krakowie, przemianowanego później (1921) na ZZ. W pierwszych wyborach do władz ZZ w Krakowie w 1919 został wiceprezesem i funkcję tę pełnił do 1923. W 1919 wszedł ponadto do trzech z sześciu komisji merytorycznych przy zarządzie ZZ: finansowej, organizacyjnej oraz odszkodowań i świadczeń wojennych. W 1921 został wybrany członkiem Komitetu Doradczego krakowskiego oddziału Banku Ziemian. Po odejściu z wiceprezury zasiadał od 1923 co najmniej do 1926 w Radzie Głównej ZZ w Krakowie, jako członek z kooptacji.

Z przekonania konserwatysta S. M. był członkiem Stronnictwa Prawicy Narodowej. W 1912 przystąpił do zorganizowanej w Jarosławiu przez Witolda ks. Czartoryskiego Organizacji Narodowej, wchodząc z skład pierwszego zarządu. W 1920 został wybrany do Komisji Rewizyjnej krakowsko-lwowskiego oddziału SPN. W 1922 wszedł do zarządu SPN, w którym zasiadał do 1929. Ponadto w czasie kadencji zarządu 1922–23 należał do komisji finansowej i propagandowej wyłonionych w zarządzie SPN. Nie przejawiał jednak większej aktywności politycznej.

W październiku 1922 po założeniu przez syna ⇒ Stefana rodziny wydzierżawił mu Jankowice. Dopiero jednak w listopadzie 1938 dokonał na jego rzecz formalnej darowizny. Od początku XX w. związany był z Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń (TWU) w Krakowie. W późniejszym czasie (1912–1918) był delegatem na zgromadzenie ogólne TWU z okręgu lwowsko-przemyskiego, a od czerwca 1914 członkiem Rady Nadzorczej. W 1917 po przejściu Stanisława Dydyńskiego na stanowisko pierwszego dyrektora został drugim dyrektorem TWU, którą to funkcję pełnił do 1924, będąc jednocześnie z urzędu dyrektorem Tow. Wzajemnego Kredytu. Po przejściu na emeryturę jeszcze do końca l. 20. mieszkał razem z żoną w Krakowie, poczym przebywał okresowo u synów: Adama w Markowcach, u Jerzego w Besku i u Stefana w Jankowicach, pomagając im radą w prowadzeniu majątków.

Wybuch II wojny światowej zastał S. M. w Besku k. Sanoka, majątku dzierżawionym przez syna Jerzego od Czartoryskich. Ze względu na grożącą z powodu jego nieobecności w kraju (był internowany na Węgrzech), konfiskatę, przejął na siebie gospodarowanie tym majątkiem. Niestety wkrótce Besko zostało przejęte na Liegenenschaft. Wówczas S. M. przeniósł się do Jankowic, gdzie przetrwał resztę wojny.

We wrześniu 1944 UB napadło na dwór w Jankowicach i zaaresztowało syna S. M. Stefana z kilkoma mężczyznami z rodziny. S. M. wzięła w obronę miejscowa ludność oświadczając, że chce być zaaresztowana razem z nim. W tej sytuacji ubowcy odstąpili od swego zamiaru. S. M. przebywał w Jankowicach jeszcze do 4.11.1944 poczym został zmuszony do opuszczenia domu. Został wśród ogólnego żalu odwieziony z rodziną do Jarosławia przez miejscowych chłopów, którzy dostarczyli wozów i najskrupulatniej pomogli spakować dobytek. S. M. zatrzymał się w Jarosławiu najpierw u p. Jenke, gdzie został otoczony bardzo troskliwą opieką, poczym (1945) przeniósł się do syna ⇒ Stefana, który otrzymał duże mieszkanie.

Zmarł w Jarosławiu i tam został pochowany. S. M. cieszył się powszechnym szacunkiem w rodzinie, wśród okolicznego ziemiaństwa oraz mieszkańców wsi. Do końca życia miał znakomite zdrowie, które osiągnął dzięki spartańskiemu trybowi życia. Codziennie nawet w późniejszym wieku kąpał się w zimnej wodzie, chodził w pola na długie spacery z ulubioną jamniczką „Pusią”. Był wielkim miłośnikiem muzyki, zwłaszcza operowej. Mając dobry głos sam często śpiewał. Cechowało go silne poczu-

cie godności drugiego człowieka. Był miły w obejściu. W kontaktach międzyludzkich potrafił wytworzyć ciepły, bezpośredni klimat.

Poślubił w Żydaczowie 5.11.1889 Sabinę Helenę z Pawlikowskich h. Cholewa (11.02.1869 w Woli Małnowskiej – 7.04.1948 w Rabce), córkę Stanisława Michała, wł. Bereźnicy Królewskiej (pow. żydaczowski), posła na Sejm Krajowy, marszałka pow. żydaczowskiego, i Anieli Antoniny Florentyny Anny z Wolskich. Sabina z Pawlikowskich posiadała uzdolnienia literackie. Była autorką wierszy, z których część wydała drukiem: *Pięć zmysłów. Cykl obrazów* (Jarosław [b. r.]), *Przeżycia wojenne (lata 1914–1922)*. *W 10–letnią rocznicę oswobodzenia Polski*, (Kraków 1929).

Dwór w Jankowicach

Dzieci: **1.** Stanisław Piotr (23.08.1890 w Jajkowcach – 31.05.1967 w Rabce), abs. Zakładu w Chyrowie (1901–1906, matura z odznaczeniem w 1909), prawnik, pracownik starostwa w Bielsku w l. 1917–1934 i MSW w 1919 i od 1934, oż. z Zofią Julią z ks. Puzynów (25.02.1895 we Lwowie – 7.02.1980 w Krakowie), córkę Józefa, matematyka, prof. UJK we Lwowie i posła na Sejm Krajowy, i Janiny z Chojeckich, 2^ov. 1946 we Wrocławiu za Józefem Morawskim (1893–1967); drugą żoną Stanisława była od 1937 (Warszawa) była Zofia Botner (zm. 2.01.1972 w Warszawie); **1.1.** Zbigniew (4.06.1915 w Opawie – 15.03.1941 w Oświęcimiu), mgr prawa (UJ) i dziennikarz, więzień obozu koncentracyjnego Auchschwitz–Birkenau; **1.2.** Klemens (ur. 11.11.1921 w Bielsku), oż. 11.04.1944 w Krakowie z Elżbietą Czochroń (1.04.1920 w Wistce Królewskiej – 22.03.1996 w Szczecinie); **1.2.1.** Agnieszka (ur. 17.04.1943 w Jarosławiu), poślubiła 12.09.1964 w Warszawie Krzysztofa Strzeleckiego (8.05.1929 w Warszawie – 12.03.2002 w Warszawie); **2.** Anna Katarzyna (25.11.1891 w Jajkowcach – 16.02.1983 w Rabce) za ➤ Adamem Łastowieckim z Lipnika, 2^ov. w 1927 w Sieteszy za Janem Wasiutyńskim (16.05.1894 w Koziatynie – 14.05.1980 w Krakowie); **2^b.1.** Izabella Wasiutyńska (24.04.1928 w Lipniku – 15.03.1956 w Krakowie), poślubiła 1.09.1946 w Sieteszy Lecha Dzierżanowskiego (ur. 8.09.1922 w Brzechowicach); **3.** Zofia (14.04.1894 w Jajkowcach – 2.04.1971 w Krakowie), za Stefanem Czaykowskim h. Dębno (6.08.1881 w Przemyślu – 23.11.1961 w Krakowie) z Łuczyc (pow. przemyski); **3.1.** Krystyna (ur. 2.11.1916 w Wiedniu), 1^ov. 23.04.1939 w Warszawie za Mirosławem

Gersdorfem, 2^ov. 5.12.1945 w Warszawie za Tadeuszem Serockim (9.10. 1909 w Aleksandrowie Kujawskim – 1.08.2001 w Warszawie); 3.2. Andrzej Czaykowski (3.05.1921 w Krakowie – 5.06.1980 w Warszawie), poślubił po raz pierwszy 1944 w Karpaczu Danutę Mendryk, po raz drugi Helenę Wojtasik; 4. ➔ Stefan Jan Filip (10.03.1895–12.10.1966); 5. Jerzy Wiktor (15.04.1897 w Jajkowcach – 20.12.1970 we Wrocławiu), uczeń Chyrowa (1905), od 1926 dzierżawca maj. Besko, por. rezerwy WP, poślubił Ewę z Truskolaskich h. Ślepowron (20.05.1905 w Tarnopolu – 1.06.1988 we Wrocławiu), córkę Gustawa i Janiny Gospodarz; 5.1. Lesław Adam (ur. 21.05.1926 w Besku), poślubił 28.01.1964 w Warszawie Halinę Maleszewską (ur. 25.09.1926 w Rudziszkach), córkę Franciszka i Marii z Giedroyciów; 5.2. Teresa (20.07.1928 w Besku – 18.05.1944 w Sanoku); 6. Adam Jan (1.09.1898 w Jajkowcach – 13.04.1941 we Lwowie), uczeń Chyrowa (1908), dzierżawca Beska, Potoka k. Janowa, 1922–1933 Markowiec (pow. sanocki) (1922–1933), Maniewicz (pow. kowelski), członek ZZ w Krakowie i Lwowie, poślubiła 1920 w Dudyńcach Kamillę Modestę Jachimowską h. Budwicz (15.07.1897 w Markowcach – 16.03.1971 w Zielonej Górze), córkę Kazimierza i Marii z Romerów, wł. Markowiec, Potoku i Maniewicz; 6.1. Barbara (ur. 31.07.1921 w Besku), poślubił 1^ov. 4.12.1948 w Zielonej Górze Stanisława Sergiusza Macherskiego (17.02.1899 w Skierniewicach – 23.01. 1956 w Skierniewicach), 2^ov. 28.09.1967 w Ostrowach nad Okrzą Tadeusza Macherskiego (16.11.1903 w Skierniewicach – 30.01.1980 w Nowym Folwarku); 6.2. Adam (1922 w Besku – 04.1945 w obozie koncentracyjnym Flossenbürg, kommando Lengenfeld); 6.3. Jerzy (ur. 1923 w Markowcach), zaginął po 1940 wywieziony na roboty do Niemiec; 6.4. Ewa (6.04.1925 w Markowcach – 21.03.2001 w Zielonej Górze) poślubiła 28.10.1945 w Zielonej Górze Jana Artura Roeniga (10.01.1909 w Krakowie – 15.04.1985 w Zielonej Górze); 7. Klemens (23.07.1900 w Bereźnicy Królewskiej k. Żydaczowa – 8.03.1919), zginął pod Sądową Wisznią w walkach z Ukraińcami, poch. w Chłopkach, uczeń Chyrowa (1916–1917), student na Wydz. Filozoficznym UJ; 8. Mieczysław Jan (24.11.1901 w Krakowie – 1932 w Rabce), student medycyny na UJK we Lwowie (1922–1927) i UJ (1927–1928), poślubił 5.08.1928 Marię Szwede (15.09.1895 – 24.01. 1931 w Rabce).

Dok.: *Chyrowiaci*, s. 378–379; „Gazeta Poranna”, 1918, nr 4030, s. 3; *Informator ziemiański z kalendarium na rok rolniczy 1925/26*, Lwów [1925], s. 127; J. Myczkowski, „Historia rodziny Myczkowskich z Jankowic”, mps; L. Myczkowski, *Moja droga do adwokatury*, Zielona Góra [1995]; Bigo, Lw. 1914, s. 61 — tu niezgodnie ze stanem faktycznym jako właśc. Jankowic podany Siemieński); M. Pawlikowski, *Pamiętniki. Medyka–Zakopane–Kraków*, Kr 1998, s. 78; „Czas”, 1914, nr 186; 1916, nr 241, s. 2; 1918, nr 272, s. 3; 1922, nr 94, s. 1–2; Schematyzmy galicyjskie z l. 1891–1914: *Skorowidz dóbr tabulanych w Galicji z Wielkim Ks. Krakowskim*, up. T. Pilat, Lw. 1890, s. 72; *Spis ziemian*, woj. lwowskie, s. 43; Uruski, *Rodzina*, t. XI, s. 359; *W obrobie Lwowa i kresów wschodnich*, Lw. 1926, s. 123; *Woreyd* 1928, s. 280–281; „Tygodnik Rolniczy”, 1913, nr 20, s. 316–317; Arch. Archidiecezji Lwowskiej w Krakowie, C–CCLXXIII, 1, s. 351; AP Kraków, Arch. Dzikowskie Tarnowskich, t. 639 (Zjednoczenie Ziemian w Krakowie 1919–1921), s. 53–54; SPN: j. 669, s. 77, 171, 363; j. 675, s. 61, 67; j. 672, s. 113, 115, 207, 259, 305, 465; j. 673, s. 57, 101; AP Przemyśl, zespół 493; AP Rzeszów, Wojewódzki Urząd Ziemski w Rzeszowie Wydział Urzędzeń Rolnych, sygn. 161, k. 240–242; Arch. Potockich w Olszy, Antoni Potocki (zm. 1952), korespondencja; Arch. UJ, sygn. S II–517; CDIAU Lwów, fond 835 (Lubomirscy), opis 1, spr. 902, k. 74; spr. 905, k. 60v.; DALO we Lwowie, f. 26 (Uniw. Jana Kazimierza), opis 15, spr. 77, 78, 80; Muzeum w Jarosławiu, Akta miasta Jarosławia, nr 68, k. 42 — Wykaz daniny ziemianstwa pow. jarosławskiego zrzeszonego w Jarosławskim Kole Zjednoczenia Ziemian na „Fundusz Obrony Państwa”; inf. wnuka Jana Myczkowskiego z Krakowa; materiały archiwalne w posiadaniu rodziny.

Marian Wolski

MYCZKOWSKI STEFAN JAN FILIP h. Korwin (10.03.1895–12.10.1966), wł. maj. Jankowice (pow. jarosławski). Syn ➔ Stefana i Sabiny z Pawlikowskich. Ur. w Jajkowcach (pow. żydaczowski).

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Stefana Mieczysława Teofila Myczkowskiego.

S. M. początkowo uczył się w domu, krótko w gimn. oo. jezuitów w Chyrowie (1905), a następnie po przeniesieniu się rodziny w Jarosławskie, w gimn. w Jarosławiu, w którym zdał w 1914 maturę. W l. 1914–1916 studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Wiedniu, której nie ukończył z powodu powołania do wojska. W wojsku jednak nie służył, gdyż udało się go wyreklamować jako niezbędnego do prowadzenia majątku ziemskiego.

Od 1918 administrował majątkiem Jankowice, należącym do rodziców. W październiku 1922 po założeniu rodziny objął w dzierżawę Jankowice, które otrzymał na własność dopiero w listopadzie 1938 na mocy darowizny rodziców. W ich imieniu od 1929 sparcelował część majątku doprowadzając do stanu 232 ha ogólnej powierzchni (1936). Prowadził gospodarstwo nastawione na uprawę zbóż, roślin okopowych oraz rzepaku.

S. M. był członkiem Stronnictwa Zachowawczego (od 1923) i ZZ w Krakowie. Należał też do BBWR. Od 1926 był akcjonariuszem Banku Rolnego w Jarosławiu. Jako zapalony myśliwy należał (1922) do Małopolskiego Tow. Łowieckiego.

W kampanii wrześniowej 1939 nie brał udziału. W odpowiedzi na apel Naczelnego Wodza skierowany do mężczyzn nie objętych mobilizacją wyjechał z dwoma znajomymi na Wschód, aby bronić kraju. Mimo wielu niebezpieczeństw (bombardowania, rabunki i zagrożenie ze strony Sowietów) udało mu się szczęśliwie powrócić do domu. W Jankowicach udzielał schronienia rodzinom ziemian, uciekającym z terenów wschodnich. W czasie wojny należał do AK. Był też członkiem Delegatury RGO w Chłopicach. Prowadził akcję dożywiania wielu rodzin w Jarosławiu, pomagał też bezrolnym mieszkańcom wsi i bardzo dbał o stałych pracowników majątku. Pod sam koniec wojny 4.05.1944 w wyniku prowokacji zorganizowanej przez niemiecką policję i służbę bezpieczeństwa w Jarosławiu S. M. z czterema synami oraz bratankiem Adamem zostali aresztowani przez gestapo. S. M. z młodszymi synami został zwolniony, natomiast starszych synów Stefana i Jana umieszczono w obozie koncentracyjnym Flossenbürg, skąd powrócili w 1945. We wrześniu 1944 S. M. został aresztowany w Jankowicach przez UB wraz z kilkoma mężczyznami z rodziny. Wszyscy zostali przewiezieni do Jarosławia, gdzie w dawnej siedzibie gestapo, a wówczas już UB, zgromadzono wielu okolicznych ziemian i administratorów. Po kilku dniach wszystkich przewieziono do więzienia w Rzeszowie, skąd wkrótce S. M. został zwolniony. Powrócił do znacjonalizowanego (23.09.1944) już majątku w Jankowicach, który przeznaczono w całości na stację doświadczalną Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roslin. Można przypuszczać, że do takiej decyzji władz przyczynił się wysoki poziom kultury rolnej gospodarstwa. W dn. 26.10. 1944 Powiatowy Urząd Ziemiański w Jarosławiu mianował S. M. zarządcą Jankowic, jednakże pięć dni później pełnomocnik PKWN na pow. jarosławski wyznaczył mu termin opuszczenia Jankowic do 6.11. t. r., zezwalając jednocześnie na zabranie mebli, sprzętów domowych oraz zboża i ziemniaków w ilości odpowiedniej do liczby osób w rodzinie. S. M. opuścił Jankowice 4 listopada t. r. i przeniósł się razem z żoną i ojcem do Jarosławia. Wobec braku ludzi wykształconych i umiejących kierować pracą dużych gospodarstw rolnych komuniści dopuszczali początkowo ziemian do pracy w instytucjach rolniczych. S. M. otrzymał posadę referenta produkcji rolniczej w Powiatowym Biurze Rolniczym w Jarosławiu, a w 1945 objął kierownictwo tego biura. W marcu 1945 został ponadto mianowany Pełnomocnikiem do Spraw Nasiennictwa na pow. jarosławski. Wkrótce atmosfera wokół ziemian zatrudnionych w rolnictwie zaczęła gęstnieć. Wobec odmowy wstąpienia do PPR S. M. został 1.04.1947 zwolniony z pracy w Powiatowym Biurze Rolnym. Nie widząc możliwości znalezienia pracy w rodzinnych stronach wystarał się o posadę na północy Polski i 1.06.1947 objął kierownictwo zespołu PNZ. Kamionka Duża w Za-

rządzie Okręgowym Giżycko, gdzie pracował do 15.07.1949. Z powodu pochodzenia był jednak stale szykanowany i zastraszany. W końcu został zwolniony za rzekomy brak wyników w pracy. Wówczas przeniósł się do Zakładu Rolniczo-Doświadczalnego w Sielcu (pow. pińczowski) należącego do Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, obejmując 1.09.1949 stanowisko administratora. W Sielcu pracował do 22.10.1950, kiedy to został brutalnie napadnięty nocą w domu przez UB z Pińczowa na polecenie prokuratury z Kielc. Rodzinie Myczkowskich grożono bronią, bez jakiegokolwiek nakazu przeprowadzono rewizję, wyciągnięto z łóżeczka 11-miesięczną córkę S. M. i szukano tam broni. W końcu skutego w kajdany wywieziono w nieznanym kierunku. Dopiero w grudniu 1950 żonie udało się ustalić, że jest więziony w Pińczowie. Był przetrzymywany bez rozprawy i postawienia zarzutów w strasznych warunkach, w wilgotnej celi, bez posłania, na wiązce słomy, o głodowych racjach żywności. Jak się później okazało powodem arestowania były fałszywe oskarżenia jednego z pracowników gospodarstwa w Sielcu, pragnącego objąć kierownictwo. Po wielu staraniach żony i syna Stefana udało się w grudniu dotrzeć do prokuratora wojskowego. Po zwolnieniu 15.12.1950 ciężko chory powrócił do Sielca. Prokurator powiatowy w Pińczowie zastosował wobec niego dozór milicyjny z obowiązkiem meldowania się co 2 tygodnie w MO w Skalbierzu. W styczniu 1951 po przejęciu gospodarstwa w Sielcu przez Państwowe Gospodarstwa Wiejskie S. M. przeniósł

Stefan Myczkowski

się wraz z rodziną do Jarosławia, gdzie uzyskał zwolnienie z konieczności meldowania się i zgodę na stałe zamieszkanie. Po wielu nieudanych próbach otrzymał pracę nocnego stróża w Surochowie, dokąd udawał się codziennie piechotą mimo ostrej zimy (12 km w obie strony). W tym czasie w następstwie rozprawy rehabilitacyjnej w prokuraturze wojskowej w Kielcach S. M. został uniewinniony i przeproszony. W lutym 1951 S. M. otrzymał pracę w Jarosławskich Zakładach Terenowego Przemysłu Materiałów Budowlanych początkowo w charakterze kierownika sekcji gospodarczej, a następnie sekcji zbytu. Z pracy tej został jednak po roku (1.01.1952) zwolniony bez podania powodu. Wówczas został przyjęty do pracy w Rejonowym Kierownictwie Robót Wodno-Melioracyjnych w Jarosławiu, gdzie pracował do końca życia. Był niezwykle ceniony zarówno z powodu kompetencji, ale i ze względu na pamięć wielu Jarosławian, których w czasie wojny żywił z narażeniem na represje.

S. M. zmarł w Jarosławiu tam został pochowany. Pogrzeb zgromadził wiele osób, w tym delegację chłopów z Jankowic. Był szanowany i autentycznie lubiany przez mieszkańców wsi i pracowników folwarcznych, do których odnosił się zawsze z szacunkiem i dbałością o ich egzystencję. Był bardzo dobrym fachowcem w dziedzinie rolnictwa, co przy talencie organizacyjnym przynosiło znakomite rezultaty. S. M. był człowiekiem o ujmującej osobowości, miał łagodny charakter i udzielający się otocze-

niu wewnętrzny spokój. Był utalentowany muzycznie, miał dobry głos, był wielkim amatorem tańca.

S. M. poślubił 14.10.1922 w Dudyńcach Anielę Marię z Truskolaskich h. Śleporwon (15.01.1903 w Krakowie – 31.08.1946 w Zakopanem), córkę Ernesta Jana, wł. maj. Pobiedno (pow. sanocki), dr. praw, sędziego Sądu Obwodowego w Krakowie, i Marii z Morawskich h. Dąbrowa, po raz drugi oż. 1.06.1947 w Jarosławiu z Krystyną z Januszów (ur. 14.10.1919 w Turce), córką Ignacego i Karoliny z Łotowskich.

Dzieci: 1^a. Stefan Bonawentura (14.08.1923 w Jankowicach – 2.06.1977 w Krynicy), żołnierz AK, więzień obozu koncentracyjnego Flossenbürg, po wojnie abs. Wydz. Rolno–Leśnego UJ, prof. dr hab. w AR w Krakowie, specjalista w zakresie botaniki leśnej i ekologii lasu, kierownik Zespołu Botaniki Leśnej i Ochrony Przyrody w Inst. Hodowli Lasu, organizator i kierownik Podyplomowego Studium Ochrony Przyrody AR w Krakowie, członek 11 komitetów i komisji PAN, laureat w 1976 prestiżowej Nagrody Europy im. J. W. Goethego za osiągnięcia w dziedzinie ochrony środowiska, poślubił w Krakowie 6.09.1952 Agnieszkę Lubowiecką (ur. 1.12.1927 w Daliowej), córkę Zdzisława i Zofii z Baranowskich; 1^a.1. Zbigniew (ur. 5.02.1955 w Krakowie) poślubił 10.01.1981 w Krakowie Dorotę Rudkowską (ur. 9.11.1955 w Krakowie); 2^a. Jan Jerzy (4.06.1924 w Jankowicach – 10.08. 2006 w Krakowie), żołnierz AK, więzień obozu Flossenbürg, prof. dr hab. nauk rolniczych, dziekan Wydz. Ogrodniczego AR w Krakowie 1979–1981, członek honorowy Polskiego Tow. Nauk Ogrodniczych, poślubił w Krakowie 9.10.1954 Zofię Purchla (ur. 15.10.1927 w Krakowie); 2^a.1. Ewa (ur. 1.08.1955 w Krakowie), poślubiła 10.09.1977 w Krakowie Aleksandra Nowaka; 2^a.2. Marta (ur. 8.05.1963 w Krakowie) poślubiła w Krakowie 24.03.1984 Macieja Gorgonia; 3^a. Władysław (ur. 30.05.1925 w Pobiednie), abs. Akad. Muzycznej w Krakowie, poślubił w Krakowie 6.07.1947 Krystynę Stefańską, po raz drugi w Krakowie 12.1959 Bożenę Rogowską, po raz trzeci w Krakowie 28.06.1974 Gabriele Zwieryńską (ur. 1.12.1934 w Krakowie); 3^a.1^a. Jerzy (ur. 1948 w Krakowie); 3^a.2^b. Paweł (12.01.1961); 3^a.3^c. Marek (ur. 6.04.1975 w Krakowie); 4^a. Jacek (23.08.1928 w Jankowicach – 31.10.1962 w Krakowie), poślubił 18.11.1951 w Usarzewie Zofię Sajewską (ur. 9.09.1929 w Usarzewie); 4^a.1. Ewa (ur. 13.01.1953 w Opatowie), poślubiła 7.08.1976 Tomasza Borzęckiego; 4^a.2. Jadwiga (ur. 23.01.1954 w Zdanowie); 4^a.3. Piotr (ur. 23.11.1960 w Zdanowie), poślubił 1.09.1984 w Łodzi Krystynę Łysoniewską (ur. 27.03.1956 w Łodzi); 4^a.3.1. Magdalena (ur. 1.11.1986 w Łodzi); 4^a.3.2. Maciej (ur. 15.11.1989 w Łodzi); 1^b. Anna Maria (17.12.1949 w Krakowie – 24.03. 1996 w Krakowie), poślubiła 24.04.1973 w Jarosławiu Andrzeja Pankowicza; 2^b. Barbara (ur. 22.09.1956 w Jarosławiu), poślubiła 15.01.1981 w Krakowie Mieczysława Hankusa (ur. 17.06.1956 w Suchej Beskidzkiej); 2^b.2.1. Justyna; 2^b.2. Mateusz.

Dok. *Chyrowiaci*, s. 379; *Informator ziemiański z kalendarium na rok rolniczy 1925/26*, Lw. [1925], s. 127; AP Kraków, Okręgowy Urząd Ziemiański w Krakowie 3, s. 187; AP Przemyśl, zespół 482 (Bank Rolny w Jarosławiu); Akta prokuratury w Pińczowie, sygn. S. 415/50; inf. syna Jana Myczkowskiego z Krakowa: materiały archiwalne w posiadaniu rodziny.

Marian Wolski

OSIECIMSKI–HUTTEN–CZAPSKI KAZIMIERZ ROBERT hr. h. Lubicz (6.06. 1867 w Paryżu – 29.09.1942 w Krakowie), wł. maj. Pleszów (pow. krakowski). Syn Hipolita Bonawentury Osiecimskiego (15.01.1839 w Bielanych – 18.01.1879 we Lwowie), powstańca 1863, sybiraka, właściciela majątku na Litwie oraz Tuligłowy w Galicji, i Matyldy Fabianny z hr. Hutten–Czapskich h. Leliwa (15.01.1841 w Bukowcu – 21.08.1911 w Krakowie). Ur. w Paryżu.

Matylda z Osiecimskich Czapskich
Ciechanowiecka (ok. 1937)

Maria Antonina Osiecimska-Czapska
(pocz. XX w.)

Pleszów k. Krakowa (l. 30. XX. w.)

Rodzeństwo: 1. Stanisław Osiecimski, oż z Zofią ze Śniadeckich h. Leliwa, c. Jędrzeja, wł. dóbr Bołtupe (pow. oszmiański), siostrą bratowej; 2. Michalina (1870–1898), za Stanisławem Wilhelmem Jabłonowskim (1856–1943), ich dzieci: 2.1. Maria Michalina (1891–1941), za Stefanem hr. Badenim (1885–1961); 2.2. Józef (1892–1966), oż. z Heleną z hr. Reyów (1895–1977).

K. O. kształcił się w Paryżu i w Wiedniu w Wyższej Szkole Jazdy. Od 1896 był rtm. rez. 11 p. uł. wojsk austriackich. W Galicji zamieszkał w 1900. Za kapitały własne i sprzedaż posagowego majątku żony, kupił ok. 1901 maj. Pleszów z Kujawami (440 ha). Dobra Pleszów sprzedał w 1913. Był również współwłaścicielem razem z bratem Stanisławem szybu naftowego „Borysław”. Majątek K. O. oceniany był na 4 500 000 koron (wspólnie z bratem), a dochody na 80 000 koron rocznie. W 1907 (dyplom 8.02.1908) otrzymał szlachectwo austriackie wraz z nadaniem tytułu hrabiowskiego, co osobiście zaaprobował cesarz uznając jego osiągnięcia gospodarcze. Wcześniej otrzymał zgodę na dołączenie nazwiska matki. Jako oficer wojsk austriackich wziął udział I wojnie światowej 1914–1918. Został Odznaczony Orderem Franciszka Józefa oraz Złotym Signum Laudis. Po wojnie połączył się z rodziną (która wojnę spędziła w Anglii) w Paryżu i wszedł jako ppłk. do armii gen. Józefa Hallera. Następnie dowodził pułkiem ułanów do emerytury, w stopniu płk. Osiadł z żoną w Krakowie. W l. 1926–1942 był prezesem Dawnego Resursu Krakowskiego. Portretowali go Jacek Malczewski i Wojciech Kossak.

Kazimierz Robert Osiecimski–Czapski (1920)

Andrzej Osiecimski–Czapski (1919–1921)

K. O. został pochowany z żoną w grobie rodzinnym na cm. Rakowickim w Krakowie.

K. O. oż. w Wilnie 16/28.04.1898 z Marią Antoniną ze Sniadeckich h. Leliwa (21.08.1876 w Wornianach – 14.09.1945 w Krakowie), c. Jędrzeja na Wornianach (pow. wileński) i Bołtupiu, i Marii z Wereszczyńskich h. Korczak. Ich dzieci: 1. Andrzej (8.07.1899 w Wilnie – 14.05.1976 w Norwalk, USA), uczęszczał do szkół w Genewie (1910–1913) i w Anglii do Eton College (1914–1918), gdzie dał się poznać jako wybitny wioślarz. We Francji wstąpił do WP (armii gen. Józefa Hallera). Po powrocie do kraju służył w 8 p. ul., był uczestnikiem kampanii 1920, od 1921 por., a od 1923 referentem w Oddziale III Sztabu Generalnego. Był ranny podczas przewrotu majowego i przeszedł w stan spoczynku. W 1924 reprezentował Polskę (wioślarstwo) na olimpiadzie w Paryżu. Został wicemistrzem Europy w wioślarstwie na zawodach w Pradze (1925). Trzykrotnie zdobył tytuł mistrza Polski (1924, 1925, 1926). W 1926 reprezentował Polskę w hokeju na Mistrzostwach Europy w Davos. W l. 1927–1929 był wiceprezesem Polskiego Związku Hokeju na Lodzie. Zawodowo pracował jako przedstawiciel na Polskę amerykańskiej firmy żeglugowej American Scantic Line. Odznaczony był Srebrnym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 i unikając niewoli wrócił do Warszawy. Podjął działalność konspiracyjną. W 1945 opuścił Polskę i osiadł w USA, oż. 22.05.1952 w Nowym Jorku z Elinor O'Neill Butler (1901–1982); 2. Matylda Maria (22.07.1900–6.09.1991), za ⚭ Jerzym Stanisławem Ciechanowieckim (4.04.1893–1.06.1930).

Dok.: S. Dumin, A. Rachuba, J. Sikorska-Kulesza, *Ciechanowieccy h. Dąbrowa*, W. 1997, s. 150–151; S. Górzyski, *Arystokracja polska*, s. 175–176; *Rocznik ofic.* 1924, s. 10, 593, 611.

(Red.)

POTOCKI hr. ANDRZEJ ANTONI WŁADYSŁAW JAN STANISŁAW h. Złota Piława (15.12.1910–10.11.1988), adm. maj. Bończa (pow. krasnostawski), żołnierz AK. Syn ⚭ Antoniego (4.01.1880–3.05.1952) i Krystyny z Trzecieckich z Miejsca Piastowego (30.03.1890–13.04.1957), h. Strzemię. Ur. w Miejscu Piastowym.

Rodzeństwo: ⚭ Jerzy Przemysław Jan (3.08.1913–3.01.1983).

Pierwsze nauki pobierał w domu. Następnie uczył się od 1921 (początkowo jako prywatysta) w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, które ukończył maturą w 1930. Studia wyższe z zakresie handlu zagranicznego i morskiego odbył w l. 1930–1936 w École des Hautes Études Commerciales na Uniw. w Lozannie i na Uniw. w Antwerpii.

Po ukończeniu studiów od 1936 zarządzał maj. Bończa (pow. krasnostawski) o pow. 1349 ha. Tam też zastał go wybuch wojny. Na rozkaz Naczelnego Wodza udał się z bratem ⚭ Jerzym ciotecznym bratem Antonim Potockim, wujem ⚭ Tytusem Trzecieckim i innymi młodymi mężczyznami z rodziny na Wschód do miejsc planowanej koncentracji WP. Na wiadomość o wkroczeniu w granice Polski Sowieców, szczęśliwie powrócili do Bończy. W trakcie powrotu dzięki odwadze i zimnej krwi A. P. uniknęli śmierci z rąk bandy Ukraińców. Wobec niepewnej sytuacji i niezajomości przebiegu przyszłej granicy niemiecko-sowieckiej Potoccy zdecydowali się 30.09.1939 opuścić Bończę i wrócić do Olszy. Natychmiast po ustabilizowaniu się granicy na Bugu ⚭ Antoni Potocki wysłał (7.10.1939) A. P. do Bończy, aby uratować majątek od ewentualnej konfiskaty, a w 1940 dla ułatwienia zarządzania przekazał mu go aktem fikcyjnej darowizny. Bończa była okropnie zniszczona we wrześniu 1939, najpierw w czasie walk polsko-niemieckich, a następnie przez wojska sowieckie. Sytuację pogorszyła ciężka zima 1939/1940 i klęska nieurodzaju w 1940. W tych warunkach gospodarowanie nastęrczało wielu trudności. Mimo trudnej sytuacji wojennej,

w ciągu czterech lat A. P. podniósł kulturę pól i lasu, zmeliorował 3/4 łąk, zbudował drogi, osuszył folwark i postawił kilka nowych budynków, znacznie powiększył ilość inwentarza, w całości zrabowanego w 1939. Jeszcze w 1944 mimo przeszkód ze strony Niemców i sowieckich bandytów zasadził 250 morgów dąbrowy. Wysyłał duże transporty zboża i ziemniaków rodzicom mieszkającym w Olszy. Z Bończy nadchodziły też na Olszę znaczne sumy pieniężne, dzięki czemu można było spłacić długi obciążające ten majątek.

Wg źródeł komunistycznych w Bończy po zakończeniu kampanii wrześniowej znaleźli schronienie oficerowie „sanacyjni”, którzy zawiązali tu organizację ZWZ. Na przełomie 1942 i 1943 Niemcy zaczęli coraz silniej wspierać Ukraińców w ich antypolskich działaniach. Wobec zwiększającego się zagrożenia za strony różnych band, jedna z nich komunistyczna w liczbie 60–100 ludzi stale operowała w lesie bonieckim, niektórzy ziemianie jak bar. Grotthus z Białowód czy A. P. ufortyfikowali swe siedziby, uzyskując od Niemców pozwolenie na posiadanie broni. W początkach 1943 A. P. zorganizował milicję do ochrony majątku, której liczebność systematycznie zwiększał. W rzeczywistości sformował w ten sposób oddział AK pod dowództwem Józefa Śmiecha ps. „Ciąg”, którego zadaniem była ochrona dworu i ludności wiejskiej. Wykorzystując duże dochody z wykradanego Niemcom spirytusu z własnej gorzelnii, skupował od okolicznych chłopów po bardzo dobrych cenach broń, na co skarżyło się podziemie komunistyczne. W Bończy A. P. utrzymywał podchorążówkę, wydawał prasę AK, tu mieścił się główny sztab terenowy AK oraz przebywał czasowo członek Powiatowej Delegatury Rządu na Kraj. W maju 1943 w czasie napadu A. P. o mało nie zginął, gdy wrzucono do jego pokoju 6 granatów. W lipcu 1943 powracających do domu Potockich ostrzelano, żona A. P. została wówczas poważnie raniona. W tym też czasie, podczas jednego z napadów spalił się dwór w Bończy, lecz dzięki pomocy okolicznej ludności udało się Potockim zbudować dla siebie dom. Był to wyraz wdzięczności ludności, której Potoccy starali się w każdej sprawie pomagać. A. P. ze swym oddziałem stoczył wiele bitew z bandami, organizował oblawy na ich przywódców — działaczy PPR i Ukraińców. W Bończy zlikwidowano m.in. w maju 1944 Jana Kandela ps. Andrzej, delegata Związku Patriotów Polskich, sekretarza PPR II Podokręgu, który został aresztowany przez „Sędzimira” — Zygmunta Szumowskiego w Surhowie po odprawie z dowódcami AL, poczym przewieziony do Bończy i tam stracony. W wyniku innej akcji zlikwidowano Ukraińca Stadniuka z Wólki Krasicyńskiej. *Towarzyszy zabitych przez szlacheckich skrytobójców Jaśnie Pana z Bończy* wspominała już „Rzeczpospolita” (8.09.1944). W lipcu 1944 przez Bończy przetoczyły się walki, w wyniku których została zniszczona część folwarku m.in. elektrownia i cegielnia. Był to okres wkraczania na Lubelszczyznę wojsk sowieckich i początkowo wspólnych z AK akcji, m.in. wyzwolenie Krasnegostawu.

Jednak już na początku września (8.09 i potem 28.09) A. P. stał się jednym z głównych obiektów antyziemiańskiej propagandy, prowadzonej w prasie komunistycznej. Zarzucano mu m.in. rozpijanie miejscowej ludności i uprawianie filantropii na wsi w celu powstrzymania zmian społecznych. Mając jednak oparcie we wsi oraz 150 osobowy oddział zbrojny A. P. nie ugiął się przed nową władzą i pozostał w Bończy jeszcze do października 1944. Dopiero wobec zagrożenia życia, po walkach z udziałem wojska sowieckiego, zmuszony był opuścić majątek. Pozbawiona właściciela Bończa została wydana na pastwę Sowietów, którzy przez pewien czas zajmowali dwór i folwark, rabując i niszcząc co się dało. Resztę inwentarza żywego i martwego rozkradli milicjanci oraz przeprowadzający 14.10.1944 reformę rolną: delegat Urzędu Ziemskiego w Krasnymstawie Józef Gogolewski i członkowie Komitetu Folwarcznego:

Dwór w Bończy

Władysław Ziemba i Franciszek Młynarski, a także robotnicy folwarczni. W dworze bonieckim władze komunistyczne planowały urządzenie szkoły rolniczej do czego jednak nie doszło.

W tym czasie A. P. i jego pasierb Andrzej ks. Czartoryski przebywali z powiększonym oddziałem w lasach bonieckich, planując przebicie się w Karpaty. Władze przygotowały operację przeciwko A. P., do której musiało dojść późną jesienią lub zimą 1944. W wyniku walk oddział został rozbity, a A. P. z pasierbem, cudem ratując życie, przedostał się do Bawarii, do amerykańskiej strefy okupacyjnej. Zatrzymał się najpierw w Garmisch-Partenkirchen, dokąd dotarła też inną drogą jego żona. Następnie zimą 1945 Potoccy znaleźli się w obozie dla uchodźców w Murnau i przebywali tam co najmniej do końca 1946. W Niemczech pozostawali jeszcze w 1947. Najpóźniej w 1952 wyjechali do Australii, a następnie na Tasmanię i zamieszkali w Hobart, gdzie A. P. pracował w firmie Elektrolux. W listopadzie 1954 Potoccy przenieśli się do Kanady i zamieszkali w Vancouver. Tam A. P. nadal pracował dla firmy Elektrolux do 1956, poczym nabył niewielką farmę (30 morgów) koło Edgewood i zajął się rolnictwem. W 1968 z powodu zalania większej części farmy przez wody spiętrzonej rzeki Columbia przeniósł się do Fauquier. Tam też mieszkał do końca życia. Zmarł w Kelowna.

A. P. był typem samotnika. Nie lubił większych skupisk ludzkich, cywilizacji, ubolewał nad postępującym zanieczyszczeniem środowiska. Kochał przyrodę, był zapalonym myśliwym, z pasją uprawiał narciarstwo. Przed wojną był członkiem Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Związku Łowieckiego (1935–1939). Interesował się medycyną naturalną. Jak dziecko bardzo chorowity, dzięki ćwiczeniom fizycznym i higienicznemu trybowi życia osiągnął żelazne zdrowie i podeszły wiek. Był wrażliwy na wszelką niedolę. W czasie wojny niósł pomoc okolicznym chłopom, zy-

skując sobie ich wdzięczność. Po wojnie w miarę skromnych możliwości pomagał materialnie rodzinie pozostającej w kraju.

A. P. poślubił w Bończy 27.02.1941 Aleksandrę Marię Fabrycję ks. Drucką-Lubecą z Bałtowa (3.05.1901–1995), 1^{ov}. 1925 za Janem ks. Czartoryskim z Rokosowa, córkę Aleksandra i Marii z Żurowskich.

Dzieci: **1.** Bernard Gabriel (ur. 19.04.1947 w Lubece, Niemcy), poślubił w Fauquier, Kanada 27.03.1980 Zofię Barbarę hr. Potocką h. Pilawa (9.08.1954 w Johannesburgu – 21.06.2002 w Rawelstoke, Kanada), córkę Konstantego i Anny z hr. Reyów h. Oksza, ich dzieci: **1.1.** Katarzyna Anna (ur. 31.08.1982 w Kelowna, Kanada); **1.2.** Mikołaj Andrzej (ur. 31.10.1987 w Kelowna, Kanada).

Dok.: J. Grygiel, *Związek Walki Zbrojnej–Armia Krajowa w Obwodzie Zamojskim 1939–1944*, W. 1985, s. 219; *Gwardia Ludowa i Armia Ludowa na Lubelszczyźnie (1942–1944)*. Źródła, opr. Z. Mańkowski i J. Naumiuk, Lublin 1960, s. 282–283; *Ja, syn ludu polskiego. Relacje i wspomnienia działaczy PPR, GL i AL. Lubelszczyzna 1942–1944*, Lublin 1969, s. 359; *Na czym polega wysysk na wsi i jak należy z nim walczyć*, Biblioteka szkolenia partyjnego, W. 1949, s. 4–7; H. Polsakiewicz, *W 5 rocznicę wydania dekretu o reformie rolnej*, „Dziennik Łódzki”, 1949, R. V, nr 245 (1509); „Rzeczpospolita”, 1944, R. I, nr 37, s. 1; nr 56, s. 1; AP Lublin, Pełnomocnik woj. PKWN ds. reformy rolnej, sygn. 16 (Sprawozdania z parcelacji w powiecie krasnostawskim 1944–1945), s. 3, 17–20, 49; AP Lublin, Urząd Wojewódzki w Lublinie, Dział Rolnictwa i reform rolnych, sygn. 2694; tamże, AK WiN, 87, t. I, „Jalczyn” sytuacja w powiecie hrubieszowskim, s. 11–13; tamże, 4/II/1, Protokół nr 1 z posiedzenia KP PPR w dniu 5.08.1944 r. [w] Chełmie, s. 2; Archiwum Potockich w Olszy, dokumenty osobiste i korespondencja Andrzeja Potockiego; IPN Lublin 045/2, [Komenda Chełm], s. 1; wspomnienia rodzinne; inf. Antoniego Potockiego z Montrealu, Juliusza Ostrowskiego z Krakowa, Antoniego Reya z Warszawy i Anny Kister z Lublina.

Marian Wolski

POTOCKI hr. JERZY PRZEMYSŁAW JAN h. Złota Pilawa (3.08.1913–3.01.1983), wł. maj. Olsza (pow. krakowski), rolnik. Syn ➔ Antoniego (4.01.1880–3.05.1952) i Krystyny z Trzemieskich z Miejsca Piastowego (30.03.1890–13.04.1957), h. Strzemie. Ur. w Posadzie Górnej Rymanowskiej.

Rodzeństwo: brat ➔ Andrzej Antoni Władysław Jan Stanisław (15.12.1910–10.11.1988).

Początkowo uczył się w domu, a egzaminy zdawał w Szkole Wydziałowej Męskiej im. św. Mikołaja w Krakowie. Następnie uczęszczał do Zakładu oo. Jezuitów w Chyrowie (1924–1925), do I Państwowego Gimn. św. Anny (1925–1926) i IV Gimn. im. H. Sienkiewicza w Krakowie (1926–1932), gdzie zdał maturę. W 1934 ukończył jednoroczny (1932–1933) kurs handlowy dla abiturientów przy Wyższym Studium Handlowym w Krakowie. W l. 1933–1939 studiował na Wydz. Rolnictwa UJ, specjalizując się w uprawie roli i roślin. Studia przerwała II wojna światowa.

Wybuch wojny zastał J. P. wraz z rodziną w Bończy, drugim majątku Potockich. Razem z przebywającymi tam młodymi mężczyznami z rodziny wyruszył zgodnie z rozkazem Naczelnego Dowództwa WP na wschód do miejsc planowanej koncentracji wojsk. Na wieść o wkroczeniu Sowiec w granice Polski wszyscy szczęśliwie powrócili do Bończy, a stamtąd pod koniec września do Olszy pod Krakowem.

W 1941 odbył praktykę rolniczą w maj. Biórków (pow. krakowski) należącym do rodziny Woźniakowskich. Tam też poznał swą przyszłą żonę Marię Anielę Straszewską, z którą ożenił się w kwietniu t. r. W poszukiwaniu podstaw materialnego bytu rodziny bezskutecznie starał się w 1941 o pracę najpierw w RGO w Warszawie, a następnie o objęcie administracji maj. Wierzchowiny hr. Smorczewskich na Lubelszczyźnie. W pierwszej połowie 1942 odbył kolejną praktykę rolniczą w maj. Widzów (pow. radomski), po czym w t. r. objął administrację maj. Borek Szlachecki (pow. krakowski), wydzierżawionego przez ojca ➔ Antoniego Potockiego od prof. Stefana

Schmidta. W Borku gospodarował do stycznia 1945, dając utrzymanie i schronienie łącznie ok. 200 osobom, w tej liczbie 16 Żydom. Od połowy 1944 Potocky był z tego powodu szantażowany przez dwóch żandarmów niemieckich, co zrujnowało ich materialnie.

W marcu 1945 J. P. zgłosił się do służby państwowej i został zatrudniony w charakterze kierownika Działu Nasion w Wojewódzkiej Centrali Rolniczo-Handlowej przy Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach. Po likwidacji tej instytucji w połowie 1945 dotknęły J. P. pierwsze szykany z powodu pochodzenia. Jego podania o pracę były konsekwentnie odrzucane. W tej sytuacji J. P. założył w Bytomiu wytwórnię chemiczną, produkującą lekarstwa i odczynniki chemiczne dla ciężkiego przemysłu, zajmował się również importem opon samochodowych. Następnie po otrzymaniu posady w firmie B. Krauze i Ska, prowadził w katowickim oddziale tej firmy dział ziemioplodów do jego likwidacji 30.04.1948.

Po długich i uciążliwych staraniach otrzymał w lipcu 1948 posadę administratora zespołu majątków PNZ Wójtowice-Wierzbno na Dolnym Śląsku. Majątki były niebawale zaniedbane. W ciągu pół roku udało się J. P. zreorganizować je od podstaw i uruchomić produkcję. Po likwidacji zespołu w lutym 1949 i włączeniu go do nowopowstałych PGR w Zespole Jędrzejów J. P. zrezygnował z dalszej pracy w rolnictwie. Zarząd okręgowy PGR przychylił się do jego życzenia, a na zebraniu administratorów przed-

Jerzy Potocki i Krystyna ze Straszewskich

stawiciel Zarządu Okręgowego dał wyraz swemu oburzeniu, mówiąc: „jeszcze dzisiaj zdarzają się tak skandaliczne wypadki, że Potocki pracuje jako administrator majątków rolnych”. J. P. pozostał na etacie w Zjednoczonych Zakładach Przemysłu Gazów Technicznych jeszcze do kwietnia 1949. Po kolejnym zwolnieniu bezskutecznie starał się o posadę w różnych instytucjach, wszędzie odmawiano mu ze względu na pochodzenie. Wreszcie w październiku 1949 został przyjęty do Centrali Ogrodniczej w Łodzi na stanowisko instruktora, a następnie referenta Nasiennictwa i Szkółek w Ekspozyturze Wojewódzkiej Centrali Ogrodniczej w Łodzi. Od 1950 starał się bez skutku o przeniesienie do Zakładów Nasiennych w Krakowie podległych Centrali Ogrodniczej w Warszawie. W październiku 1951, w związku z reorganizacją Centrali Ogrodniczej i wyłączeniu z niej nasiennictwa i szkółkarstwa, został po raz kolejny zwolniony z pracy. Wówczas zatrudnił się w Miejskim Handlu Detalicznym Artykułami Przemysłowo-Spożywczymi w Łodzi, gdzie pracował do 1952 na stanowisku doradcy technicznego dyrekcji przy konserwacji zimowych rezerw ziemniaczanych.

W 1953 przeniósł się na Olszę, obejmując (formalnie stało się to dopiero w 1955, po przeprowadzeniu postępowania spadkowego) rodzinne gospodarstwo (ok. 11 ha). W 1956 stał się wraz z matką obiektem nagonki krakowskiej prasy komunistycznej. Oskarżono go o wyzyskiwanie pracowników oraz zajmowanie nadliczbowej powierzchni mieszkalnej „wykrytej” przez komisję specjalnie sprowadzoną z Ministerstwa Kontroli Państwowej. W tym też czasie zabrano bezprawnie Potockim 5 ha pod budowę Instytutu Naftowego (1956) i Przemysłu Geofizyki (1957). Znaczne umniejszenie areалу pól uprawnych spowodowało niemożność wywiązania się z zakontraktowanej ilości produktów rolnych i w konsekwencji poważne kłopoty. Mimo bardzo trudnych warunków J. P. próbował zmodernizować produkcję i podnieść przez to dochodowość. Dopiero jednak rozpoczęcie (w 1957) nowatorskiej w skali kraju produkcji pieczarek, dało Potockim perspektywy stabilizacji materialnej. Prowadził ponadto hodowlę norek (1959–1960), szynszyli, kur niosek oraz uprawę ogrodniczą nastawioną na zaopatrzenie Krakowa.

W 1959 Prezydium Rady Narodowej w Krakowie znacjonalizowało Olszę na cele reformy rolnej, dowodząc, że ojciec J. P. ⇒ Antoni był właścicielem nie tylko Olszy ale i Bończy w ziemi chełmskiej. Mimo formalnego wywłaszczenia J. P. pozostał jednak z rodziną w Olszy, prowadząc gospodarstwo i odwołując się bezskutecznie od decyzji. Dzięki różnym zabiegom udało mu się w sierpniu 1960 uzyskać nadanie Olszy okrojonej do dworu, zabudowań folwarcznych i ok. 4,5 ha roli, jako wzorowemu rolnikowi, prowadzącemu specjalistyczną produkcję pieczarek i odchowalnię kurcząt. W 1962 był rzeczoznawcą ds. płodów rolnych i ogrodniczych Centrali „Polcarga” oraz przez szereg lat rzeczoznawcą na giełdzie zbożowo-towarowej w Katowicach i Łodzi, a następnie w Państwowej Inspekcji Handlowej w Łodzi. W następnych latach prowadził nadal wraz z żoną Krystyną produkcję pieczarek, zajmując się głównie sprawami organizacyjnymi i zbytem. W 1970 zdobył nagrodę specjalną w ekspozycji pieczarek na wystawie rolniczej z okazji dożynek w Krakowie. W 1975 J. P. z synem Antonim utworzył Zespół Produkcji Pieczarek. J. P. był przez wiele lat członkiem Krakowskiej Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej, przewodnicząc Komitetowi ds. Pieczarkarstwa. W l. 1980. wchodził w skład Komisji Cenowej tej Spółdzielni.

J. P. zmarł w Krakowie i został pochowany w grobowcu rodzinnym na cm. Rakowickim. Był człowiekiem powszechnie szanowanym i lubianym, z powodu wielkiej prawości i łagodności charakteru, miłosierdzia okazywanego potrzebującym, a także poczucia humoru. Potrafił wytworzyć wokół siebie atmosferę prawdziwie rodzinnego ciepła. J. P. był wybitnie utalentowany muzycznie. Wspaniale grał na fortepianie. Pas-

jonowało go też myślistwo. Za młodych lat był znakomitym strzelcem. Pod koniec życia interesował się historią rodziny. Z jego inicjatywy powstała praca A. Osuchowskiego o Annie z Działyńskich Potockiej, babce J. P.

J. P. poślubił 2.04.1941 w Widzowie Marię Anielę ze Straszewskich h. Radwan (ur. 23.05.1918 w Krakowie), córkę Henryka i Marii z Woźniakowskich h. Prawdzic, rozw. w 1949, Maria była 2^ov. za Andrzejem Rettingerem (19.04.1924–5.08.2001); powtórnie oż. 5.03.1953 w Łodzi z Krystyną ze Straszewskich (23.10.1923 w Krakowie – 12.12.1983 w Olszy), siostrą pierwszej żony.

Dwór w Olszy

Krystyna P. przed wojną ukończyła gimnazjum zakończone tzw. małą maturą. Od 1957 wraz z mężem rozpoczęła uprawę pieczarek. W ciągu 5 lat rozwinęła uprawę bazując wyłącznie na własnej intuicji oraz systematycznie zdobywanym doświadczeniu. Zaadaptowała istniejące budynki gospodarcze na potrzeby pieczarkarni i miejsce do fermentacji podłoża. W 1966 wyjechała do Anglii na 3 miesiące w celu zapoznania się z nowoczesnymi metodami uprawy stosowanymi w Europie Zachodniej — tam z satysfakcją stwierdziła, że osiągnięte przez nią wyniki uprawy są porównywalne mimo istniejącej przepaści technologicznej. W l. 1968–1972 przeprowadziła generalny remont i adaptację połączonej z ogrzewaniem i schładzaniem oraz z zastosowaniem częściowej (prymitywnej) kontroli atmosfery. Cały czas pozostawała w kontakcie z Katedrą Mikrobiologii WSR później AR w Krakowie kierowaną przez prof. Bolesława Smyka. Kontakty te zaowocowały wieloma pracami naukowymi, doktorskimi i magisterskimi. Współpracowała też z Centralą Spółdzielni Ogrodniczych i wojewódzkimi spółdzielniami ogrodniczymi wspierając rozwój pieczarkarstwa w Polsce. Uczestniczyła w licznych szkoleniach, prowadziła wykłady teoretyczne i zajęcia praktyczne. Umożliwiła odbycie praktyk wielu przyszłym producentom oraz instruktorom pieczarkarstwa działającym przy spółdzielniach ogrodniczych. Nawiązała i utrzymywała współpracę z francuską firmą SOMYCEL, specjalizującą się w produkcji grzybni pieczarek, skąd importowała grzybnie do własnej uprawy oraz pomagała w zorganizowaniu importu szczepów grzybni na potrzeby rodzimej produkcji. Współpracowała z Instytutem Sadownictwa w Skierniewicach, w szczególności z Krystianem Szudygą

w celu stworzenia a potem rozwoju Instytutu Pieczarkarstwa. Stale utrzymywała kontakt z zagranicznymi ośrodkami pieczarkarstwa, była regularnie zapraszana na międzynarodowe sympozja. Za swoją pracę otrzymała m.in. w 1975 srebrny medal Tow. Ogrodniczego w Krakowie, w 1976 dyplom uznania nadany przez Zarząd NOT i odznaczenie „Zasłużony Pracownik Rolnictwa” nadane w 1977 przez ministra rolnictwa.

Dzieci J. P.: 1^a. Maria Gabriela (ur. i zm. 1942); 2^a. Dorota Maria Anna Cecylia (ur. 30.01.1944 w Krakowie), poślubiła w Lumio, Korsyka 3.08.1972 Claude Guidicelli (ur. 9.06.1941 w Lumio, Korsyka); 2^a.1. Anna Dominika (ur. 5.11.1978 w Krakowie); 1^b. Antoni Jerzy Przemysław (ur. 14.02.1956 w Krakowie), poślubił 26.12.1979 w Krakowie Elżbietę Ewę Toma (ur. 30.07.1953 w Piotrkowie Trybunalskim), córkę Henryka i Zuzanny Goskiej; 1^b.1. Kinga Maria (ur. 18.03.1981 w Krakowie) 1^b.2. Jerzy Stanisław (ur. 8.12.1985 w Krakowie); 1^b.3. Kaja Maria i 1^b.4. Julia Maria (ur. 2.05.1987 w Krakowie), bliźniaczki; 2^b. Krzysztof Jerzy Józef (ur. 28.07.1958 w Krakowie), poślubił Nathalie Sophie Elsa Martin (ur. 4.09.1963 w Briey, Francja), córkę Nicolas i Monique Burghardt; 2^b.1. Jan Krzysztof Mikołaj (20.05.1993 w Nicei – 22.05.1993 w Nicei); 2^b.2. Alexander Krzysztof Jerzy (ur. 9.06.1995 w Nicei); 2^b.3. Filip Krzysztof Antoni (ur. 3.04.1997 w Nicei); 2^b.4. Mikołaj Krzysztof Jerzy (ur. 8.11.2001 w Warszawie); 3^b. Natalia Maria Krystyna (ur. 1.08.1961 w Krakowie), poślubiła Kraków 16.03.1991 Radosława Zwoźnego (ur. 25.08.1964 w Mysłenicach), rozwiedziona w 1998; 3^b.1. Magdalena Maria (ur. 27.07.1991 w Krakowie), 3^b.2. Maria Helena (ur. 14.01.1994 w Krakowie).

Dok.: *Chyrowiaci*, s. 437; B. Szatyn, *Na aryjskich papierach*, Kraków 1987; Arch. Potockich w Olszy, papiery osobiste i korespondencja Jerzego i Krystyny Potockich; wspomnienia rodzinne.

Marian Wolski

SKRZYŃSKI ALEKSANDER h. Zaremba (2.09.1893–13.08.1940), wł. maj. Gostków (pow. łęczycki). Syn Gabriela Żeliszława (18.03.1855 lub 1845 w Nowej Wsi – 08.1923), wł. maj. Ujazd, Nowa Wieś, Wartkowice, Gostków (pow. łęczycki), i Marii z Łaszczyńskich h. Wierzbna. Ur. w Nowej Wsi (pow. łęczycki).

Gabriel S. był synem Aleksandra (ur. 12.01.1814 w Gaci), wł. maj. Gostków i Nowa Wieś, sędziego pokoju okręgu zgierskiego, i (ślub 21.11.1843 w Bielawach) Walerii z Łączyńskich, córki Teodora i Zofii z Mikorskich.

Rodzeństwo: 1. Ludwik (1885–1945), wł. maj. Nowa Wieś, oż. z Adrianną z Langevin'ów, ich syn: 1.1. Gabriel (22.03.1915–1993), oż. najpierw z Janiną z Gonczaruków (zm. 1994), ich syn: 1.1.1. Kazimierz (ur. 1941 w Łodzi), oż. z Marią z Wójcików; drugą żoną Gabriela była Elżbieta Maria z Tatarkiewiczów (ur. 10.04.1924 w Warszawie); 2. Zofia (1887–1979), szara urszulanka; 3. Gabriela (1889–1977), urszulanka.

A. S. studia rolnicze odbył w Wyższej Szkole Rolniczej w Warszawie, dyplom inż. rolnika otrzymał 1.07.1925 w SGGW. Od ojca dostał maj. Nowa Wieś, a po śmierci ojca przejął Gostków (320 ha), w którym gospodarował razem z żoną w okresie międzywojennym. W Gostkowie był klasycystyczny pałac wzniesiony w 1802 przez Hilarego Szpilowskiego. Ze względu na kryzys A. S. został zmuszony do podjęcia pracy zarobkowej. Najpierw był zatrudniony jako administrator w maj. Klemensów, Zamoyskich, a w l. 1933–1939 w Tow. Eksploatacji Soli Potasowych na terenie woj. łódzkiego.

A. S. został aresztowany przez Niemców 14.04.1940, następnie uwięziony w Łęczycy, później przewieziony do obozu w Dachau, ostatecznie trafił do Mauthausen–Gusen, gdzie zmarł.

A. S. oż. z Antoniną z Górskich h. Ślepowron (12.07.1893–2.10.1981), siostrą ⇒ Wincentego Józefa Górskiego (1899–1940) Antonina S. ukończyła Wyższą Szkołę

Rolniczą w Warszawie, została aresztowana razem z mężem 14.04.1940 i do 13.06.1940 więziona w Łęczycy, następnie wraz z teściową i dziećmi przybywała w obozie w Łodzi, a w końcu lipca deportowano do GG. Parę miesięcy spędziła na Lubelszczyźnie, a później przeniosła się z rodziną do Krakowa, gdzie pracowała w biurze niemieckim i dorabiała nielegalnym handlem.

Pałac w Gostkowie

Ich dzieci: **1.** Maria (3.06.1918–07.1994), abs. WSH w Poznaniu, za Stanisławem Krośnickim h. Lubicz (1904–15.09.1982), inż. rolnikiem, abs. SGGW, więźniem obozu w Dachau w l. 1939–1945; ich córka **1.1.** Maria (ur. 16.03.1955), abs. Wydz. Chemii PW (filia w Płocku), za Romanem Kaszewskim h. Janina (ur. 23.05.1955), inż. mechanikiem, abs. PW (filia w Płocku), ich dzieci: **1.1.1.** Aleksander (ur. 7.06.1984); **1.1.2.** Krzysztof (ur. 13.01.1989); **2.** Wanda Aleksandra (12.06.1920–30.08.2003), abs. Wydz. Chemii UP, pracownik Instytutu Materiałów Budowlanych w Opolu; **3.** Anna (ur. 12.10.1922), abs. Wydz. Rolno–Leśnego UP, pracownik wielu instytucji rolniczych, ostatnio do emerytury w Centrali Nasiennej w Poznaniu; **4.** Teresa Gabriela (ur. 3.06.1928), abs. UJ, dr nauk rolniczych, pracownik Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, za Jerzym Gedyminem h. Pogoń (1.10.1916–24.03.2009), prof. dr hab. zootechniki, pracownikiem naukowym AR w Poznaniu, autorem licznych prac naukowych z dziedziny zootechniki, ich dzieci: **4.1.** Michał (ur. 18.07.1955 w Opolu), dr mechanizacji rolnictwa, pracownik Instytutu Mechanizacji Rolnictwa, oż. z Małgorzatą ze Smolarków, ich córka: **4.1.1.** Agnieszka (ur. 14.12.1987), studentka filologii UP; **4.2.** Witold Kazimierz (ur. 11.06.1957 w Opolu), informatyk; **4.3.** Aleksandra (ur. 11.10.1968), mgr AWF w Poznaniu, za Janem Wojdanowiczem, ich dzieci: **4.3.1.** Tomasz (ur. 27.07.1991); **4.3.2.** Łukasz (ur. 26.08.1993); **5.** Jerzy (ur. 2.03.1930), inż. mechanik, abs. PW. i PG, długoletni pracownik Stoczni Gdańskiej, oż. z Janią z Brzezickich (ur. 1929), ich dzieci: **5.1.** Aleksander (ur. 24.01.1957), abs. PG, inż. mechanik, wieloletni pracownik Stoczni Gdańskiej, potem w Londynie, oż. z Jolantą z Warpasów (ur. 25.01.1955), abs. PG, mgr inż., ich dzieci: **5.1.1.** Piotr (27.03.1980–14.12.2007), oż. z Izabelą z Kaizerów, ich córka: **5.1.1.1.** Wiktoria (ur. 02.2006); **5.1.2.** Maciej (ur. 16.02.1984), ma córkę **5.1.2.1.** Martynę (ur. 2.12.2008); **5.1.3.** Alicja (ur. 26.11.1993); **5.2.** Jarosław (ur. 17.01.1960), abs. PG, inż. mechanik, oż. z Beatą z Osków (ur. 1962), lek. med., ich dzieci: **5.2.1.** Aleksandra (ur. 26.12.1986), studen-

Aleksander i Antonina Skrzyńscy z dziećmi

tka medycyny Uniw. Med. w Gdańsku; **5.2.1.** Katarzyna (ur. 21.02.1990); **5.2.3.** Andrzej (ur. 28.03.1996); **5.3.** Marek (ur. 18.07.1964), abs. PG, inż., oż. z Małgorzatą z Mroczkowskich (ur. 1967), abs. KUL i wydziału historii UG, ich dzieci: **5.3.1.** Artur (ur. 3.01.1989); **5.3.2.** Aleksander (ur. 27.09.1993); **5.3.3.** Jan Hubert (ur. 17.02.1997); **5.3.4.** Marta (ur. 19.07.2009); **6.** Krystyna (ur. 10.09.1934), inż. elektro-akustyk, abs. Wydz. Łączności PWr., pracownik Straży Pożarnej, za Zbigniewem Żeleziakiem (1932–30.09.1996), inż. elektrykiem, abs. Wydz. Elektrycznego PWr., ich dzieci: **6.1.** Andrzej (ur. 1960), abs. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu i Wydz. Prawa Uniw. w Opolu, oż. z Wandą ze Skoreńskich (ur. 1960), abs. UW., germanistką, tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego, ich dzieci: **6.1.1.** Piotr (ur. 31.01.1988), student ekonomii na Uniw. w Opolu; **6.1.2.** Tomasz (ur. 9.06.1999); **6.2.** Krzysztof (ur. 24.02.1964), abs. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, rzeczoznawca nieruchomości, oż. z Katarzyną z Mazurów (ur. 1970), psychologiem, pracownikiem bankowości, ich córka: **6.2.1.** Paulina (ur. 27.07.2001); **6.3.** Adam (ur. 4.03.1975), abs. UW., pracownik banku, pierwsza żona Anna z Sobolewskich (ur. 1974), ich syn: **6.3.1.** Jakub (ur. 28.05.2000); druga żona Adama, Magdalena z Grzybowski, ich córka; **6.3.2.** Julia Natalia (ur. 13.03.2008).

Dok.: Sęczys, *Szlachta*, s. 633–634; Lista, t. 1, s. 959; Zaroszyć, *Wykaz*, s. 20; *Spis obywateli*, s. 113; Księga pamiątkowa SGGW 1958, s. 304; inf. Anny Skrzyńskiej.

Kazimierz Józef Górski

SZWOYNICKI ROMAN h. Leliwa, pseud. R. Olechno (21.09.1845–11.01.1915), wł. maj. Rady (pow. poniewieski), powstaniec 1863, fotograf, artysta malarz. Syn Kazimierza i Zofii Kulwieć h. Łabędź (zm. 1897). Ur. w Radach.

Rodzeństwo: 1. brat NN., jego synowie: 1.1. Władysław, abs. Akademii Rolniczej w Horkach, administrator majątków ziemskich; 1.2. Stanisław, jego dzieci: 1.2.1. Tadeusz; 1.2.2. Witold; 1.2.3. Janina; 1.3. Otto, administrator dóbr ziemskich; 2. Maria (zm. 1895), za Melchioriem Wańkowiczem (1842–1892), ich syn Melchior Wańkowicz (1892–1974), pisarz.

Po naukach podstawowych otrzymanych od nauczycieli domowych, rodzice oddali go do Instytutu Szlacheckiego w Wilnie. Ukończył go w 1863 i wziął udział w powstaniu na Litwie. Uczestniczył w walkach z wojskami rosyjskimi w partii ks. Mackiewicza, był aresztowany i więziony w Wilnie, następnie skazany w 1864 na zesłanie do guberni kazańskiej.

Roman Szwoynicki

Na zesłaniu zetknął się z Lucjanem Kraszewskim, odkrył w sobie talent malarski i zaczął rysować. Zainteresował się także fotografią. Przez krótki czas prowadził nawet zakład fotograficzny w Kazaniu. Zwolniony z końcem roku 1869 przyjechał do Warszawy. Tu rozpoczął naukę rysunku, chodził do prywatnej Klasy Rysunkowej Wojciecha Gersona. Od 1871 wystawiał swoje prace w warszawskiej Zachęcie. W końcu 1873 udał się na dalsze studia artystyczne do ASP w Monachium. Studiował początkowo u Wagnera, a następnie u Józefa Brandta. W 1876 wrócił do Warszawy i otworzył swoją pracownię przy ul. Obożnej 5. R. Sz. był stałym ilustratorem „Tygodnika Ilustrowanego”, malował także portrety. Swoje prace wystawiał R. Sz. w Warsza-

wie, Lwowie, Krakowie, Poznaniu, Łodzi, Wilnie, Petersburgu, Chicago. Na wystawie w Chicago w 1893 sprzedał dwa swe obrazy, co poprawiło jego sytuację finansową. Był postacią znaną w życiu kulturalnym Warszawy schyłku XIX w. i pocz. XX. W l. 1882–1886, 1891 był członkiem Komitetu Tow. Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie. Przyjaźnił się z Henrykiem Sienkiewiczem, również do swych przyjaciół zaliczał poetę Ignacego Balińskiego. Córka R. S. Irena była chrześną córką Henryka Sienkiewicza, który odwiedzał Szwoynickich w Radach.

W 1900 po śmierci ojca, w związku z koniecznością objęcia spadku majątku rodzinnego Rady, przeniósł się tam na stałe. Konieczność zajęcia się gospodarką rolniczą i interesami majątkowymi spowodowała, że R. S. już do końca życia zaprzestał twórczości artystycznej. Ostatnich 14 lat swego życia przeżył w zaciszu wiejskim w Radach. Rzadko też przyjeżdżał do Warszawy.

W 1874 poślubił Franciszkę Rogowską (zm. 1941, pochowana na cm. parafialnym w Poładze). Dzieci: 1. Zofia (1899–1979); 2. Kazimierz (1901–1979), do 1939 był red. polskiego dziennika wychodzącego w Kownie „Dzień Polski”, w 1941 wywieziony na Syberię skąd wrócił do Polski; 3. Irena (1905–1977) za Stanisławem Wolskim (Volskischem), który został zesłany w 1944 do Workuty, zmarł po powrocie, pochowany w Nowych Święcianach na Litwie; 4. Jerzy (1911–1941), wywieziony na Syberię, gdzie zginął w miejscu nieznanym.

Dok.: J. Wiercińska, *Katalog prac wystawionych w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie w latach 1860–1914*, Wrocław 1969, s. 369–370; I. Baliński, *Wspomnienia o Warszawie*, Edinburgh 1946, s. 82–85, 141–142, 158–159; *Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych za lata 1854–1904*, K. 1905,

s. 200, 287, 535; H. Vollmer, *Allgemeines Lexicon der bildenden Künstler*, Leipzig 1938, t. 38, s. 383; E. Bénézit, *Dictionnaire critique et documentaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs*, t. 8, 1966; SGKP, t. 9, s. 457; „Kurier Warszawski” 1883, nr 69; 1898 nr 5; „Tygodnik Ilustrowany” 1875 II półr., s. 228; 1915, s. 59, 69; „Świat” 1915, s. 12; Zbiory pracowni Słownika Artystów Malarzy Polskich Inst. Sztuki PAN w Warszawie; inf. wnuka Ryszarda Volskisa (Wolskiego) z Wilna (1991).

Jan Marian Włodek

WIERZBICKI FRANCISZEK KORNELI h. Nieczuja (2.04.1884–1.04.1945), współwł. maj. Boguszyce (Boguszyce Stare) (pow. łomżyński). Syn Franciszka (1841–1908), wł. maj. Boguszyce, i Stanisławy z Jabłońskich (1861–1907). Ur. w Boguszycach.

Rodzeństwo: **1.** → Zofia (1886–1957) **2.** Jan (1885–1906), studiował na UJ; **3.** Michał (26.07.1889–4.02.1952), studiował w Akademii Rolniczej w Dublinach; **4.** Wanda Halina (20.12.1892 w Boguszycach – 19.01.1975 w Warszawie), studiowała matematykę na Uniw. w Genewie i architekturę na PW, od 1922 za Stefanem Netto (21.08.1895–14.06.1954), inż., abs. PW, architektem.

F. W. uczęszczał do szkoły handlowej w Warszawie, następnie w l. 1905–1907 studiował w Studium Rolniczym UJ. Po studiach wrócił do Boguszyce (od 1840 w rękę rodziny Wierzbickich) i po śmierci ojca zajął się prowadzeniem gospodarstwa. Specjalizował się w hodowli bydła rasy polskiej czerwonej i produkował na sprzedaż, m.in. młode buhaje i jałówki.

Po wybuchu I wojny światowej został powołany do wojska rosyjskiego. W 1918 wstąpił do I Korpusu Polskiego, w 1920 był w Departamencie Uzbrojenia MSWojsk. Od okresu przedwojennego był aktywny na polu społecznym i gospodarczym. Działal w organizacjach rolniczych i hodowlanych. Był w zarządzie Łomżyńskiego Tow. Rolniczego, wicedyr. Łomżyńskiego Syndykatu Rolniczego, czł. zarządu, a następnie prezesem Związku Hodowców Bydła Polskiego przy CTR. Działal także w samorządzie terytorialnym, był czł. rady gminnej w Szczepankowie, sejmiku i wydz. powiatowego w Łomży. W 1922 został wybrany w okręgu nr 7 z listy Związku Ludowo-Narodowego posłem na Sejm, ale zrzekł się mandatu w 1925. Później pracował jako administrator majątków, był inspektorem hodowli bydła czerwonego polskiego w woj. wileńskim i nowogrodzkim oraz wykładał na USB. Po 1926 Boguszyce prowadził brat F. W., Michał W.

Zmarł w Wilnie.

F. W. oż. z Jadwigą z Leśkiewiczów.

Dok.: Hulewicz, *Studia*, s. 277; *Kto był kim w II RP*, s. 469; *Kalendarz CTR na rok 1914*, cz. II, s. 85, 92, 107, 114, 120; *Sprawozdanie CTR za lata 1922–1923*, t. XV–XVI, W. 1924, s. 62; inf. Anny Milewskiej.

(T. E.)

WILSKI IGNACY (III) h. Półkozic (10.11.1904–9.10.1969), wł. maj. Bronowice (pow. brzeziński). Syn Ignacego (II) (14.04.1865–20.06.1924), wł. maj. Rogów (pow. brzeziński), i Zofii z Sulikowskich h. Sulima (1877–30.12.1952). Ur. w Rogowie.

Rodzeństwo: **1.** Bohdan (30.08.1898–4.04.1963), współwł. maj. Wielka Wola (pow. rawski); **2.** → Zbigniew (25.02.1900–11.01.1991), współwł. maj. Rogów; **3.** Zofia (25.07.1901–2.08.1902); **4.** Jadwiga (10.11.1902–27.02.1980), za Januszem Zaremą; **5.** Stefan (18.04.1907–23.02.1993), współwł. maj. Rogów; **6.** Tytus Jerzy (23.06.1908–5.10.1939), współwł. maj. Wielka Wola, mgr, w 1939 por. rez. piech., adiutant dowódcy 179 p. p., poległ w Woli Gułowskiej.

I. W. uczęszczał do Gimn. im. Mikołaja Reya w Warszawie, gdzie w 1922 otrzymał świadectwo dojrzałości. W 1920 jako ochotnik wstąpił do 201 p. p. i był ranny w bitwie

Ignacy Wilski

Anna Wilska

pod Surazem. Studia odbył na Wydz. Inżynierii Wodnej PW zakończone dyplomem w 1933. Na studiach należał do korporacji akademickiej „Arkonია”.

Pracę zawodową rozpoczął I. W. przy regulacji Wisły, potem rzeki Menderez Wielki w Turcji. Pracował też przy odbudowie śluz na Kanale Ogińskiego i budowie tunelu kolejowego w Jugosławii. Później prowadził własne biuro remontów i administracji nieruchomości, a w roku 1939 objął przedstawicielstwo na Polskę firmy Dunhan Ltd z Londynu.

Po śmierci ojca, w działach rodzinnych, I. W. przypadł maj. Bronowice (159 ha) (pow. brzeziński), oddzielony od rodzinnego Rogowa rzeką Mroga. Mroga podczas okupacji hitlerowskiej stała się rzeką graniczną między terenami, włączonymi do Rzeszy a GG. Bronowice znalazły się w Rzeszy i były zarządzane przez niemieckiego adm. Po wysiedleniu z Bronowic, I. W. z rodziną mieszkał początkowo przy ul. Szucha w Warszawie, zaś wakacje w wojennych l. 1940–1943 spędzał w Wilkowicach (pow. rawski), w majątku stryja Tytusa W. Przebywało tam wtedy wiele osób wysiedlonych i ukrywających się, między innymi pierwsza żona gen. Andersa, pod przybranym nazwiskiem Miłosz. I. W. po przymusowym opuszczeniu mieszkania na ul. Szucha rodzinę umieścił w majątku braci w Rogowie, sam nadal mieszkał w Warszawie i prowadził do powstania firmę „Surowce Odpadowe” Po powstaniu znalazł się w obozie w Pruszkowie, skąd udało mu się zbiec z transportu jadącego do Niemiec i dołączyć do rodziny w Rogowie.

W styczniu 1945, następnego dnia po wycofaniu się Niemców i przejściu frontu przez rzekę Mroga, I. W. udał się z Rogowa do oddalonych o 3 km Bronowic, gdzie zastał dopalające się zgliszcza dworu, splądrowanego, podpalonego przez miejscową ludność po wyjściu Niemców. Bronowice bardzo szybko zostały częściowo rozparcelowane. Na pozostałej części majątku „Lasy Państwowe” założyły hodowlę nasienną modrzewia polskiego. I. W.

zmuszony był rozstać się ostatecznie z Bronowicami w dzień po ich opuszczeniu przez okupanta.

W lutym 1945, jeszcze w czasie trwających na północy i zachodzie walk, zatrudnił się w organizowanym w Łodzi Departamencie Morskim, z którym przeniósł się do Gdańska. Został skierowany do pracy w Biurze Odbudowy Portów. W l. 1949–1969 pracował w Biurze Projektów Budownictwa Morskiego prowadząc Dział Studiów i przewodnicząc Radzie Technicznej i Ekonomicznej. Był członkiem Sekcji Budownictwa Morskiego przy Wydz. IV PAN. Uzyskał dwa patenty Nr 35043 i Nr 41125 dotyczące elementów zabezpieczenia przed erozją brzegów i budowli morskich. Był autorem między innymi takich opracowań jak Studium budowy nabrzeży w portach morskich i współautorem Założeń generalnych rozwoju polskich portów morskich.

I. W. w 1928 poślubił Annę z Sobańskich (6.12.1903 w Zwedenówce – 19.12.1980), córkę Oskara, wł. maj. Popielówka, Zwedenówka (pow. jampolski, gub. podolskiej), i Janiny z Domaniewskich.

Dzieci: **1.** Ignacy (IV) Hubert (ur. 23.08.1929 w Warszawie), inż. konstrukcji budowlanych, prezes spółki „Overtop”, oż. z Urszulą Elwirą z Palengów (ur. 13.12.1932 w Katowicach), dziennikarką, ich syn **1.1.** Krzysztof (ur. 7.11.1957 w Warszawie), filolog, rolnik, oż. z Zofią z Wencłów (ur. 22.01.1953 w Warszawie), filologiem, ich dzieci: **1.1.1.** Maria (ur. 11.08.1981 w Warszawie), mgr filologii UW, za Maciejem Komorowskim h. Dołęga (ur. 31.07.1977 w Warszawie), mgr zarządzania, przedsiębiorcą, ich dzieci: **1.1.1.1.** Stefania Anna (ur. 7.12.2003 w Warszawie) i **1.1.1.2.** Julia (ur. 25.01.2004 w Warszawie); **1.1.2.** Stefan (ur. 1.10.1986 w Warszawie), licencjat Wydz. Zarządzania i Marketingu Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego; **2.** Anna Krystyna (ur. 26.07.1931 w Warszawie), inż. chemii spożywczej, za Andrzejem Rogóyskim h. Brochwicz II (ur. 31.01.1929 w Warszawie), mgr inż. mechanikiem, ich dzieci: **2.1.** Zofia Olga (ur. 15.05.1955 w Gdańsku), mgr polonistyki, za Wojciechem Krupnikiem (ur. 21.05.1956 w Gdańsku), inż. mechanikiem, dyrektorem FSO, ich synowie: **2.1.1.** Bartosz (ur. 26.07.1980 w Gdańsku), mgr politologii i **2.1.2.** Szymon. (ur. 13.05.1985 w Gdańsku), student psychologii; **2.2.** Piotr (ur. 14.05.1958 w Gdańsku) oż. z Marzeną z Łopionów (ur. 10.05.1959 w Gdańsku), ich syn **2.2.1.** Maciej (ur. 28.10.1982 w Gdańsku), student Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego, 30.06.2006 oż. z Anną z Volkowych, mgr stosunków międzynarodowych, córką Sergieja i Nadi, ich córka **2.2.1.1.** Sofia (ur. 3.08.2007 w Gdańsku); **3.** Krzysztof Jan (ur. 26.12.1932 w Warszawie), mgr prawa, wiceprezes spółki Prokom, oż. z Elizą Renatą z Myczkowskich (ur. 13.11.1931), lekarzem ftyzjatrą, ich córka **3.1.** Joanna (ur. 8.05.1958 w Gdańsku), mgr. inż. teleinformatyk, prezes spółki Novabrik, za (rozw.) Maciejem Gilarskim (ur. 23.10.1958 w Warszawie), mgr inż. informatyk, ich dzieci: **3.1.1.** Michał (ur. 7.03.1983 w Gdańsku), mgr prawa, oż. z Katarzyną z Szawłowskich (ur. 14.12.1982 w Gdańsku), mgr prawa, ich syn **3.1.1.1.** Jarosław Kacper (ur. 5.07.2003 w Gdańsku); **3.1.2.** Małgorzata (ur. 12.07.1984 w Gdańsku), studentka architektury; **4.** Oskar Tomasz (ur. 3.07.1934 w Warszawie), inż. budownictwa wodnego, oż. z Joanną z Moraczewskich (ur. 19.08.1936), inż. budownictwa wodnego, ich synowie: **4.1.** Michał (ur. 22.11.1963 w Warszawie), filolog, jezuita; **4.2.** Hubert (ur. 29.04.1965 w Warszawie), mgr inż. mechanik, automatyk, oż. z Katarzyną z Zalewskich (ur. 3.07.1973 w Krakowie), ich synowie: **4.2.1.** Maciej (ur. 17.09.2000 w Krakowie); **4.2.2.** Stanisław (ur. 7.02.2004 w Krakowie); **4.2.3.** Piotr Oskar (ur. 28.05.2007 w Krakowie); **4.3.** Wacław (ur. 26.04.1969 w Gdańsku), mgr inż. mechatronik, zatrudniony w Biurze Ochrony Rządu, oż. z Beatą z Kromków (ur. 23.09.1969 w Wieluniu); **5.** Tytus Andrzej (ur. 28.02.1936 w Warszawie), mgr inż. mechanik, oż.

Dzieci Anny i Ignacego Wilskich

z Brygidą z Kuchtów (ur. 28.02.43 w Kartuzach), mgr inż. architekt, wł. pracowni projektów, ich dzieci: **5.1.** Anna (ur. 27.10. 1965 w Gdańsku), inż. architekt, wł. pracowni projektów, za Bartoszem Macikowskim (ur. 14.12.1965 w Słupsku), dr inż. architektem, pracownikiem PGd, ich synowie: **5.1.1.** Zbigniew (ur. 17.04.1995 w Gdańsku) i **5.1.2.** Ignacy (ur. 24.12.1998 w Gdańsku); **5.2.** Katarzyna (ur. 27.07.1967 w Gdańsku), mgr AWF, rehabilitantka, za Andrzejem Lisewskim (ur. 27.07.1967), technikiem mechanikiem, ich dzieci: **5.2.1.** Małgorzata (ur. 12.05.1993 w Gdańsku), **5.2.2.** Tytus (ur. 10.08.1996 w Gdańsku), **5.2.3.** Agnieszka (ur. 17.09.1998 w Gdańsku); **5.3.** Ignacy (ur. 5.09.1972 w Gdańsku), mgr inż. budownictwa wodnego, inspektor nadzoru, oż. z Małgorzatą z Zdybelów (ur. 20.05.1971 w Warszawie), mgr filolog, nauczycielką, ich dzieci: **5.3.1.** Wojciech (16.09.2002 w Gdańsku) i **5.3.2.** Danuta (ur. 19.05.2004 w Gdańsku); **6.** Ewa Janina (ur. 13.09.1937 w Warszawie), mgr historii UW, za Włodzimierza Tadeusza Caspaeri-Chraszczewskim (ur. 25.07.1925 w Warszawie), mgr ekonomii SGH, ich córki: **6.1.** Maria Anna Caspaeri-Dąbska (ur. 1.12.1975 w Warszawie), mgr prawa UW, adwokat, od 2.09.2006 za Maciejem Dąbskim (ur. 17.07. 1974 w Warszawie), synem Michała i Agnieszki z Chądzyńskich, dr nauk o ziemi w zakresie geografii, adiunktem na Wydz. Geografii i Stosunków Regionalnych UW, ich dzieci: **6.1.1.** Hanna Maria Caspaeri-Dąbska (ur. 02.09.2007 w Warszawie); **6.1.2.** Tadeusz Jan Caspaeri-Dąbski (ur. 21.11.2008 w Warszawie); **6.2.** Aleksandra Elżbieta (ur. 7.03.1977 w Warszawie), mgr Wydz. Zarządzania i Marketingu UW; **7.** Salomea Jadwiga (ur. 10.01.1942 w Warszawie), mgr inż. chemii, dyr. biura brokerskiego; **8.** Maria Zofia (ur. 8.09.1943 w Warszawie), mgr fizyki UW, za Jerzym Bartłomiejem Korolcem (24.08.1933–29.08.2000), ich dzieci: **8.1.** Marcin Jan (ur. 24.12.1968 w Warszawie), mgr prawa UW, wiceminister Gospodarki, oż. z Olgą ze Strykierów (ur. 30.07. 1973 w Warszawie), abs. uniw. w Bolonii wydz. nauk o komunikacji, wiceprezes tele-

wizji „n”, ich synowie: **8.1.1.** Jan Maksymilian (ur. 18.02.2002 w Warszawie); **8.1.2.** Bartłomiej (ur. 2.02.2004 w Warszawie); **8.1.3.** Krzysztof (ur. 23.03.2007 w Warszawie); **8.2.** Maria Magdalena (ur. 24.12.1971 w Warszawie), mgr biologii UW, Urząd Integracji Europejskiej; **8.3.** Marta Anna (ur. 4.03.1974 w Warszawie), mgr sztuki, pedagog, za Krzysztofem Gerusem (ur. 29.07.1973 w Inowrocławiu), mgr sztuki, prof. muzyki. ich synowie: **8.3.1.** Stanisław (ur. 28.10.2004 w Warszawie); **8.3.2.** Franciszek Jerzy (ur. 24.04.2008 w Warszawie); **8.4.** Michał (ur. 1.02.1981 w Warszawie), magister sztuki.

Dok.: *Lista*, t. 2, s. 38; L. Głowacki, A. Sikorski, *Kampania wrześniowa na Lubelszczyźnie w 1939 roku*, cz. I, *Zarys ogólny*, Lublin 1966, s. 162; cz. II, *Działania wojenne*, Lublin 1966, s. 165, 206; *Polska własność na Ukrainie*, s. 218–219; Pułaski, *Kronika*, t. 2, s. 199; Łoza, t. 2, s. 283; Zaroszyć, *Wykaz*, s. 3; inf. rodziny.

Ignacy (IV) Wilski

WOLSKA MARIA z JANASZÓW (21.06.1898–29.09.1971), współwł. Firmy „Aleksander Janasz i Ska” w Dańkowie (pow. grójecki). Córka ➤ Aleksandra Janasza (9.09.1850–4.07.1930) i Heleny z Olszowskich (14.09.1861–23.05.1933). Ur. w Dańkowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ➤ Aleksandra Janasza (1850–1930).

M. W. uczęszczała do Gimn. Cecylii Plater-Zyberkówny. W Dańkowie pomagała ojcu i braciom w hodowli zbóż. Po śmierci brata Aleksandra (jr.) prowadziła dańkowską hodowlę zbóż pod kierownictwem naukowym brata Gustawa, a do śmierci współpracowała z synem Tadeuszem. Wyhodowała odmianę: Pszenica Dańkowska 40, wprowadzoną po wojnie do rejestru. Pszenica ta była uprawiana w rejonach mniej zagrożonych rdzą żdźbłową.

M. W. zmarła w Warszawie i pochowana na cm. w Błędowie.

M. W. w 1922 wyszła za mąż za Władysława Wolskiego (23.12.1888–23.03.1949), inż. budownictwa.

Dzieci: syn ➤ Tadeusz (21.02.1924–11.03.2005).

Wojciech Gabriel, Dorota Gabriel Marcinkowska

WOLSKI TADEUSZ h. Lis (21.02.1924–11.03.2005), współwł. firmy „Aleksander Janasz i Ska” oraz maj. Dańków (pow. grójecki), Płochocin (pow. błoński), Trębki (pow. gostyński), specjalista hodowli roślin, profesor, członek korespondent PAN. Syn Władysława (23.12.1888–23.03.1949), znanego warszawskiego inż. budowlanego i ➤ Marii z Janaszów (21.06.1898–29.09.1971), wnuk ➤ Aleksandra Janasza, założyciela w 1880 w Dańkowie firmy „Aleksander Janasz i synowie” specjalizującej się w hodowli pszenicy, następnie żyta i buraka cukrowego. Ur. w Warszawie.

T. W. w 1944 odziedziczył po swoich ciotkach Aleksandrze Janasz (14.06.1890–31.07.1944) i Annie Janasz (18.06.1887–19.12.1945) ich udziały (2/7) w maj. Dańków (450 ha), Płochocin (414 ha) i Trębki (1012 ha). Po matce odziedziczył kolejny udział (1/7) we wspomnianych majątkach. W 2001 T. W. odkupił rodzinny dwór w Dańkowie razem z parkiem i zabudowaniami folwarcznymi (13,5 ha), a także stał się współwłaścicielem gruntów rolnych w Dańkowie (380 ha).

T. W. w wieku 16 lat odbył pierwszą praktykę wakacyjną w hodowli zbóż w Dańkowie, gdzie następnie kilkakrotnie pracował sezonowo. Rozpoczął studia rolnicze na tajnych kompletach SGGW w Warszawie. Ukończył studia 28.06.1948 uzyskując stopień mgr. inż. Pracę dyplomową napisał pod kierunkiem prof. Edmunda Malinowskiego („Monografia dańkowskiej hodowli pszenic”). W 1967 T. W. uzyskał stopień dra nauk rolniczych w Akademii Rolniczej w Poznaniu, po obronie pracy „Studia

nad chowem wsobnym żyta”, opracowanej pod kierunkiem prof. Stefana Barbackiego. Stopień docenta otrzymał T. W. w 1976 w Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roslin, w którym był wieloletnim członkiem Rady Naukowej. W 1989 uzyskał tytuł profesora.

Równoległe ze studiami, począwszy od 1945 pracował w rodzinnej firmie hodowlo–nasiennej „A. Janasza i Ska.” W 1947 zapoczątkował program hodowli żyta i pszenicy ozimej w Choryni k. Kościana. Jako Naczelny Hodowca nadal kontynuował pracę w przedsiębiorstwie, które w międzyczasie podległo wielu reorganizacjom i zmianom nazwy („Hodowla A. Janasz i Ska pod przymusowym Zarządem Państwowym” w l. 1950–1958, „Dańkowska Hodowla Roslin” do 1963, „Poznańska Hodowla Roslin” do 1991, „Hodowla Roslin Danko Gospodarstwo Skarbu Państwa” do 1992 i od 1992 „Danko Hodowla Roslin Sp. z o.o. Skarbu Państwa”). Przez cały ten okres T. W. prowadził skoordynowany program hodowli żyta, pszenicy, a od 1968 pszenżyta w stacjach Dańków, Choryń, Dębina (od 1959), Łaski (od 1964). T. W. w toku kilkudziesięciu lat pracy pozyskał i wykształcił zespół doskonałych współpracowników. Z zespołem tym wyhodował 58 zarejestrowanych odmian żyta, pszenicy, pszenżyta i kapusty pastewnej. Wśród odmian żyta wymienić można „Dańkowskie Złote”, które dotąd jest najszerzej uprawianą odmianą w Polsce, a w swoim czasie na świecie (ponad 2 mln ha). „Dańkowskie Nowe” („Danko”) uprawiane w większości krajów europejskich i kilku pozaeuropejskich, m.in. Kanada, Korea Płd. „Motto” (1985) bardzo plenna odmianę populacyjną wprowadzoną do uprawy w Australii, Czechach, Danii i Niemczech. „Amilo” (1989) pierwszą polską odmianę w obniżonej aktywności alfa–amylazy, uprawianą w Niemczech, Szwecji, Finlandii. „Warko” (1991) najplenniejszą odmianę populacyjną, odporną na choroby oraz wpisane w 1999 „Walet” i „Kier”.

T. W. z zespołem wyhodował 21 odmian pszenicy, z których „Grana” (1971–1988) w latach siedemdziesiątych zajmowała blisko 50% areалу pszenicy ozimej w Polsce. Obecnie w uprawie jest 7 odmian pszenicy ozimej tego zespołu, wśród nich aż 6 odmian o dobrych, a nawet wysokich parametrach wartości wypiekowej („Begra”, „Panda”, „Juma”, „Korweta”, „Mobel” i „Mewa”). Szczególny sukces przyniósł T. W. i jego zespołowi program hodowli pszenżyta ozimego. Pierwsza polska odmiana „Łasko” (1982) została wprowadzona do uprawy w szeregu krajów europejskich i pozaeuropejskich (USA, Nowa Zelandia) i była najszerzej uprawianą odmianą pszenżyta w świecie. Następne odmiany „Grado” (1984), „Dargo” (1985), „Bolero” (1986) weszły jako pierwsze do uprawy w Polsce i walczyły przyczyniły się do zapoczątkowania i rozszerzenia uprawy pszenżyta w naszym kraju (z 20 tys. ha w 1985, 300 tys. ha w 1988, do około 800 tys. ha w 1991; po spadku powierzchni uprawy w 1994 do 650 tys. ha obecnie zauważa się tendencję wzrostową). Wszystkie następne odmiany („Presto”, „Moniko”, „Tewo”, „Prego”, „Moreno”, „Vero”) wnoszą coraz większy postęp w plenności, zimotrwałość, odporność na porastanie ziarna. Odmiany „Presto” („Almo”), „Prego”, „Moniko”, „Nemo”, „Tewo” i ostatnio wyhodowane „Disco”, „Lamberto”, „Kitaro” i „Pronto” wpisane są do rejestrów w kilku krajach europejskich.

W ostatnich latach ogromnym osiągnięciem w hodowli pszenżyta są odmiany krótkosłome, oparte o półdominujący żytni gen karłowatości. Krótkosłoma odmiana „Fidelio” (1997) wprowadzona do uprawy w Polsce, a wcześniej jeszcze zarejestrowana w Szwecji (1996) charakteryzuje się wysoką plennością, odpornością na wyleganie i na choroby oraz dobrą zimotrwałością. W Szwecji poza „Fidelio” zarejestrowana jest odmiana „Pinokio”, która badana jest w Polsce i innych krajach wraz z szeregiem innych nowych kreacji.

Osiągnięcia hodowlane zespołu T. W. związane są z opracowaniem przez niego oryginalnych koncepcji i metod, zwłaszcza dotyczących hodowli żyta i pszenżyta. Metody te były prezentowane na konferencjach i zagranicznych. T. W. opracował w hodowli żyta oryginalną metodę twórczej hodowli rekombinacyjnej, opartej na krzyżówkach par, metodę hodowli zachowawczej oraz metodę hodowli jakościowej. Metody te były publikowane i wykorzystywane w praktyce (hodowla zachowawcza — „Dańkowski Złote”, twórcza — „Motto” i „Warko”, jakościowa — „Amilo”).

W hodowli pszenicy — seria nowoczesna, skróconych odmian z „Graną” na czele przyczyniła się w decydujący sposób do intensyfikacji uprawy pszenicy w Polsce, a „Begra” zapoczątkowała serię odmiany chlebowych. Wreszcie w hodowli pszenżyta opracowane i opublikowane przez T. W. metody hodowli rekombinacyjnej, z uwzględnieniem krzyżowań międzyrodzajowych, znalazły zastosowanie w hodowli polskiej i światowej.

T. W. od 1971 był kierownikiem zespołu hodowli żyta, a w l. 1982–1985 koordynatorem naukowym programu UNDP/FAO „Hodowla i nasiennictwo pszenżyta”. Był wieloletnim członkiem Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin przy V Wydziale PAN, Rad Naukowych Instytutu Genetyki Roślin PAN i Ogrodu Botanicznego PAN oraz Rady Hodowców przy Ministrze Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Przez szereg lat był członkiem Rad Naukowych Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych i Rady Naukowo-Technicznej przy Ministrze Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Był też członkiem Rady Rozwoju Wsi przy Premierze i członkiem Rady Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA). T. W. był prezesem, a następnie honorowym prezesem Związku Twórców Odmian Roślin Uprawnych, był członkiem korespondentem PAN, członkiem Królewskiej Szwedzkiej Akademii Rolnictwa i Leśnictwa oraz Francuskiej Akademii Rolnictwa. Był też honorowym członkiem International Association i członkiem Polskiego Tow. Genetycznego.

Brał udział w międzynarodowych konferencjach i sympozjach zagranicą, gdzie przedstawił szereg referatów w języku polskim, angielskim, niemieckim i francuskim. Jest współautorem dwóch monografii: 1) *Biologia żyta*, Warszawa 1983; 2) *Biologia pszenżyta*, Warszawa 1989, i autorem ponad 100 rozpraw i artykułów naukowych w tychże językach.

Był dr. honoris causa SGGW (1992) i Akademii Rolniczej w Lublinie (1998). Dwukrotnie otrzymał wraz z współpracownikami Zespołową Nagrodę Państwową II stopnia w 1970 i 1986, a w 1982 otrzymał Nagrodę Sekretarza Naukowego PAN. Ponadto nagrody województw: zielonogórskiego, poznańskiego i dwukrotnie radomskiego.

Odznaczony, m.in. Krzyżem Kawalerskim w 1974 i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski w 1995.

T. W. zmarł w Dańkowie i został pochowany na cm. w Błędowie.

T. W. oż. 13.11.1954 z Anną Branicką (ur. 27.11.1924 w Wilanowie), córką ⇒ Adama i Marii Beaty z Potockich.

Dzieci: 1. Mikołaj Władysław (ur. 3.03.1956 w Warszawie), mgr socjolog, oż. 14.11.1981 w Warszawie (rozw. 14.11.1985) z Ewą Heleną Hlibowicką (ur. 2.03.1957 w Warszawie), artystką plastykiem, ich syn: 1.1. Filip Aleksander (ur. 1.05.1982 w Warszawie); 2. Xawery Aleksander (ur. 20.08.1960 w Warszawie), artysta rzeźbiarz, abs. ASP w Krakowie, Warszawie oraz w École des Beaux-Arts w Aix-en-Provence (dyplom w 1987), oż. 1^ov. 25.06.1988 w Mirabeau we Francji (rozw.) z Martą Marią Deskur h. Góra Złotoskalista (ur. 8.06.1962 w Krakowie), ich syn 2^a.1. Xawery Józef (ur. 28.12.1988 w Aix-en-Provence); Xawery W. drugi raz oż. 10.11.2001 w Mexico

City z Milagros della Torre (ur. 5.10.1965 w Limie), artystką fotografikiem, ich córka 2^b. Lorenza Marya Inti (ur. 5.11. 2001 w Mexico City).

Dok.: *Spis ziemian, woj. warszawskie*, s. 30; *Księga pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie 1906–1956*, W. 1958, s. 75; Reychman, s. 100; P. S. Łoś, *Szkice do portretu ziemian polskich XX wieku*, W. 2005, s. 205–220; inf. z cm. w Błędownie.

Anna Branicka–Wolska (T. E.)

WOŁK GUSTAW MICHAŁ h. Wieże (14.02.1856–3.03.1915), wł. maj. Czartajew (pow. bielsko–podlaski). Syn Juliana Feliksa (ur. 1814) i Marii z Łozowickich (ur. 1822).

Ślub Juliana Feliksa W. i Marii odbył się 20.07.1841 w Rosieniach. Dziad G. W., Józef Karol Wołk (ur. 8.07.1780) był sędzią i regentem w Upicie, w 1803 kupił Jutajny czyli Ginżatyń (pow. poniewieski); jego ojcem był Michał (ur. 3.03.1744), syn Jakuba, sędziego w Upicie, który w 1718 kupił Dowmontyszki; Jakub miał brata Jana.

Rodzeństwo: 1. Józef (ur. 20.05.1842 w Rosieniach); 2. Władysław (ur. 8.12.1844).

G. W. ukończył gimnazjum w Wilnie, następnie miał odbyć studia uniwersyteckie. W 1876 założył księgarnię nakładową w Wilnie przy ul. Błagowieszczańskiej 11 (później Dominikańska), pod firmą: „Romanowski i Wołk”. Współzałożycielami

Gustaw Wołk

księgarni i wspólnikami G. W. byli: Stefan Romanowski (1842–1918), urzędnik i nauczyciel muzyki, oraz Leonard Rymkiewicz (1855–1928). W księgarni pracowała także Aleksandra Moniuszkowa. Razem z Rymkiewiczem był członkiem Gminy Socjalistów Polskich w Wilnie, i utrzymywał (1877–1878) kontakty z warszawskimi kółkami socjalistycznymi. Wspólnicy wydawali broszury postępowe i powieści. Ok. 1879 G. W. wycofał się z pracy księgarskiej, a podupadłą księgarnię wraz z koncesją nabyła w 1879 Eliza Orzeszkowa.

Za działalność socjalistyczną został skazany na 5–letnie zesłanie na Syberię Zachodnią. Na zesłaniu przebywał w Tomsku i Kurhanie. Po zwolnieniu z więzienia na wolne *posielenie* przyjechała na Syberię jego żona Barbara. Przebywali tam do ok. 1890. W czasie pobytu na zesłaniu G. W. wystarał się i pozwolenie na prowadzenie poszukiwania złota na terenie Syberii. Nie wiadomo, czy G. W. podjął poszuki-

wania, ale przywiózł z Syberii samorodek złotego kruszcu w kształcie gałązeczki, z przytwierdzoną szpileczką, jako ozdoba do krawata.

Można przypuszczać, że po powrocie z Syberii G. W. przybył z rodziną do Janowicz k. Białegostoku, do majątku Michała i Bronisławy z Jasiewiczów (siostry jego żony) Karpowiczów. G. W. przez pewien czas prowadził to gospodarstwo, pomagał w jego sprzedaży i kupnie maj. Krzyżewo (pow. łomżyński), gdzie później córka Michała Karpowicza, ⇒ Stefania Karpowiczówna (11.01.1876–7.01.1974) założyła szkołę rolniczą. Później G. W. podał pracę administratora maj. Rudka. Wreszcie dzierżawił maj. Andryjanki (własność Gartkiewiczów) i Knorydy. W 1902 G. W. kupił

od Henryka Ciesierskiego maj. Czartajew (ok. 600 ha). Czartajew był majątkiem przemysłowym, posiadał mleczarnię z serownią. Kupując majątek nie zrezygnował z prowadzenia dotychczasowych dzierżaw.

W 1905 z inicjatywy G. W. powstało Bielskie Stowarzyszenie Spożywców. W majątku swoim założył (1911) i utrzymywał tajną szkołę, do której uczęszczały również dzieci z pobliskich wiosek. Uczyły w niej córki G. W.: Wanda i Konstancja oraz zatrudniona później nauczycielka Anna Górecka (była kierowniczką szkoły w l. 1916–1932). Od 1914 zajęcia szkolne odbywały się w samodzielnym budynku (w jednym z czworaków dworskich) udostępnionym przez G. W.

G. W. zmarł w Czartajewie w wyniku zaziębienia, jakiego nabawił się podczas nadzorowania prac w lodowni folwarcznej. Został pochowany na cm. w Siemiatyczach.

W dn. 7(8).02.1882 oż. z Barbarą Julianną z Jasiewiczów h. Rawicz (23.06.1857–18.02.1943), córką Melchiora i Konstancji z Paszkowskich. Ślub odbył się w kaplicy więziennej w Wilnie w obecności gubernatora. Po zwolnieniu męża z więzienia w Tomsku dobrowolnie pojechała na Syberię, gdzie urodziła i pochowała troje dzieci. Barbara W. została aresztowana przez NKWD 13.04.1940 i zesłana do Północnego Kazachstanu, gdzie zmarła z wycieńczenia i głodu.

Ich dzieci: **1.** Henryk (1883 na Syberii – 29.07.1888 w Tomsku); **2.** Bronisława Wanda (1887 na Syberii – 3.06.1888 w Tomsku); **3.** Gustaw (ur. i zm. 1889); **4.** Wanda (10.02.1890 w Janowiczach – 27.08.1975 w Warszawie), dr filozofii, nauczycielka, żona Władysława Gumplowicza (14.02.1869–10.09.1942), działacza socjalistycznego, geografą i ekonomistą, od 1924 prof. Wolnej Wszechnicy Polskiej; **5.** Helena (18.08.1891 w Rudce – 1917 w Moskwie), lekarz med.; **6.** Gustaw (ur. 1893, zm. dzieckiem w Rudce); **7.** Jan (1894–1904); **8.** ⇒ Stanisław (10.01.1895–19.06.1978); **9.** Konstancja (25.01.1896–19.06.1978), wł. fol. Czartajew Podleśny (pow. bielsko–podlaski) (ok. 60 ha), ogrodniczka, za Michałem Warcukiem, aresztowanym przez Sowieców w 1939, zaginionym; Konstancja prowadziła także po wojnie gospodarstwo w Czartajewie (w resztówce wydzielonej z majątku jeszcze przed 1939 i nie objętej dekretem o reformie rolnej z 1944); **10.** Leon (1901–1905); **11.** Maria (1902–1905).

G. W. i Barbara oprócz wymienionych dzieci i kilku jeszcze zmarłych we wczesnym dzieciństwie, mieli przybraną córkę, Barbarę, ochrzczoną 7.06.1886 w kościele oo. bernardynów w Wilnie, jako córkę Gustawa i Barbary z Jasiewiczów Wołków, urodzoną w Kurhanie na Syberii, a faktycznie było to dziecko Klemensa Zana i Barbary Iłakowiczówny, ciotecznej siostry przybranej matki. Ta forma adopcji prawnej dokonana przez G. W. uchroniła dziewczynkę od statusu dziecka nieślubnego. Po śmierci jej rodziców (1893) G. W. zajmował się dalszym wychowaniem i wykształceniem przybranej córki. Barbara W. (po mężu Czerwijowska) już przed I wojną światową współpracowała z Józefem Piłsudskim, a w okresie międzywojennym była pracownikiem GISZ (do 1939).

Dok.: *Lista*, t. 1, s. 1136; M. Krawczyk, S. Rosiak, *Gustaw Wołk (ok. 1856 – po 1890)*, w: *Słownik pracowników książki polskiej*, W. 1972, s. 984; J. Piłsudski, *Pisma wybrane*, W. 1934, s. 46–47; B. Zan–Czerwijowska, *Wspomnienia*, 1968, (rękps ze zb. rodzinnych); B. Zan–Czerwijowska, *Kazimierzy Iłakowiczówny lata dzieciństwa i młodości (Wspomnienia cz. II)*, „W Drodze”, 1991, nr 3, 4, 5; Ł. Danielewska, *Portrety godzin*, W. 1987; Z. Romaniuk, *Rudka — dzieje majątku, wsi i parafii*, Rudka 2002, s. 111; H. Kosieradzki, *Bielsk Podlaski. Dzieje miasta*, Bielsk Podlaski 1987, s. 154; akta parafialne w Rudce; materiały z arch. rodzinnego.

Adam Wołk

WOŁK STANISŁAW h. Wieże (10.02.1895–14.09.1987), wł. maj. Czartajew (pow. bielsko–podlaski). Syn ⇒ Gustawa Michała (14.02.1856–03.02.1915) i Barbary Ju-

lianny z Jasiewiczów h. Rawicz (23.06.1857–18.02.1943). Ur. w Rudce (pow. bielsko–podlaski).

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Gustawa Michała Wołka (1856–1915).

S. W. ukończył Szkołę Realną w Białymstoku (1913). Od 1914 uczęszczał na Kursy Przemysłowo–Rolne w Warszawie, a od 5.03.1920 studiował rolnictwo w SGGW w Warszawie (do 1922).

Po śmierci ojca gospodarował w rodzinnym maj. Czartajew (ok. 350 ha) oraz dzierżawił maj. Andryjanki należące do Gartkiewiczów i Knorydy (pow. bielsko–podlaski), pracując społecznie na niwie gospodarczej, oświatowej i narodowej. Po powołaniu 5.11.1915 w Obwodzie Białostockim Komitetu Polskiego, do którego weszli przedstawiciele ziemiaństwa i inteligencji. S. W. znalazł się wśród nich w składzie Powiatowej Komisji Rolnej w Bielsku Podlaskim. Brał udział w rozbrajaniu Niemców w Nurcu, a jego siostra Wanda w Siemiatyczach. W dn. 6.02.1919 z inicjatywy S. W. zostało powołane Stowarzyszenie Spożycwców Powiatu Bielskiego z siedzibami w Siemiatyczach i Bielsku Podlaskim. Założył Spółdzielnię Mleczarską w Siemiatyczach, pełnił szereg lat funkcję przewodniczącego Rady Nadzorczej. Był członkiem rady Związku Spółdzielni Rolnych Okręgu Białostockiego. Jako członek Sejmiku Powiatowego w Bielsku Podlaskim zawiązywał Spółki Wodne podejmujące prace melioracyjne, inicjował komasację rozdrobnionych gruntów, budowę dróg, np. Siemiatycze–Bielsk, którą wspólnie z inżynierem drogowym sam wytyczał.

Uczestniczył w działalności Polskiej Macierzy Szkolnej. Pierwsza szkoła średnia w Bielsku została powołana na zebraniu organizacyjnym 8.11.1918, a wśród 12 jej organizatorów był też S. W., który uczestniczył następnie w zjeździe powiatowym prezesów Związku Nauczycielstwa Polskiego, jako przewodniczący Powiatowej Rady Szkolnej w Bielsku. Przez cały okres międzywojenny S. W. wspierał materialnie miejscową szkołę (założoną jeszcze przez swego ojca ➔ Gustawa). W l. 1922–1924 wybudował dla niej własnym kosztem nowy budynek, składający się z 4 izb lekcyjnych. W latach I wojny prowadzona była również w majątku ochronka dla sierot.

W czasie wojny 1920 S. W. zgłosił się jako ochotnik do wojska, walczył w ochotniczym pułku Feliksa Jaworskiego. W l. 1920–1930 pracował w samorządzie szczebla

Stanisław Wołek

lokalnego, powiatowego i wojewódzkiego. W 1930 przeszedł do pracy w administracji państwowej, oddając majątek (257 ha) w dzierżawę. W l. 1930–1933 pełnił obowiązki starosty w Kossowie (woj. poleskie), a w l. 1934–1939 był prezydentem miasta Równe w woj. wołyńskim.

Po wybuchu wojny uniknął aresztowania przez wojska sowieckie i przekroczył granicę GG. Podjął pracę rzadcy w maj. Frankopol (pow. sokołowski). Po rozpoczęciu wojny niemiecko-sowieckiej w 1941 powrócił do Czartajewa, ale majątek został przejęty przez władze niemieckie. Objął fol. Czartajew Podleśny, należący do siostry → Konstancji, zesłanej (razem z matką Barbarą i synami S. W.) w 1940 na Syberię. W jesieni 1942 wójt gminy Siemiatycze, Niemiec, chcąc pozbyć się właściciela wysłał S. W. z rodziną (żona i dwie córki) na roboty do Prus Wschodnich. Po powrocie nie mógł już przebywać na tym terenie i podjął pracę w innych majątkach. Został zaprzyszony przez władze AK (pseud. Lupus).

W październiku 1944 S. W. został aresztowany w swoim majątku. Był trzymany w więzieniu w Białymstoku, a następnie wywieziono go do obozu w Ostaszku, skąd powrócił 28.01.1946 (wagił 46 kg). Wobec zakazu zamieszkiwania w powiecie, gdzie położony był odebrany majątek, podjął pracę jako pełnomocnik Oddziału PCK w Białej Podlaskiej. Czartajew nie był rozparcelowany, początkowo należał do PNZ, a potem utworzono w nim PGR i szkołę rolniczą. S. W. w obawie przed kolejnym aresztowaniem zdecydował się w 1948 na przeniesienia do Poznania, gdzie uzyskał pracę w „Społem”, a następnie w Woj. Zarządzie Spółdzielczości Mleczarskiej (WZSM). W okresie tym pełnił funkcję, z wyboru, przewodniczącego Rady Nadzorczej Spółdzielni Spożyców w Puszczykowie k. Poznania. Z WZSM przeszedł w 1960 na emeryturę, której jednak musiał dochodzić przed Sądem Pracy, bowiem nie chciano uznać przedwojennych lat pracy. W uznaniu zasług na polu przeszło 50-letniej działalności spółdzielczej odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Po wojnie zaczął się interesować pszczelarstwem. Po ukończeniu kursów uzyskał tytuł mistrza pszczelarskiego. Po przejściu na emeryturę całkowicie poświęcił się pszczelarstwu, prowadził hodowlę matek pszczelich. Jednak prawdziwą pasją w życiu S. W. było upowszechnianie pożytków pszczelich. Uprawiał ponad 100 gatunków roślin i prowadził wymianę nasion i sadzonek wśród pszczelarzy z całego kraju. Zajmował się korespondencyjnym poradnictwem w tym zakresie. Nawiązał kontakty z pedagogami i młodzieżą Technikum Rolniczego w Czartajewie.

S. W. zmarł w Czartajewie Podleśnym i został pochowany na cm. w Siemiatyczach.

S. W. był oż. w 23.11.1922 z Zofią Irmą z Urbańskich h. Nieczuja (1.01.1895–25.01.1977), abs. SGH w Warszawie.

Dzieci: 1. Ewa Maria (ur. 19.09.1923), dr farmacji, za Władysławem Walewskim (ur. 7.03.1922), mgr farmacji, ich dzieci: 1.1. Anna (ur. 26.07.1953) i 1.2. Jan (ur. 15.09.1956); 2. Danuta Zofia (ur. 18.03.1926), architekt; 3. Adam Zbigniew (ur. 2.08.1928), dr nauk leśnych, żona 1^ov. z Aleksandrą z Herwartów (12.07.1924–09.07.1997), ich dzieci: 3.1^a. Elżbieta Maria (16.11.1957–15.07.2006) i 3.2^a. Ewa Dorota (ur. 11.07.1962), 2^ov. z Haliną Janiną z Gilów (20.11.1923–17.07.2003); 4. Krzysztof Stanisław (ur. 24.09.1936), dr nauk przyrodniczych, oż. z Elżbietą Marią z Kozłowskich (ur. 26.04.1938), dr hab. prof. Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, ich dzieci: 4.1. Tomasz (ur. 15.06.1962); 4.2. Zbigniew (ur. 31.07.1963) i 4.3. Marcin (ur. 30.09.1969).

Dok.: Łoza, t. 1, s. 815–816; *Spis ziemian, woj. białostockie*, s. 23; „Głos Siemiatycz”, 1991, nr 15(27); *Sprawozdanie Okręgowego Stow. Spółdzielczego Spożyców pow. Bielsk Podlaski za rok 1921*, Bielsk Podlaski 1922; H. Kosieradzki, *Bielsk Podlaski. Dzieje miasta*, Bielsk Podlaski 1987, s. 177, 238, 260; *Studia i materiały*

do dziejów Siemiatycz, pod red. H. Majeckiego, W. 1989, s. 179; W. Briński [Józef Włodek] *Polacy w łagrach radzieckich w latach 1944–1947*, Białystok 1983 [wyd. w drugim obiegu], s. 13, 14, 17, 59; J. Włodek, *Dzieje zagłady ziemiaństwa...*, Ciechanowiec 2005; *idem*, *Pamiętniki historyczne*, t. III, *Wspomnienia z lat 1944–1946*, Ciechanowiec 2008; K. Gumkowski, *Reduta*, W. 2000, s. 119; *Wczoraj i dziś pszczelarstwa na Białostoczczyźnie*, W. 1974; *Pszczelarstwo, żałobna kronika*, 2, 1988, s. 23; *Lista*, t. 1, s. 1136; t. 2, s. 37; D. Wołk, A. Wołk, *Stanisław Wołk — Prezydent m. Równego na Wołyniu w latach 1934–1939*, „Wołyń Bliżej”, 3 (31), 2001, s. 52–57; *idem*, *Prezydent m. Równego na Wołyniu w latach 1934–1939*, „Wiadomości Ziemiańskie”, 2002, nr 10, s. 34–37; Materiały arch. rodzinnego i wspomnienia.

Adam Wołk, Danuta Wołk

ŻARNOWSKI BIBERSTEIN — JERZY EMANUEL h. Rogala (18.10.1887–21.03.1941), wł. maj. Młock (pow. ciechanowski). Syn Władysława Kajetana (1849–11.04.1895), wł. maj. Pajewo (pow. ciechanowski), sędziego pokoju w Otoczni, i Zofii z Szawłowskich h. Sulima (22.11.1867–1950), córki Feliksa (1806–7.10.1888), wł. maj. Młock i Nasierowo–Dziurawieniec (pow. ciechanowski), i Anny z Gronauów (1840–1.11.1923). Ur. w Pajewie.

Zofia Ż. była żoną Władysława Ż. od 1884, po jego śmierci sprzedała maj. Pajewo i zamieszkała w Młocku, który otrzymała w spadku po ojcu, 30.06.1898 w Warszawie wyszła powtórnie za mąż za Zygmunta Zapałę (1868–1928), dr filozofii, prof. UJ (małżeństwo unieważnione w 1903), mieli córkę: Zofię (1.05.1899 w Warszawie – 6.04.1980 w Warszawie), od 17.01.1920 żonę Czesława Bacciarellego (1886–1961).

Rodzeństwo: 1. Anna (2.03.1886 – 28.09.1951 w Ciechanowie), abs. szkoły Emilii Pankiewicz w Warszawie, założycielka i opiekunka ochronek w Młocku, Ościłowie i Gumowie, w l. 1920–1932 pracownik Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń „Snop”, w l. 1932–1937 „Uzdrowiska Inowrocław”, w l. 1937–1939 była nauczycielką u Bacciarellich w Ciechanowie i Kopaczach, od 1945 nauczycielka w Brodach Młockich, następnie w Ciechanowie.

J. Ż. w l. 1898–1907 uczył się w Zakładzie oo. Jezuitów w Chyrowie, tam również zdał maturę (1907). Jako ochotnik walczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 w 7 p. ul. Od 1917 był właścicielem maj. Młock (388 ha). Był członkiem Tow. Wzajemnego Kredytu i Banku Spółdzielczego w Ciechanowie oraz ZZ. W grudniu 1939 został aresztowany przez Niemców i uwięziony w obozie przejściowym w Działdowie, następnie w obozie koncentracyjnym w Mauthausen–Gusen, gdzie zmarł.

W 1919 oż. z Anną Haliną z Kujawskich (2.02.1889–17.09.1966), córką Stanisława Kwiryna i Marianny z Choromańskich, ich dzieci: 1. Elżbieta (4.12.1918–16.01.1984), 1^ov. za Jackiem Kuną, który zginął w Powstaniu Warszawskim, 2^ov. za Stanisławem Bielińskim, aktorem i reżyserem, dzieci nie mieli; 2. Jan (8.08.1921–27.04.1944), abs. Zakładu oo. Jezuitów w Chyrowie (1934–1939, matura 19.05.1939), żołnierz ZWZ–AK, aresztowany w kwietniu 1944, więziony w Radomiu, zastrzelony przez Niemców podczas próby odbicia go przez partyzantów; 3. Franciszek Jerzy (9.06.1923–11.08.1974), uczeń w Zakładzie oo. Jezuitów w Chyrowie (1938–1939), kapral pchor. pseud. „Liber” Zgrupowania „Ruczaj” w powstaniu warszawskim, jeniec stalagu, po wojnie ukończył Wydz. Handlu Zagranicznego w Antwerpii, wyjechał do USA, prof. na uniw. w Detroit.

Dok.: *Lista*, t. 1, s. 1185; *Chyrowiaczy*, s. 644; *Spis ziemian...*, *woj. warszawskie*, s. 79; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasie wojny światowej i powstanie państwa polskiego*, Toruń 1932; E. Lewandowski, *Zarys dziejów Banku Spółdzielczego w Ciechanowie 1899–1999*, Ciechanów 1999; *Pamiętniki o miłości, o wojnie, o ziemi ciechanowskiej* (Zofia Szawłowska, Zofia Zapalanka, Zofia Sulima, Ryszard Bacciarelli), oprac. J. Pelka, Ciechanów 2005, s. 7 i n.; *Dzienniczek Zofii z Zapałów Bacciarelli z 1916 w zbiorach syna Ryszarda Bacciarellego*; materiały arch. rodzinnego.

Katarzyna Kujawska (T. E.)

Sprostowania i uzupełnienia do części 2

Skróty: *d.* — dół; *fol.* — fotografia; *g.* — góra; *s.* — strona; *uzup.* — uzupełnienie, zmiana tekstu.

CHEŁKOWSKI JÓZEF

s. 13–14, ze względu na liczne uzupełnienia nadesłane nam przez Ewę z Karskich Chełkowską zamieszczamy biogram J. Ch. w całości:

CHEŁKOWSKI KEMBLAN JÓZEF h. Wczele (3.08.1868–10.05.1954)

J. Ch. ukończył gim. w Ostrowie Wielkopolskim, a w l. 1891–1893 studiował w berlińskiej Wyższej Szkole Rolniczej. Na początku gospodarował wraz z ojcem w Śmiełowie, a po jego śmierci w 1893 przejął samodzielne gospodarowanie wszystkimi majątkami rodzinnymi. Szczególną troską objął Śmiełów zakupiony od Gorzeńskich na licytacji w 1886, zaniedbany i zadłużony. J. Ch. przystąpił do odbudowy majątku: odnowił pałac, zrekonstruował park, rozbudował zaplecze gospodarcze, wprowadził nowe kierunki hodowli, ze szczególnym uwzględnieniem hodowli koni. W pozostałych majątkach wybudowano gorzelnie (Dzierżanów i Kuklinów), mleczarnię, rozbudowywano kolej do transportu płodów rolnych, budowano drogi dojazdowe i przeprowadzano melioracje rolne. Zakupiono nowoczesne maszyny rolnicze.

W l. 1900–1919 J. Ch. pracował społecznie w administracji powiatu koźmińskiego. W styczniu 1919, jako członek sejmiku powiatowego w Koźminie przejął władzę od landrata niemieckiego a po kilku dniach został mianowany pierwszym polskim starostą powiatu koźmińskiego. Pełnił tę funkcję przez 10 miesięcy, organizując polską administrację. J. Ch. nawiązywał kontakty z przywódcami przygotowywanego powstania w Wielkopolsce — wspierał materialnie, wyposażał trzy kompanie powstańcze utworzone w Koźminie. Dwaj jego najstarsi synowie: Franciszek i Szczęsny, wzięli udział w powstaniu. W uznaniu zasług za pracę J. Ch. w okresie zaborów i w czasie walki o niepodległość, władze Koźmina w 1920 przemianowały osadę Riedelshof na Chełkówko, a w kwietniu 1998 nadano jednej z nowych ulic w Koźminie imię J. Ch. W grudniu 1998, podczas uroczystości związanej z 80. rocznicą Powstania Wielkopolskiego, w gmachu Liceum Ogólnokształcącego, gdzie dawniej mieściło się starostwo koźmińskie, odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą J.Ch. Odsłonięcia dokonał wspólnie z miejscowymi władzami, wnuk J. Ch., August Chełkowski.

J. Ch. uwolniony częściowo od obowiązków administrowania, organizował własne wyprawy konne po Polsce — od dworu do dworu — podczas których przejeżdżał kilka tysięcy kilometrów. Odwiedzał także miejsca historyczne, dotarł aż nad Dniestr do wsi Okopy Świętej Trójcy, k. Chocimia znanego z warowni hetmana Jana Sobieskiego, a także odwiedzał miejsca kultu religijnego, wielokrotnie Jasną Górę. Wizytując rodziny właścicieli ziemskich, interesował się ich gospodarowaniem. J. Ch. był wybitnym znawcą koni i zamiłowanym hodowcą, właścicielem znanej stadniny, która dostarczała konie zarodowe do innych stadnin, a także konie do tzw. remontu (do wojska).

Po wybuchu wojny J. Ch. z żoną zostali aresztowani przez Niemców, wyrzuceni ze Śmiełowa i umieszczeni w niemieckim obozie przejściowym dla właścicieli ziemskich w Cerekwicy, potem przewiezieni do GG. Po licznych tarapatkach znaleźli się w Brzózce k. Koźmin w majątku należącym do zięcia ➞ Wojciecha Heydla. Potem przebywali u drugiej córki Bogumili i jej męża Władysława Ślaskiego w Ciuślicach k. Miechowa.

Po wojnie J. Ch. z żoną prowadził 20-hektarowe gospodarstwo w Telkwicach k. Sztumu. Wkrótce jednak, podeszły wiek małżonków zmusił ich do przeniesienia się do Krakowa, gdzie mieszkali aż do śmierci, pochowani zostali na Salwadorze w Krakowie.

J. Ch. oż. się w 18.10.1898 w Toruniu z ➔ Marią z Donimirskich h. Brochwicz (1878–1960), córką Jana (1847–1929) z Buchwałdu, i Zofii z Mittelstaedtów (1852–1929).

Dzieci: zob. biogram ➔ Marii Chełkowskiej z Donimirskich (1878–1960).

Dok.: zob. biogram ➔ Ildefonsa Chełkowskiego.

Ewa z Karskich Chełkowska, Antoni Chełkowski

CHEŁKOWSKI WOJCIECH

s. 14, ze względu na liczne uzupełnienia nadesłane nam przez Ewę z Karskich Chełkowską zamieszczamy biogram W. Ch. w całości:

CHEŁKOWSKI KEMBLAN WOJCIECH h. Wczele (1908–1983), wł. maj. Lipowiec (pow. krotoszyński), syn ➔ Józefa (1868–1954), wł. maj. Śmiełów (pow. jarociński), i Marii z Donimirskich, h. Brochwicz. Ur. w Śmiełowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ➔ Marii Chełkowskiej z Donimirskich (1878–1960).

W. Ch. studiował w Antwerpii w Wyższej Szkole Handlowej. W l. 1926–1927 był SPRK w Grudziądzu. Następnie objął administrację własnego maj. Lipowiec. W kampanii wrześniowej jako por. rez. walczył w bitwie nad Bzurą w 17 P. Uł. Wielkopolskich w Armii Poznań, był dwukrotnie ranny (13 i 16.09.1939 — pod Kutnem i Walewicami), przetransportowany w konwoju sanitarnym w okolice Puszczy Kampinoskiej, stamtąd przejechał ranny, konno do Brzózki k. Kozienc do maj. szwagra ➔ Wojciecha Heydla. Potem przebywał w Ciuślicach w maj. szwagra Władysława Ślaskiego. Po wyleczeniu ran przedostał się na Zachód i brał udział w kampanii francuskiej w 1940. Następnie walczył w brygadzie pancernej gen. Stanisława Maczka. Za zasługi bojowe odznaczony został Krzyżem Virtuti Militari i dwukrotnie Krzyżem Walecznych. Po wojnie wrócił do Polski, gdzie został zaaresztowany przez władzę ludową — spędził 5 lat w więzieniu na Rakowieckiej i we Wronkach. Po wyjściu z więzienia utrzymywał bliskie kontakty towarzyskie z byłymi oficerami 17 P. Uł. Wielkopolskich, a także z gen. Romanem Abrahamem, którego wcześniej był adiutantem. W Warszawie, w jego mieszkaniu odbywały się spotkania gen. Abrahama z byłymi oficerami, którzy zjeżdżali się z całej Polski i z zagranicy. Staraniem kolegów pułkowych ufundowano w Walewicach pomnik upamiętniający ofiary 17 P. Uł. Wielkopolskich. Po latach, W. Ch. przekwalifikował się zawodowo i został specjalistą od aparatów rentgenowskich.

Wojciech Chełkowski

Zmarł w Warszawie i został pochowany na cm. w Wilanowie.

W. Ch. oż. z Jadwigą z Kraussów, abs. Szkoły Gospodarczej w Snopkowie, córką Adama, lekarza

z Wołynia, i Kazimierz z Baranowskich h. Łódzia. Jej przeżycia wojenne były bardzo burzliwe. W obliczu zbliżającej się wojny Jadwiga wysłała trzech synów: Marka, Piotra i Pawła, pod opieką swojej matki do krewnych do Lwowa. Po 17 września 1939 straciła kontakt z dziećmi i matką, ale po wyjeździe męża na Zachód przedostała się przez „zieloną” granicę do Lwowa, gdzie połączyła się z rodziną. Aby utrzymać dzieci i matkę podejmowała różne prace, m.in. poniżającą, ale dobrze płatną pracę w laboratorium produkującym szczepionki. Ostatecznie zdecydowała się wrócić do GG. Podjęła starania o wyrobienie niezbędnych dokumentów dla rodziny i grupy zaprzyjaźnionych osób, a po ich otrzymaniu udała się w podróż powrotną transportem kolejowym. Ostatecznie osiadła

w Zakopanem, gdzie jeszcze wiele lat po wojnie pracowała jako dietetyczka w miejscowych sanatoriach. W trudnych powojennych czasach pomagała potrzebującym i przyjmowała u siebie wielu chorych wymagających klimatycznego leczenia. Mieszkała na Kotelnicy, gdzie przyjmowała wiele osób, m.in. młodego kapelana Karola Wojtyłę, który przyjeżdżał tu z młodzieżą i celebrował kameralne nabożeństwa. Po latach, podczas pobytu w Rzymie, została wraz z mężem zaproszona przez Jana Pawła II na śniadanie w jego prywatnych apartamentach w Watykanie.

Ich dzieci: **1. Marek** (1932–1997), ukończył Wyższą Szkołę Morską, kap. żegluga wielkiej, dowodził, m.in. na tankowcach, także u zagranicznych armatorów, oż. z Elżbietą z Gromnickich h. Prawdzic, córką Antoniego, wł. maj. Oleksińce (pow. borszczowski), więźnia Kozielska, zamordowanego przez NKWD w 1940, i Wandy Piela, ich córki: **1.1. Katarzyna** (ur. 1959), mgr inż. ochrony środowiska, pracuje za granicą, 1^{ov}. za Tomaszem Chmielem, ich syn: **1.1.1. Karol** (ur. 1980); 2^{ov}. za Johnem Risley; **1.2. Paula** (ur. 1973), abs. PGd., mgr inż. ochrony środowiska, przedsiębiorca; **1.3. Natalia** (ur. 1973), abs. UGd, mgr. biologii, za Wojciechem Szypulskim, seniorem media planner w domu mediowym, ich dzieci: **1.3.1. Jan** (ur. 1997), **1.3.2. Ignacy** (ur. 2000); **Marek Ch.** oż. po raz drugi z Hanną Jasińską; **2. Piotr** (ur. 1933), orientalista, prof. na Uniwersytecie w Nowym Jorku, oż. ze Stefanią Przyłuską h. Lubicz, córką Bronisława i Jadwigi Arkuszewskiej h. Jastrzębiec, córki ⇒ **Kazimierza Józefa Arkuszewskiego**, abs. ASP; ich dzieci: **2.1. Monika** (ur. 1965 w Teheranie), abs. Uniwersytetu w Nowym Jorku, za Albertem Tarony, dziennikarzem, ich dzieci: **2.1.1. Paolo** (ur. 2002); **2.1.2. Sophia** (ur. 2004); **2.2. Piotr** (ur. 1969 w Nowym Jorku), abs. Uniwersytetu w Nowym Jorku, kierunku filmowego, oż. z Marcy Robinson, ich dzieci: **2.2.1. Clyde-Beean** (ur. 2003); **2.2.2. Earl** (ur. 2008); **3. Paweł** (ur. 1938), prawnik, abs. UW, supervisor w amerykańskich liniach lotniczych Pan American i Delta, oż. z Marią Neugebauer, córką Kazimierza, więźnia Starobielska, zamordowanego w Charkowie, i Jadwigi Ossowskiej h. Dołęga, abs. ASP, konserwatorem Muzeum w Wilanowie, ich dzieci: **3.1. Agata** (ur. 1962) romanistka, za Rafałem Meissnerem, ich syn: **3.1.1. Jan** (ur. 1994); **3.2. Szymon** (ur. 1967), stadion menager w Skandynawskich Liniach Lotniczych SAS, oż. z Natalią Eberlein, ich dzieci: **3.2.1. Filip** (ur. 1990), **3.2.2. Aleksander** (ur. 1991).

Dok.: Radomyski, s. 47; *Lista*, s. 330–331; *Kawaleria polska*, s. 64; zob. też biogram ⇒ Ildelfonsa Chelkowskiego (1833–1904).

Ewa z Karskich Chelkowska, Paweł Chelkowski

CHELKOWSKI MICHAŁ

s. 15, ze względu na liczne uzupełnienia nadesłane nam przez Ewę z Karskich Chelkowską zamieszczamy biogram *M. Ch.* w całości:

CHELKOWSKI KEMBLAN MICHAŁ h. Wczele, pseud. AK „Błękitny” (8.10.1912–14.12.2003), wł. maj. Rzemiechów (pow. krotoszyński), mgr inż. leśnik. Syn ⇒ Józefa (1868–1954) i Marii z Donimirskich h. Brochwicz (1878–1960). Ur. w Śmiełowie.

Rodzeństwo: zob. biogram ⇒ Marii Chelkowskiej z Donimirskich (1878–1960).

M. Ch. ukończył Gimn. im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i odbył studia na Wydz. Rolniczo-Leśnym UP, pracę dyplomową napisał w 1936 w Katedrze Hodowli Lasu. W czasie studiów odbył kilka praktyk krajowych i zagranicznych. Przygotował również projekty obiektów leśnych. W 1937 objął administrowanie maj. Rzemiechów, którego znaczna część arealu posiadała obszary leśne. Pracował społecznie w Wydz. Leśnictwa w pow. krotoszyńskim oraz w PZŁ.

M. Ch. brał udział w kampanii wrześniowej, w batalionie ochotników 32 p. p., walczącym na Lubelszczyźnie. Uniknął niewoli. Początkowo w Warszawie założył z kuzynką sklepik spożywczy przy ul. Chopina, tu spotykał się ze swoją przyszłą żoną Marią Psarską. Następnie został zatrudniony przez Michała Radziwiła jako kierownik tartaku i nadleśni-

czy lasów nagłowickich w pow. jędrzejowskim. W 1942 wstąpił do AK i pełnił służbę w okręgu radomsko–kieleckim pod pseudonimem „Błękitny”. Zatrudniał na terenie tartaku i przy pracach leśnych „spalonych” żołnierzy AK i inne osoby ukrywające się przed Niemcami. Leśniczówka, w której mieszkał wraz z żoną i małą córeczką Izabelą, była także miejscem przechowywania osób potrzebujących pomocy, mimo że teren tartaku i leśnictwa był kontrolowany stale przez wojska niemieckie. Wiele osób z okolic Oksy i Jędrzejowa zawdzięcza swą wolność, a czasem i życie M.Ch. Wielokrotnie występował do władz niemieckich o zwolnienie z aresztu osób zatrzymanych w kotłach, czy łapankach. Wystarczył jeden donos, czy chwila słabości osoby zatrzymanej i przesłuchiwanej przez Niemców, a działalność M.Ch. zakończyłaby się dla niego i jego rodziny tragicznie. Osobnym rozdziałem, również obciążonym bardzo dużym ryzykiem było przechowywanie na terenie nadleśnictwa osób pochodzenia żydowskiego. W l. 1942–1945 M. Ch. był przewodniczącym RGO na gminę Węgleszyn. W 1944 organizował pomoc dla wysiedleńców z Warszawy. Za okupacyjną działalność został M. Ch. w 1972 odznaczony Krzyżem AK.

W lutym 1945 po wkroczeniu wojsk sowieckich M. Ch. został zaaresztowany i uwięziony w Jędrzejowie w bardzo ciężkich warunkach. Na interwencję miejscowej ludności po kilku tygodniach został uwolniony i natychmiast wyjechał do Piotrkowa, gdzie

Michał Chelkowski

przez parę miesięcy pracował w firmie transportowej. W połowie 1945, przeniósł się wraz z rodziną do Gorzowa Wielkopolskiego, odpowiadając na apel Ministerstwa Leśnictwa wzywający do zgłaszania się do pionierskiej pracy na Ziemiach Odzyskanych, rozpoczął pracę w Dyrekcji Lasów Państwowych. Początki były bardzo trudne: mieszkaniowe (brak wody i opału) i finansowe (znikoma pensja). Żona musiała dorabiać handlem, przewożąc cukier z Poznania do miejscowych cukierni, czeskie chustki w kratę z warszawskiej Pragi do Poznania, a także kaptcie z Zakopanego do Wielkopolski. M. Ch. początkowo pracował jako nadleśniczy, a potem w Polskiej Agencji Drzewnej „PAGED”, następnie w Biurze Użytkowania i Zbytu Drewna, gdzie pełnił tam funkcję kierownika działu techniczno-handlowego i zastępcy dyrektora, zawsze jako fachowiec bezpartyjny. W 1978 przeszedł na emeryturę, mając za sobą 42 lata nieprzerwanej pracy w leśnictwie i drzewiarstwie, w tym 33 lata w Gorzowie. Został wyróżniony dyplomem uznania za 40 lat pracy w resorcie.

M. Ch. przez cały okres gorzowski udzielał się społecznie: założył Koło Leśników w Gorzowie w 1945; był członkiem prezydium Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewiarstwa. Za wieloletnią pracę w strukturach Naczelnej Organizacji Technicznej został wyróżniony wieloma odznakami. M. Ch. był również czynnym członkiem PTTK, a po odbyciu odpowiednich szkoleń, zdobył uprawnienia z zakresu turystyki, krajoznawstwa i ochrony przyrody. Zasiadał w sądzie koleżeńskim Zarządu Głównego PTTK w Warszawie. Od podstaw stworzył Regionalną Pracownię Krajoznawczą PTTK w Gorzowie. Zorganizował wystawę w Muzeum Gorzowskim pt. „Wędrujemy przez Parki Narodowe”. Zainicjował konkurs „Parki podworskie”, opracowując jednocześnie dla przykładu kilka dokumentacji technicznych parków dworskich, był także rzeczoznawcą parków zabytkowych, prezesem Koła Przewodników, autorem różnych opracowań poświęconych regionowi gorzowskiemu. Był też członkiem założycielem Klubu Autorów Literatury Tu-

rystycznej i Krajoznawczej. W l. 1975–1985 był inspektorem Woj. Inspektoratu Straży Ochrony Przyrody. Za wieloletnią pracę w PTTK został wyróżniony wieloma odznakami. W l. 1956–1987 był członkiem zarządu pow. LOP i prezesem Zarządu Woj. oraz członkiem Zarządu Głównego w Warszawie.

M. Ch. posiadał gruntowną wiedzę przyrodniczą, stale ją pogłębiał, interesując się szczególnie parkami zabytkowymi i chirurgią drzew, pracował jako rzeczoznawca w Tow. Chirurgów Drzew i w ogólnopolskiej Sekcji Leczenia i Pielęgnacji Drzew Ozdobnych w Stowarzyszeniu Ogrodników. Był także członkiem Tow. Przyjaciół Muzeów, Polskiego Związku Filatelistycznego, Klubu Pionierów Gorzowa. Praca społeczna była jego pasją, radością i satysfakcją i była możliwa dzięki wsparciu rodziny. Był członkiem Światowego Związku Żołnierzy AK.

Zmarł w Poznaniu, został pochowany na cm. junikowskim, żegnany przez przyjaciół z AK — sztandary z Lubuskiego Okręgu Światowego Związku AK oddały mu honory. Na pogrzeb przybyli przedstawiciele PTZ i organizacji społecznych i zawodowych, w których działał. M. Ch. był odznaczony, m.in. Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski.

M. Ch. oż. w 1941 z Marią z Psarskich h. Jastrzębiec (ur. 1919), córką Władysława (19.04.1888–17/18.08.1944), wł. maj. Piątek Wielki (pow. kaliski), posła na Sejm RP, i Zofii z Oppeln–Bronikowskich h. Osęk ze Szczybiorna (pow. kaliski).

Ich dzieci: **1.** Maria Izabela (ur. 1942), mgr sztuki, artysta plastyk, scenograf teatralny, filmowy i widowisk plenerowych, a także scenografii okolicznościowych, jak np. pawilonu polskiego na światowej wystawie Expo w Sewilli, za Janem Bratysławem Wolczyńskim, architektem; **2.** Zdzisław (ur. 1947), mgr inż. elektryk, oficer marynarki handlowej, oż. z Zofią Jakubiec, ich córki: **2.1.** Agnieszka (ur. 1977), etnograf, abs. UAM, mgr sztuki, abs. Akademii Muzycznej w Bydgoszczy, za Tomaszem Madejem, mgr sztuki, abs. Akademii Muzycznej w Bydgoszczy, ich syn: **2.1.1.** Franciszek (ur. 2006); **2.2.** Bogna (1982), germanistka, abs. Wyższej Szkoły Języków Obcych w Poznaniu; **2.3.** Celina (ur. 1986), studentka UAM; **3.** Elżbieta (ur. 1954), mgr filologii romańskiej, za Zygmuntem Tchórzem (1955–1991), mgr ekonomii, który zginął tragicznie w wypadku samochodowym, ich córka: **3.1.** Martyna (ur. 1984), abs. AWF w Poznaniu.

Dok.: Lista, s. 837; materiały rodzinne; msp. pt. „Michał Chelkowski 1912–2003”; mowy pożegnalne nad grobem ś.p. Michała Chelkowskiego w dn. 19.12.2003; wspomnienia Marii z Psarskich Michałowej Chelkowskiej, maj 2004.

Ewa z Karskich Chelkowska, Zdzisław Chelkowski

DORUCHOWSKI JERZY FELIKS

s. 36, w. 9 od d. jest: 1) Zygmunt (ur. 25.10.1914), *ma być*: 1) Zygmunt (25.10.1914–6.05.2004)

s. 36, w. 7 od d. jest: 3) Maria Siedlicka (ur. 2.07.1918), *ma być*: 3) Maria Siedlicka (2.07.1918 w Ostrowiu – 27.11.2009 w Warszawie)

KARSKI SZYMON MICHAŁ

s. 86, w. 6 od d. jest: 4) Henryk (ur. 14.12.1934), *ma być*: 4) Henryk (14.12.1934–8.05.2006)

Sprostowania i uzupełnienia do części 4

MAJLERT WITOLD HENRYK

s. 105, w. 1 od g. uzup.: zm. 11.08.2002.

WIENIAWSKI ANTONI

s. 156, w. 7 od d. uzup.: Julian Wieniawski (zm. 17.03.2006).

w. 6 od d. uzup.: Maria Wieniawska (zm. 13.02.2003).

ZUBRZYCKI JÓZEF FELIKS

s. 171, w. 23 od g. uzup.: zm. 20.05.2009 w Canberze (Australia).

Sprostowania i uzupełnienia do części 6

MILEWSKI JÓZEF ANTONI

s. 94, w. 1 od d. jest: Miał trzynaścioro rodzeństwa., *ma być*: Miał trzynaścioro rodzeństwa:

1. Piotr Chryzostom (12.1838 w Szczepkowie – 1906 w Pabianicach), kandydat prawa, urzędnik w Królestwie Polskim od 1862, od 1872 asesor w sądzie w Płocku, później rejent w Pabianicach, oż. Leokadią z Dąbrowskich h. Jastrzębiec (1842–1910), ich córka 1.1. Maria (1872 w Opatowie – 7.01.1896 w Dźwierznie), za $\Rightarrow$ Michałem Hipolitem Milewskim (1862–1940); 2. $\Rightarrow$ Michał Hipolit (1862–1940).

Sprostowania i uzupełnienia do części 8

TURNO BRONISŁAW

s. 182, w. 5 od g. jest: Marian Wolski, *ma być*: Krzysztof Wolski

TURNO HELENA Z WOLSKICH

s. 182, w. 23 od d. jest: Marian Wolski, *ma być*: Krzysztof Wolski

Indeks nazwisk

- Abraham 164
Adametz 116
Adamowski 65
Aftanazy 8, 49, 115
Aleksander III 42, 45
Alexandrowicz 103
Alwinger 58
Ambroziewicz 6
Anders 71, 127, 152
Antoniewicz Bołoz zob.
    Bołoz–Antoniewicz
Arkuszewski 165
Arski–Otreszko zob.
    Otreszko–Arski
Askenazy 8
Aubracht–Prądyński 56
Axentowicz 69
- B**
Babiński 54, 70
Bacciarelli 1, 56, 162
Baczyński 96, 97
Badeni 1, 47, 81, 139
Bagiński 66
Bajer 42, 124
Baliński 150
Bandurski 26
Baraniecki 2–6
Baraniewski 91, 94
Baranowski 23, 137, 164
Barbacki 156
Barey 7
Bartkowski 121
Bartnicki 42
Bartoszewski 68
Bartyś 92
Bauer 105
Beck 114, 117
Beksiak 4
Benckendorff 46
Bénézit 151
Barnard 13
Bezrąk 53
Białosuknia 36–40
Biberstein–Żarnowski zob.
    Żarnowski–Biberstein
Bielański 53
Bielecki 25
- Bieliński 61, 162
Bielski Saryusz zob.
    Saryusz–Bielski
Biernat 91
Biliński 126, 127, 129, 130
Blattberg 78
Bogdański 20
Bogusławski 20
Bohm 1
Bojara 119
Bołoz–Antoniewicz 108
Boniecki 21, 55, 58, 77, 97,
    108
Boocobza 54
Borch 125
Boreysza 32
Borkowski Dunin zob.
    Dunin–Borkowski
Borowski 8, 18, 87, 110
Borowski Skarbek zob.
    Skarbek–Borowski
Borzęcki 137
Botner 133
Bór–Komorowski 128
Bracco 56
Brandt 150
Branicka–Wolska 8, 18, 158
Branicki 6–18, 157, 158
Bratkowski 55, 58
Brenneisen 97
Brianski zob. Włodek
Bronikowski Oppeln zob.
    Oppeln–Bronikowski
Broszkowski 74
Brzezicki 148
Brzęk 77
Brzostowski 41
Brzozowski 22, 84, 95
Brzozowski Janta zob.
    Janta–Brzozowski
Budionny 100
Bujak 132
Bukowski 69
Burghardt 147
Buszczyński 2
Buszko 81
Butler O’Neill 140
- Bylicki 53
Byszewski 18–20, 95
- C**
Caillot 54
Caspaei–Chraszczewski
    154
Caspaei–Dąbska 154
Cassius 38
Caty 32
Cegliński 10, 12
Chaczaturow 16
Charkiewicz 66
Chądyński 154
Cheliński 60, 98
Chełkowski Kemblan
    20–32, 60, 61, 64, 97,
    100, 109, 163–167
Chełmański 118
Chlebowski 130
Chluziński 18
Chłapowski 12, 70
Chmiel 165
Chodakowski 109
Chojecki 133
Chopin 88, 89
Choromański 32–36, 162
Choynowski 36–41
Chraszczewski Caspaei
    zob. Caspaei–Chrasz-
    zczewski
Chrostowski 41, 42
Chrzyszcz 84, 112–115
Chudy 127
Chudzicki 58, 109
Chylewski 88
Ciano hr. 74
Ciechanowskiecki 42–50,
    138, 140
Ciechomski 59
Ciecierski 70
Cielecki 124, 129
Ciemniewski 41
Ciesierski 159
Cieszyński 53
Cioplek 13
Ciundziewicki 42
Conze 81

- Crump 2
 Cyrankiewicz 13
 Czapelska 115
 Czapski–Osiecimski zob.
     Osiecimski–Czapski
 Czapski–Osiecimski–Hut-
     ten zob. Osiecimski–
     –Hutten–Czapski
 Czarkowski 65
 Czarnecki 7, 10, 16
 Czarnowski 81
 Czartoryski 18, 49–54, 101,
     107, 108, 131, 132, 142,
     143
 Czaykowski 133, 134
 Czernicki 31
 Czerwijowski 159
 Czeszewski 66
 Czetwertyński 96
 Czochroń 133

 Ćwikliński 63

Dachnowski 64
 Dalbor 22
 Dalcroze 123
 Danielewski 159
 Daszkowski 70
 Daszyński 60
 Dąbrowski 119, 129, 168
 Dąbska Caspaeri zob.
     Caspaeri Dąbska
 Dąbski 154
 Dąbmski 31, 54–65, 77, 96,
     98
 Dekowski 55
 Delvalle 89
 Dembiński 31, 32, 61
 Deskur 157
 Dezeville 35
 Dębicki 123
 Diehl (Dickel) 95
 Dietl 57
 Dillenius 68
 Dłużewski 39, 40
 Dmowski 97
 Dolański 78, 106
 Doliński 68
 Dolny 88

 Dołowy 18
 Domaniewski 153
 Domański 38, 112
 Domaszewski 34
 Donimirska–Szyrmerowa
     21, 55, 64
 Dowbor–Muśnicki 38, 65, 66
 Downar 121
 Dowgiałło 12
 Dreszer–Orlicz zob.
     Orlicz–Dreszer
 Drewicz 105
 Drewitz 66–69
 Drożdż 115
 Drucki–Lubecki 143
 Dryl 122
 Dubus 54
 Duch 67
 Dufresne 54
 Dumaniewski 55, 58
 Dumin 45, 50, 140
 Duniewicz 4
 Dunikowski 112–114, 118
 Dunin 32
 Dunin–Borkowski 130
 Dwernicki 70, 111
 Dworski 109, 132
 Dybał 54
 Dybiec 81
 Dydyński 132
 Dymalski 66
 Dynowski 10
 Działyński 18, 50, 53, 146
 Dzieduszycki 50, 53, 96
 Dzierżanowski 133
 Dzierżykraj Morawski 32
 Dzieciołowski 94

Eberlein 165
 Eisenbach 91
 Enoch 89
 Epszstein VIII, 6, 8, 18, 20,
     89, 92, 94, 105, 109, 151,
     158, 162
 Ergentowski 95
 Eskenazy 54
 Eskrays 112

Falkowski 77

 Favauge 69
 Felter 95
 Feręczkowski 109
 Fichen 26
 Fierich 41
 Fihauzer 78, 81
 Fijałkowski 6
 Filipowicz 114
 Foch 47
 Forsanz de 42
 Foryński 65
 Francić 102
 Franciszek Józef I 90, 129,
     139
 Frentzen 53
 Frontczak 55, 58
 Fryz (e) 21
 Fudakowski 70, 71, 74
 Fukier 13

Gabriel 93–96, 155
 Gabriel–Marcinkowska
     95, 96, 155
 Gabryel zob. Gabriel
 Galiński 16
 Gapys 129
 Garliński 115
 Gartkiewicz 158, 160
 Gawlikowski 115
 Gąssowski 38, 40
 Gebethner 13
 Gedymin 148
 Gerlicz 95
 Gersdorf 134
 Gerson 150
 Gerus 155
 Gębka 60, 100
 Giczan 67
 Gil 161
 Gilarski 153
 Giedroyć 134
 Ginter 28
 Girdwoyń 74–77
 Giżewski 32
 Giżycki 2
 Gladys 68
 Glass 77
 Glezmer 32
 Głowacki 155

- Gnat–Wieteska 68
 Gniewisz 104
 Godlewski 35
 Godziemba 54
 Goetz–Okocimski 1, 77–85,
 100, 102
 Gogolewski 141
 Goldstand 89
 Goltz 54, 55
 Gonczaruk 147
 Gorecki 22
 Gorgoń 137
 Gorzeński 20, 163
 Goski 147
 Gostkowski 105
 Górecki 159
 Górka 18
 Górski 85–89, 97, 147, 149
 Górzyński 50, 140
 Grabkowski 104
 Grabski 21, 41, 55, 58, 77
 Graczyk 25
 Grajek 66
 Grewling 27
 Grobicki 84
 Grochowski 36, 40, 124
 Grodzicki 109
 Gromnicki 165
 Gronau 162
 Gronwald 31, 60
 Grotthus 141
 Groycik 32
 Grudzielski 56
 Grunwald 68
 Gruszczyński 129
 Grygiel 53, 74, 77, 143
 Gryń 26
 Grzęda 25
 Grzybowski 149
 Guidicelli 147
 Gumkowski 162
 Gumpłowicz 159
 Gutman 89
- Habsburg** 46, 47
 Haller 22, 129, 139, 140
 Handze 16
 Hankus 137
 Hartel 6
- Hassine 58, 59, 64
 Hassine Ben Ali 58
 Henkel 77
 Herniczek 75, 77, 104
 Herwart 161
 Heyde von der 59
 Heydel 23, 29, 30, 163, 164
 Hirszman 122
 Hlibowicki 157
 Hlond 70
 Hofer 53
 Homolacs 108
 Horoch 96
 Horthy 46
 Gospodarz 134
 Hryniewicki 22
 Huber 112
 Hulewicz 124
 Humbert II 50
 Hutten–Czapski–Osiecimsk
 i zob. Osiecimski–Hut-
 ten Czapski
 Hutten–Czapski 137
- Ilnicki** 113
 Iłłakowicz 159
 Iwanow 67
 Izbiński 96
- Jabłonowski** 47, 139
 Jabłoński 31, 123, 151
 Jachimowski 134
 Jackowski Nostitz zob.
 Nostitz–Jackowski
 Jahołkowski 56
 Jakubiec 167
 Jan Paweł II 165
 Janasz 89–96, 155
 Janini 58
 Jankowski 28
 Janowski 77
 Janta Brzozowski 65
 Janusz 137
 Januszewski 86, 97, 104
 Jarociński 88
 Jaroszewski 91, 94
 Jarzębowski 6
 Jasiewicz 158–160
 Jasiński 112, 165
- Jastrzębski 21
 Jaworowski 27
 Jaworski 80, 124, 160
 Jelski 126
 Jenke 132
 Jerzykiewicz 26
 Jeziński 61
 Jeziński Lewald zob.
 Lewald–Jeziński
 Jędraszek 97
 John 77
 Jurkowski 45
 Jurgstowski 114
 Juszczyk ks. 67
- Kabalski** 4
 Kaizer 148
 Kalinowski 7
 Kalinski 67
 Kalkstein 26
 Kamiński 41
 Kanarek 78
 Kandel 141
 Kandulski 27
 Karliński 112
 Karnkowski 86–88
 Karpowicz 158
 Karski 22, 31, 60, 63, 65,
 96–100, 163–165, 167
 Karski–Krysko zob.
 Krysko–Karski
 Karwowski 21
 Kasprzycki 97
 Kaszewski 148
 Keller 125
 Kemblan–Chełkowski zob.
 Chełkowski Kemblan
 Kerr 53
 Kędzierski 88
 Kiciński 73, 112
 Kierski 21, 109, 120, 121
 Kieszek 64
 Kieszkowski 97
 Kimens 45, 47
 Kiniorski 5, 6
 Kirchmayer 110
 Kisiel 60, 98
 Kister 143
 Kleczkowski 122

Kleiner 73
 Kleniewski 88
 Kleszczyński 32
 Knoll–Kownacki 22
 Kociszewski 123
 Koczalski 22
 Koczorowski 63
 Kodrębski 78, 81
 Köhne 67
 Kokociński 28
 Kolago 94, 95
 Kolbe 49
 Koliszer 89
 Komierowski 53
 Komornicki 81, 100–102
 Komorowski 65, 111, 153
 Komorowski Bór zob. Bór
     Komorowski
 Konarski 102
 Konopka 78, 81
 Kormicki 86
 Korolec 154
 Korsak 113
 Korsoński 66
 Korwin–Kruczkowski 115
 Korwin–Kuczyński 64
 Korybut Wiśniowiecki 54
 Koryzna 129
 Korzbok Tuchołka 56–59,
     63, 65
 Korzuchowski 111
 Koschembahr–Łyskowski 61
 Kościński 74
 Kosielski 2
 Kosieradzki 159, 161
 Kosiński 32
 Koskowski 65, 100
 Kosmyre 38
 Kossak 22, 124, 129, 139
 Kossecki 2
 Kostecki 97
 Kościuszko 32
 Kotłubaj 92, 94
 Kowalski ks. 52
 Kowalski 115
 Kowerski 70
 Kownacki 2
 Kownacki–Knoll zob. Knoll
     Kownacki
 Kozakiewicz 89
 Koziębrodzki 105
 Kozieli–Poklewski 97
 Kozłowski 31, 77, 91, 112,
     161
 Kraczkiewicz 88
 Kraiński 53
 Krajewski 69
 Krasicki 14, 81, 108
 Krasieński 21, 50, 52
 Kraszewski 150
 Kraśnicki 148
 Krauss 164
 Krauze 123, 144
 Krawczyk 159
 Kremky 100
 Kręski 1
 Kromka 153
 Kronenbrg 95
 Kruczkowski Korwin zob.
     Korwin Kruczkowski
 Krupnik 153
 Kruszewski Skarbek zob.
     Skarbek Kruszewski
 Krysko–Karski 66
 Krzemieniecki 41
 Krzymuski 31
 Krzywoszewski 89
 Krzyżanowski 80
 Kseniak 74
 Kubacki 113
 Kubiak 55
 Kubicki 56
 Kuchta 154
 Kuczewski 74
 Kuczyński Korwin zob.
     Korwin–Kuczyński
 Kujawski 35, 36, 162
 Kulak 27
 Kulczycki 6
 Kulczycki Sas zob. Sas
     Kulczycki
 Kulesza–Sikorska zob.
     Sikorska–Kulesza
 Kuliński 70
 Kulwiec 149
 Kuna 162
 Kustosz 56
 Kuźnik 85
 Kwiatkowski 21
 Kwilecki 21, 97
 Lalik 109
 Langevin 147
 Lasocki 91
 Latoszewski 22
 Laudowicz 102, 103
 Lazar 110
 Lech 28
 Ledóchowski 62, 125–127
 Lefeldt 91
 Legowski 109
 Lejeune 70
 Lenczewski 2, 53
 Lerchenfeld 56, 103–105
 Lesiak 130
 Leskiewicz VII
 Leszczyński 2
 Leszczyński Skarbek zob.
     Skarbek Leszczyński
 Leśkiewicz 151
 Levy 89
 Lewald–Jeziński 63
 Lewandowski 66, 162
 Leźnicki 119
 Linowski 65, 100
 Lipowski 97, 98
 Lipski 20, 73, 95
 Lisewski 154
 Lisowiecki 105–109
 Lorentz 13
 Lubomirski 109
 Lubowiecki 137
 Lubrański 54, 55
 Lutostański 121
 Lutostański 55, 58
 Łangowski 63
 Łaskarz 55, 58
 Łastowiecki 133
 Łaszczycyński 147
 Łazarski 111
 Łączyński 147
 Łebskiński–Szalawa zob.
     Szalawa Łebskiński
 Łebkowski 119
 Łempicki 96, 97
 Łepkowski 102

- Łopion 153
 Łopuszański 54
 Łoś 53, 54, 94, 113, 115,
 116, 118, 130, 158
 Łotowski 137
 Łowiński 56
 Łoza 68, 95, 109, 155, 161
 Łozowicki 158
 Łubieński 21, 88, 109
 Łukaszewicz 21
 Łukowicz 61
 Łuniewski 16
 Łysakowski–Koschembahr
 zob. Koschembahr–
 Łysakowski
 Łysoniewski 137
- M**
 Macherski 134
 Maciejewski 105
 Macikowski 154
 Mackiewicz ks. 150
 Maczek 127, 164
 Maćkowski 69
 Madej 167
 Madejski 70
 Mac Guilliendy (Macgilly-
 cudy) 91
 Majecki 162
 Majlert 167
 Makomaski 33, 35
 Makot 123
 Makowiecki 2
 Makulski 98
 Malanowski 130
 Malczewski 139
 Maler 65
 Maleszewski 134
 Malinowski 155
 Małecki 108
 Mandziara 128
 Manitius 68
 Mańkowski 86, 87, 97, 143
 Maranowski 121
 Marcinkowski 22, 95, 96,
 155
 Marcińczyk 74
 Marconi 6, 7, 90
 Marczyński 74
 Maringe 87
 Markiewicz 120
- Markowski 74, 127
 Mars 109–118
 Marszałkiewicz 110
 Martin 147
 Mazur 149
 Mazurowski 6
 Mączyński 53
 Meissner 66, 165
 Melin 56
 Mellerowicz 41
 Melnikoff 85
 Mendryk 134
 Mędrak 116
 Miączyński 96
 Michałak 54, 88
 Michałowski 67, 123
 Mickiewicz 13, 22, 88
 Mieczkowski 26
 Mielżyński 97
 Mierzikowicz 66
 Mikołajczyk 95
 Mikołajewski 122
 Mikorski 147
 Milczarek 121
 Milewski 119–124, 151, 168
 Miller 18
 Mineyko 77
 Mittelstaedt 21, 22, 54, 55,
 164
 Mlicki 56
 Młynarski 142
 Moniuszko 158
 Moraczewski 153
 Morawiński 13
 Morawski 70, 133, 137
 Morawski Dzierżykraj zob.
 Dzierżykraj–Morawski
 Moszczeński 62
 Moszyński 124–130
 Mościcki 13, 40, 72, 82
 Możejko 67
 Mroczkowski 149
 Mrozowski 97
 Muśnicki Dowbor zob.
 Dowbor–Muśnicki
 Myczkowski 130–137, 153
 Myszak 54
- Nałęcz 28
- Naumiuk 143
 Naumow 21
 Netto 151
 Neugebauer 165
 Niegolewski 25, 30
 Niemcewicz Ursyn zob.
 Ursyn–Niemcewicz
 Niemierowska–Szczepaniak
 18
 Niemirowicz–Szczyt 42
 Niemojewski 105
 Niewczaszyński 130
 Niezabitowski 106
 Norwid 88
 Nostitz–Jackowski 55, 56,
 59
 Nowaczyński 22
 Nowak 137
 Nowicki 42
 Nowosielski 7
 Nussbaum 91
- Objezierski 65**
 Odoj 41
 Odyniec 28
 Ogrodnik 66
 Okocimski Goetz zob.
 Goetz–Okocimski
 Okoń 118
 Olizar 97
 Olszański 77
 Olszowski 93–96, 155
 Ołtarzewski 31
 Opieński 22
 Oppeln–Bronikowski 167
 Oracki 22
 Orkisz 122
 Orlicz–Dreszer 87
 Orzechowski 86, 87
 Orzeszko 158
 Osiecimski–Czapski 138,
 139
 Osiecimski–Hutten–Czap-
 ski 46, 48, 137–140
 Osmański 63
 Ossowski 165
 Ostromecki 86
 Ostrowski 143
 Osuchowski 146

- Ośka 148
 Otreszko–Arski 20
- Paderewski** 4, 22, 26, 29
Palczewski 74
Paleng 153
Pankowicz 137
Parowski 123
Partyka 28
Paszkwicz 109, 159
Pawlikowski 130, 133, 134
Pawłowicz 84, 112
Paygert 114, 115
Pągowski 97
Pełka 1, 35, 36, 162
Perksów Whitmore zob.
 Whitmore–Perksów
Pęcherski 25
Pękalski 13
Pfeiffer 70
Piaszczyński 18
Piątkowski 41, 42
Piela 165
Pik 118
Pilat 108, 134
Piłsudski 22, 65, 129, 130, 159
Pinakiewicz 67
Piotrowski 35, 77
Pius XI 80, 84
Piwnicki 21, 80, 109
Pleszczyński 95
Pluciński 66
Poklewski Kozieł zob.
 Kozieł–Poklewski
Polaczek 115
Pollister 88
Polsakiewicz 143
Poniatowski 85
Poniński 53
Potocki 6–10, 15, 18, 54, 69, 132, 134, 140–147, 157
Półturzycki 21
Prądzyński–Aubracht zob.
 Aubracht–Prądzyński
Preiss 53
Prochim 97
Prusak 61
- Pruski** 64, 81
Pruszyński 18
Przesmycki 77
Przetocki 112, 114
Przyjemski 37
Przyłęcki 98
Przyłuski 21, 165
Przytułski 122
Psarski 167
Puget 22
Pułaski 70, 155
Purchla 137
Puzyna 70, 132, 133
- Rachuba** 45, 50, 140
Radomyski 58, 103, 165
Radwański 56, 96
Radziwiłł 14, 15, 51, 53
Rakowski 73
Raszewski 22
Rataj 70
Rdułtowski 31, 61
Reisacher 56
Ressegnier 78
Reszke 89
Rettinger 146
Rewera 126
Rey 8, 10, 18, 139, 143
Reychman 89, 91, 92, 94, 123, 158
Richthofen von 65
Rico 59
Risley 165
Riznicz 42
Robinson 165
Rodowicz 4, 53
Roenig 134
Rogowski 137, 150
Rogoyski 112, 114
Rogoziński 58
Rogóyski 153
Romaniuk 159
Romanowski 158
Romer 100, 115, 117, 134
Roniker 2, 47
Roper–Trewor zob.
 Trewor–Roper
Roquefeille de 12
Rosiak 159
- Rosiński** 17
Rostworowski 70, 127
Roszkowski 81
Rościszewski 1, 55, 58, 74
Rozenfeld 91, 92
Rozański 56
Różycki 22
Rudkowski 137
Rudnicki 56, 81
Rudowski 36
Ruebenbauer 108
Rümker 94
Russocki 117
Ruszczyc 18
Rutkowski 65
Rybiński 14, 17
Rymkiewicz 158
Ryszkiewicz 18
Rytel 97
Rzepniewski 91
Rzeszutko 115
Rzewuski 40, 42, 44
- Sajewski** 137
Sajko 118
Samsel 120
Sanguszko 6
Sapieha 2, 27, 51, 131
Saryusz–Bielski 70
Scheding 57
Schiper 91
Schmidt 144
Scholtze 68
Seelib 27
Seidler 79
Serwatowski 70
Sęczys 66, 87, 149
Sękowski 112
Sgout 89
Sidorowicz 112
Siemieński 131, 134
Sienkiewicz 8, 22, 150
Sikorska–Kulesza 45, 50, 140
Sikorski 55, 56, 59, 61, 64, 96, 104, 105, 155
Skarbak–Borowski 25
Skarbak–Kruszewski 64
Skarbak–Leszczyński 25

- Skarszewski Żuk zob. Żuk
Skarszewski
Skibiński 39
Skirmunt 45, 47
Skoreński 149
Skotnicki 64
Skrzyński 1, 50, 85, 86,
147–149
Skwarczyński 73
Slaski 61
Sławiński 113
Słonecki 101, 117
Słowacki 88
Słupski 18
Smaczny 127
Smolarek 148
Smorczewski 143
Smulkowski 26
Smyk 146
Sobański 54, 153
Sobieski 12, 163
Sobieszkański 91
Sobolewski 149
Sokolnicki 56, 74
Sokołowski 13
Soude 69
Stablewski 84
Stacherski 112, 113, 118
Stachowiak 59, 63
Stadnicki 54
Stadniuk 141
Stasiewicz 73
Stebelski 13
Stefan Batory 65
Stefanowicz 74
Stefański 1, 137
Steinborn 55
Stemler 36
Stempowski 6
Stewich 20
Stiernstedt 42
Stolzman 94
Straszewski 143, 144, 146
Stroszyński 105
Strużyński 85
Strykier 154
Strzelecki 133
Strzeszewski 18
Subczyński 120
Sulerzycki 55, 56
Sulikowski 151
Sulima 162
Sulimierski 61, 64
Sumiński 1, 80, 81, 84, 100
Suski 92
Swinarski 61
Szalawa–Łebiński 25
Szaskiewicz 10, 11
Szawłowski 77, 153, 162
Szatyn 147
Szczepaniak–Niemierowska
zob. Niemierowska–
–Szczepaniak
Szczerski 20
Szczurowski 108
Szczyt–Niemirowicz zob.
Niemirowicz Szczyt
Szeremet 56
Szmeja 59
Szpilowski 147
Szudyga 146
Szujski 118
Szulc 91, 94–96
Szułdrzyński 53
Szumowski 141
Szwede 134
Szweycer 86, 93
Szwoynicki 149–151
Szymański 56
Szyborski 40
Szymczak 56
Szypulski 165
Szyrmerowa–Donimirska
zob. Donimirska–
–Szyrmerowa
Ślaski 23, 121, 163, 164
Śliwa 114, 118
Ślizień 28
Śmiech 141
Śniadecki 46, 139, 140
Śniechowski 41, 119
Świecki 34, 162
Świeykowski 114
Świeżawski 53
Świeżyński 128
Święszkowski 36, 41
Tabaczyński 56
Taczak 22
Taczanowski 7, 56
Tarasowicz 70
Tarczyński 130
Tarnowski 6, 134
Tarony 165
Tatarkiewicz 8, 22, 147
Tchórz 167
Thibault 54
Toczyski 90
Tokarski 67
Tołwiński 13
Toma 147
Tomek 26
Tomkowicz 108
Torre della 158
Trąbczyński 92
Treter 77
Trevor–Roper 73
Truskolaski 134, 137
Trzeciak 6
Trzeciński 32
Trzecieski 140, 143
Trzetrzewiński 25
Tuchółka Korzbok zob.
Korzbok–Tuchółka
Tukałło 27
Turno 168
Tworowski 13
Tyleczyński 32
Tyrankiewicz 119
Tyszkiewicz 52
Umiński 35
Urbanowski 30, 60
Urbański 161
Ursyn–Niemcewicz 70
Uruski 21, 55, 58, 66, 97, 134
Vicars 91, 92
Villaroya 109
Virion de 16
Volkov 153
Vollmer 151
Volski zob. Wolski
Vonk 69
Waddington 88
Wagner 150

Wajcholz 89
 Walewski 88, 161
 Wandycz 113
 Wańkowicz 70, 150
 Warczuk 159
 Warowny 67
 Warpas 148
 Wasiutyński 133
 Watkin 2
 Watkowski 31
 Wąsowski 18
 Wencel 153
 Wereszczyński 140
 Werner 66
 Wewiór 102
 Weygand 47
 Wężyk 20
 Whitmore–Perksow 45
 Wichrowski 85
 Wielek 115
 Wieniawski 167
 Wierciński 150
 Wierzbicki 65, 121, 123,
 124, 151
 Wierzbiński 109
 Wieteska Gnat zob.
 Gnat–Wieteska
 Wilczyński 112
 Wilski 151–155
 Wilson 53
 Wilson del Campo 58
 Wincler 54
 Wiśniowiecki Korybut zob.
 Korybut Wiśniowiecki
 Witaczyński–Witczak zob.
 Witczak–Witaczyński
 Witczak–Witaczyński 67
 Witkowski 18
 Witos 81
 Władyka 81
 Włodek 2, 77, 81, 101, 102,
 117, 119, 121, 151, 162
 Wnętrzak 27
 Wodziński 96
 Wojdanowicz 148
 Wojtasik 134
 Wojtylak 130
 Wolański 102
 Wolczyński 167
 Wolfram 112, 115, 117
 Wolmer 70
 Wolska–Branicka zob.
 Branicka–Wolska
 Wolski 17, 107–109, 130,
 133, 134, 137, 143, 147,
 155–158, 168
 Wolski (Volskis) 150, 151
 Wolszlegier 103
 Wołk 158–162
 Wołodkowicz–Donimirski
 55
 Wołowski 70, 85, 97
 Wołyła zob. Jan Paweł II
 Woźniakowski 143, 146
 Wójcik 60, 98, 147
 Wroński 102
 Wrotek 58
 Wrześniewicz 126, 128
 Wybult 34, 162
 Wygrzywalski 64
 Wzorek 20
 Younga de leunie 25
 Zabielski 97
 Zachert 6
 Zachwatowicz 13
 Zagórski 125
 Zahorski 100
 Zakrzewski 112
 Zalasiński 108
 Zaleski 46, 89
 Zalewski 28, 153
 Załęski 96
 Zamoyski 14, 51, 147
 Zan 159
 Zan–Czerwijowska 159
 Zapala 97, 162
 Zaremba 69, 151
 Zaroszyć 42, 87, 149, 155
 Zawadzki 91
 Zbyszewski 18
 Zelman 89
 Zdybel 154
 Zieleniewski 84
 Zieliński 6, 8, 18, 55, 58,
 109, 118
 Zielonacki 54
 Ziomba 142
 Zięba 56
 Zubrzycki 105, 168
 Zwierzyński 137
 Zwoźny 147
 Zydek 28
 Żyżka 77
 Żarnowski–Biberstein 162
 Żarski 102
 Żelechowski 36, 110, 111,
 115, 116
 Żeleński 25
 Żelezik 149
 Żeromski 97, 98
 Żmich 42
 Żółtowski 73, 74
 Żuk–Skarszewski 110, 115
 Żurakowski 66
 Żurowski 143
 Żychliński 55, 58, 109

Wykaz ilustracji

Elżbieta Róża hr. Badeni	1	Jerzy Stanisław Ciechanowiecki (ok. 1910)	46
Dwór w Baranówce	3	Matylda Maria z Osiecimskich Czapskich Ciechanowiecka (1923) . . .	48
Marian Baraniecki	4	Jerzy Stanisław Ciechanowiecki (1923)	48
Xawery Branicki	7	Andrzej Ciechanowiecki otrzymujący doktorat honoris causa na Uniwersy- tecie Jagiellońskim (2009).	48
Adam Branicki	9	Jubileusz 85-lecia Andrzeja Ciechanowieckiego (2009).	48
Anny Marii Branicka z Potockich, matka Adama	9	Pałac Czartoryskich w Pełkiniach . . .	50
Ślub Adama Branickiego z Beatą Potocką. Stoją od lewej: 1) Stanisław Rey; 2) Władysław Tarnowski; 3) Ka- taryzyna Branicka; 4) Adam Branicki; 5) Jadwiga z Branickich Reyowa; 6) Stanisław Potocki. Siedzą od lewej: 1) Elżbieta z Potockich Dynowska; 2) Beata Potocka; 3) Helena z Czarniec- kich Potocka; 4) Anna Potocka; 5) Maria z Potockich Szaszkiwiczowa . .	10	Włodzimierz Alfons, Witold i Paweł Czartoryscy	51
Maria Branicka z córkami	15	Włodzimierz Alfons Czartoryski	52
Ildefons Chełkowski	21	Portret Stefanii z Sikorskich Dąbskiej	55
Franciszek Chełkowski, brat Ildefonsa.	21	Portret Józefa Dąbskiego	55
Józef Chełkowski	23	Ludwik Dąbski	57
Maria (Maniuta) z Donimirskich	23	Franciszek Dąbski	58
Chełkowska	23	Kazimiera i Artur Dąbscy	60
Pałac w Śmielowie	24	Pałac w Sędzicach (fot. z 1930)	60
Maria Chełkowska z rodzicami i dziećmi	24	Kazimiera Dąbska z córkami	62
Ignacy Paderewski w Śmielowie	26	Panny Dąbskie ze św. Urszulą Le- dóchowską (1865–1939) (fot. z 1929) . .	62
Dzieci Franciszka Chełkowskiego.	26	Kazimiera Dąbska	63
Zdjęcie wykonane podczas jubileuszu 50-lecia małżeństwa Marii i Józefa	27	Józef Dwernicki z bratankiem Jerzym (1927–2009)	69
Chełkowskich w Poznaniu (1948)	27	Kazimierz Fudakowski	71
Dzieci w Śmielowie na koniach	28	Dwór w Krasnobrodzie	72
Szczęśny Chełkowski jako dziecko . . .	29	Michał Girdwoyń	74
Krystyna Chełkowska, żona Szczęsnego	29	Michał i Antonina Girdwoyń	75
Ślub Szczęsnego z Krystyną	30	Dwór w Horyszowie Ruskim	76
Pałac Szczęsnego Chełkowskiego w Dzierżanowie, lata 30. XX w.	31	Zofia Goetz Okocimska	78
Dzieci Szczęsnego i Krystyny Chełkowskich (1946)	32	Jan Albin Goetz Okocimski	78
Dwór w Żochach Wielkich od podjazdu.	33	Pałac w Okocimiu	79
Zjazd rodziny Choromańskich w Żochach Wielkich	34	Antoni Jan Goetz Okocimski	82
Dwór w Żochach Wielkich	35	Pałac w Okocimiu	83
Kazimierz Choynowski i Zygmunt Przyjemski	37	Jan Reginald Goetz Okocimski	84
Ruiny pałacu w Kumelsku	38	Wincenty Górski	86
Witold Choynowski	39	Zofia Górka	87
Pałac w Boczejkowie od strony ogrodu	43	Synowie Adolfa Janasza: Aleksander, Józef i Daniel	90
Władysław Ciechanowiecki (1882) . . .	43	Daniel Janasz	91
Władysław Ciechanowiecki z żoną Mary (1893)	43	Aleksander Jan Janasz	92
		Dwór w Dańkowie	93
		Stanisław Janasz	94
		Od lewej: 1) Stefania Karska, 2) Maria z Karskich Lipowska (stoi), 3) Izabela Lipowska, 4) Stefan Karski, 5) Zdzisław Karski	98
		Zdzisław Karski	99

Seweryn Karski	99	Piotr i Maria Moszyńscy	128
Zdzisław Karski na koniu	99	Jan Moszyński	130
Wanda i Zdzisław Karski	99	Stefan Myczkowski	131
Maria Komornicka	101	Dwór w Jankowicach	133
Stefan Komornicki	101	Stefan Myczkowski	136
Wacław Laudowicz	103	Matylda z Osiecimskich Czapskich	
Marian Lisowiecki	106	Ciechanowiecka (ok. 1937)	138
Złote gody Antoniego Józefa Marsa		Maria Antonina Osiecimska–Czapska	
i Franciszki z Zelechowskich (1896) .	111	(pocz. XX w.)	138
Hodowla bydła czerwono–polskiego		Pleszów k. Krakowa (l. 30. XX. w.) .	138
w Starej Wsi (lata 20. XX w.)	113	Kazimierz Robert Osiecimski–	
Grzegorz Mars	114	–Czapski, 1920.	139
Kazimierz i Władysława z Marsów		Andrzej Osiecimski–Czapski, 1919–1921	139
Marsowie z dziećmi	116	Dwór w Bończy	142
Zygmunt Mars.	117	Jerzy Potocki i Krystyna	
Jadwiga Mars	117	ze Straszewskich	144
Michał i Maria z Milewskich Milewscy	120	Dwór w Olszy	146
Zbigniew Milewski z dziadkami		Pałac w Gostkowie	148
Kierskimi (ok. 1926).	121	Aleksander i Antonina Skrzyńscy	
Maria (druga żona) i Michał Milewscy		z dziećmi	149
przed biurem pisania podań		Roman Szwoynicki	150
w Myszyńcu (ok. 1923)	122	Ignacy Wilski	152
Dwór w Boguszycach	123	Anna Wilska	152
Stefan Moszyński	124	Dzieci Anny i Ignacego Wilskich . . .	154
Pałac w Łoniowie	125	Gustaw Wołk	158
Maria Moszyńska	126	Stanisław Wołk	160
Helena Moszyńska	126	Wojciech Chełkowski	164
Emanuel Moszyński	127	Michał Chełkowski	166

Fotografie: Jerzy Stanisław Ciechanowiecki (s. 46), Matylda z Osiecimskich Czapskich Ciechanowiecka, ok. 1937 (s. 139), Maria Antonina Osiecimska–Czapska (pocz. XX w.) (s. 139), Pleszów k. Krakowa (l. 30. XX. w.) (s. 139), Andrzej Osiecimski–Czapski (1919–1921) (s. 140) oraz Kazimierz Robert Osiecimski–Czapski (1920) (s. 140) pochodzą ze zbiorów Fundacji im. Ciechanowieckich, Zamek Królewski w Warszawie.

Wykaz zyciorysów zamieszczonych w 1–9 części słownika

Andrychiewicz Władysław (3) Andrzejkowicz Buttowt– Henryk Konstanty (1) Archutowski Roman (5) Arkuszewska Zofia Julia (1) Arkuszewski Antoni (6) Arkuszewski Jan Teofil (2) Arkuszewski Kazimierz Józef (1) Arkuszewski Leszek Henryk Grzegorz (2) Arkuszewski Marian Antoni (1) Arkuszewski Mieczysław Grzegorz (2) Arkuszewski Stanisław (1) Aubracht–Prądyński Andrzej (6) Aubracht–Prądyński Lucjan (6) Bacciarelli Cezary (5) Bacciarelli Bogusław (9) Bacciarelli Kazimierz (5) Baczyński Czesław (8) Baczyński Henryk (7) Baczyński Leon (8) Baczyński Stanisław (7) Baczyński Zygmunt (7) Baczyński Zygmunt Cypryan (7) Badeni Elżbieta Róża z bar. Goetz–Okocimskich hr. (9) Baehr Marian (2) Bagińska Izabella Maria z Sokołowskich (3) Bagiński Wiktor Wincenty (2) Bagniewski Adolf (1) Bagniewski Andrzej (1) Bagniewski Dionizy (1) Bagniewski Jan (1) Bagniewski Jerzy (1) Bagniewski Juliusz (1) Bagniewski Juliusz Celestyn (1) Bagniewski Leon (1, uzup.) Bagniewski Michał (1) Bagniewski Piotr (1) Bagniewski Stefan (1) Bagniewski Tadeusz (1) Baniewicz Piotr (8) Baraniecki Marian (9) Barthel de Weydenthal Jan Maria (2) Bartmański Andrzej (1) Bartmański Kazimierz (1) Bartmański Roman Feliks (1) Bauerfeind Waclaw Julian (4) Bero Zofia z Pszczółkowskich (4)	Biedrzycki Jan (1) Bielińska Maria z Jasięskich (2) Bieliński Adam Antoni (2) Bieliński Adam Henryk (3) Bieliński Antoni (2) Bieliński August Jan (2) Bilowicz Maria (1) Bisping Jan Nepomucen (6) Bisping Kazimierz (1) Bisping Maria (1) Błażejewska Władysława z Kielbasińskich (4) Błażejewski Hipolit (4) Bobiński Adam (7) Bobrowska Wanda z Włodków hr. (8) Bochdan Józef (2) Bochwic Bolesław (3) Bochwic Brunon (3) Bochwic Czesław (3) Bochwic Florian (3) Bochwic Jan (3) Bochwic Jan Otton (3) Bochwic Lucjusz (II) (3) Bochwic Lucjusz (III) (3) Bochwic Michał (3) Bochwic Otton (3) Bochwic Roman (3) Bochwic Stanisław (3) Bochwic Tadeusz (3) Bochwic Witold (3) Bogucki Witold (7) Bogusławewiczowa Janina z Oskierków (6) Bogusz Wanda (1) Bogusz z Ziemblie Edward Franciszek (1) Bogusz z Ziemblie Franciszek Ksawery (1) Bogusz z Ziemblie Franciszek Ksawery (1) Bogusz z Ziemblie Stefania (1) Boguszewicz Michał (1) Boguszewski Mieczysław (4) Bojanowski Bartłomiej (3) Bojanowski Ignacy (3) Bojanowski Ignacy Józef (3) Bojanowski Jan (1) Bojanowski Michał (1) Bojanowski Michał Ignacy (1) Bojanowski Stanisław (1) Bojanowski Tadeusz (1) Bojanowski Zygmunt (1) Borkowski Dunin– Henryk (3)

Borowski Skarbek– Józef (3)
 Borowski Skarbek– Waclaw Antoni (3)
 Borowski Skarbek– Włodzimierz Ignacy (3)
 Borzemski Witold (8)
 Borzymowski Jan Stefan (8)
 Boski Zdzisław (4)
 Boski Zygmunt (8)
 Brandt Helena Augusta z Woyciechow-
 skich (4)
 Branicki Adam hr. (9)
 Branicki Xawery hr. (9)
 Breza Edward Fryderyk August Maria
 Leon (1)
 Bryczyńska Maria Marcelina z Dąbskich
 z Lubrańca (6)
 Bryczyński Marcin (6)
 Brzeski Adolf (1)
 Brzeski Edward (1)
 Brzeski Erazm (1)
 Brzeski Erazm (2)
 Brzeski Henryk (1)
 Brzeski Jan (1)
 Brzeski Julian (2)
 Brzeski Leon (1)
 Brzeski Witold Henryk (1)
 Brzeziński Dunin– Jan Piotr Feliks (8)
 Brzozowski Witold (4)
 Brzozowski Władysław Hubert (4)
 Budzyński Wiktor (2)
 Bujwid Odo Feliks (8)
 Bukowiecka Aleksandra z Dzierżykraj-
 –Morawskich (4)
 Bukowiecki Leon (4)
 Bukowiecki Mieczysław (4)
 Bukowiński Stanisław (4)
 Bukowski Jan Nepomucen (1)
 Bukowski Jan Rafał (1)
 Bukowski Karol (1)
 Bukowski Tadeusz (1)
 Byszewski Antoni (9)
 Chabowski Leon (4)
 Chabowski Wincenty (4)
 Chabowski Władysław (4)
 Chamski Kazimierz (5)
 Chądyński Stanisław (4)
 Chądyński Włodzimierz (4)
 Chełkowska Maria z Donimirskich (9)
 Chełchowski Stanisław (1)
 Chełkowski Józef (2)
 Chełkowski Kemblan Franciszek (9)
 Chełkowski Kemblan Ildefons (9)
 Chełkowski Kemblan Szczepny (9)
 Chełkowski Marian (2)
 Chełkowski Michał (2)
 Chełkowski Wojciech (2)
 Chełmicki Włodzimierz (6)
 Chłapowski Jan Waclaw (1)
 Chłapowski Maurycy (1)
 Chłapowski Mieczysław Paweł (2)
 Chłipalski Henryk Władysław (5)
 Chłapowska Anna (1)
 Chłapowska Bronisława (1)
 Chłapowska Teofila (1)
 Chłapowski Alfred Stefan Franciszek (2)
 Chłapowski Dezydery Andrzej (1)
 Chłapowski Henryk Stanisław (1)
 Chłapowski Karol Paweł (2)
 Chłapowski Konstanty Hubert (2)
 Chłapowski Mieczysław Pius (1)
 Chłapowski Stanisław Jan (1)
 Chłapowski Stanisław Ludwik (1)
 Chłapowski Zygmunt Antoni Franciszek (2)
 Chłapowski Zygmunt Lucjan (1)
 Chmielewski Czesław (1)
 Chomska Maria Bronisława z Lubicz-
 kowskich h. Lubicz (8)
 Choromański Józef (9)
 Choromański Karol Andrzej (9)
 Choromański Zygmunt (9)
 Choynowski Bronisław (9)
 Choynowski Józef (9)
 Choynowski Kazimierz (9)
 Choynowski Ludwik jr (9)
 Choynowski Ludwik sen. (9)
 Choynowski Witold (9)
 Chrapowicki Włodzimierz Jan Franciszek (8)
 Chrostowska Anna z Grabskich (9)
 Chrostowski Aleksander (4)
 Chrzanowski Henryk (7)
 Cichowski Anastazy (6)
 Cichowski Henryk (2)
 Cichowski Henryk (2)
 Cichowski Hipolit (6)
 Cichowski Mieczysław (2)
 Cichowski Roman Marian (4)
 Cichowski Seweryn (2)
 Cichowski Stanisław (6)
 Cichowski Zygmunt (2)
 Cichowski Zygmunt Gustaw (3)
 Ciechanowiecki Jerzy Stanisław (9)
 Ciechanowiecki Władysław (9)
 Cieński Stanisław Franciszek (5)
 Cieński Tadeusz (5)
 Cieszkowski Józef (4)
 Ciesliński Zygmunt Walenty (3)
 Ciszewski Mirosław Włodzimierz Epifa-
 niusz (1)
 Cygański Ignacy (3)

Cywiński Andrzej (1)
 Cywiński Stanisław (1)
 Cywiński Stanisław (1)
 Czaplicki Antoni (3)
 Czaplicki Lucjan (3)
 Czaplicki Tadeusz (3)
 Czarliński–Schedlin Adam Leon Michał (6)
 Czarliński–Schedlin Emil (6)
 Czarliński–Schedlin Leon (6)
 Czarliński–Schedlin Leon (III) Marian (6)
 Czarnecki Michał (6)
 Czarnocki Kazimierz (1)
 Czarnocki Stefan (1)
 Czarnowska Zofia z Russockich (6)
 Czarnowski Feliks (4)
 Czarnowski Franciszek (4)
 Czarnowski Stanisław (6)
 Czarnowski Stefan (6)
 Czarnowski Teodor (4)
 Czarnowski Witold Marian Kajetan (8)
 Czarnowski Zdzisław Paweł (8)
 Czartoryski ks. Adam Michał (9)
 Czartoryski ks. Włodzimierz Alfons (9)
 Czecz de Lindenwald Karol (6)
 Czekanowski Stanisław (6)
 Czerwiński Stefan (4)
 Czerwińska Maria z Grocholskich (2)
 Czerwiński Antoni (5)
 Czerwiński Julian Marian Kazimierz (3)
 Czerwiński Kazimierz Aleksander (2)
 Czerwiński Kazimierz Ignacy (2)
 Czerwiński Stanisław (2)
 Czerwiński Zygmunt Julian (2)
 Czuruk Bronisław (8)
 Daszewska Anna z Popławskich (3)
 Daszewska Zofia z Popławskich (3)
 Daszewski Aleksander Józef (2)
 Daszewski Andrzej (2)
 Daszewski Tadeusz Marian (6)
 Daszkiewicz Korybut- Dymitr Andrzej (5)
 Daszkiewicz Korybut- Dymitr (5)
 Daszkiewicz Korybut- Juliusz (2)
 Daszkiewicz Korybut- Tadeusz (5)
 Dąbrowska Janina Maria z Wieniawskich (4)
 Dąbrowski Waław (4)
 Dąbwska Antonina Maria Zenobia z Zych-
 lińskich (3)
 Dąbwska Kazimiera z Sikorskich (9)
 Dąbwski Adolf Cyryl Antoni (3)
 Dąbwski Artur (9)
 Dąbwski Franciszek (9)
 Dąbwski Józef (9)
 Dąbwski Lucjan (5)
 Dąbwski Ludwik (9)
 Dąbwski Stanisław (3)
 Dąbwski Stefan (3)
 Dembińska Maria z Michałowskich (6)
 Dembiński (yel Dębiński) Stanisław (3)
 Dembiński Henryk (8)
 Dembiński Stefan Antoni (7)
 Descours Wojciech (3)
 Deskur Andrzej (2)
 Deskur Stanisława z Kosseckich (7)
 Dębski Mieczysław (5)
 Dmochowski Jerzy (5)
 Dobiecki Artur Stanisław Ludwik Antoni (3)
 Dobiecki Zbigniew (7)
 Doboszyński Ireneusz (5)
 Dobrowolska Janina Maria z Klottów (6)
 Dobrowolski Bolesław (6)
 Dolański Henryk (3)
 Dolański Seweryn (3)
 Domańska Teresa z Jeleńskich (3)
 Domański Zygmunt (1)
 Donimirski Edward (4)
 Donimirski Witold (7)
 Donimirski Zygmunt (9)
 Doruchowski Adam (2)
 Doruchowski Feliks (2)
 Doruchowski Jerzy Feliks (2)
 Doruchowski Tadeusz (2)
 Doruchowski Teodor (2)
 Dowbor–Muśnicki Józef (9)
 Dowgiałło Karol Marian (5)
 Dowgiałło Oskar (7)
 Dowojno Tadeusz (3)
 Dóry Jabbahaza Helena (1)
 Drewitz Teodor (9)
 Drucki–Lubecki Aleksander (3)
 Drucki–Lubecki Bogdan Marian (3)
 Drucki–Lubecki Hieronim (3)
 Drucki–Lubecki Jan Maria (3)
 Drucki–Lubecki Ksawery (3)
 Dunin Piotr Jerzy ze Skrzywna (8)
 Dunin ze Skrzywna Józef Stanisław
 Ludwik (2)
 Dwernicki Józef Gothard (9)
 Dworakowski Tadeusz (2)
 Dworski Aleksander Henryk (8)
 Dymecki Kazimierz (8)
 Dymecki Stanisław (8)
 Dzianott Kazimierz Fortunat Józef (8)
 Dzieduszycka Felicja Maria Magdalena hr.
 z Serwatowskich (6)
 Dzieduszycki Jerzy Karol Maurycy (6)
 Dziedzicki Adam Józef (4)
 Dziedzicki Tadeusz Henryk (4)
 Dzierzbicka Józefa z Lewandowskich (6)

Dzierzbicka Maria z Popławskich (3)
 Dziewanowski Ignacy Kazimierz (1)
 Dziewanowski Michał (3)
 Dziewanowski Stanisław (1)
 Dziewanowski Tadeusz (1)
 Dzewolski Romuald (7)
 Dzewolski Zygmunt (7)
 Ekalt Teofil (5)
 Ekiert Krystyna z Niecieckich (3)
 Erdman Karol (3)
 Erdmanowa Maria z Jeleńskich (3)
 Fangor Stanisław (4)
 Fangor Tadeusz (4)
 Fiszer Tadeusz (1)
 Froelich Stanisław Jan (3)
 Fudakowski Kazimierz Bogdan (9)
 Gabriel Jerzy (2)
 Gawiński Romuald (7)
 Geppert Franciszek Ksawery Władysław (4)
 Geppert Helena z Romerów (4)
 Girdwoyń Michał Bolesław (9)
 Giewartowski Jakub (7)
 Glinczyzna Zofia z Wodzińskich (5)
 Glinka Zygmunt (5)
 Głębocki Józef (8)
 Gniazdowski Stanisław (5)
 Gniewosz Aleksander (4)
 Gniewosz Aleksander (4)
 Gniewosz Helena (4)
 Godlewski Gabriel (5)
 Godlewski Jan (4)
 Godlewski Nepomucen (3)
 Godlewski Stanisław (4)
 Goetzendorf–Grabowski Tadeusz (3)
 Goetz–Okocimski Antoni Jan (9)
 Goetz Okocimski Jan Albin (9)
 Goetz–Okocimski Jan Reginald (9)
 Gombrowicz Jerzy (5)
 Gorski Stefan Michał (2)
 Gorzeński–Ostroróg Zbigniew (2)
 Gostyńska Janina z Suchodolskich (8)
 Gościcka Antonina ze Starża–Majewskich (4)
 Gościcki Kazimierz (4)
 Gozimirska Elżbieta z Belinów–Brzozowskich (6)
 Gozimirski Konstanty (6)
 Górską Anna z Szembeków (2)
 Górską Helena ze Święcickich (3)
 Górską Maria (1)
 Górską Teresa Maria Antonina z Plater–Zyberków (3)
 Górską Zofia (2)
 Górską Zofia z Karnkowskich (9)
 Górski Andrzej Jan (3)
 Górski Antoni (2)
 Górski Antoni (2)
 Górski Franciszek (2)
 Górski Jan Tadeusz (2)
 Górski Jerzy Łukasz (7)
 Górski Józef (2)
 Górski Józef (8)
 Górski Konstanty (3)
 Górski Ludwik (2)
 Górski Ludwik (2)
 Górski Ludwik (3)
 Górski Ludwik Kazimierz Antoni Franciszek (2)
 Górski Paweł Franciszek Antoni (2)
 Górski Paweł Stanisław Sergiusz Sebastian (2)
 Górski Piotr (8)
 Górski Stanisław (2)
 Górski Stanisław (3)
 Górski Stanisław Ludwik (2)
 Górski Wincenty Józef Witold (9)
 Górski Zygmunt Jan Franciszek (4)
 Grabianka Antoni (1)
 Grabianka Ludwik (1)
 Grabianka Mikołaj (1)
 Grabianka Seweryn (1)
 Grabianka Władysław (1)
 Grabiński Jan Jacek Antoni (5)
 Grabiński Stanisław Bohdan Antoni (5)
 Grabowski Karol Władysław (5)
 Grobicki Aleksander (I) (6)
 Grobicki Aleksander (II) (6)
 Grobicki Aleksy (6)
 Grobicki Andrzej (6)
 Grobicki Jakub (6)
 Grobicki Mikołaj (I) (6)
 Grobicki Mikołaj (II) (6)
 Grobicki Mikołaj (III) (6)
 Grobicki Stefan (6)
 Grobicki Tadeusz (6)
 Grocholska Wanda Antonina (2)
 Grodzicki Bronisław Franciszek (5)
 Grodzicki Filip (5)
 Grodzicki Jan (5)
 Grodzicki Kazimierz (5)
 Grodzicki Stanisław (6)
 Grodzicki Tadeusz (6)
 Grodzicki Włodzimierz (5)
 Grodzińska Bronisława z Arkuszewskich (2)
 Grodziński Adam (2)
 Grodziński Feliks (2)
 Grodziński Michał (2)
 Grodziński Władysław (2)
 Grupińska Janina ze Szweycerów (Szweycerów) (4)

Gruszczyński Feliks (7)
 Grużewski Jan (8)
 Grużewski Jerzy (8)
 Gumiński Jan (1)
 Gumiński Kazimierz (1)
 Gumiński Roman (1)
 Gumiński Stefan (1)
 Gutkowski Kazimierz (3)
 Gutkowski Kazimierz Maciej (3)
 Haack Włodzimierz Hugo (3)
 Haczyńska Maria z Bielińskich (3)
 Hałaczkiwiczowa Julia z Arkuszewskich (5)
 Harris Joanna Helena Beata z hr. Ostrowskich (8)
 Helbich Adam (2)
 Helbich Józef (5)
 Helczyński Zygmunt Makary (4)
 Hemiczek Stanisław Gaudenty Feliks (2)
 Hempel Antoni (2)
 Hempel Teresa (2)
 Hempel Zdzisław (2)
 Herniczek Jan Waclaw (2)
 Herniczek Kazimierz Franciszek (2)
 Herniczek Marian Ignacy Kazimierz (2)
 HERNICZEK Sylwester Ignacy (2)
 Heydel Wojciech (5)
 Holnicki Szulc Józef (6)
 Huskowski Stanisław (4)
 Iliński-Kaszowski Aleksander (4)
 Iwanicki Witold (7)
 Iwanowska Sabina z Jaczynowskich (6)
 Iwanowski Jerzy (6)
 Iwanowski Jerzy (6)
 Iwanowski Leonard (6)
 Iwanowski Stanisław (6)
 Iwanowski Stefan (6)
 Iwanowski Tadeusz — Iyanauskas Tadas (6)
 Iwanowski Waclaw (6)
 Iwaszkiewicz Irena z Sokolowskich (4)
 Iwaszkiewicz Waclaw (4)
 Jaczyński Kazimierz (7)
 Jaczyński Michał (7)
 Jaczyński Tadeusz (7)
 Jaczyński Władysław (7)
 Jagniński Andrzej (2)
 Jagodzińska Halina Zuzanna (2)
 Janasz Adolf (9)
 Janasz Anna Jadwiga (9)
 Janasz Aleksander Jan (9)
 Janasz Aleksander Józef (9)
 Janasz Daniel Józef (9)
 Janasz Gustaw Adolf (9)
 Janasz Stanisław Samuel (9)
 Janisławski Józef (6)
 Janisławski Ksawery (6)
 Jankowska Halina Maria ze Stegmanów (5)
 Jankowska Zofia z Karszo-Siedlewskich (3)
 Jankowski Alfred (3)
 Jankowski Andrzej Jacek (5)
 Jankowski Felicjan (3)
 Janota Bzowski Antoni (1)
 Janota Bzowski Józef Antoni Donat (1)
 Janota Bzowski Tadeusz Tomasz (1)
 Janowski Bolesław (1)
 Janowski Józef (3)
 Jarniński Jan (3)
 Jarościński Witold (1)
 Jaruzelski Władysław Mikołaj (3)
 Jasiołkowski Michał (7)
 Jasiołkowski Henryk Mieczysław Aleksander (1)
 Jasiołkowski Jan Szczepan (1)
 Jasiołkowski Józef Witalis (5)
 Jasiołkowski Józef Witalis (7)
 Jasiołkowski Michał Karol Henryk (1)
 Jasiołkowski Mieczysław Augustyn (2)
 Jasiołkowski Władysław Józef Ignacy (1)
 Jaśkowski Feliks Marcin (4)
 Jaworowski Artur (4)
 Jeleńska Maria (1)
 Jeleński Józef (1)
 Jeleński Kazimierz (1)
 Jeleński Olgierd (1)
 Jelński Zygmunt (7)
 Jelski Aleksander (7)
 Jelski Jan (6)
 Jelski Jerzy (5)
 Jelski Wilhelm (5)
 Jelski Władysław (5)
 Jelowicki Bożeniec-Kazimierz (8)
 Jezierski Józef hr. (8)
 Jezierski Zygmunt Maria (7)
 Jędrzejowicz Adam Ludwik (2)
 Jędrzejowicz Adam Ludwik (3)
 Jędrzejowicz Jan Feliks (2)
 Jędrzejowicz Jan Grzegorz Feliks Antoni (2)
 Jędrzejowicz Stanisław Maria (2)
 Jędrzejowicz-Francis Adam Franciszek (2)
 Kalenkiewicz Ignacy (1)
 Kalenkiewicz Tadeusz (1)
 Kalinowski Jerzy (1)
 Kanigowski Władysław Paweł (5)
 Karczeńska Irena z Włódków (4)
 Karczewski Zdzisław (4)
 Karczewski Zdzisław Florian (4)
 Karłowski Stanisław Franciszek Józef (8)
 Karłowski Zygmunt Włodzimierz Marian (8)
 Karnkowski Antoni (7)
 Karnkowski Ignacy (7)

Karnkowski Kazimierz Mściślaw Antoni (8)   Konopka Jan Maria Leon bar (7)
 Karnkowski Piotr Franciszek (8)   Kończca Paweł Piotr Juliusz (6)
 Karnkowski Stanisław Stefan Aleksander (8)   Kopecz Tadeusz (1)
 Karnkowski Stefan (8)   Korewa Ignacy (2)
 Karnkowski Teodor (8)   Korewa Onufry (2)
 Karnkowski Władysław (7)   Korewa Tadeusz (2)
 Karpowicz Stefania (4)   Kornacki Jan (4)
 Karski Kazimierz (9)   Korytko Paweł (6)
 Karski Michał (2)   Kosiński Bohdan (3)
 Karski Stefan (9)   Kosiński Ignacy (5)
 Karski Szymon Michał (2)   Kossak Szatkowska Zofia 1^ov. Szczucka (6)
 Karszo–Siedlewska Felicja (1)   Kossakowski Korwin– Józef hr. (8)
 Karszo–Siedlewski Aleksander (1)   Kossakowski Korwin– Stanisław Kazimierz
 Karśnicka Maria Wanda z Orzechowskich (2)   hr. (8)
 Karśnicki–Fundament Antoni (2)   Kossakowski Korwin– Jan Eustachy hr. (8)
 Karśnicki–Fundament Antoni (2)   Kossakowski Korwin– Michał Stanisław hr. (8)
 Kempner Marian (3)   Kostrzeński Jan Nepomucen (8)
 Kempnerowa Janina ze Stapfów (3)   Kotkowski Scibor– Bolesław (5)
 Kentzer Tadeusz (1)   Kotkowski Scibor– Ignacy (5)
 Kęszycki Zygmunt (5)   Kozłowski Teodor (4)
 Kielbasiński Apolinary (2)   Kraiński Edmund (5)
 Kiersnowski Tadeusz (2)   Kraiński Wincenty (5)
 Kierwiński Józef Ludwik (7)   Krajewski Waclaw Karol (2)
 Kierznowski Aleksander Konstanty (8)   Krasicki z Siecina Antoni Ignacy (7)
 Kierznowski Stanisław (8)   Krasicki z Siecina August Konstanty hr. (7)
 Kierznowski Stanisław Aleksander (8)   Krasicki z Siecina Ignacy hr. (7)
 Kiniorska Helena Stanisława z Jasieńskich (2)   Krasieńska Maria Stanisława Gertruda
 Kiniorski Marian (2)   z Łęskich (3)
 Kleniewska Maria z Jarocińskich (8)   Krasieński Edward hr. (8)
 Kleniewski Jan (8)   Krasieński Henryk Piotr (3)
 Kleniewski Przemysław (8)   Krassowski Grzmisław (1)
 Kleniewski Witold (8)   Krauze Adam Konrad Eligard (8)
 Kleszczyński Bogusław (3)   Kretkowska Maria (1)
 Kleszczyński Bogusław (3)   Kretkowski Antoni Zygmunt (1)
 Kleszczyński Edward (3)   Kretkowski Ignacy Zygmunt Władysław (1)
 Kleszczyński Józef Franciszek (3)   Kretkowski Jan (1)
 Kloczowski Adam Juliusz (5)   Kretkowski Leon (1)
 Klott (Kloth) y. Heidenfeid Jan Zenon (6)   Kretkowski Mieczysław (1)
 Kłoczowska Kazimiera z Rykowskich (5)   Kretkowski Stanisław (1)
 Kłoczowski Eugeniusz Józef Dominik (5)   Kretkowski Stefan Zygmunt (1)
 Kłoczowski Piotr Józef (5)   Kretkowski Władysław (1)
 Komecki Zygmunt (1)   Krusenstern Karol (1)
 Komierowski Roman (5)   Kruszewski Jan Alfons (8)
 Komornicka Maria Pia z bar. Goetz   Krzeczunowicz Leon (1)
     Okocimskich (9)   Krzeczunowicz Walerian (2)
 Konarski Aleksander Karol (7)   Krzętowski Witold Alojzy Gonzaga (8)
 Konarski Aleksander Konstanty (4)   Kuczyński Leon Marian (6)
 Konarski Andrzej (4)   Kugler Bolesław (1)
 Konarski Jan (2)   Kugler Mieczysław (1)
 Konarski Maksymilian (4)   Kugler Tadeusz (1)
 Konarski Stanisław (4)   Kułakowska Stefania (1)
 Konarski Szymon (1)   Kunicki Józef (3)
 Konarski Szymon (4)   Kunicki Stanisław Antoni (3)
 Konopka Jan Franciszek Stanisław bar (7)   Kurnatowska Seweryna z Lossowów (3)

Kurnatowski Feliks (3)
 Kurnatowski Jan Nepomucen (3)
 Kurnatowski Stanisław (1)
 Kuszell Kazimierz Teodor (1)
 Kuszell Róża Maria (1)
 Kuszell Waclaw Kazimierz (1)
 Kwiatkiewicz Zygmunt Marian Józef
     Dominik (5)
 Kwilecki Kazimierz (8)
 Kwilecki Stanisław (8)
 Lamezan–Salins Irena Martyna (2)
 Landié Stanisław (8)
 Lasocki Marian (3)
 Lasocki Roman (3)
 Laudowicz Bronisław Marian (6)
 Laudowicz Józef (6)
 Laudowicz Marian Michał (6)
 Laudowicz Michał (6)
 Laudowicz Waclaw Stanisław (9)
 Leitgeber Czesław Kazimierz (1)
 Leopold Antoni Adam (4)
 Leopold Stanisław (4)
 Lerchenfeld Tadeusz Stanisław (9)
 Leszczyński Zygmunt (5)
 Leśniewski Adolf Konrad (8)
 Lewicka Maria z Dziekońskich (4)
 Lewicki Adam (4)
 Lewicki Antoni (4)
 Lewicki Edward (4)
 Lewicki Kazimierz (4)
 Lewicki Stanisław (4)
 Lewicki Tadeusz (4)
 Lipińska Ryszardzina z Łuniewskich (7)
 Lipiński Erazm Fortunat (4)
 Lipiński Kazimierz (8)
 Lipiński Stanisław (5)
 Lisowiecki Marian Waclaw (9)
 Lossow Józef (5)
 Lossow–Niemojowski Aleksander (5)
 Lutostański Waclaw Władysław (4)
 Lutostański Władysław (4)
 Łangowski Leon (8)
 Łastowiecki Adam (4)
 Łastowiecki Antoni (4)
 Łastowiecki Franciszek (4)
 Łastowiecki Kazimierz (4)
 Łastowiecki Piotr (4)
 Łęski Hilary (5)
 Łęski Włodzimierz Marian (5)
 Łosiowa Krystyna z Konarskich (4)
 Łosiowa Maria Romana Teofila z Czeczeli–
     Nowosieleckich hr. (8)
 Łosiówna Stefania Maria Karolina hr. (7)
 Łoś Adam Jan Nepomucen (4)
 Łoś Aleksander Kalikst (7)
 Łoś Jerzy Tadeusz Władysław hr. (8)
 Łoś Stanisław (5)
 Łoś Włodzimierz Adam (5)
 Łoś z Rostworowskich hr. Zofia Augusta (7)
 Łoziński Karol (7)
 Łoziński Władysław Albert Jan (7)
 Łubieński Bogusław (9)
 Łuniewski Adam Mikołaj (1)
 Łuniewski Gabriel (3)
 Łuniewski Jan Szczepan (3)
 Łuniewski Jerzy Andrzej (3)
 Łuniewski Ludomir Marian (3)
 Łuniewski Stanisław Cyryl (3)
 Madeyski Jan Walery (2)
 Majlert Henryk Norbert (4)
 Majlert Jan (4)
 Majlert Witold (4)
 Majlert Witold Henryk (4)
 Majlert Zdzisław Teodor (4)
 Makowski Aleksander (5)
 Makulec Jan Leon (5)
 Malczewska Skarbek– Antonina ze Szcza-
     nieckich (5)
 Malczewski Skarbek– Stanisław (5)
 Małachowski Kajetan Mieczysław (8)
 Małowicz Zbigniew (7)
 Manteuffel–Szoego Józef Gustaw Ignacy (3)
 Mańkowski Kazimierz (8)
 Marcinkowski Juliusz (6)
 Marcinkowski Zdzisław (6)
 Maringe Leonard Witold Stanisław (3)
 Maringe Tadeusz (5)
 Mars Antoni Józef (9)
 Mars Grzegorz (9)
 Mars Kazimierz Leon Konrad (9)
 Mars Zygmunt Feliks Ignacy (9)
 Marylski–Łuszczewski Antoni Eustachy (5)
 Matlakowski Władysław Kiejstut (3)
 Mazaraki Aleksander (2)
 Mazaraki Julia z Potockich (8)
 Merayiglia–Cryelli Janina z Borzemskich (8)
 Meylert Wilhelm Karol Henryk (4)
 Mieczkowski Edward (1)
 Mieczkowski Ignacy (1)
 Mieczkowski Józef (1)
 Mieczkowski Stanisław (1)
 Mieczkowski Stefan (1)
 Mieczkowski Waclaw (1)
 Mieczkowski Władysław (1)
 Mielęcki Zygmunt (5)
 Mielżyńska Jadwiga z Jeleńskich (3)
 Mienicki Wincenty (5)
 Mikułowski–Pomorski Stanisław (6)

Mikułowski-Pomorski Tadeusz Antoni (4)
 Milewska Jadwiga z Chelchowskich (6)
 Milewska Zofia z Wierzbiekich (9)
 Milewski Antoni Marian Witalis (8)
 Milewski Jakub Tymoteusz (6)
 Milewski Józef (8)
 Milewski Józef Antoni (6)
 Milewski Michał Hipolit (9)
 Milewski Stanisław Mikołaj (6)
 Milewski Ziemowit Kazimierz (6)
 Mineyko Józef (6)
 Minja Antoni (5)
 Minja Jarosław (5)
 Modzelewska Wanda z Grabowskich (3)
 Modzelewski Marian (3)
 Morawski Dzierżykray- Stanisław Maria
 Józef (7)
 Morawski Dzierżykray- Edward (7)
 Morawski Dzierżykray- Henryk Tadeusz (7)
 Morawski Dzierżykray- Ignacy (7)
 Morawski Dzierżykray- Jan (6)
 Morawski Dzierżykray- Kajetan (6)
 Morawski Dzierżykray- Stanisław Kostka (6)
 Morawski Dzierżykray- Tadeusz (6)
 Morawski Dzierżykray- Tadeusz (7)
 Morzycki Lucjan (3)
 Moszoro Mikołaj (3)
 Moszyński Ambroży Stanisław (1)
 Moszyński Emanuel (9)
 Moszyński Emilian Piotr (1)
 Moszyński Jan (1)
 Moszyński Jan (9)
 Moszyński Piotr (9)
 Moszyński Remigiusz Józef (1)
 Moszyński Stefan (9)
 Moszyński Jan Florian (1)
 Mucka Jarmułt Józefa z Trzebińskich (6)
 Mycielska Zofia z Karskich (5)
 Mycielski Jan Zygmunt (3)
 Mycielski Ludwik (5)
 Mycielski Michał Ludwik Teodor (5)
 Myczkowski Stefan Jan Filip (9)
 Myczkowski Stefan Mieczysław Teofil (9)
 Myszowski Jerzy (6)
 Myszowski Ludwik (6)
 Myszowski Stanisław (6)
 Myszowski Tadeusz (6)
 Neuhoff von der Ley Wiktoria z Jelskich (7)
 Nieciecki Ludwik (5)
 Nieciecki Stanisław (5)
 Niegołęwska Wanda (1)
 Niegołęwski Andrzej (1)
 Niegołęwski Kazimierz (5)
 Niegołęwski Maciej (5)
 Niegołęwski Stanisław (5)
 Niegołęwski Zygmunt (5)
 Niemira Bogdan Maciej (1)
 Niemira Zofia (1)
 Niemirydz Stanisław (5)
 Nieniewski Ludwik (5)
 Niezabitowska Anna z Froelichów (3)
 Novák Mieczysław Walenty (7)
 Novák Tadeusz Mieczysław (7)
 Novák Zygmunt Jan (7)
 Nowacki Stanisław (5)
 Nowosielski Aleksander Tadeusz (7)
 Obertyńska Beata Wanda Kornelia Anna
 z Wolskich (3)
 Obertyński na Obertynie Józef Hipolit
 Leopold (1)
 Obertyński na Obertynie Kazimierz Adam
 Feliks (1)
 Obertyński Zdzisław Marian (3)
 Okulicz Aleksander (5)
 Okulicz Romuald (5)
 Oleszkiewicz Aleksander (8)
 Olizar Urszula z Anclrychiewiczów (3)
 Olizar Władysław (3)
 Olizar Włodzimierz Marian (3)
 Olszowski Stefan Zygmunt (1)
 Oppeln-Bronikowski Bronisław (6)
 Oppeln-Bronikowski Józef (4)
 Oppeln-Bronikowski Leon (4)
 Oppeln-Bronikowski Stefan (4)
 Orsetti Maria Paulina (1)
 Orsetti Wilhelm Jan (5)
 Orsetti Wilhelm Józef Jan Sulpicusz (5)
 Orzechowski Jan (5)
 Orzechowski Kazimierz (5)
 Orzechowski Tadeusz (5)
 Orzeszkowska Zofia Anna z Zórawskich (3)
 Orzeszkowski Mieczysław (3)
 Orzeszkowski Wincenty Stanisław (3)
 Osiecimski Hutten-Czapski hr. Kazimierz
 Robert (9)
 Oskierczyna Jadwiga (7)
 Oskierka Olgierd (5)
 Ossolińska Maria (7)
 Ostrowska Helena Klotylda z Tyszkiewi-
 czów hr. (8)
 Ostrowska Renata Maria Krystyna hr. (8)
 Ostrowski Aleksander Antoni Feliks hr. (8)
 Ostrowski Krystyn Maria Antoni Tomasz
 hr. (8)
 Ostrowski Leon Tadeusz hr. (8)
 Ostrowski Michał (3)
 Ostrowski Michał Rajmund (3)
 Osuchowski Arkadiusz Gustaw (1)

Ośniałowski Woyna– Gustaw (5)
 Otocki Felicjan (5)
 Padlewski Skorupka– Józef August (5)
 Padlewski Skorupka– Józef Tomasz (5)
 Padlewski Skorupka– Piotr Tomasz (5)
 Padlewski Skorupka– Stanisław (5)
 Padlewski Skorupka– Szymon Tytus (5)
 Padlewski Skorupka– Zygmunt (5)
 Papara Budzisz Kazimierz (4)
 Pawłowska Janina (1)
 Pawłowska Emilia (1)
 Pawłowski Jan Stanisław (7)
 Paygert Jan Feliks (7)
 Paygert Józef Kalasanty (7)
 Paygert Kornel (7)
 Paygert Prus– Wodzimierz Maria (8)
 Pągowski Stanisław Kazimierz (3)
 Pągowski Wiktor (5)
 Pągowski Zygmunt Bolesław (3)
 Petrozolin Jan (1)
 Piasecki Adam (2)
 Piasecki Antoni (2)
 Piasecki Zygmunt (5)
 Piaszczyński Kazimierz (4)
 Piaszczyński Wacław (4)
 Pieniążek Odrowąż– Ludwik Stanisław (5)
 Pieniążek Odrowąż– Wojciech Stanisław
 Michał (5)
 Pietraszewska Maria (1)
 Pietraszewski Tadeusz (1)
 Piniński Stanisław Antym (3)
 Piotr Paweł (8)
 Piórkowska Zofia z Puchalskich (4)
 Piórkowski Edward (4)
 Piwnicki Alfred (6)
 Płoska Maria (1)
 Płoski Eugeniusz Stanisław (1)
 Płoski Kazimierz (1)
 Płoski Władysław (1)
 Pocilodowski Kazimierz (5)
 Podczaska Helena Maria z Bagińskich (3)
 Podczaski Feliks Stanisław (3)
 Podczaski Józef (3)
 Podczaski Mieczysław (3)
 Podczaski Zygmunt (3)
 Podhorski Bolesław (6)
 Podhorski Józef Jan (6)
 Podleska Anna z Jordan–Rozwadowskich (4)
 Podleski Leon Edward (4)
 Polakowski Włodzimierz (8)
 Popielowa Jadwiga z Małachowskich (8)
 Popławska Maria z Daszewskich (5)
 Popławski Stanisław (5)
 Potocki Andrzej hr. (9)
 Potocki Antoni Tytus Stanisław hr. (7)
 Potocki Jerzy hr. (9)
 Potocki Karol Anatol (7)
 Potocki Piotr (6)
 Potworowski Edward Bronisław Marian (7)
 Potworowski Jan Adam Maksymilian (4)
 Potworowski Jan Józef Zygmunt (4)
 Potworowski Tadeusz (4)
 Poźniak Karol (5)
 Poźniak Maria ze Swieżyńskich (5)
 Pracki Lucjan (4)
 Prądzyński Stanisław (6)
 Pruffer Bronisław (5)
 Pruski Antoni (6)
 Pruski Jan (6)
 Pruski Karol (6)
 Pruski Stefan (6)
 Pruski Tadeusz (6)
 Pruszek Maciej (1)
 Pruszek Maria Magdalena Augusta (6)
 Pruszek Władysław Aleksander (4)
 Przanowski Adam (6)
 Przedpełski Bronisław (6)
 Przedpełski Tadeusz (6)
 Przedpełski Wacław (6)
 Przedpełski Władysław (6)
 Przedpełski Zygmunt (6)
 Przesmycki Tadeusz (2)
 Przyłęcki Bolesław (4)
 Przyłęcki Tadeusz (4)
 Przyłęcki Tadeusz Paweł (4)
 Pszczółkowski Jan (4)
 Pszczółkowski Józef (4)
 Ptaśnikowa Zofia Ludwika z Małachow-
 skich (8)
 Puzyna Leon Roman Longinus (1)
 Puzyna Stanisław Roman Marian (1)
 Puzyna Zofia Maria Anna (1)
 Raczyński Seweryn Józef (8)
 Radziwiłł Maciej (5)
 Radziwiłł Michał Karol Maria Józef (2)
 Ramułt Baldwin– Feliks (1)
 Rataj Władysława z Czarneckich (6)
 Rdułtowski Kazimierz (6)
 Rdułtowska Jadwiga z Bochwiców (6)
 Rdułtowski Konstanty Piotr (6)
 Rdułtowski Stefan (6)
 Reszke (de Reszke) Edward August (1)
 Reszke (de Reszke, Di Reschi) Jan
 Mieczysław (1)
 Rey Stanisław Maria Hubert (1)
 Rey Wawrzyniec Ludwik hr. (8)
 Robakiewicz Władysław (1)
 Rogowski Jan (6)

Rogoyska Halina z Kierznowskich (8)
 Roguski Eugeniusz Adam (6)
 Roguski Henryk Franciszek (6)
 Roguski Kazimierz (6)
 Romer Aleksander (8)
 Romer Stefan Józef (6)
 Romiszewski Eugeniusz (7)
 Rossmann Ludwik Wilhelm (1)
 Rostworowska Zofia (Zula) z Mycielskich (6)
 Rostworowski Andrzej (8)
 Rostworowski Antoni (6)
 Rostworowski Jan (6)
 Rostworowski Kazimierz (7)
 Rostworowski Kazimierz Antoni (6)
 Rostworowski Piotr Nikodem Jerzy
 Marcei (7)
 Rostworowski Roman (6)
 Rostworowski Roman (8)
 Rozwadowska Helena z Saryusz–Stokow-
 skich (5)
 Różycki Bogdan (5)
 Różycki Edward Samuel Andrzej (3)
 Różycki Franciszek Edward (5)
 Różycki Henryk Erazm (1)
 Różycki Henryk Juliusz Konstanty (1)
 Różycki Jerzy Erazm Samuel (1)
 Różycki Stanisław (3)
 Różycki Tadeusz (6)
 Rubczyński Józef (1)
 Rubczyński Roch Ernest (1)
 Rudniewska Maria Katarzyna z Zaleskich (7)
 Rudowska Danuta Zofia z Mieczkowskich (5)
 Rudowski Jan (5)
 Rudowski Michał (2) (5)
 Rudowski Tadeusz (2)
 Rudowski Waclaw Ignacy Władysław (2)
 Rudziński Andrzej (1)
 Rudziński Edward (1)
 Rudziński Marian (1)
 Rudziński Oskar (1)
 Rudzki Józef (8)
 Rudzki Teofil Adrian (6)
 Rupniewski Stefan (5)
 Russocki Józef Kwiryn Prot (7)
 Russocki Maksymilian (7)
 Russocki Zygmunt (7)
 Rutkowski Kazimierz (6)
 Rutkowski Mieczysław (1)
 Rutkowski Walerian Kazimierz (1)
 Rutkowski Władysław (1)
 Rutkowski Władysław (6)
 Rykowski Stanisław (5)
 Rymza Edward (2)
 Rymza Maria (2)

Rymza Roman (2)
 Rymza Waclaw (2)
 Rzyska Maria z Kaszubskich (6)
 Rzyski Andrzej (7)
 Sakowicz Jarosław (6)
 Samplawski Stanisław Adam (4)
 Schirmer Waclaw (7)
 Schutz Adolf Ludwik (6)
 Szaniecki Józef Maria Maciej (1)
 Serwatowski Teodor Alfred (2)
 Serwatowski Władysław Józef Ignacy (2)
 Sidorowicz Aleksander (7)
 Siemieński Jacek (4)
 Siemieński Leon (4)
 Siemieński Leonard (4)
 Siemieński Władysław (4)
 Siudowski Konrad (2)
 Skarzyński Adam (7)
 Skarzyński Antoni (7)
 Skarzyński Feliks (7)
 Skarzyński Feliks (8)
 Skarzyński Józef (7)
 Skarzyński Zdzisław (5)
 Skinderowa Helena z Iwanowskich (6)
 Skirmunt Bolesław (1)
 Skotnicki Antoni Leopold (6)
 Skotnicki Gustaw (5)
 Skotnicki Maksymilian (5)
 Skrażyński Juliusz Wincenty (8)
 Skrzyński Aleksander (9)
 Skubniewska Marianna Helena z Ekaltów (5)
 Slaska Elżbieta z Grodzińskich (5)
 Slaski Jan Stanisław (2)
 Slaski Jan Stanisław Maria (2)
 Slaski Jerzy (2)
 Slaski Juliusz (2)
 Slaski Juliusz Joachim (2)
 Slaski Kazimierz (2)
 Slaski Ludwik (2)
 Slaski Ludwik Maurycy (2)
 Slaski Stanisław (2)
 Slaski Witold (2)
 Slaski Władysław Jakub (2)
 Sławiński Jan Wawrzyniec (5)
 Sławiński Tadeusz Leon (5)
 Smorczewski Marek Kazimierz Antoni (1)
 Smorczewski Władysław (1)
 Sobański Kazimierz (7)
 Sobański Sobiesław Stanisław (1)
 Sokolnicki Bartłomiej (7)
 Sokolnicki Celestyn (7)
 Sokolnicki Henryk (7)
 Sokolnicki Jan Kazimierz (7)
 Sokolnicki Jan Nepomucen (7)

Sokolnicki Jan Nepomucen (7)
 Sokolnicki Jerzy (7)
 Sokolnicki Józef Jan (7)
 Sokolnicki Józef Saturnin (7)
 Sokolnicki Maciej (7)
 Sokolnicki Michał (7)
 Sokolnicki Roman (7)
 Sokolnicki Stefan (7)
 Sokolnicki Tadeusz (7)
 Sokolnicki Władysław (7)
 Sokolnicki Zenon (7)
 Sokolnicki Stanisław Wincenty (7)
 Sołtan Bohdan Józef (7)
 Sołtan Pereświet– Jan Romuald (7)
 Soroko Karol (5)
 Sroczyński Jan Prosper (8)
 Sroczyński Karol Maria (8)
 Sroczyński Marian Stefan (8)
 Sroczyński Stefan (8)
 Sroczyński Tadeusz Adam (8)
 Sroczyński Włodzimierz (8)
 Stadnicki Adam Zbigniew Leon (2)
 Starowieyski Stanisław Kostka (8)
 Stecewicz Józef (7)
 Stokowski Saryusz– Bogusław (3)
 Stokowski Saryusz– Mieczysław (3)
 Stolzman Adam (5)
 Strzembosz Waclaw Marian (6)
 Suchecki Andrzej (5)
 Suchodolski Edward (8)
 Sulikowski Adam Stanisław Czesław (1)
 Sulikowski Karol (1)
 Sulikowski Karol Aleksander (1)
 Sulimierski Bronisław (8)
 Sulimierski Leonard (8)
 Sułowski Gustaw Tomasz (6)
 Sumińska–Grotowska Helena (6)
 Sumiński Artur Edward hr. (8)
 Sumiński Stefan Antoni hr. (7)
 Suski Hebda– Julian (6)
 Syski Ryszard (8)
 Syski Zygmunt (8)
 Szablowski Izidor (5)
 Szalewicz Władysław (1)
 Szczepański Mieczysław Piotr (5)
 Szczepański Tomasz (5)
 Szczepkowski Aleksander Mikołaj (1)
 Szczepkowski Ludwik (1)
 Szczepkowski Władysław Marek (1)
 Szemplińska Maria (1)
 Szempliński Antoni (1)
 Szeptycka Jadwiga z Szembeków hr. (7)
 Szeptycki Aleksander Maria Dominik hr.
 (7)

Szeptycki Jan Kazimierz hr. (7)
 Szeptycki Jan Leon Sylwester hr. (7)
 Szeptycki Kazimierz Maria (o. Klemens)
 hr. (7)
 Szeptycki Leon Józef Maria hr. (7)
 Szrzedziński Józef (2)
 Szujski Władysław (8)
 Szuycki (Szujski) Waclaw (8)
 Szweycer (Szejce) Janusz Wincenty
 Piotr (4)
 Szweycer (Szejce) Maria Benigna
 Antonilla z Kożuchowskich (4)
 Szweycer (Szejce) Michał Teofil Adam (4)
 Szwoynicki Roman (9)
 Ślaski Roman (1)
 Śliwiński Antoni (6)
 Śliwiński Józef (6)
 Śliwiński Stefan (6)
 Śniechowski Gustaw (8)
 Śniechowski Gustaw (8)
 Świda Gustaw Wiktor (7)
 Świda Jan (7)
 Świda Wiktor (7)
 Świeżyńska Helena z Jaxa–Konarskich (3)
 Świeżyński Franciszek (3)
 Świeżyński Józef (3)
 Świeżyński Kazimierz (3)
 Świeżyński Władysław (3)
 Święcicka Zofia Władysława z Włodków (8)
 Święcicki Henryk (6)
 Święcicki Tadeusz (8)
 Święcicki Witold Bronisław (8)
 Święcicki Władysław (8)
 Tabaczyński Bolesław Walery (7)
 Tabaczyński Leopold Mikołaj (7)
 Tabaczyński Tadeusz (6)
 Taczanowski Jan (6)
 Targowski Józef (6)
 Targowski Juliusz Franciszek (8)
 Tarnowski Tadeusz (6)
 Taube Aleksander Apoloniusz bar (8)
 Taube Gustaw bar (8)
 Terlikiewicz Jerzy (8)
 Thiel Stanisław Lucjan (5)
 Tołoczko Teodor (3)
 Treutler Władysław Ryszard (6)
 Trzeciecki Jan Wojciech (6)
 Trzeciecki Stefan Antoni (8)
 Trzeciecki Tytus Andrzej Marcei Augustyn
 Antoni (8)
 Trzeciecki Zbigniew Zygmunt Dobiesław (8)
 Turnau Jerzy (3)
 Turnau Stanisław (3)
 Turno Bronisław (8)

Turno Helena z Wolskich (8)
 Turno Jan Kazimierz (6)
 Turno Jan Marek (6)
 Twarowski Józef Michał (7)
 Tymowski Jarosław (8)
 Ujejski Roman (1)
 Uniechowski Janusz Radogost (8)
 Virion de Adam Wojciech Franciszek
     Ksawery (7)
 Virion de Eugeniusz (7)
 Virion de Jerzy (7)
 Virion de Józef Marian (8)
 Virion de Mieczysław (8)
 Virion de Mieczysław Antoni Jan (8)
 Virion de Stanisław Karol Semen (7)
 Virion de Włodzimierz Izidor (7)
 Virion de Włodzimierz Jan Kazimierz (8)
 Walewska Colonna– Maria Sylwia z Kuź-
     nickich (5)
 Walewski Colonna– Aleksander Bronisław (5)
 Wańkowicz Karol Tadeusz (3)
 Waśniewski Edward (1)
 Waśniewski Ludwik (5)
 Werner Anna z Pszczółkowskich (8)
 Wessel Stanisław (6)
 Węgliński Antoni (7)
 Węgliński Witold (7)
 Wielowieyski Adam Jan Nepomucen (4)
 Wielowieyski Józef (4)
 Wielowieyski Stefan (4)
 Wielowieyski Zbigniew Jan Nepomucen (4)
 Wieniawski Antoni (4)
 Wierzbicka Amalia ze Skarbak–Białobrzez-
     kich (5)
 Wierzbicki Franciszek Korneli (9)
 Wilski Ignacy (III) (9)
 Wilski Stanisław (2)
 Wilski Stefan Norbert (7)
 Wilski Zbigniew Aleksander (2)
 Winnicki Bogdan Tomasz (2)
 Winnicki Tomasz Sylwester (2)
 Wińcza Oskar (5)
 Wiszniewska Teresa z Kraińskich (3)
 Wiszniewski Maria Ludwik Błażej (3)
 Władyczański Emanuel (4)
 Władyczański Miłosław (4)
 Włodek Bolesław Arnold (3)
 Włodek Jan Zdzisław (3)
 Włodek Józef (5)
 Włodek Roman (8)
 Włodek Roman Jan (3)
 Włodek Roman Ludwik (3)
 Włodek Samuel Onufry (8)
 Włodek Stanisław (5)
 Włodek Stanisław Adam Antoni (6)
 Włodek Stanisław Tomasz (5)
 Włodek Wojciech Józef (5)
 Włodek Zdzisław Aureli (3)
 Włodek Zdzisław Roman (3)
 Włodkowa Albina z Goetz–Okocimskich (3)
 Włodkowa Janina z Kozickich (5)
 Włodkowa Maria Zofia ze Straszewskich (3)
 Włodkowa Zofia Albina z bar. Goetz–
     –Okocimskich (4)
 Wodziński Kazimierz (8)
 Wojewódzka Maria (1)
 Wolański Franciszek Maurycy (2)
 Wolański Władysław Maurycy (2)
 Wolska Maria z Janaszów (9)
 Wolski Eustachy Zygmunt (5)
 Wolski Roman Józef (5)
 Wolski Tadeusz (9)
 Wołk Stanisław (9)
 Wołk Gustaw Michał (9)
 Wołkowicka Maria Romana z Włodków (3)
 Wołkowicki Rusiło Ignacy (3)
 Wołowski Wojciech (6)
 Woyniłłowicz Edward (1)
 Wysłouch Antoni (1)
 Wysłouch Bernard (1)
 Wysłouch Franciszek (1)
 Wysłouch Seweryn (1)
 Wysłouch Stanisław (1)
 Wysłouch Wiktor (1)
 Wysocki Henryk (5)
 Wysocki Stanisław Karol (5)
 Wszyńska Zofia (1)
 Zabłocka Wincentyna ze Skotnickich (7)
 Zabłocki Józef (7)
 Zabłocki Mieczysław (7)
 Zabłocki Waclaw (7)
 Zabłocki Władysław (7)
 Zacharzewska Kirkor– Jadwiga z Dowoj-
     nów (5)
 Zakrzewski Edward Wincenty (4)
 Zakrzewski Jan Adalbert (4)
 Zaleska Gabriela z Jeleńskich (3)
 Zaleski Bogusław (3)
 Zaleski Bronisław (3)
 Zaleski Lubicz– Piotr (5)
 Zaleski Waclaw (3)
 Załęski Słubicz– Marcelli (5)
 Załuski Jan (4)
 Załuski Kazimierz Roch (4)
 Zarembina Wanda Helena z Czarnowskich (8)
 Zasadzka Halina (1)
 Zdziarska Anna Kamilla (2)
 Zdziarska–Zaleska Maria (2)

Zdziarski Kazimierz Emil Wiktor (2)
Zdziarski Zbigniew (2)
Zdziarski Stanisław Kazimierz (2)
Zgirski Jan (7)
Zieleniewski Bogdan Leopold (4)
Zieliński Bolesław (3)
Zieliński Stanisław Stefan (8)
Ziółkowski Stanisław (8)
Zubrzycki Henryk (6)
Zubrzycki Józef Benedykt (4)
Zubrzycki Józef Feliks (4)
Zubrzycki Julian (6)
Zubrzycki Zygmunt (6)
Zwolski Stanisław (4)
Żakowska Jadwiga (1)
Żakowski Wiesław (1)
Żarnowski Biberstein– Jerzy Emanuel (9)
Żeleński z Zelanki Jan Paweł (7)
Żeleński z Zelanki Karol (7)
Żeleński z Zelanki Robert hr. (7)
Żeleński z Zelanki Stanisław (7)
Żeleński z Zelanki Władysław (7)
Żółtowski Jan (1)
Żółtowska Janina (1)
Żółtowski Adam (1)
Żółtowski Benedykt Sykstus Maria Józef
Seweryn (6)
Żółtowski Henryk (1)
Żółtowski Jerzy (1)
Żółtowski Juliusz (1)
Żółtowski Leon (4)
Żółtowski Marcei (6)
Żółtowski Marcei Teodor Marek Maria (6)
Żółtowski Michał (1)
Żółtowski Władysław Leon Jan (4)
Żółtowski (Cieszkowski–Żółtowski) Paweł (4)
Żółtowskj Stanisław (4)
Żórawski (vel Jordan — Z.) Juliusz
Bronisław Wiktor (1)
Żórawski Tadeusz (4)
Żórawski Władysław (4)
Żurowski Roman (3)
Żychlińska Wanda Agrypina z Pruskich (5)
Żychliński Józef (3)
Żychliński Józef Zygmunt (5)